

45

420

5580

APHORIS-
MI CONFESSA-
riorum ex Doctorum
sententijs collecti.

AUCTORE EMANUELE SA-
Doct. Theologo Societatis
IESV.

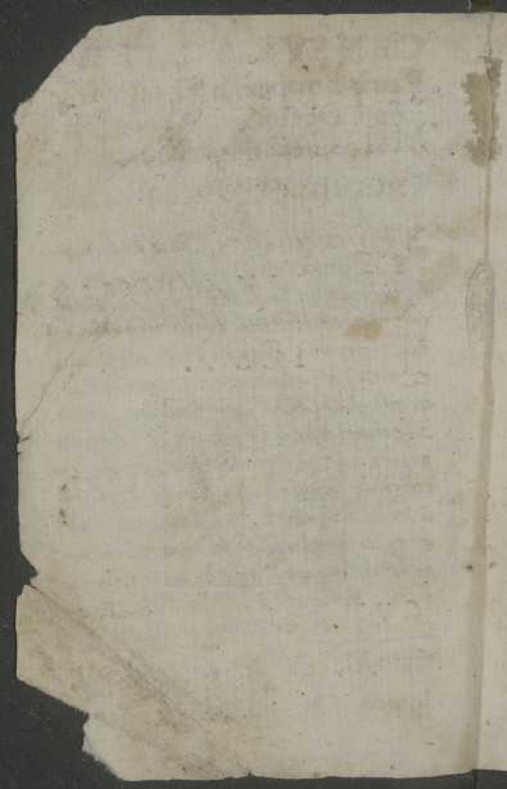
Anno.

1601.

CVM PRIVILEGIO.

Madriti, Ex officina P. Madrigal.
Expensis Michaëlis Martinez.

CENSURA LIBRI
Patris Emanuelis Sa, præclaris-
simi Doctoris, Aphorismi
confessoriorum nun-
cupati.

Vidi & accuratè legi hunc librum eru-
ditissimi Patris Emanuelis Sa, præcla-
rissimi instituti Societatis Iesu, ex decre-
to summi Senatus: opus quod nec fidei, nec
bonis moribus aliquid habet aduersum,
& ecclesie Catholicae utilissimum iudico:
in quo elucet felix, magnumque autoris
ingenium, eruditio stupenda, & resolutio
mirabilis, una cum modestia, pietate &
religione singulari. Quare opus dignissi-
mum mihi visum est, quo omnes fruantur,
& typis mandetur. Matrini, in nostro mo-
nasterio Deiparae Virginis de la Victoria,
ordinis Minimorum beatissimi Patris Irai-
scii de Paula, die decimaquarta Aprilis,
anno Domini. 1600.

Frater And.
Mesa

Suma del Privilegio.

TIENE Privilegio por
quatro años el Herma-
no Christoual Lopez de la
Compañia de Iesus, para po-
der imprimir y vender este
libro, intitulado, *Aphorismi
confessariorum*, autor el pa-
dre Manuel de Sa, de la mis-
ma Compañia: despachado
por Pedro çapata del Mar-
mol, en Tordesillas a siete
dias del mes de Febrero de
mil y seyçciétos y vn años.

Manuel de Sa
de la Compañia de Iesus
*capata del Mar-
mol*

TASSA.

YO Pedro Capata del Marmol, escriuano de camara del Rey y nuestro señor, de los que residen en su Consejo, doy fe, que auiendo se presentado ante los señores del dicho Consejo por el hermano Christoual Lopez de la Compania de Iesus, vn libro que compuso el padre Manuel de Sa de la misma Compania, intitulado, Aphorismi confessoriorum, q̄ con licencia de los dichos señores auia impresso, le tassaron a tres maravedis cada pliego en papel, y tiene veintium pliegos y medio, que conforme a su tassa monta, sesenta y quatro maravedis y medio. Y a este precio, y no mas, mandaron que se venda, y que esta tassa se ponga en el principio de cada libro de los que assi fueren impressos. Y para que dello conste, de pedimento del dicho Hermano Christoual Lopez, di la presente, que es fecha en Madrid, a veintiseis de Junio, de mil y seis cientos años.

Pedro Capata
del Marmol.

ERRATA.

FOL. 46. lin. 1. por diga pro. 54.
 10. constituere. 111. pen. prin-
 cipio. 141. 14. id quod non. 156.
 + prohibitus. 193. 9. ritatib⁹. 213.
 + aliquid. 237. aut extremā. freta
 P. 237. 8. aut. 339. interpretari.
 1. 9. cleri. 258. vlti. potestate.
 79. 11. copulatiue. 291. 6. habe-
 bunt. 295. 16. abiuret. 298. 6. est
 si sine. 308. 12. Qui ex iniuncta.
 326. 20. illo. 338. 18. admittēti.
 348. 4. excepta. 7. dispēfare. 352.
 18. suscepto. 357. vl. casuale. 386.
 18. facturū. 398. 11. piū. 442. 2.
 prohibitio. 444. 8. reddā. 469. me-
 tū. 476. 6. nec Parochū. 16. dicē-
 dis. 478. 20. alioqui. 484. 7. mu-
 tuādi. 16. quicquā. 517. 9. vitam.
 522. 8. restrictione. 542. 9. reno-
 uatio. 616. pen. voluntatē. 619.
 1. dñi. 633. 10. l. pluris vēdi. 635.
 18. expedit. 637. 14. talis alicubi.

Juan Varquez del Marmol.

Autor Lectori 3

Collegeram multa lectione Do-
 ctorum sententias de casibus
 quos vocant, conscientia, et
 breuissimè ad vsum Confessorum
 disposueram, vt haberent in prom-
 ptu eorum, quæ in Confessionibus
 acciderent, dubiorum facilem ex-
 peditionem. Adieceram præterea chi-
 que sententia autorem suum, vt sci-
 retur à quo accepissem. Id opus cum
 voluissem euulgare, non defuerunt
 qui etiam loca propria librorum au-
 toris cuiusque desiderarent, quasi
 parum esset scire cuius esset senten-
 tia, nisi adderetur quo sui libri lo-
 co dixisset. Visa mihi res importu-
 na, etsi viri aliqui docti ita senti-
 rent. Quid enim attinet citationi-
bus

Ad Lectorem.

bus non necessarijs librum implere;
et prolixam facere breuitati stu-
dentem. Feci ergo vt nemo iam id
requirat, qui nec auctori nomina ap-
ponam, nisi raro, contentus in libri
fronte dixisse Doctorem virorum
esse sententias: quod ita esse, erudi-
ti, vbi legerint, deprehendent, im-
periti credent. Virique vero boni
consulent, si breuitati studens, id
consilij ceperim, viros doctissimos
in hoc scribendi genere imitatus,
cum praesertim in hoc opus per an-
nos fere quadraginta diligentissime
incubuerim. Quo autem id fructu,
docti iudicabunt: mihi satis fuerit
ad Dei gloriam et animarum salu-
tem hunc tanto studio libellum com-
posuisse. Vale in Christo.

INDEX VERBORVM

de quibus in his aphorismis agitur.

A

Abas. 1.
 Abbatissa. 1.
 Abortus. 1.
 Absolutio. 1.
 Adoptio. 9.
 Adulterium. 11.
 Advocatus. 12.
 Aedificare. 13.
 Affinitas. 13.
 Alienatio. 13.
 Alimenta. 15.
 Altare. 18.
 Apostata. 18.
 Appellatio. 18.
 Aqua benedicta.
 18.
 Archiepiscopus. 18.
 Archipresbyter. 19.
 Avaritia. 19.

B

Bannitus. 19.
 Baptismus. 20.
 Bellum. 24.
 Benedictio. 27.
 Beneficium. 28.
 Blasphemia. 43.
 Bona. 44.
 Bonus vir. 45.

C

Calix. 45.
 Cambium. 45.
 Capitulum. 47.
 Casus fortuitus. 49.
 Casus reservatus. 50.
 Censur. 52.
 Censura. 55.
 Charitas. 56.
 Circumstantia. 59.
 Civitas, civis. 59.

Clerici.

INDEX.

Clericus. 60.	Contractus. 108.
Coartum. 69.	Contritio. 113.
Collegium. 70.	Contumelia. 114.
Columbarium. 70.	Correptio. 115.
Comedere. 70.	Credere. 116.
Commodatum. 71.	Culpa. 116.
Communio. 72.	Curator. 117.
Communitas. 72.	Curatus. 118.
Concessum. 72.	Curiositas. 118.
Concilium. 72.	Custos. 118.
Concionator. 72.	
Conductio. 73.	D
Congregatio. 78.	Debitum. 118.
Confessio. 58.	Debitum co-
Confessor. 91.	rugale. 126.
Confirmatio. 101.	Decima. 132.
Coniux. 104.	Degradatio. 133.
Conscientia. 104.	Delectatio morosa.
Consecratio. 104.	133.
Consensus. 105.	Delegatus. 133.
Conservator. 106.	Delictum. 135.
Consilium. 106.	Deposito. 135.
Consuetudo. 107.	Deposito. 136.
	Detractio. 138.

Dimis-

INDEX.

Dimissoria. 138.	Eucharistia. 139.
Discere. 139.	Examen. 140.
Dispensatio. 139.	Excommunicatio. 140.
Divortium. 144.	Exemptus. 144.
Docere Doctorem. 147.	Exilium. 244.
Dolus. 148.	Extrema unctio. 144.
Domicilium. 149.	
Dominiū. 150.	
Domus. 151.	
Donatio. 151.	
Dos paraphr. 157.	
Dubium. 162.	
Duellum. 164.	

E

E Brietas. 165.	F Alfarus. 249.
E Ecclesia. 165.	F Fama. 250.
Ecclesie. imm. 171.	Familia. 250.
Ecclesiasticus. 173.	Famulus. 250.
Electio. 173.	Festum. 250.
Eleemosyna. 176.	Feudum. 253.
Emphyteosis. 180.	Fictio. 254.
Emptio. 182.	Fides. 254.
Episcopus. 185.	Fideiussio. 256.
	Fideicommissum. 258.
	Filius. 258.
	Fiscus. 265.
	Fœmina. 266.
	Fructus. 267.
	Fuga. 267.
	Furtum. 267.

G

INDEX.

G

Gabella. 270.
 Gratia. 278.
 Grex. 280.
 Gula. 280.

H

Habitus. 280.
 Hereditas. 280.
 Hæresis. 294.
 Histrion. 297.
 Homicidium. 297.
 Honor. 304.
 Hore Canon. 304.
 Hospitale. 310.
 Hypotheca. 310.

I

Ieiunium. 310.
 Ignorantia. 314.
 Imago. 314.
 Impossibile. 315.
 Incestus. 315.
 Incorrigibilis. 315.
 Indignatio. 315.

Indulgentia. 316.
 Infamia. 322.
 Infamare, & fama. 324.
 Infans. 329.
 Infidelis. 329.
 Infirmitas. 329.
 Ingratitudo. 330.
 Iniuria. 331.
 Inquisitor. 332.
 Interdictum. 332.
 Interpretatio. 340.
 Inuentum. 343.
 Ira. 343.
 Irregularitas. 343.
 Irregularitas exhibitio. 346.
 Irregularitas ex defectu, &c. 348.
 Irregularitas ex defectu, &c. 352.
 Ex deformitate licita. 353.

INDEX.

- Ex illicita.* 357.
Ex ordinis abusu.
 359.
Ex iterato Baptis-
mo. 361.
Ex violatione in-
terdicti. 362.
Ex peccato notorio.
 363.
Judeus. 362.
Index. 364.
Judici des. ad^o 365
Demodo proci. 370
De testibus. 371.
De accusat. 375.
De reo. 375.
De sententia, appel-
latione, &c. 380.
De aduocato, nota-
rio, &c. 383.
Inuenis. 384.
Juramentū. 384.
Jurisdicchio. 395.
Ius patronat^{us}. 396
 L
L *Audemill.* 328.
Laus. 398.
Legatum. 398.
Legatus. 406.
Legitima. 406.
Lex. 410.
Libri. 418.
Litera. 418.
Libellum. 418.
Locator. 418.
Ludus. 419.
Luxuria. 421.
 M
M *Aledicchio.* 427.
Mādatū. 427
Manifestum. 428.
Martyrium. 429.
Matrimoniu. 429.
Matrimonij impedi-
menta. 440.
Impedimenta divi-
mentia.

INDEX.

mentia. 442.
Medicus. 458.
Mendacium. 459.
Metus. 460.
Miles. 461.
Minor. 461.
Missæ. 464.
Missæ auditio. 479.
Monasteriū. 481.
Moneta. 481.
Mora. 482.
Mortis articulus.
 483.
Mutuum. 483.

N

N *aucler².* 486.
 Naufragiū. ibi.
Negotium. 487.
Nomen. 487.
Notarius. 487.
Notorium. 487.

O

Obedientiā. 487.

Oblatio. 488.
Obligatio. 489.
Obses. 490.
Occultum. 490.
Odiū. 490.
Officiū. 490.
Oleum. 491.
Opinio. 491.
Ordo. 492.
Ornatus. 501.

P

P *actum.* 502.
 Palium. 502.
Papa. 503.
Parentes. 504.
Paroibus. 508.
Pars. 510.
Patrinus. 510.
Peccatum. 510.
Peculium. 514.
Pecunia. 516.
Pensio. 516.
Pignus. 518.

INDEX.

Piscatio. 520.
 Pœna. ibid.
 Pœnitentia. 524.
 Præceptum. ibid.
 Prædicare. 525.
 Prælati. 526.
 Præscriptio. 527.
 Primitiæ. 530.
 Priuilegium. ibid.
 Princeps. 531.
 Professio. 532.
 Procurator. ibid.
 Promissio. 533.
 Proximus. 535.
 Puer. ibid.
 Purgatoriū. 536.

Q

Quæstuarij. ibid.

R

Rapina. 537.
 Raptus. ibid.
 Ratificatio. 537.
 Ratihabitio. ibid.

Religio. ibid.
 Reliquia. 554.
 Repressalia. 559.
 Rescriptum. ibid.
 Residentia. ibid.
 Respublica. 559.
 Restitutio. 560.
 Reuelatio. 575.
 Reus. ibid.
 Rex. ibid.

S

Sacramētū. 575.
 Sacra. 578.
 Sacrilegium. 579.
 Salarium. 580.
 Sancti. 580.
 Satisfactio pœnitē-
 tialis. 580.
 Scandalum. 584.
 Schisma. 585.
 Scholasticus. 585.
 Scrupulus. 585.
 Secretum. 585.

Sepul-

INDEX.

Sepulchra. 586.

Serius. 588.

Simoniac. 590.

Societas. 596.

Sodomia. 597.

Sponsalia. 598.

Stabularius. 603.

Statutum. 604.

Subiectio. 604.

Suffragium. 604.

Superior. 604.

Suspensio. 604.

Suspensi ipso iure.
608.

Suspicio. 613.

T

T Abellio. 613.

T Testamētum.
664.

Testis. 623.

Thesaurus. 625.

Torneamētū. 626.

Transactio. 627.

Tributum. 627.

Tutor. 627.

V

V Anagloria. 628.

Venatio. 628.

Venditio. 629.

Verba. 937.

Verbera. 937.

Vestis. 937.

Vicarius. 938.

Vidua. 639.

Virginitas. ibid.

Visitatio. 640.

Vita. ibid.

Votum. 642.

Vsucapio. 658.

Vsura. 662.

Vulnerare. 666.

X

X Enechobium.
666.

EINIS.

APHORISMI
CONFESSARIORVM;
ex Doctorum sententijs
collecti.

BBAS, vide *Benedictio, Ordo, Religio, Statutum.*

ABBATISSA,
vide *Religio.*

ABORTVS, vide *Homicidium.*

ABSOLVTIO, vide *Casus reservatus, Contritio, Confessio, Episcopus, Excommunicatio, Exemptus, Satisfactio.*

2 Absolutionis verba necessaria sunt, *absolvo te; dicendum tamē,*

ABSOLVTIO.

vt est in vfu: Ego te absoluo à peccatis tuis. Quin etiam imitandus sapientum mos, qui ita absoluunt post auditam Confessionē & impositam pœnitentiam: Misericordetur tui omnipotens Deus; & dimissis peccatis tuis, perducatur te in vitam æternam, Amen. Dominus noster Iesus Christus te absoluat, & ego auctoritate ipsius te absoluo, primum à sententia excommunicationis, in quantum possum & indiges: deinde te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amē. Passio Domini nostri Iesu Christi, & merita Beata Maria, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali patienter sustinueris, sint tibi in remissionē peccatorum, in augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ, Amē. In breuibus tamen confessionibus, vt illorū qui sæpe confitentur, satis est dicere solum, Ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spi-

ritus sancti, Amen.

3 Quòd quidam dum absoluūt, aperto sunt capite, nec ex ritu antiquo fit, nec ex sapientum vsu, nec ex ratione, nec ex dignitate: est enim Absolutio sententia Iudicis, quam nō decet aperto ferre capite: nec vllum est Sacramentum quod capite nudato tradendum sit, nisi Eucharistia, ob Christi præsentiā corporalem: & fortē etiam extrema Vnctio, quæ per modum orandi datur: quanquam nec in hac video cur opus sit caput aperire. Adde, quòd illo modo (quem non probō) facile produntur circumstantibus pœnitentes qui sine Absolutione dimittuntur. Sequenda tamen consuetudo diœcesis.

4 Pœnitētem, dum absoluitur, expedit orare.

5 Absolvere potest in mortis articulo,

articulo, seu periculo probabili
 (quale est pręlium, aut periculo-
 sam nauigationem subituroꝝ,
 in quibus etiam numerādi sunt
 ad triremes damnati) quiuis Sa-
 cerdos, etiam si non absit pro-
 prius pœnitentis Sacerdos, à qui-
 busuis casibus & censuris.

6 Absoluere potest Episcopus
 per se vel per alium sibi de iure,
 vel de voluntate, saltem tacita,
 sui Superioris, subditos ab omni-
 bus casibus etiam in Bulla Cœ-
 nę contentis, modò sint occulti
 id est, non notorij. Quid autem
 sit notorium vide *Notorium*.

7 Absoluere potest quiuis Sa-
 cerdos à peccatis venialibus, &
 à mortalibus etiam, à quibus pœ-
 nitens aliàs est absolutus.

8 Absoluere potest Confessor
 approbatus ab ordinario alienū,
 si probabiliter credit, eius Supe-
 riori

ABSOLVTIO.

9

riori id placere rati habitione de
præsenti nō de futuro tempore.

9 Potest quis sibi subditum ab-
soluere vbique, & à peccatis, &
ab Excommunicatione.

10 ~~Absolui possit a sententia, alij~~
~~aiunt, alij negant, ego id non fa-~~
~~cerem.~~ Nau. c. 22. num. 36. Med. q.
25. cod. 2. Pet. 501. quest. 11. de con-
fess.

11 Absolui potest ægrotus qui
dixit quātum potuit commodè,
ne fortè, dum expectatur reli-
quum, moriatur absque Absolu-
tione. Possè etiam absolui sanū,
qui ob linguæ ignorātiā qua-
dam solum explicat, non omnia,
probabile est: facit enim talis,
quantum potest, integram Con-
fessionem.

12 Absolui possè morientē qui
nihil potest confiteri, sed tātum
ostendit signa Contritionis, alij

A 3

aiunt,

aiunt, *Sylu. Confess. §. 3. num. 18.* alij negant, cum quibus ego diu sensi, sed iam placet vt absoluantur, etiam amens, qui antea ostēderat signa Contritionis, seu doloris de peccatis.

13 Absolui potest is, de quo Cōfessor dubitat an ipsum absoluerit: subintelligitur enim conditio, *Si non te absolui.*

14 Absolui potest qui proponit abstinere à peccato, etiam si credat se proposito non statutum, sed peccaturum. Itē, qui ex probabili causa non vult omittere peccādi occasionem, modò proponat firmiter non peccare, etiā si aliquoties sit relapsus: quamquam interdum expedit peccatum idem sæpe committentibus differre Absolutionem.

15 Absolui potest qui se dicit dolere de peccatis, & velle abstinere;

nere; est enim id Attritio, quæ sufficit cū Sacramento: inducendus est tamen ad dolorem propter Deum offensum.

16 Absolui potest qui non confitetur, aut negat peccatū quod Confessor ex alterius confessione intellexit illum commisisse, non enim magis de isto alteri quam ipsi credendum: expedit tamen de alterius consensu istū mendacij coarguere, sed id cautē & prudenter agendum.

17 Absolui potest qui contrariā opinioni Cōfessoris opinionem sequitur, sed probabilem.

18 Absolutio peccatorum data excommunicato bona fide confitenti, non absoluto autem a' Excommunicatione, valida est.

Catech. Absolutio. Nau. c. 9. nn. 4. Med. cod. de confess. q. 18.

19 Absolutus per Bullam, ut sit,

ABSOLVTIO.

ab Excommunicatione ad aliquē effectum, cum reincidentia, non reincident nisi in foro exteriori, si res est manifesta: alioqui in omnibus potest se gerere vt absolutū: ita enim declarauit Greg. 13.

20 Absolutio data per Iubileū, etiam si postea nō fiant per illud requisita, valida est, itemque dispensatio.

21 Facultas absoluendi ab omnibus casibus, non comprehendit dispensationem à voto, aut irregularitate. An vero qui potest absolvere ab omni censura, possit liberare irregularitate orta ex peccato, alij aiunt, alij negāt: probabile est posse, qui potest ab omni pœna: illa enim pœna est.

22 Absolvere potest à casibus Episcopo reservatis quiuis Confessor, illo mortuo: post mortem enim eius desinūt esse reservata.

ABSOLVTIO.

9

23. A casibus alibi reſeruatis po-
teſt abſoluere, vbi non ſunt re-
ſeruata, quilibet legitimus Con-
feſſor. Itaque vbi non eſt recepta
Bulla cœnæ Domini, poteſt ab
eius caſibus abſoluere.

24. Dans licentiam peregrinan-
di, hoc ipſo cenſetur dare licen-
tiam vt poſſit abſolui à caſibus
ſibi reſeruatis, cum limitatione
poſita in nu. 26. etiam vbi ſimi-
lia reſeruata ſunt. Secus eſt, ſi de-
tur ſolùm poteſtas eligendi Cō-
feſſorem in eadem diœceſi.

25. Non poſſunt Epifcopi pro-
hibere quin abſoluat à caſibus re-
ſeruatis, qui ad id habet priuile-
gium à Papa.

26. Qui audit habentem caſus
reſeruatos, abſoluat eū, non im-
peditum tamen aliqua Excom-
municatione reſeruata, audita
omnium peccatorum Confefſio-

A 5

ne,

ne, à reliquis, dicendo: *Ego te absoluo à peccatis tuis, &c.* & pro reseruatīs mittat eum ad Superiorem, qui, auditis illis solis, eum absoluet. Quod si prius Superiorem adeat, hic poterit absolvere à reseruatīs solis, & deinde mittere ad inferiorem, qui, audita omnium etiā reseruatorum confessione, pœnitentem absoluet ab omnibus. *Paul. Caiet. Sot. Ioan. Medin. Nauar.* Non desunt autem qui putent, vbi Superior absoluit à solis reseruatīs, debere pœnitentem sola reliqua confiteri: sed alij Doctores id non probant, quia vni omnia Confessori dicenda sunt peccata. Quod si necessitas occurrat communicandi, & nō impeditur Excommunicatione aliqua reseruata, vbi est absolutus ab inferiori à non reseruatīs, vt dictum est, licebit communicare,

ADULTERIVM. 11

re, modo sc, cum primum ei fuerit commodum, postea Superiori præsenteret.

27 Cōfitens generaliter de peccatis aliàs confessis & absolutis, potest per partes absolui, scilicet nunc de parte peccatorum quæ dixit, postea de alia parte, cūm dixerit.

ADOPTIO, vide *Matrimonij impedimenta.*

ADULTERIVM, vide *Divortium, Luxuria.*

1 **A**DULTERIVM non est, vbi alter saltem nō est cōiugatus per verba de præsenti.

2 Adulter ad nullam tenetur restitutionem, si probabiliter dubitet filium esse suum: secus si credat. Quidam tamen putant, nec, si ei constet esse suum, teneri, nisi ex quadam æquitate, quia dānum non dat: quod etsi probabile

le

le est, sed vulgo non receptum,
quare tutior communis opinio,
quam primò posui.

3 Adultera non tenetur cū pe-
riculo vitæ, aut famæ, seu hono-
ris, prodere filium esse ex adulte-
rio. *Pedraza præf. 7. d. 18. Cord.*
q. 102. Salon. 2. 2. quæst. 62. art. 7.
Anton. tract. de vestit. c. 8. Nau. c. 17.
nu. 47. Etsi quidam putant tene-
ri aliquando etiam cum vitæ pe-
riculo. Nec verò filius tenetur
matri credere, etiam cum iura-
mento id asserenti (si tamen cre-
dat, tenetur se abdicare hæredi-
tate, nisi hanc iam præscripsisset)
nec ei mater tenetur prodere, cū
dubium est an sit profuturum.

ADVOCATUS, vide *Iu-
diciales actus.*

1 ADVOCATUS Potest,
A quandiu causa dubia est,
patrocinari: ex quo autem tem-
pore

ALIENATIO.

pore tenetur scire esse iniustam,
tenetur de damno.

2 Aduocare potest coram Iudice seculari Religiosus ob monasterij necessitatem.

AEDIFICARE.

1 **A**EDIFICARE Etiam in tuo solo non potes, quod tibi non prodest, & alteri nocet.

AFFINITAS, vide *Matrimonij impedimenta.*

ALIENATIO, vide *Donatio, Ecclesia, Hospitale.*

1 **A**LIENARI Prohibita, possunt alienari ex causa dotis, vel alioqui pia. Itaque etiam res Ecclesie possunt alienari pietatis causa: non censetur autem tale esse, redimere damnatos iuste ad aliquam pœnam.

2 Successio nō dicitur alienatio. Itaque prohibitus absolute alienare, potest relinquere hæredi,
etiam

ALIENATIO.

nam extraneo, & extraneo etiā legare: & prohibitus à testatore extra certum genus personarum alienare, potest ex testamēto dare ei qui sibi esset alioqui ab intestato successurus, etiamsi sit extra illud personarum genus, nisi aliud euidenter appareat ex verbis testatoris.

3 Alienatio facta cum debito consensu, & sine fraude, valida est in conscientia, etiamsi desint solennitates à iure requisitæ.

4 Prohibitus alienare, potest alienare mobilia quæ in triennium seruari non possunt: secus si seruari possint, & sint pretiosa.

5 Arborea Ecclesiæ, nisi sint pretiosa, cædi & vendi possunt.

6 Iurans non alienare rem Ecclesiæ, potest in eius utilitatem alienare, itemque rem modicam, intelligitur enim iuramentum

secun-

secundum iuris dispositionem.

7 Solennitas iuris non requiritur in rebus modicis, nec in ijs quæ Religiosi retinere non possunt (itaq; Mendicantes possunt vendere immobilia sibi ab aliquo testamento relicta, vel aliâ donata) nec secundum quosdam in rebus mobilibus, etiam si possint seruari, vt ouibus; nec in necessitate urgente.

ALIMENTA, vide Dos, Parentes.

1 ALIMENTORVM

A Nomine veniunt ea, sine quibus non potest honestè viui, vt cibus, vestes, habitatio, & medicina, & interdum dos.

2 Tenetur pater filium etiâ spurium alere, & dotare etiam, si est filia, iuxta quantitatem alimentorum debitam.

3 Cum potest pater filium exheredare, potest & alimenta negare,

gare, nisi filiū peccati pœniteat.
 Quidam tamen negant posse vn-
 quam à patre egenti filio alimen-
 ta negari: quod mihi probatur,
 est enim debitum naturale.

4 Alimentorum quâtitatem, le-
 ge aut statuto definitam, potest
 pater filio spurio relinquere, etiâ
 si is habeat alioqui vnde viuât,
 transibitque ad huius hæredes.

5 Tenentur ascendentes descē-
 dentes, si egeant, alere, & con-
 trā: nec potest vir vxori, quæ do-
 tem attulit, prohibere, quin illa
 egentem patrem suum alât.

6 Tenetur auus maternus nepo-
 tem egētem alere, si hunc pater-
 na linea alere non possit, aut no-
 lit. Tenetur & socer nurum egē-
 tem, & frater fratrem etiam spu-
 rium, & sororem etiam natura-
 lem, seu illegitimam, egentes, &
 tutor pupilli matrem & sororem
 egentem

egentem alere: itemque, secundum quosdam, patrinus & parochus filios spirituales. Quæ mihi omnia, ut parum in more hominum sunt, ita multum videntur naturali iuri consentanea: quantum verò peccent qui non faciunt, non ausim dicere. Illud tamen opulentos moneo, ut cogitent quod D. Paulus ait, Qui suorum curam non habet, esse infideli deteriore.

7 Egentem filium, quem pater & avus alere non possunt, aut nolunt, tenetur mater alere, alioqui debet ei solum lac: quod si nec id possit, tenetur pater lactandum curare.

8 Alimentorum causa pia est, ideoque potest, & in festo, & coram Iudice Ecclesiastico tractari.

ALTARE, vide *Benedictio, Ecclesia.*

ALTARE Multis modis amittere consecrationem communiter traditur: aliqui putant, quamdiu illud formam suam retinet, non amitti consecrationem vlla aut fractione, aut motione. Itaque amoto ligno ab ara consecrata, dicunt isti non perdi consecrationem. Quod si lignum sit sigillum, in quo reliquiae, & amotum, suo loco statim reponatur, nec tunc opus est noua consecratione.

APOSTATA, vide *Excommunicatio, Religio.*

APPELLATIO, vide *Iudiciales actus.*

AQUA BENEDICTA, vide *Benedictio.*

ARCHIEPISCOPVS, vide *Episcopus.*

AR-

ARCHIEPISCOPVS,
Dum visitat prouinciã, po-
test à subditorum suffraganeis
Confessiones per se vel aliũ au-
dire, non autem illos sine suorũ
Episcoporum licetia Cõfirmare.

ARCHIPRESBYTER.

ARCHIPRESBYTER
Ecclesiæ Cathedralis potest
audire omnes totius Episcopa-
tus confessiones, & sibi in eo Vi-
carium constituere, non tamen
absoluere sine licentia à casibus
reseruatis.

AVARITIA, vide *Eleemosyna*.

BANNITVS, siue *Proscriptus*.

BANNITVS, Qui
impune potest à quo-
uis occidi, Iudice id
per sententiam in il-
lum latam concedente, non po-

test occidi in alieno territorio,
nisi de licentia, saltem præsump-
ta, domini territorij. Interim ve-
rò dum agitur contra sententi-
am per viam nullitatis, seu appella-
tionis, non potest usquâ occidi.

2 Bannitum alere tenetur, qui
aliàs tenebatur, ut pater, filius,
uxor: est enim id de iure naturæ,
quod per Ciuile non tollitur.

3 Bannitus potest succedere ex
testamento, vel ab intestato.

4 Bannitum an possit etiâ filius
occidere, alij aiunt, alij negant:
ego non, puto. Illud verò proba-
bile est, non posse illum se defen-
dendo occidere eum, qui se velut
minister iustitiæ occisurus aggre-
ditur: quidam tamē posse putat.

BAPTISMVS, vide *Matrimony impedimenta.*

1 BAPTIZANS In neces-
sitate sine solennitate, non
peccat,

peccat, etiam si sit in peccato, aut excommunicatus.

2 Baptizans aliquē, putans esse alium, aut puellam, putans esse puerum, verē baptizat.

3 In dubio an fuerit verus Baptismus, sub conditione, Si non est verē baptizatum, iterandus est. *Vide de Consec. d. 4. cap. Placuit. & de Bapt. & eius effectu cap. secundo.*

4 Perfectus est Baptismus, etiā cum verba statim vel post aquę aspersionem, vel ante eam, proferuntur.

5 Baptizato in necessitate domi, adhibendæ in Ecclesia ceremoniæ quæ defuerunt. *l. q. 1. Spiritus sanctus.*

6 Baptizare extra necessitatem non subditum, sine licentia Parochi non licet.

7 Nec fœminæ baptizare licet, præsentem viro qui possit & velit

baptizare: nec laico, præfente Clerico: non tamen est id, si fiat, mortale peccatum.

8 Potest quis filium suū in Baptismo suscipere, si desit qui suscipiat. 30. q. 1. *Pervenit.*

9 Religioso prohibitum suscipere in Baptismo: si tamen suscipiat, contrahit spirituales affinitatem.

10 Validus est Baptismus datus dormienti, vel amenti, si antea baptizari voluerunt: itē qui datur amenti à natiuitate.

11 Compotem rationis puerū Baptismum petentem baptizare licet, inuitis parentibus infidelibus: in dubio verò de rationis vſu, sufficit eſſe ſeptem annorum: non compotem autem licet baptizare, si alter parentū Christianus consentiat.

12 Obstetrices tenentur ſcire formam

formam Baptismi: & quidē præstat vulgari lingua scire, quam Latina.

13 Baptizare extra Ecclesiam non licet, nisi in necessitate, aut Principis filium. *Vide Clem. de Baptis.*

14 Verus est Baptismus datus volenti baptizari, sed non credēti: vt est verus qui datur a volente baptizare, sed non credente.

15 Vngere Chrismate alterius anni baptizatum, extra necessitatem non licet.

16 Qui posuit obicem per peccatum Baptismi effectui, debet illum postea Sacerdoti confiteri, non autē alia peccata ante Baptismum facta.

17 De patrini in Baptismo & Confirmatione obligatione instruendi filium spiritualem in fide & moribus, non est eadē Do-

4 B E L L V M.
storum sententia; certè usu non
est receptum.

B E L L V M, vide *Clericus*.

1 **M** I L E S Bellum, de cuius
iustitia dubitatur, geren-
ti subditus, si in eo prælietur, nō
peccat; peccat autem, si sciat esse
iniustum.

2 In Bello iusto etiam innocen-
tes licet spoliare & capere, ad
debilitādas hostium vires. Quòd
si bellum est perpetuum, vt con-
tra Turcas, licet etiam innocen-
tes captivare. Quòd si dati sunt
in obfides, & violent hostes fidē
datam, non licet illos occidere;
licet autem si sint de nocentum
numero.

3 Capta in bello iusto, nō sunt
restituenda, nisi essent res Pere-
grinorum, Clericorum, Religio-
forum, aut rusticorum: quāquā
quidam nec talia aiūt ex neces-
sitate

fitate restituēda, quia iustē cap-
ta, vt dictum est supra.

4 Ablata iusto bello ab ijs qui
illa iniusto bello acceperant, nō
esse prioribus dominis restituen-
da, probabilis est quorundā opi-
nio: & quidem vsu videtur rece-
ptum, vt capta à Turcis, priori-
bus dominis non restituantur,
idemq; videtur de rebus ab illis
emptione acceptis dicēdū. Quod
si alicubi lex, aut cōsuetudo pręs-
cripta aliud velit, id sequēdum.

5 Potest Princeps, ad vitandum
Reip. maius damnum, tradere
hostibus aliquam vrbē: est enim
id exponere periculo partē pro
totius salute.

6 Milites sine voluntate, saltem
pręsumpta, Principis, damnum
hostibus dantes, tenentur resti-
tuere: pręsumitur autem velle
etiam vt capti à Turcis, cū fu-

B 5 giunt,

giunt, dominos suos, aliosq; spo-
liant.

7 Capti etiam iusto bello fuge-
re possunt.

In dubio non licet aliena in-
uadere, licet autem defendere
quæ possides: melior enim est in
dubio conditio possidentis.

8 Offerenti ante conflictum sa-
tisfactionem, non licet bellum
inferre: quidam tamen dicunt li-
cere, nisi offerat ante belli pu-
blicationem.

9 Subditi non tenentur ad bel-
lum proprijs expensis gerendū,
nisi fortē ex pacto, aut consuetu-
dine præscripta.

10 In bello licet quidem Cleri-
co hortari ad victoriam, adeoq;
ad pugnam, non autem pugna-
re, nisi se defendendo.

11 In bello dubio pugnare li-
cet pro se defendente.

Miles

Miles in bello iniusto non potest hostem occidere, nisi se defendendo.

12 Milites nostri temporis non gaudent priuilegijs antiquis militum.

13 Belli tempore non potest Princeps populum deferere.

14 Militi etiam ægrotanti debetur stipendium.

BENEDICTIO.

1 **B**ENEDICTAE Aquæ, aut oleo, si addatur aqua non benedicta, aut oleum, totum fit benedictum: aduertunt tamen Doctores, semper quod additur, debere minus esse eo cui additur.

2 Benedictio in secundis nuptijs non datur, si alteruter coniugū fuit aliàs benedictus. Quidam tamen dicunt posse iterum benedici qui virginem ducit.

Sunt

Sunt & qui velint posse vtrumque benedici, cum alteruter nunquam fuit benedictus. Puto ego seruandā cōsuetudinem regionis.

3 Multæ religiones habent priuilegia, vt Generales, Prouintiales, Guardiani, Custodes, Priores, & similes ordinarij possint benedicere omnia Ecclesiæ ornāmēta, & Corporalia: quod priuilegium habet etiam nostra Societas.

Abbas qui potest exercere Pōtificialia, potest benedicere omnia, vbi non interuenit vnctio.
Ex Concil. Congreg.

BENEFICIUM, vide Capitulum, Conductio, Clericus, Donatio, Ecclesia, Electio, Episcopus, Excommunicatio, Residentia, Simonia, Suspendio.

QVI Habet beneficiū ſuf-
 ſiciens ad ſuſtentationem,
 non poteſt tuta cōſcientiā aliud
 accipere: quōd ſi à Papa in eo
 diſpenſetur, quis audeat tantæ
 autoritatis factum condemnare?
 aut verò cauſæ, ob quam eſt diſ-
 penſatum, æquitatem diſcutere?
 Poteſt quidē Confefſor acquieſ-
 cere diſpenſationi Papæ, etiam
 in duobus beneficijs curatis; ip-
 ſe qui poſſidet, an debeat, vide-
 rit: certē interim dum ſe putat
 bene poſſidere, abſolui poteſt;
 itemq; dum per Vicarios bene
 prouidet pluribus curatis, etiā ſi
 dubitet de iuſta cauſa diſpenſa-
 tionis, rite enim poſſidet diſpen-
 ſante Papa: quanquam me auto-
 re nemo non modo curata duo,
 ſed nec ſimplicia habebit, ſi vnū
 ſufficiat. Quin etiam optare, vt,
iuxta Panormit. doctriam. cap. conque-
rento

rente. de cler. non resid. Papa ijs qui duo habent beneficia, quorum alterum sufficit, alterum adimeret.

2 Episcopus non potest dispensare ad duo simplicia, si vnum est sufficiens, aut si vtrumque requirit residentiam: nec, secundum quosdam, ad duo in eadem Ecclesia; quod tamen alij concedunt, si sint dissimilia officijs.

3 Ad pluralitatem eorum quæ in Hispania Prestimonia vocantur, non requiritur dispensatio.

4 Dispensatio super pluralitate non valet, si aliquod beneficium in dispensationis petitione tacitum est. Nec valet impetratio beneficij à Papa, vel eius delegato, si tacetur aliud prius habitum: secus est si ab Ordinario impetretur. *Vide de prabend. & dignit. c. 6.*

5 Habens dignitatem, aut personatum,

sonatū, aut curatum beneficiū,
 si alterum tale accipiat, vacat
 prius ipso iure: quod nisi statim
 resignet, priuatur etiam secūdo.
c. De multa. de prob. Sed id per sen-
 tentiam iudicis, nec enim se de-
 bet ipse priuare: imò nec prius
 vacat: *secundum Innocentium, & Ioan.*

And. nisi à Iudice moneatur, idq;
 post pacificam secundi possessio-
 nem. Sunt & quædam alia quæ
 excusant, quæ consultò omitto,
 iam enim sine dispensatione ta-
 lia non possunt haberi: vbi autē
 est dispēsatū, illis nihil est opus.

6 Habens beneficium curatum
 suo simplici annexum, non cen-
 setur habere curam animarum.
 At Vicariatus perpetuus Eccle-
 siæ Parochialis, tanquam benefi-
 cium curatum habetur.

7 Habens Parochialem, aut hu-
 ius Vicariatum perpetuum, si
 intra

intra annum a possessione pacifica nō fit Sacerdos, priuatus est ipso iure, nisi iusto impedimento excusetur, aut Ecclesia sit Collegiata, vel Plebania, sub se habens Capellanos, vel ille curam per se exercere nō teneatur, aut cum illo dispensetur. *Vide cap. Licet. de elect. lib. 6.*

8 Potest quidem Episcopus dispensare studij causa per septem annos, sed debet ille tamen intra dictum tempus saltem Subdiaconatum suscipere, & interim Ecclesiæ per alium prouidere.

9 Collatio beneficij curati ante annum vigesimum quintum, saltem inceptum, eius cui conferitur, nulla est, nisi Ecclesia esset Collegiata.

10 Collatum alicui beneficium, eius non fit, antequam consensiat.

11 Resignatio beneficij in fauorem alicuius, non transfert in eum, antequam ei à Papa vel Episcopo detur: itaq; potest pœnitere qui resignauit, antequam illi detur.

12 Non perditur beneficij possessio per renuntiationem.

13 Beneficium non perditur per inhabilitatem superuenientem, vt per homicidium, aut aliud eiusmodi impedimentum.

14 Triennio possidens beneficiũ pacificè, bona fide, fit eius dominus, secundum. Nau. & Regulã de trienniali possessione: nec tenetur ostendere titulum, vt declarauit Concily Congregatio.

15 Nemo sibi potest beneficium conferre, *De excess. Pral. c. 3.*

16 Promissio beneficij vacaturi, aut ad id præsentatio, nec licet, nec valet, quacunq; verborũ forma fiat. *Vide de concess. prab. c. 1. 13. &*

34 BENEFICIUM.

16. & lib. 6. eodem tit. cap. De testandis.

17 Collatio beneficij facta per Vicarium reuocatum, sed ignorantem reuocationem, valet: itemque renuntiatio facta per procuratorem reuocatum ante intimationem reuocationis illi factam, etiam si is, cui fit renuntiatio, reuocationem sciat.

18 Obtinens beneficium condemnati per errorem, sed secundum allegata & probata, iuste possidet.

19 Potest Episcopus cum illegitimo dispensare ad vnum beneficium simplex.

20 Etiam cum in iure dicitur, vt beneficium vacet ipso facto, sine alia monitione, aut declaratione, non priuatur quis possessione nisi per Iudicem; sed potest interim in conscientia gaudere fructibus: secus est si dicatur, vt collatio non valeat, vt accidit in Simonia.

21 Cui

21 Cui revalidatur titulus beneficij male acquisiti, potest retinere fructus à se male perceptos: fructus enim beneficij vacantis debentur successori: vacabat autem iure, etsi non de facto, beneficium illud, & ipse successor est.

22 Qui in beneficio male acquisito fecit debitum officium, potest excusari à fructibus consumptis in vitæ sustentationem, si pauper est.

23 Qui beneficiū obtinuit simulata sanctitate, vel ob causam turpē, nō tenetur resignare, nisi esset turpitudine quæ collationē iure ipso nullam redderet, vt Simonia.

24 Clericus in sacris, si cōtrahat matrimonium, nō ideo perdit beneficium: nec si est in minoribus, & cōtrahat solū spōsalia de futuro.

25 Filius illegitimus non potest habere beneficium in Ecclesia in qua pater habeat, aut habuit, nec

pensionem super patris beneficio.

Ex Conc. Trid.

26 Nec legitimus potest habere beneficium quod pater habuit.

27 Capellania instituta cum conditione vt detur Sacerdoti, aut in certa familia ei qui sit Sacerdos, potest *secundum Nau.* dari ei qui nō sit Sacerdos, modō fiat quā pri- mum Sacerdos.

28 Capellanus obligatus ad celebrandum, potest id per alium facere. *Ex Congreg. Conc.*

29 Collatio beneficij facta irregulari, suspēso aut interdicto, nulla est, ideōq; solet in collatione dari Absolutio à talibus impedimētis.

30 Ante decimum quartum ince- ptum nullus potest beneficium obtinere, nec pensionem, nisi in fundatione beneficij aliter fuisset cautum. *Ex Trid. & Conc. Congreg.*

31 Ad dignitatem & Personatū
fine

sine cura requiruntur viginti duo anni incepti. *Ex Trid.*

32 Collatio beneficij, aut Ecclesiasticæ iurisdictionis, facta non habenti primam tonsurâ, nulla est.

33 Quod sine Ecclesiastica auctoritate fit, aut datur, non est beneficium Ecclesiasticum: itemq; ubi non est ius percipiendi redditus.

34 Appetere aut procurare sibi curatum beneficium, non semper est illicitum.

35 Collatio beneficij contra fundatoris instituta non valet.

36 Iniqua est institutio prohibens dari curatum meliori, eo quod sit extra certam familiam, adeoque non servanda.

37 Potest Episcopus ex causa cû consensu hæredis dispensare ut detur beneficiû non habenti omnia requisita à fundatore: itemq; cum consensu Patronatus ius ha-

bentis mutare aliquid in institutione beneficij, *secundum Navar.*

38 Qui sine animo Clericalis status percipit fructus beneficij non curati, non tenetur illos restituere: quòd si ex curato percipit sine animo suscipiendi Sacerdotiũ, tenetur restituere, nisi animũ mutet.

39 Habens beneficiũ, tenetur intra annũ Ordinem ad illũ requisitum suscipere: quòd si licentiã habeat nõ suscipiendi Ordinẽ, dicet per Capellanũ Missas ad quas tenetur. *Ex Trid. & Conc. Congreg.*

40 Absentes cum licentia causa studij, non recipiunt distributiones quotidianas. *Ex Congreg. Conc.*

41 Docens publicẽ Scripturam, aut audiens, percipit beneficij fructus absens. *Trid.*

42 Dare beneficiũ simplex digno, relicto digniori, non est peccatum mortale. *Pedraza prac. 7. d. 16.*

citat Caie. 2. 2. q. 62. art. 2. & ient. 12. q. 4. secus si sit curatū: non tamē tenetur, qui dedit, restituere digniori. Mercado lib. 6. c. 17. Sylu. acceptio personarum. §. 4. Nau. c. 17. nu. 70. 43 Dans beneficium indigno, tenetur Ecclesiæ cui dānūm dedit. *Sot. 4. q. 6. ar. 3. Valent. 10. 3. disp. 5. q. 7. p. 2. quod citat Cou. reg. peccatum. p. 2. §. 7. nu. 2. Aug. Restit. 1. §. 1. non autem digno. Sot. sup. Pedraz. præc. 7. d. 36. Valent. sup. Nau. sup. num. 79. et si quidam id affirmant.*

44 Beneficiati possunt tanquam domini disponere de fructibus assignatis sibi pro stipendio, modò quæ supersunt honeste sustētationi, & officijs honestis, dēt pauperibus, vel operibus pijs: qđ tamen si nō faciant, nō tenentur restituere. Est autē honestum officiū filiā dotare, quod tamē quidā nolunt de bonis Ecclesiasticis fieri, si

alia habeantur, vnde fiat: itēmq;
cognatos iuuare, vt decēter viuāt.

45 Potest beneficiatus disponere
nō solū de re l. tibus beneficij, sed
etiā de rebus immobilibus ex illis
suo nomine emptis. Melioratio-
nes autē factæ in bonis Ecclesiæ,
vt in domo, aut agro, eius quidē
erunt quamdiu viuit, etiamsi be-
neficio relinquat, aut eo per lu-
dicem priuetur: at in morte erunt
Ecclesiæ: *Vide de pecul. Cler. c. 5.*

46 Patrimonium Ecclesiastici mo-
rientis ab intestato sine hæredi-
bus, dandum suæ Ecclesiæ.

47 Debita beneficiati soluēda ex
bonis quæ reliquit moriens. *Vide*
lib. 6. de offic. ord. c. Præsenti. Quod si
non reliquit quantū opus est, sol-
uet successor in beneficio, si con-
tracta sunt pro Ecclesiæ neces-
sitate, aut vtilitate, *secundum Innocent.*
Imò etiam, secundum Host. & Panor.
si con-

si cōtracta pro antecessoris necessitate: quod ego non puto in usu esse, etsi valde rationabile. *Vide ECCLESIA.*

48 Distributiones quotidianæ debentur iustè impedito, modò adsit in eo oppido, & soleat, cum sanus est, Officijs interesse.

49 Cùm distributiones ex privilegio conceduntur absenti, intelligitur, si ille absit causa iusta.

50 Excommunicatus, vel suspensus à beneficio, interim dum querit absolui, potest fructibus uti sibi & suis necessarijs, *secundum Nau. & alios.*

51 Permittens notabiliter lædi possessiones beneficij, tenetur restituere.

52 Fructus malè percepti, dandi Ecclesiæ, vel pauperibus: si autem sunt distributiones, ijs qui Officijs interfuerunt.

53 Fructus percepti tēpore vacationis, dādi Ecclesię, vel successori

54 Fructus collecti ante mortem beneficiati, vel ei debiti ob seruitiū, sunt hæredis: q; si nullus sit hæres, sunt successoris, vel fortē ex vsu Camera Apostolicę.

55 Canonicus habens Capellam, non recipit distributiones horę qua Missam celebrat.

56 Qui post sex mēses ab obtēto beneficio, etiā Pręstimonio, nō impeditus legitimē, nō recitat Officiū, nō facit fructus suos, sed tene tur dare fabricę beneficij, vel pauperibus, omnes quidē totius diei, si totū eius Officiū omissum, alioqui pro Matutino omissio dimidius; pro quavis alia Hora sextā partē: idemq; est faciendū ei, qui vt Clericus habet pensionē, si nō recitat Officiū B. Marię, Ex Bulla Pij. V.

57 Si talis pauper est, potest sibi reti-

retinere de consilio Confessoris,
secundum Nauarr.

58 Quòd si fecit alia ad quæ ob
 beneficiũ tenebatur, poterit sibi
 retinere quãtũ illa meretur. Itaq;
 sufficet Parocho, restituere quin-
 tã partẽ: Canonico, quartã: alijs be-
 neficiatis, tertiã, vt quidã dicunt.

59 Qui potest cõferre beneficia,
 potest concedere vt permutetur.

60 Potest autoritate Papæ in cõ-
 mutatione beneficiorum fieri cõ-
 pẽsatio per pensionem aut pecu-
 niam pro fructibus alterius bene-
 ficij maioribus.

61 Non potest Notarius pro lite-
 ris beneficij, scilicet pro charta, la-
 bore, & alijs, accipere nisi vnum
 aureũ. *Ex Trid. & Concil. Cõgregatione.*

BLASPHEMIA.

1 BLASPHEMIA Grauior
 est periurio & homicidio.

2 Illud Concilij Lateranensis, ne
 bla-

blasphemus absoluator sine graui pœnitentia, non est vsu receptum.

3. Blasphemans inaduertéter, ita vt si aduerteret, non faceret, non peccat mortaliter. Quidam tamē putant ex consuetudine blasphemare etiam inaduertéter, esse mortale: quod non est improbable.

B O N A.

1 **B**ona mobilia dicuntur, quæ commodē seruari non possunt vltra triennium, vt frumentum, vinum, oleum.

2 Pecunia inter mobilia reputatur.

3 Mobilia pretiosa, quæ seruari possunt, interdum æquiparantur immobilibus.

4 In bonis mobilibus vel immobilibus iura etiam & actiones comprehenduntur, ex consuetudine potius quàm ex iure.

BONUS vir in foro quidem exteriori intelligitur Iudex: in interiori autem, vir prudens & timoratus.

CALIX.

CALIX Tornatilis, in quo scilicet pes à cyatho separari potest, per eā separationem non perdit consecrationem.

2 Calici non perit consecratio, nec si deauratio decidat, nisi de nouo deauretur.

3 Calicem solus Episcopus solet consecrare.

CAMBIUM, vide *Contractus*.

Permutari potest pecunia cū altera diuersi metalli cum lucro moderato.

2 Aureus cuius pretiū æstimatur undecim Iulijs, potest dari por duodecim: est enim illa pretij taxatio facta ad emptiones, non ad permutationes.

3 Plus valet pecunia præfens, quā absens: item cum multi accipiunt ad cambium, & pauci dant: item ob metallum, figuram, pondus, tēporis occasionem, dubium de valoris mutatione, raritatem, aut dāris incommodum: quæ cōsiderari oportet, ne facile cābia, quæ sunt in usu, damnentur.

4 In cambio lucrari solet qui rogatur pecuniā accipere alibi reddendam, vel dare alibi recipiendam: illic enim velut transfert ad locum ubi reddenda, hīc autem velut a loco ubi recipienda.

5 Cābio lucrari etiā ei licet, qui alioqui nō habet ordinariū cāpso ris officiū, sed ex occasione oblata facit,

6 Etiam

6 Etiam in eodem regno licet cābium per literas, nisi sit lex quæ id prohibeat: præsumit enim fraudem: quæ si absit, non intēdit prohibere. Idemque dicendum de cābijs omnibus alioqui licitis, aut cambiorum licitis cōditionibus, si lege aliqua prohibeantur: cessante enim fraude quam lex præsumit, fieri possunt.

7 Cambia dubia si facta, non cōdēnanda: si facienda, non approbanda.

8 Cābiū quod fit sustinēte cāpsoris procuratore duas personas in nūdinis, scilicet creditoris & debitoris, qđ vulgò dicitur *Colla vicors*, est à Pio Quinto approbatum, in Bulla quadā data ad Bononiēses.

CAPITVLVM, vide *Beneficium*.

1 Capitulū, Sede vacante, succedit Episcopo in iurisdictione ordinaria: itaque potest absol-

absoluere, dispensare, statuere, inquirere, visitare, & dare indulgentias, vt Episcopus. Non confert tamen beneficia: id enim Papę reservatum, *secundum declarationem Congregationis Conc.* Nauarrus autę ait, posse quidem cōferre illud, cuius collatio ad ipsum & Episcopum cōmuniter pertinebat, nō autem si pertinebat ad Episcopum cum Capituli cōsensu, aut consilio: qđ videndū est an sit vsu receptum.

2 Vocē in Capitulo nō habet, qui non est Subdiaconus. *Ex Trid. Conc.*

3 Cū requiritur Capituli consensus, vel pręsentia, potest ad id aliquos sui loco deputare.

4 Quod a maiori Capituli parte fit, dicitur, *secundum Baldum*, fieri de cōsensu vnanimi seu cōcordi Capituli. *Vide Tabien. verbo Concordia.*

5 Capituli debitum nō censetur debitum singulorum.

CASVS FORTVITVS,
vide *Commodatum.*

1 **N**emo tenetur ex damno acci-
denti casu fortuito, nisi
culpa præcessisset in illum aliquo
modo ordinata, seu directa, aut
mora restituendi id, quod restitutum
non periisset, aut pactum, ut etiã
in tali casu teneretur: quamquã
etiam non obstante pacto uten-
dum est æquitate: non tenebitur
autẽ si casus accidit ex culpa eius,
cui ex pacto alioqui debebatur.

2 Ad mutuum perditum casu for-
tuito, teneris, quia in te transla-
tum est, per mutuum, dominium.
Sot. lib. 4. q. 7. ar. 2. Salon sup. Tolet. lib.
5. c. 25. Mercad. lib. 5. c. 5.

3 Mandans tenetur de dāno ex
casu fortuito, si probabile erat
eventurum, aut mandatarius gratis
serviebat: secus, si ob stipendium,
aut pietatẽ, aut cognationem, aut
D eius-

eiusmodi aliquod debitū, aut si eius culpa damnum accidit.

CASVS RESERVATVS,
vide *Absolutio*.

1 **C**oncedens casus sibi reseruat, si aliquid specialiter nominet, cetera similia concedere intelligitur: q. si aliquid excipiat, cetera similia videtur excipere.

2 Concessis casibus Papalibus, intelliguntur etiam censuræ.

3 Sublata reservatione Papa, intelligitur etiam Episcopi sublata.

4 Sacrilegiū reservatū Episcopo, intelligitur soliū quo violatur locus sacer furto, aut sanguine, aut semine, nō autē luxuria personæ sacra: vbi quidā aduertūt, ex iure Episcopo nō sacrilegiū, sed sortilegiū reservari, pro quo vulgo, per errorem, lectum sacrilegium.

5 Casus in dubio non præsumitur reservatus.

6 Blasphemia publica reservata Episcopo, solum in foro exteriori, nisi ipse aliud declaret.

7 Si quis oblitus casuum reservatorum, absolutus est a potestate & intendente absolvere illum ab omnibus (quod semper intendit qui absoluit) potest absolui ab illis postea per quemcumque Confessorem, quia iam non sunt reservati. Idemque dicendum de illo, qui reservata quidem confessus est, & ab illis absolutus, sed animo incapaci Absolutionis. *Sylvest. Conf.*

1. *Nava. de pen. d. 5. c. 1. §. caut. n. 32.*
Palin. 4. d. 18. q. 5. Gab. d. 17. q. 1.

8 Casus reservati in Religione, non habent locum in Novitijs, antequam per vota admittantur; ut neque preceptorum obligatio.

9 Casus non reservat nisi Papa, aut Episcopus, aut Prælatus habens Episcopalem auctoritatem.

C A V P O, vide *stabularius*.

C E N S U S.

1 **O**Portet in cēsu rem esse immobilem (talis autē est annuus redditus) & sua natura fructiferam, & totū pretiū recipi in celebratione instrumēti, nec postea augeri aut minui, & perire cēsum pro rata, re pereunte, aut sterili facta, & posse redimi semper eodem pretio, denuntiando tamen prius per bimestre, & post denuntiationem etiam ab inuito intra annum repetit.

2 Prædicta ex Bulla Pij Quinti, quæ loquitur de cēsu tēporali, & redimibili. Itaq; potest institui cēsus perpetuus, & irredimibilis.

3 Quædam in dicta Bulla prohibentur ob præsumptionem fraudis, quæ si absit, licēt. Itaq; potest pretium non statim solui: potest prius solui, & fieri pactum ne redimatur

dimatur cēsus nisi totus simul, & quod si ante certum tempus non redimitur, sit perpetuus.

4 Non prohibet Bulla debita iuris naturæ (vt satisfactionē pro dāno dato non soluendo censum in tempore) nec dari fideiussorē, aut hypothecā, etiam omnium bonorum, ad securitatem venditionis, vel solutionis: nec emere certam pecuniæ summam ad vitā, vt pro mille centum. Id enim non est cēsus, sed contractus, Do vt des. Solent quidem ad vitam emētis dari octo pro vno, possuntq; pro tali pensione obligari omnia bona.

5 Soluēdus est census in fine anni, nisi aliud habeat consuetudo, aut pactum.

6 Pretium census est, quo publice vendi solet.

7 Oportere fructum loci nō esse minorem redditu census, commu-

nis est opinio: quidam tamen negant id esse necessarium.

8 Ut potest solui pro cēsu pecunia, ita fructus aliquis ex pacto, etiamsi locus censui subiectus talem fructum non ferat.

9 Etiā anno quo nullus colligitur fructus, soluendus est census.

10 Cēsum ex vtraq; cōtrahentiū parte redimibilē constitueret licere, alij aiunt. *Cōrad. q. 84. tract. 4. Medina. q. 55. dub. 2. cod. de reb. per vsur. acquisit.* alij negant: ego concedere non auderem.

11 Vbi Bulla Pij. V. recepta est, negāt quidā licere censum super persona cōstitui, alioqui licere & super persona, & super cōmunitate, & super bonis incertis, scilicet possessis & possidēdis: alij etiā vbi recepta est, licere, si sit perpetuus: quod ego non concesserim.

12 Cēsus numerat inter bona immobilia.

CEN-

CENSURA, vide *Absolutio*.

1 Censura est Excommunicatio, suspensio, & interdictum: non autem irregularitas (quæ potius pœna est) nec depositio, aut degradatio, aut cessatio à diuinis.

2 Censurâ nemo incurrit ante annum decimum, nec forè ante annos pubertatis, secundum quorundam probabilem sententiam.

3 Censuræ positæ cōtra non reuelantes id quod à Iudice in eis proponitur, non cōprehendunt nec litigantes, nec eos quos ipsi cōsulūt, nec eos qui probabiliter credunt rem illā ab eo qui tenet, iustè possideri, nec illos qui certò nesciunt quid quæritur, aut, si sciunt, non possunt probare quid iubetur denūtiari, aut non possunt sine periculo magni damni denuntiare. *Vide iudiciales actus.*

4 Irretitus aliqua censura, etiam

irregularitatis ex homicidio, vel excommunicatione, aut suspensione, potest celebrare, ne alioqui infametur.

CHARITAS, vide *Correptio*,
Eleemosyna, *Iniuria*.

1 **D**Eum ex toto corde diligere, seu super omnia, ad salutem quidē est omnino necessariū: quo verò tēpore ex pręcepto quis teneatur sic eū actum elicere, vt, si non eliciat, peccet mortaliter, non conuenit inter Doctores. Illud certē non videtur negandū, teneri, cūm tenetur conteri, vt in administratione Sacramentorum ex officio.

2 Teneris in extrema necessitate salutis spiritualis proximi, pro eo vitā exponere: quòd si es eius Episcopus, aut Parochus, etiam in graui. Itemq; teneris pro vita eius exponere bona tua temporalia,
tuę

tuæ vitæ, aut tuorum non necessaria: denique subuenire ei in graui eius necessitate, si potes sine magno tuo incommodo.

3 Qui non est eius Prælati, aut Parochus, non tenetur inuifere peste infectum cum vitæ periculo, nisi salus animæ eius omnino tali visitatione indigeat.

4 Infantē alioqui sine Baptismo moriturum, teneris cum tuæ vitæ periculo baptizare, secūdu quosdā: quod alij probabiliter negāt; nec enim cum tanto damno debet ei tale officium: alioqui & mater grauida teneretur permittere se secari, vt fœtus baptizaretur, alioqui sine Baptismo moriturus: quod nemo dicet.

5 Proximum à mortis corporalis periculo, etiam inuitū, teneris liberare, si possis, non autē à peccato, nisi sit in damnum proximi, &

D. 5 possis

possis sine tuo graui incómodo.

6 Damnatũ iustẽ ad mortẽ, non teneris, etiã si possis, pecunia redimere: nec enim ipse se tenetur redimere: q; si redimas, potes accipere tibi in seruũ perpetuum. Quod si iniustẽ dñatum redimisti, potes quidem in seruum accipere, sed ipse se potest redimere.

7 Licet permittere proximiũ cadere in peccatũ, vt correptus de eo, vel punitus, emendetur, si aliter emendare non possis.

8 Potes proximo optare malũ corporale ad salutẽ animæ, & mortẽ, ob Reip. bonũ, & hosti, tibi alioqui valde nocituro, mortem, non odio, sed ad vitandum damnum tuum: item de morte eius gaudere, ob bonum inde secutum.

9 Inimico nõ teneris ostẽdere signa amoris, nisi in casu necessitatis, scilicet cũ ei teneris ex charitate

tate subuenire: teneris quidē alio
 qui, si alioqui esset scandalū, & sa-
 lutantē te resalutare, & veniā pe-
 tēti dare. Quod si scandalū nullū
 sequit, & causa subest aliqua hæc
 negandi, nō auderē negantem cō-
 demnare: nec enim talia videntur
 esse necessaria, sed sufficit non
 odisse, & paratum esse in neces-
 sitate, vt proximo, subuenire.

10 Diligēdi quidē magis melio-
 res, sed possunt intēsiōri affectu di-
 ligi sanguine cōiunctiores, inter
 quos plus diligēdi parētes quā
 filij, & vxor & pater, quā ma-
 ter.

CIRCŪNSTANTIA, vi-
 de *Confessio*.

CIVITAS, CIVIS.

1 C iuitatis nomine venit in fa-
 uorabilibus etiam territo-
 riū, imò & diœcesis: in odiosis ve-
 rò solū quod est intra mœnia,
 nisi

nisi alioqui esset dispositio inutilis, aut posset fraudem pati.

2 Non dicitur ciuitas facere, nisi collegialiter deliberet, etiam si maior eius pars faciat.

3 Cuius efficitur quis loci, vbi cōsequitur dignitatem.

4 Monachus efficitur cuius loci, vbi est Monasterium.

CLERICVS, vide *Ecclesiasticus, Eleemosyna, Beneficium, Gabella.*

1 **C**lerici nomine in materia fauorabili venit habens primam tonsuram, & Religiosus, & Episcopus: at in odiosa, nec Religiosus, nec Episcopus, nec secundum quosdam Dignitas, aut Canonicus Ecclesiæ Cathedralis, aut qui non est in sacris. Venit etiam Clericus in materia fauorabili nomine populi, & Monachi.

2 Cū Clericis in iure aliquid prohibetur, aut præcipitur, intelliguntur

liguntur solùm qui sunt in sacris,
aut beneficiati.

3 Clerici primæ tonsuræ non so-
lent esse exempti, quantum ad ci-
uilia, à potestate seculari.

4 Clericus in sacris potest conue-
niri coram Iudice seculari, in ci-
uilibus, de licentia Episcopi sui.

5 Clericum in sacris, qui dimissa
tonsura, & Clericali habitu, se ge-
rit enormiter, communis est opi-
nio, perdere Clericale priuilegiũ:
qd̃ Nauarrus & de tali, & de pro-
fesso Religioso negat, nisi prius
moneantur. Mihi illorum placet
sententia, qui cōcedunt, talẽ pos-
se per secularem Iudicem puniri,
si ita expedit bono Reip. Item si
talis assuetus est actis enormibus,
vel est alioqui incorrigibilis. Cer-
tè *glo. de priuileg. c. 27.* ait, qui sine ha-
bitu & tonsura deprehenditur in
delicto, nec certum est tunc esse
Clericum,

Clericū, etiamſi poſtea cōſtet eſſe, poſſe puniri per ſecularem Iudicem. Nunc autē per Cōc. Trid. Fori priuilegio nō gaudet qui eſt in minoribus, niſi habeat beneficiū, aut geſtans habitum & tōſurā, inferuiat alicui Eccleſiæ ex mādato Episcopī, aut in Seminario, vel Schola, vel Vniuerſitate, de licentia Episcopī, quaſi in via ad Ordines maiores, verſetur.

6 Clericus portās arma lege ſeculari vetita, poteſt à miniſtris iuſti tiæ ſecularis ſine reſtitutione ſpoliari, ſecundū *Covar.* & quidem, ſecū dum *Nauiar.* arma Clericorum, niſi ſint Monachi, non ſunt res Eccleſiaſticae.

7 Poteſt Clericus in crimine deprehēſus capi à ſeculari Iudice, vt Eccleſiaſtico tradatur: poteſt & noctu capi, ſi cum armis incedat: præſumit enim velle delinquere, à quo

1 quo potest impediri etiā per secularē potestatē. Quin etiam potest à quouis seculari teneri clericus, & includi ne lædat alterū: potest & de fuga suspect⁹ capi à creditore, & tradi Iudici Ecclesiastico.

8 Clerici tenentur, secundum quosdam, legibus civilibus quæ Ecclesiasticum officium non impediunt,

9 Clerici familia eiusdem est cum ipso Fori.

10 Clerici bona possunt per Iudicē Ecclesiasticū cōfiscari, in casibus quibus laici per leges sic puniunt.

11 Clericus factus post delictū sine fraude, est exemptus à potestate seculari: quòd si cū fraude, potest quidem in rebus puniri, sed non in corpore.

12 Clericus ob falsum testimonium coram Iudice seculari, non potest per eum puniri.

13 Cle-

13 Clericus percussus à laico, potest agere coram Iudice Ecclesiastico.

14 Clerici rebellio in Regem, non est crimen læsæ Maiestatis, quia non est subditus Regi.

15 Clericus calumniosus accusator debet priuari officio, & verberatus in exilium mitti.

16 Clericus non potest consentire in Iudicem Ecclesiasticum non suum, sine licentia sui Episcopi.

17 Clerici minoris à laico læsi restitutio petenda coram Iudice seculari.

18 Clericus pauper non tenetur cedere bonis. Nec pro debito non ex delicto contracto potest conveniri ultra quam facere potest: nec, si est in sacris, puniri corporaliter pro debito quod non potest soluere.

19 Clerici patrimonium, etiã ad cuius

cuius titulum est ordinatus, non gaudere priuilegio bonorum ecclesiæ, quidam aiunt, alij negant. Sūt & qui putent absolutē gaudere eius bona patrimonialia. Ego dicerem spectandum in ijs quid vsu sit receptum.

20 Clerici priuilegijs nō gaudere Eremitas, quidam aiunt, quod nō sint Ecclesiasticæ personæ: alij gaudere dicunt, si sint astricti regulæ, aut Superiori ijs priuilegijs gaudenti: idemq; censent de Inclusis habitu mutato.

21 Clericus potest vti consuetudine & statuto laicorum, ad suā vtilitatem.

22 Clericus in minoribus, potest ex causa fieri secularis.

23 Potest qui est in sacris, aut beneficiatus, aduocare coram Iudice Ecclesiastico: at coram seculari, solū in causa propria, vel

Ecclesiæ, vel miserabiliū, vel propinquorū (qui aliū aduocatum cōmodè non possunt habere) vsque ad quartū gradum. Nō potest autem esse laici procurator generalis, sed solum in aliquo negotio: nec locū tenens Principis secularis, sed potest esse Cōsiliarius: nec lucri causa negotiari per se, sed ob suā aut suorū necessitatē. Non est autē negotiari, vèdere aliquid carius quā emisti, nisi ad id emis-
ses. Potest & per aliū honestè negotiari, & per se vèdere arte honesta à se facta. Non potest verò gestare arma offensiuā: nec inter esse executioni sententiæ capitalis, nisi officij spiritualis causa; nec exercere Medici, aut Chirurgi officiū, vbi opus sit adustione, aut incisione, nisi cū pauperibus, aut propinquis, aut alioqui sua, aut proximi necessitas postulet: nec venari, nisi

si causarecreationis, sine strepitu:
nec accipitres ad id alere, aut fal-
cones: nec aleis ludere, nisi modi-
cè, causaq; recreationis. Ludere
autē in magna quantitate ob lu-
crum, Nauar. mortale existimat.

24 Clericus faciens prohibita iu-
re humano, nō peccat mortaliter,
secundū Cae. si absit contemptus,
& scandalum, & legi pœna grauis
non sit apposita.

25 Peccare ait Nau. Clericum, si
nō benedicit in principio mēsam,
aut in fine gratias Deo non agit.

26 Clericus nō tenetur dare spor-
tulas: nec potest à patre suo vèdi.

27 Acquisita à clerico, etiā filio-
familias, sunt ei quasi castrensia.

28 Clerici omnes, excepto Epif-
copo, liberè testātur, eisq; ab inte-
stato succeditur, *secundū Con.* Quod
si eis esset prohibitum testari de
acquisitis negotiatione illicita, &

contra Canones, intelligendum est, *secundum Nau.* si negotiatio cōtineat iniustitiam, alioqui poterit de ea etiam testari.

29 Non potest clericus per testamentum facere præiudicium patri suo in bonis acquisitis ante clericatum, in quibus ille habet vsumfructum.

30 Clericum habitare cum fœmina suspecta, mortale esse ait doctissimus vir Petrus Sotus.

31 Clericus etiam absens subditus est suo Episcopo, nisi domicilium mutasset.

32 Clericus nulli loco aut beneficio adscriptus, potest ire quò velit, sine Episcopi licentia. *Ex Cong. Conc.*

33 Clericus non tenetur deferuire Ecclesiæ, in qua nō habet beneficium. *Ex Congreg. Conc.*

34 Clericus in maxima necessitate

tate potest cogi ab Episcopo ciuitatem custodire: potest & in inuasa ab hostibus pugnare, nec erit irregularis, si nullum occidat, aut mutillet.

35 Clericus quilibet potest cantare Epistolam sine manipulo, itē que Euangelium, & Passionem.

Ex Nauar.

36 Clericus habens beneficium, aut pensionem excedentem sexaginta aureos de Camera, tenetur ad tōsuram, & habitum talarem, & si miles est, ad suum militare, alioqui ipso facto est priuatus officijs, & beneficijs. *Ex Bulla Sixti Quinti.*

COEMITERIVM, vide *Ecclesia, Sepultura.*

COemiterium fieri potest sola Episcopi deputatione.

2 Potest vendi in necessitate, vt sacra vasa.

COLLEGIVM, vide *Congregatio.*

1 **C**ollegium faciunt tres, Cōgregationem duo, Populū decē. Potest Collegij & Vniuersitatis ius manere in vno.

2 Collegij Ecclesiastici destructi iura & priuilegia manent penes Ecclesiam.

3 Qui in Collegio alicuius artis eam nō exercet, non gaudet Collegij priuilegio.

COLVMBARIVM.

1 **C**olumbarium habere licet, vbi est consuetudo, nec populus queritur.

2 Colūbas, cū videntur à colūbario profuge, licet cuiuis accipere.

COMEDERE.

1 **C**arnes humanas edere in extrema necessitate licitū est.

2 Edere ex intentione vsq; ad vomitum, alij mortale esse aiunt, alij negant:

gant: sed si fiat ex consilio Medici, licitum est.

3 Prouocare vomitum, vt iterum comedas, mortale esse, non improbabiler quidam affirmant.

COMMODATVM, vide
Casus fortuitus, Culpa, Debitum, Deposita.

1 **C**ommodatū ad certū vsum, non potest repeti, etiam superueniente necessitate, si commodatarius aliūde fuisset habiturus, nisi tu commodasses.

2 Commodans scienter rem vitiosam, non admonito commodatario, tenetur de damno secuto.

3 Quidam aiunt commodatariū non teneri in conscientia, nisi de culpa mortali: alij negant. *Vide de FLPA, & CONTRACTVS.*

4 Commodato vti ad aliū vsum, aut diutius quā voluit commodans, furtum est.

COMMVNIO, vide *Eucharistia*.COMMVNITAS, vide *Re-
spública, Collegium*.

CONCESSUM.

- 1 **C**oncessum intelligitur, qđ
non est prohibitum.

CONCILIUM.

- 1 **C**oncilium Trident. cœpit
obligare, quantum ad ius
positiuum, à Caendis Maij anni
1564. *Ex Bulla Pij Quarti.*

2 Concilium Prouinciale debet
fieri tertio quoq; anno, Diœcesanum
verò quotannis. *Ex Conc. Trid.*

3 Concilium Prouinciale potest
excommunicare Archiepiscopū.

4 Concilij Prouincialis decreta
non sunt publicanda Papa incō-
sulto. *Ex Congreg. Conc.*

5 Ad decreta Concilij Diœcesani
nō requiritur cleri approbatio.
Ex eadem.

CONCIONATOR, vide

Prædicare.

CON-

CONDUCTIO, vide *Veditio*.

1 **C**onductor, si eius voluntate, aut eius casu fortuito, locator operarum, qui aliàs fuisset mercedem habiturus, est impeditus, tenetur solvere: tenetur & locator de damno ex sua culpa secuto. Ita quidam sentiunt, sed tu cōsule quæ de casu fortuito & de culpa scripsimus.

2 Conductor potest expelli domo, ob necessitatem nouam locatoris eā habitandi, aut reparandi, aut si ibi inhonestè agat. In quo ultimo casu Nau. ait nihil esse de pensione remittendū: alij id negāt. Ego quidē in primo casu adderē, vt est additum in cōmodato, nisi conductor aliàs domum fuisset non sibi adimendam cōducturus.

3 Conductor domo discedens, non potest suo loco alium relinquere, inuitis socijs.

4 Conductor equi tenetur ad expensas ordinarias, vt pastū: nō autē ad extraordinarias, vt medicinas.

5 Famulo non debetur stipendiū temporis quo ægrotauit, nec, dū ægrotat, expensa magna, sed modica, & cibis, nisi aliud sit in pacto aut consuetudine.

6 Conductor tenetur pro rebus perditis ab alio, ob eius inimicitiam, cuius ipse causa est.

7 Conductor non soluens, potest statim expelli: nisi ad decennium conduxisset, tunc enim per biennium expectandum. Quòd si locator promisit non expellere, intelligitur, si soluat pensionem.

8 Cum timetur res peritura negligentia conductoris, poterit is cogi suscipere in se periculum, sed minuendum est aliquantum pretium ob talem obligationem.

9 *Extra. Ambitiosa, de non locanda re Ecclesie*

Ecclesiæ ultra triennium, non est vsu recepta.

10 Locationes beneficiorum anticipata solutione, non valent in successorum præiudicium. *Ex Coc. Trid.* Quidam tamen dicunt, si conductor soluisset, debere successorem ratum habere, si est conuersum in Ecclesiæ utilitatem.

11 Conductori coacto ob pestē, aut alioqui iusta de causa re locata nō uti, remittenda pensio pro rata; itemq; in sterilitate fortuita, ut cū ex tribus partibus colligi solitis vix duæ colliguntur, nec sit cōpensatio cū fertilitate anni præcedentis & sequentis. Non fit autē remissio, si res sit locata ad decem annos pro parua pēsione, aut si locator alteri locando fuisset pēfionem integram habiturus, aut si aliud sit in pacto, aut consuetudine. Nō dicitur autem sterilitas, si fru.

si fructus collecti pereunt: nec fertilitas, si fructus multum valeant.

12. Auctis fructibus casu fortuito, augendam pensionem pro rata: & minutis, minuendâ, ait Nau. Ego id non puto usu receptum. Quod si auctis fructibus casu fortuito conductor non augeat pensionem, non video cur minutis illis ea minui debeat. Quare in ijs standum puto, vt supra dixi, pacto, aut consuetudini.

13. Nec res Ecclesiastica, nec fructus pensionis locari possunt ad longum tempus, id est decem annorum, nisi cum conditionibus requisitis ad alienationem.

14. Beneficiatus potest locare redditus beneficij ad annos nouem, & secundum quosdam, etiam ad plures: sed illo mortuo, expirat locatio. Locatio tamen rei Ecclesiæ facta à Rectore nomine Ecclesiæ,

eo mortuo durat.

15 Conductor debentur expensæ necessariae, & quibus res facta melior.

16 Locationi factæ per virum de re uxoris, non tenetur ipsa stare soluto matrimonio, nisi se ad id obligasset.

17 Conductor potest rem locare alteri personæ honestæ, nisi aliud sit conuentum.

18 Vsufructuarius non potest rem locare ultra tempus vitæ suæ.

19 Prohibitus rem obligare, potest in breue tempus locare.

20 Cui concessa est domus habitatio, potest eam alteri locare, secundum quosdam: quod ego non puto in totum verum, nisi sit usufructuarius. *Vide D O M V S.*

21 Si sine cōuentione de pretio, conduxisti solitum operas locare, debes ei soluere quantum talibus

libus dari solet.

21 Alienum torquem locans, nō tenetur pretium restituere, si eius dominus non fuerat locaturus. Quidam tamen dicunt teneri, saltem in quantum factus est locupletior: quod videtur probabile.

23 Conductio rei spiritualis ipso iure est nulla, vt & venditio.

CONGREGATIO, vide *Collegium, Respublica.*

1 Congregationes Pie, seu Cōfraternitates, possunt fieri sine autoritate Superiorum.

2 Congregatorum collegialiter præualet sententia maioris partis, nisi Papa præsideat.

CONFESSIO, vide *Casus reseruatus, Contritio, Eucharistia.*

1 Confessionis Præcepto non satisfacere qui non est dispositus ad Absolutionem, quidam aiunt, alij negant: quod videtur pro-

probabilius, modò integrè confiteatur. *Vide cap. Quòd quidā de pœn. & remis.* Quanquā etiā qui non integrè cōfitetur, ecclesiæ pœnas euadat, vt quidā probabiliter asserūt.

2 Potest differri confessio vltra tempus præcepti, de sententia cōfessoris, aut ex iusta aliqua causa.

3 Etsi quidam putant teneri ad confessionem qui habet vsum rationis, scilicet cūm pudet malefacti, tamen ecclesia non videtur obligare ante pubertatem.

4 Præcepto annuæ confessionis satis facit quis cōfitens quouis anni tempore: qui annus ex consuetudine ecclesiæ incipit in Oâtaua Paschæ: quanquam communicaturus in Pascha, si est in peccato mortali, tenetur iterum confiteri: itēq; si est in articulo mortis, seu eius probabili periculo.

5 Probabilis est illa sententia, teneri

neri statim confiteri, qui putat toto reliquo anno defuturum sibi Confessorem, aut qui possit à casu reseruato absolvere. Illud certissimum, qui non præmissa peccati mortalis confessione cōmunicauit, debere post cōmunionē quāprimū confiteri. Addūt & quidam, necessariò confitēdum, cūm vix potest quis nisi cōfitendo eundem peccandi periculum: quod mihi non displicet: sed quia vulgo ignota obligatio, nō est in usu.

6 Si quis fictē, id est, non rite, confitetur, nepe sine dolore, aut proposito emēdationis, sufficere postea solā illam fictionem cōfiteri, alij aiunt, alij probabilius negāt.

7 Iteranda cōfessio sine vllō dolore facta, aut sine proposito vitādi peccatum, aut ei qui nō poterat absolvere, aut si sciēter omissum aliquod peccatum mortale,

aut

aut quod tale esse putabatur, etsi cum dubio aliquo (secus est si putabatur non tale esse.) Addunt quidam, etiamsi facta confessori prorsus imperito, aut qui non omnia intellexit, aut si quid mortale per crassam vel ignorantiam, vel obliuionē est omissum. Quæ ego non puto certa: sufficit enim postea confiteri per negligentiam omissa, aut quæ fortē confessor nō intellexerat.

8 Si quis apud eundē confessorē iteret confessionem, nō est opus repetere peccata iam ei dicta, sed id solum quod cōfessionī defuit.

9 Qui tenetur iterare confessionem, si eius rei oblitus confitetur postea aliquoties peccata quæ facit, validæ sunt illæ confessiones.

10 Qui ex iusta causa aliquod mortale peccatum in confessione tacet, non tenetur confiteri iterū

illa quæ dixit. Est autem causa iusta, non posse confiteri illud, nisi audiat aliquis qui propè sit, vt in naui, vel hospitali: aut temporis angustia excludi, aut periculum damni notabilis si confitearis.

11 Abusus est non ferendus, nihil confiteri nisi interrogatû: nec est dispositus ad Absolutionem qui aliter non vult confiteri: est enim id, velle tacere peccata de quibus non interrogabitur.

12 Mentiri in cōfessione de peccatis venialibus, aut de alijs confessis mortalibus, veniale solû peccatum est, etiâ si illa antea proposuisses apud teverè cōfiteri. Quòd si vnum solum peccatum tale cōfitearis, & in eo mētiaris, aut si dicas te fecisse peccatû aliquod mortale, quod nō fecisti, probabilis est quorundā sententia, tūc peccari mortaliter, ob iniuriā factā Sacramento:

mento: quod ego tamen in totū non ausim affirmare: quid enim si quis simplicitate id faciat excusabili? Illud certum, posse in confessione taceri peccata venialia, vel omnia, vel aliqua; non enim sunt de necessitate confessionis, nisi fortē ex Regula aliqua Religionis: sed nulla talis obligat ad confitendum omnia venialia.

13 Nemo tenetur cōfiteri audiēte tertio, aut per scripturam: etsi quidā putant teneri, qui aliter nō potest, scripto aut nutibus confiteri, & in morte per interpretem: quod de nutibus quidē concesserim, de scripto & interprete non prorsus improbauerim, sed nec tamen condemnari non facientem.

14 ~~Non licet tenentibus per nutum, aut per scriptum confiteri, quidam aiunt: quibus ego libenter concessio.~~

15 Debet quidē, qui potest, verbis cōfiteri: sed si causa subsit, potest etiam præsenti Sacerdoti peccata legēda tradere, etsi id quidā negant. *Vide. 30. q. 5. Qualis.*

16 Qui delectatus est de peccatis præteritis aliàs confessis, id solū oportet confiteatur, non autem exprimere quę illa fuerint peccata. *Vide Tho. opus. 64.*

17 Oportet confiteri speciē peccati, & numerum.

18 Ad declarandam speciem tui peccati, potes, si necesse est, declarare simul alienum, imò etiā cū tibi id vtile est ad animę salutem, aut illius, cuius sic fortē fama periclitatur: nam famę præponenda salus: cū autem tu potes dicere, potest & confessor eisdem de causis interrogare. Hęc Doctorū Antiquorum doctrina, quę tamen Neotericis quibusdam nō placet, qui

qui tacendum putant peccatum
per quod alius infamatur, aut alio
qui damnum notabile patitur. *Ta-*
bien. circumstan. nu. 2. Rich. in. 4. nu. 21.
Palud. ibid. Can. lect. 5. Cate. confessio. 3.
Pet. Sor. relectio. de integ. confess. Nauar.
de penit. d. 5. in. c. consideret. quod pro-
babile quidē est, præsertim in pe-
riculo damni: sed quod ad infa-
miam attinet, placet mihi Anti-
quorum sententia.

19 Confitendam circumstantiā,
quæ etsi peccati speciem non mu-
tet, tamen multo grauiorē facit,
aiunt quidam. *Marsi. Halens. Maior,*
Gabriel, Can. I. edes. Pet. Sor. alij negāt.
D. Tho. Bonauent. Duran. Palud. Hadria.
est certē cū necesse sit confite-
ri: vt si quis furatus est centum
aureos, non sufficit dicere solū,
Furatus sum: multum enim refert
scire quantum acceperit.

20 Tametsi incestus specie non

differant, aiunt quidā confitendū gradum, præsertim si primus est, vt cū parente aut germano. Vbi tamen quidā volūt sufficere, si solum dicat fuisse factum in primo gradu, non nominando patrem, aut fratrem: qđ satis est probabile.

21 Temporis circumstantia non mutat speciem, etsi mutare quidā putent.

22 In furto & luxuria confitendum an factum sit in loco sacro, vel cum re sacra: & si effusus sanguis, an in loco sacro. Quod si quis occidit, addendum etiā quidam putant fuisse cognatum, vel personam sacrā: & si furatus, per vim etiā rapuisse: si sic res facta.

23 Volunt quidam etiā in peccato continuationem diuturnam confitendam, itemq; frequentem eiusdem peccati repetitionē, seu relapsū: quod ego non puto necessa-

cessarium, nec esse in usu.

24 Odij in parentes circumstantiam putat Nauar. necessario confitendam: Caiet. autem, si notabiliter offensus est benefactor, id etiam explicandum.

25 Fœminam confitentem mentalem fornicationem, si virgo sit, etiam id dicendum, alij aiunt, alij negant: ego non puto ab ea requiring an virgo est.

26 Peccatum fuisse cum filia confessionis, est necessario explicandum, etsi non sit incestus.

27 Nec si quis contra conscientiam peccauit, aut contra votum, quod sæpe renouarat, ea renouatio particulariter exprimenda.

28 Diuinationes per diuersa nō differunt specie, itaq; sufficit dicere, se peccasse diuinatione, aut superstitione.

29 Confitendum scandalū, scili-

cet factum fuisse aliquid animo inducendi alium ad peccatū, vel tale fuisse, vt ad id occasionem daret: vt cū factum est publicum.

30 Quidam putant, cū vterq; peccans est coniugatus, id exprimendum: itemq; si omīssa Missa, cū duplex esset Festū, aut violatum ieiunium, cū duplex Vigilia.

Alij sentiunt, sufficere illis dicere fuisse adulterium, hīc verò omīssam Missam, vel ieiuniū violatū.

31 Qui peccatum cōfessus, verbi gratia, fornicationem, oblitus est dicere fecisse se contra votū, postea sufficiet id solū dicere, omīssō peccato: etsi quidam putent, etiam tunc peccatū exprimendū.

32 Nauar. ait, sufficere meretricem dicere se per tot annos fuisse omnibus expositam: sic enim satis intelligi quid fecerit. Ego verò nō essem tā generali confessione contentus.

33 Qui

33 Qui dixit se decē plus minus,
peccata fecisse, si postea recorda-
tur fuisse duodecim, non tenetur
illa duo iterum cōfiteri: secus est
si dixisset fuisse tantū decem.

34 Qui cū puer esset, ignorabat
aliquid esse peccatū mortale, cū
postea aduertit, sufficit illud solū
confiteri. *Syluest. confess. 1. §. 6. Naua.
c. fratres. de pœni. d. 5. num. 82. Hadria.
Tabien. Soto.*

35 Potestas eligendi confessorē
non expirat morte concedentis.

36 Cū periculosum est proprio
Sacerdoti cōfiteri, aut alioqui iu-
sta causa est ei non cōfitendi, pos-
se sine eius licentia, petita tamen
prius, alieno confiteri, alij aiunt.
*Palud. in. 4. d. 17. q. 3. Gab. d. 17. q. 2.
videtur. Syluest. confess. 1. nu. 6. & Na-
uar. placuit. de pœn. d. 6. n. 144. alij ne-
gant: quæ mihi opinio tutior vi-
detur, quamquam alteri multum*

fauet. c. Placuit, de pen. d. 6. per qđ,
vt pote prius, limitandum est cap.
Omnis vtriusque. Itaque factum non
condemnarem, cū præsertim cre-
dendum sit id Papæ placere, nunc
maximè, cū nemo potest con-
fessiones secularium audire nisi
approbatus: quanquam & apud
Religiosos locum potest suū ha-
bere quod dictum est, scilicet vt
petita & non obtēta licentia, pos-
sint alij cōfiteri cū causa subest.
37 Eadem sæpe confiteri, valet
ad gratiæ augmentum, & pœnæ
remissionem.

38 Confessori scienti peccatum
tuum, sufficit dicere, Accuso me
de illo peccato quod tu scis.

39 Potest quis pluribus simul Sa-
cerdotibus confiteri.

40 Cū quis in necessitate plures
simul audit, potest simul absolue-
re, dicendo, Ego vos absoluo, &c.

41 Rustia

41 Rustici qui bona fide cōfessi sunt, non expresso numero peccatorū, non sunt postea ab alio Confessore cogendi numerum omis- sum dicere, repetita confessione: admonendi tamen, vt in posterū numerū peccatorum explicent.

42 Confessio integra habēda est, quam talem iudicat peritus confessor: nec postea debet pœnitens quicquam confiteri, nisi certus sit nunquam se illud fuisse cōfessum.

43 Meretrices comprehenduntur statutis Synodalibus excommunicantibus non confitentes, aut non communicantes in Pascha: etsi tales nunquam denuntiētur.

44 Non tenetur quis ob periculum obliuionis peccata scribere.

CONFESSOR, vide *Absolutio, Archipresbyter, Confessio.*

1 **C**onfessorem eligere potest, qui habet curā animarū, vt
Paro-

Parochus, & Prælatus Religionis exemptę, & Vicarius Episcopi: itē Cardinalis, & Decanus, & Archidiaconus. Potest & Cardinalis dare suę familię confessorē.

2 Familię Episcopi confessor est Parochus proprius, vel Ecclesię Cathedralis: peregrinorum verò, & vagabundorum, & mercatorū, vel mercenariorum vagantium, Parochus loci, vel alioqui approbatus confessor.

2 Nullus potest audire cōfessiones secularium, etiam sacerdotū, nisi Parochus, aut qui fuerit ab Episcopo ad id approbatus. *Ex Trid. Conc.* Potest verò approbare Episcopus, etiamsi sit excommunicatus, denunciatus, aut suspensus, modò non sit depositus.

4 Quidam putant, Doctorem vel Licentiatum in Theologia, vel Iure Canonico, ipso Iure censerī per

per Papam approbatum: quorum
sententia non probatur.

5 Privilegium dicitur esse Ordinis Prædicatorum, adeoq; eorum
erit qui habent communicationē
privilegiorum, vt semel approba-
tus ex ipsis confessor, vbique pos-
sit audire cōfessiones, nec id pos-
se prohibere aliquē Episcopum:
quod ego, ob eius autoritatē vn-
de accepi, facile credo. Illud scio
ex Bullis Pij Quinti, Religiosum
ab aliquo Episcopo approbatū,
non posse ab eodem iterum exa-
minari: quòd si sit ex Mendicanti-
bus, nec à successore: quod an sit
postea validè reuocatum, aliorum
iudicio relinquo: ego interim nō
puto, meæq; opinioni existimo
fauere decreta Congregationis
Concilij, quam sæpe soleo citare.
Scio & quosdam sentire, Religio-
sos ab aliquo Episcopo approba-
tos

tos posse vbique audire Confessiones: sed id alij negant: ego nec faciendum dixerim, nec, si factum sit, improbarim: cur enim magis hic quàm alibi possit audire, si est approbatus?

6 Semel alicubi approbatus, potest vbique audire habètem facultatem eligendi confessorè approbatum, & à quouis Parocho adhiberi ad audiendas suorum confessiones.

7 Religiosi de licentia sui Prælati possunt confiteri cuius Sacerdoti, etiam non approbato, ut poterant ante Concilium Tridentinum: id enim in hoc nihil mutauit.

8 Sacerdotes seculares ex consuetudine confitentur cuius approbato.

9 Excommunicatus & suspensus à iurisdictione, potest dare licentiam audiendi confessiones, vel alteri confitendi, etsi quidam negent,

gent, solum enim prohibetur ista per se exercere.

10 Quantum ad confessionē, & communionem, & alia tibi vtilia, proprius Sacerdos est, vbi de presenti habitas, nec potes commodē tuum adire. *Ex Sylu.* Quod mihi videtur valde notandum.

11 Qui dubitat an sit idoneus ad audiendas confessiones, Superioris præcepto excusatur, non autē si sciat se ad id esse ineptum, seu insufficientē. Excusatur & imperitus, si audit periti cōfessionem, vel alicuius, tēpore necessitatis, vt moriētis, vel ab infidelibus capti, vel soliti cōfiteri solū venialia.

12 Prælati approbato prohibēs audire confessiones, non ideo facit inuvalidam Absolutionem, nisi ei auferat iurisdictionem.

13 Confessor nō tenetur interrogare quē putat se prius bene examinasse,

minasse, etiamsi credat illum aliquid omittere; est enim sufficiens illa confessio. Nec si aduertat illū omittere aliquid, quod probabili ter putet non esse peccatum mortale, tenetur illum monere, nisi res esset quā ille scire teneretur, aut esset peccatum in proximi dānum vergens: quamquā, si nulla ex monitione speratur utilitas, relinqui potest in sua bona fide.

14 Si pœnitens nihil de peccatis cogitauit, non audiendus, nisi esset periculū mortis, aut putaretur damnum alioqui graue secuturū: tūc enim examinādus, & iuuādus.

15 Tenetur Parochus audire subditi confessionē, nisi iusta causa impediatur: etsi quidam putant non teneri, nisi cū ille confiteri tenetur.

16 Confessor Episcopi, vel Superioris exempti, potest in ipsum absol-

absoluendo, & dispensando, quicquid ille potest in subditos.

17 Habere ordinariè duos cōfessores, alterum cui graua dicas, alterum cui leuia, ut probus habearis, quidam dicunt esse peccatum mortale ob illud confessorum, secus verò esse si semel ac iterum fiat ob pudorem.

18 Sigilli confessionis obligatio non est, ubi non est confessio sacramentalis, id est facta ad obtinendam Absolutionem, aut aliquam causa salutis: quare tunc potest peccatum prodi iudici legitime interroganti: de quo tamen vide IUDICIALES ACTVS, & SECRETVM. Quod si quis accedat animo peruertendi confessorum, aut querendi auxilium ad peccatum, prodi potest.

19 Cognito magno Reip. periculo per confessionem, sufficit gene

G ralmente

raliter monere vt caueatur: potest & is, cui paratum est malum, moneri, vt caueat tali loco & tempore, modò non sit periculũ vt prodatur pœnitens.

20 Tegēda omnia audita in cōfessione, quorũ reuelatione cōfessio reddetur onerosa: itēq; omnia peccata aliena in ea audita: denique quicquid pœnitēs tegi voluit (debet & pœnitens tacere qđ confessor tegi voluit.) Quidā tamē dicūt, non cadere sub sigillo id per quod peccatũ nullum proditur.

21 Non est contra sigillum, monere Superiorem de peccato quod scis ex confessione solere cōmitti, vt prouideat, verbi gratia, prohibendo accessum ad Monasteriũ certarum personarum, modò ne prodatur quis in particulari, aut periculum sit ne à superiore per eam reuelationē deprehendatur.

22 Occultè corripere postea pœnitentem de auditis ab eo in confessione, etsi est illicitum, sed non contra sigillum confessionis: quâ quàm licere interdû indicat *cap. Sacerdos, de offic. Ord.*

23 Si duo confessores eundem audiant, non poterunt postea inter se de illius peccatis loqui, nisi ille credatur boni id consulere.

24 Reuelare aliquid leue confessionis, modò sit peccatum, quidâ putant esse mortale: quod mihi durum videtur.

25 Potest cōfessor iurare se nihil scire, imò nihil se audisse tale in cōfessione, subintelligēdo, sic vt dicere teneatur: eodēq; modo potest pœnitens iurare se nihil, aut nihil tale dixisse in confessione.

26 Non est contra sigillū dicere, Iste mihi confessus est peccata sua, vel, peccata venialia, modò

nihil prodat in particulari: nec de publico peccatore dicere, Ille mihi confessus est suum peccatum, etsi id quidam negent.

27 Licet negare suffragium ad aliquod officium ei quem ex confessione scis non esse ad illud idoneum, imò & eius electioni resistere, modò absit periculum proditæ confessionis.

28 Quem Episcopus sola confessione scit irregularem, debet petentem ordinare, nisi habeat aliquam causam negandi honestam, aut absit periculum reuelatæ confessionis, etiamsi ille putet se ob confessionem repelli.

29 Nec in occulto licet vitare, quem per solam confessionem scis excommunicatum.

30 Tenentur ad sigillum quouis modo confessionis consciij: itaq; & is a quo confessor cōsiliū petiuit,

tiuit, & cui illicitè reuelauit, & confessionis interpres: quâquam horum, quidam aiunt, non parem esse atque confessoris obligationē, esse tamē obligatos suo modo.

3 1 Contra reum proditum reuelata confessione, non potest procedi: transit enim illa notitia cum onere sigilli.

3 2 Potest pœnitens dare licentiam reuelandi: potest & datam, cū voluerit, reuocare.

3 3 Pœna reuelantis confessionē, est depositio, & perpetua pœnitētia in Monasterio.

3 4 Vfurarius publicus non est admittendus ad confessionē, antequam det cautionem de restitutione vsurarum.

CONFIRMATIO, vide

Archiepiscopus, Baptismus.

1 COnfirmare potest Episcopus, etiam in suo Palatio,

G 3

aut

aut alio loco honesto, & tempore
interdicti, & post prandium.

2 Confirmans in sua diœcesi, etiã
alienos concurrentes, nõ peccat:
credendum enim gratum id esse
proprio Episcopo.

3 Non potest Episcopus confir-
mare in aliena diœcesi, sine licen-
tia proprij Episcopi.

4 De quo dubitatur an sit confir-
matus, confirmandus sub condi-
tione, si non est confirmatus.

5 Non confirmandus perpetuò
amens, nec infans ante septenniũ.
Quidam tamen putãt posse utrũ-
que confirmari: quin etiam expe-
dire vt infantes confirmentur: &
quidem debere, si sint morituri.

6 Chrisma oportet esse vnus an-
ni: nam vetus comburendum in
ecclesia.

7 Balsamum est de necessitate
præcepti: an verò sit etiam de ne-
cessita-

cessitate Sacramenti, alij aiunt,
alij negant.

8 Balsamum Indicum verè est
balsamum.

9 Facienda vntio in fronte, cum
signo Crucis, & inuocatione Tri-
nitatis.

10 Omittere cereum, aut cola-
phum, nō est peccatum mortale.

11 Non peccat mortaliter qui ne-
gligit confirmari, si absit contēp-
tus.

12 Negligentia Episcopi notabi-
lis in confirmando, mortale est
peccatum.

13 Non est necesse præmitti ie-
iunium, aut confessionem.

14 In necessitate idē potest esse
patrinus, qui fuit in Baptismo.

15 Patrinum oportet esse confir-
marum. *Cap. In Baptismo, de Consec.*
d. 4.

16 Nec in necessitate quidam

volunt licere tenere filium aut fratrem: cum quibus ego non sentio.

17 Ligandam frontem, donec siccetur unctio, nec lauandam per septem dies, quidam aiunt. At solent Episcopi ministri eam statim tergere: quare etiam postea lauari potest, si opus sit.

CONIUX, vide *Matrimonium*.

CONSCIENTIA, vide *Dubium*.

CONSECRATION, vide *Benedictio, Calix*.

1 **E**cclēsia quolibet die potest cōsecrari. *Vide de Consec. Ecclē. c. 2.*

2 Ecclesia consecranda ab Episcopo proprio, vel ab alio de illius licentia.

3 In Ecclesię cōsecratione oportet Missam celebrare: sufficit autem quod Presbyter celebret. *Vide glo. c. Omnes, de consec. d. 1.*

4 Consecrationem ecclesię, aut altaris,

altaris, aut virginum, solus Papa potest simplici Sacerdoti cōmitte re. *Vide glo. de consec. d. 4. Omnis rēpore.*

5 Consecratur virgo die Domini-
nico, & festo so'enni, & in neces-
sitate quouis die, idq; à solo Epif-
copo: sed velum continentiae dat
etiam Presbyter.

6 Possunt consecrari etiam pol-
lutione voluntaria corruptae: di-
cuntur enim vulgò virgines: pu-
to etiam posse corruptas occulto
stupro: nam etiam tales virgines
putantur: nec peccatum suum te-
nentur prodere.

7 Consecrandus Episcopus die
Dominico, & intra menses tres à
sua confirmatione.

CONSENSVS, vide *Capitu-
lum, Contractus.*

TAcens habetur pro consen-
tiente, in ijs quæ sine eius
consensu fieri non possunt.

CONSERVATOR.

1 **C**onservator, id est Iudex datus à Papa ad defendendum aliquem contra apertas iniurias, potest cogere per Excommunicationem brachium seculare ad se adiuvandum.

CONSILIUM, vide *Restitutio*.

1 **C**onsiliū sequi tenetur, qui iubetur facere de consilio, aut secundum consilium, non autem si petere tantum, aut facere cū cōsilio. *Vide. c. 1. Ne sed. vac. lib. 6.*

2 Si is cuius consilio faciendum est, aut dare non vult, aut est absens, procedi potest ad actum, si est periculum in mora.

3 Consilium à se datum renouāns non tenetur, secundum quosdam, de damno secuto. *Navar. lib. 3. c. 4. nu. 27. citat Aledin. op. de restit. q. 7.* si tamen non persuadet, tenetur monere illū cui paratur damnū,

CONSVETVDO.

vt caueat. Quidā tamē aiunt, se-
per de dāno teneri suo cōsilio fa-
cto, si non persuasit dū reuocaret,
quia verē dāni causa est: aliud ve-
rō lōgē esse in mādato, quod suf-
ficit reuocare: postea enim nō po-
test dici damnū datū ex mādato.

CONSVETVDO, vide *Lex*.

1 **C**onsuetudinem generalem
habentem vim legis, non
potest Episcopus abrogare, vt nec
Ius commune.

2 Consuetudo immemorabilis
habet vim legis & priuilegij, & fa-
cit præsūmī iustum titulum.

3 Consuetudo rationalis, si est
cōtra Ius, præscribit quadraginta
annis: si autē est præter Ius, decē.
Quidā tamen dicunt, rationali
cōsuetudine nō solum contra Ius
Ciuille præscribi decē annis, sed &
contra Canonicū, Papa sciente, &
non contradicente: quod mihi

magis

magis probatur: cur enim tā lōga
 consuetudine non dicatur lex ab-
 rogata? Nec mihi satisfacit illorū
 respōsum, per decem quidē annos
 non receptam legem non ligare:
 at vbi recepta est, opus esse per
 quadraginta nō fuisse in vsu: nec
 enim video cur lex à principio
 non recepta, per annos decem ni-
 hilominus ligare debeat, aut cur
 ad receptæ abrogationem quadra-
 ginta opus sit. Hęc à me probabili-
 ter dicta, doctiorū tamē, vt & reli-
 qua omnia mea, submitto iudicio.

4 Consuetudo non obligat, nisi
 id intendat qui potest legem cō-
 dere: quod præsimitur cū est
 immemorabilis, aut saltem anno-
 rum quadraginta.

5 Consuetum dicitur, seu solitū,
 quod bis factum est.

CONTRACTVS, vide Cul-
 pa, Debitum, Depositum, Obligatio.

1 Con-

1 **C**ontractus, in quo seruatur
Ius naturale, validus est,
etiamsi defit Iuris humani solen-
nitas, nisi lex irritet non solum
contractum, sed etiam domini
translationem, vt à pupillo: cui ta-
men iudex illā per sentētiam rem
attribuerit, licitè illam tenet.

2 Contractus minoris validatur
iuramēto, si sit doli capax: quidam
tamen requirunt ætatem puber-
tatis.

3 Contractus maioris cū minori
tenet, si minor voluerit.

4 Cōtractus qui cōmuniter fit, &
est Reip. vtilis, condēnari non de-
bet, nisi apertè constet esse illicitum,
cū præsertim Resp. ex po-
testate quam habet in bona com-
munia, credenda sit supplere, si
quid alioqui tali contractui defit.

5 Si dictum est in contractu, vt
fiat aliquid secūdum alterius par-
tis

tis arbitrium, estimāda res est secundū arbitrium boni viri.

6 Inductus dolo ad cōtractū spiritualem, vt Religionē, vel matrimoniū, tenetur, nisi dolus eiusmodi sit, vt eo etiam prudens decipi posset: tūc enim putandū defuisse omnino voluntatem contrahēdi.

In tēporalibus verò inualidus est cōtractus, si ei dol⁹ causam dedit.

7 Cōtractus quiuis factus ex metu iniuste ad id incusso, inualidus est.

8 Post contractum donationis statim possunt conditiones apponi, quas voluerit donator.

9 Contractum celebratum inter ludētes aleis prohibitis, ius irritat.

10 In cōtractu qui Italicē dicitur *scommessa* Hispanicē *Apuesta*, Latine *sponsio*, cū scilicet de re aliqua alius ait, alius negat, proposito pretio ei qui deprehendetur verū dixi-

dixisse, nō tenetur restituere qui
rē certo sciebat, si dolus abfuit.

11 Consensus qui actui defuit,
potest post aliquod tempus adhi-
beri, & illum validare.

12 Contractus subditorum po-
test Princeps ex causa dissolvere.

13 Cum permutatur res in qua
lis valoris, quæ sunt in diuersis lo-
cis, censentur permutantes dona-
re quod excedit.

14 Tempus longum facit præsu-
mi contractui adhibita omnia ne-
cessaria, etiam si in instrumento
non exprimantur.

15 Ex contractu prædecessoris
facto nomine dignitatis, tenetur
qui in ea successit.

16 Contractus non irritatur ex
eo, quod in Ecclesia celebretur.

17 Conditio contra substantiam
actus posita à princio per vtrunq;
contrahentem, vitiat cōtractum.

Quod

Quòd si nō talis sit, sed sit impossibilis, aut turpis, in spiritualibus quidem reiicitur, in temporalibus communiter vitiat.

18 Pactum de nō reuocanda donatione, etiam ob ingratitudinē donatarij, nō valet, etiam si firmetur iuramēto, quia est contra bonos mores: etsi quidam putant firmari iuramento. At communis est opinio, pactum contra bonos mores, nec iuramento firmari.

19 Pacto seruiendi per annū obligatus, si ægritudine per tēpus aliquod impeditur, nō tenetur supplere, sed stipendium minuere.

20 Pactū de nō recuperando piggnore, si præfixo tēpore debitū nō soluatur, nō valet, nisi firmetur iuramento, aut pignus non plus valeat quàm debitū, aut fiat ratione pœnæ. *Vide glos. cap. 7. de pignor.*

21 Pactū de certa summa soluēda pro

pro verisimili interesse, vel periculo, siue sequatur id, siue non, licitum est. *Valent. compend. de contr. et. q.*

5. *Pet. Nauar. lib. 3. c. 2. nu. 111. 112.*

Tabien. vsura. 12. Angel. vsura. 1. §. 27.

22 Pactum iuratum non tollitur per clausulā generalem dicētem, Non obstantibus quibuscunq;

23 Pactum de futura sucefsione, etiam iuramento firmatum, non valere, quia aufert testādi libertatem, quidā aiunt, alij negant: ego valere puto in cōsciētia: est enim velut donatio quædā causa mortis, seu cum cōditione vt habeat effectum post mortem.

CONTRITIO, vide *Confessio, Peccatum.*

1 **C**ontritio est dolor de peccato, quia sit eo offensus De⁹.

2 Conteri tenetur quisq; in actu requirente statū gratiæ, ideoq; in Sacramentorū ex officio admini-

114 CONTVMELIA.

stratione: itēq; in mortis articulo.

3 Qui se mallet mortuū fuisse, q̃

Deū offendisse, videtur cōtritus.

4 Attritio, id est imperfectus de

peccato dolor, sufficit cum Sacra-

mento Pœnitētiæ ad gratiam im-

petrandā. *Vide Conc. Trid. Sess. 14. c. 4.*

5 Dolor sufficiens est cū Sacramē-

to, dolere quòd non satis doleas:

itemq; displicentia de peccato, cū

proposito canēdi, etiāsi displiceat

ob timorē pœnæ, aut peccati turpi-

tudinem, modò adsit spes veniæ.

6 Non requiritur ad singula pec-

cata singularis dolor, sed sufficit

vnus de omnibus peccatis dolor.

CONTVMELIA, vide *Iniuria*.

1 OMnes cōtumeliæ, id est in-

jurie publicæ cōtra hono-

rem, eiusdem sunt speciei: itemq;

omnes detractiones, id est occul-

tæ contra famam iniuriæ.

2 Contumelia ex genere grauior

est

est furto: potest tamen furtum ex
quantitate grauius esse.

CORREPTIO, vide Denun-
tatio, Iudiciales actus.

1. **C**orripere tenetur quisq; pro-
ximū de peccato quod certō
scit esse mortale, si potest sine suo
gravi dāno, & credat profuturū,
nec illum sine correptione emen-
dandum, estq; tempus corripien-
di opportunum.

2. Omittere correptionē, ferē sem-
per veniale peccatū est. *Vide Aug.*

1. *cius. 9.* In praelatis tamē, quorū
maior est obligatio subditos corri-
piendi, facile potest esse mortale,
si ex negligētia aut timore corre-
ptionem necessariam omittant.

3. Corripere publicē peccantem
publicē, ferē non tenetur, qui non
est peccantis superior.

4. Denuntiare peccantem supe-
riori, nō oportet, si non speretur

ex eo correctio, aut si correptio
sufficiat ad emendationem, aut si
quis videat patrē suū peccantem.

5 Potest quis ante correptionem
Prælatō denuntiare, si peccatum
est publicū, aut in dānum tertij,
aut alioqui Reip. perniciosum,
vel Communitati, aut Prælatus
vir prudēs & probus. *Vide Tho. 2. 2.*
q. 33. & quolib. 11. q. 13. & 4. d. 19.

CREDERE, vide *Fides.*

CRIMEN.

1 Crimen læsæ maiestatis non
incurrit, qui non est Princi-
pi subditus.

CULPA.

1 Culpa lata dicitur, quam ho-
mines communiter vitare so-
lent: levis, quam diligentes; levis-
sima, quam diligentissimi.

2 Si contractus sit in favorem vai-
solum, totum est de culpa etiam
levissima. *Re sol. reg. iur. 12. §. 1.*

Aragoa.

Argon. 2. 2. q. 62. ar. 2. Salon ibid. ar. 6. alter verò solum de dolo : si autem in fauorẽ vtriusq; , vterq; tenetur de leui . Ita Nauar. cum Iureconsultis , quod ego seruandum puto in foro exteriori : alioqui in conscientia nemo tenetur nisi de culpa lata, seu mortali. *So- to. 4. q. 7. ar. 2. Tolet. lib. 5. c. 18.* nisi aliud sit conuentum, aut res esset eiusmodi , quæ exactam require- ret diligentiam , & per negligen- tiam læsa esset : quanquam in ijs multũ potest prudẽtia, & æquita- tis ratio , quid sit agẽdum decer- nere.

CVRATOR, vide *Minor.*

CVrator, & tutor , tenetur ad damnum culpa sua eueniẽs. Quod si cùm tenerentur negotia- ri omiserunt , possunt pupilli ab eis accipere quinq; pro centum.

¶ Tutor non impeditus causa iu

H ; sta,

Ita tenetur cum Notario quâ
primûm facere inuentarium.

3 Mater per transitum ad secun
das nuptias definit esse tutrix,
itemq; per vitam incontinetem.

CURATVS, vide *Parochus*.

CURIOSITAS, vide *Diabolus*.

1 **M**ortale peccatum est, velle
videre id, aut scire, cuius
visio, aut scientia, in periculum
peccandi mortaliter inductura
creditur.

CVSTO S, vide *Restitutio*.

1 **C**ustos de damno tenetur,
quod non impedit, cum
possit.

2 Cum fures à culpa excusantur
ob necessitatē, potest custos dis
simulare.

DEBITVM, vide *Beneficium*,

*Contractus, Ecclesia, Hereditas, Mu
tuum, Restitutio.*

DEBI-

DEBITVM Soluē-
dum estimatione mo-
netæ temporis cōtra-
ctus.

- 2 Qui debet monetā certi meta-
lli, in ea soluat, vel eius æstimatione
nem in tēpore solutioni præfixo.
- 3 Si debita pecuniæ mutata est
materia vel pondus, soluenda est
æstimatione temporis contractus:
quod si solum pretium mutatum,
ante moram prodest id, & nocet
creditori, nisi aliud sit conuentū:
post moram verò soluēda est æsti-
matio temporis quo solui debuit.
Quidā tamē dicūt soluēdā maxi-
mo pretio quo valuit post morā.
- 4 Res in specie debita missa ad
eius dominum per hominē vulgō
fidelē habitū, domino perit: quod
si mittens mala fide possidebat, ei
perit, quia fuit in mora. Perit etiā
domino, si apud debitorem perit.

ante moram sine eius culpa dante causam interitui.

5 Pecunia debita perit creditori, qui eam tempore opportuno oblatam noluit recipere, & deposita est apud honestam personam: item si absente creditore configurata est ludici, vel, deficiente ludice, honestis personis.

6 Qui non est soluendo, & exigente creditore flagellatur à ludice, postea nihil debet.

7 Probabile est quod quidam dicunt, neminem teneri soluere id, cuius soluti lex repetitionem concedit, nisi iurasset soluere.

8 Debetur publicum salariū seu stipendium integrum Potestati, Aduocato, Assessori, & Doctori, etiamsi ante finem statuti temporis moriantur: at salarium talibus promissum à priuata persona, solum pro rata debetur.

9 Ad debita tenetur hæres (non autem vsufructuarius, nisi huic fuisset relicta tertia, aut quarta pars sub nomine hæreditatis, tunc enim pro rata teneretur; secus esset si bonorum nomine, & nõ hæreditatis) tenetur etiam hæres ad legata, & ad vota realia defuncti. *De Grass. lib. 2. c. 22. n. 10. Nau. c. 12. n. 80. Bapt. Corr. q. 291.* itemque iuramenta realia.

10 Debitum alicui ex promissione, vel iuramento, non debetur hæredibus eius, si is qui promisit, in illius tantum personam intendebat.

11 Si res debita perinde fuerat apud dominum peritura, nec ante ei utilis futura, liberatur debitor: secus est si illud dubium sit, & iste fuit in mora. *Lopez. c. 95. Rosel. restit. 16. §. 2. Pet. Nauar. lib. 4. c. 1. num. 23.*

12 Debitor morosus tenetur de
dāno & lucro cessante, vsurarius
tamen solum tenetur de damno:
illud vero quod dictum est de lu-
cro cessante, intelligunt quidam
solum postquā creditor monuit
velle sibi solui etiam id.

13 Qui furatus est pecuniam, sol-
lum eius valorem debet, non au-
tem quod ex eius negotiatione
aut permutatione lucratus est, ni-
si creditor itidem fuisset lucratu-
rus. *Barar. p. 2. c. 8. nu. 26. Beia casu. 1.
22. Ma. ar. 81. Tol. lib. 5. c. 22. Pedra-
za precep. 7. d. 14.*

14 Si pecuniam debitam non ha-
bens, offert rem meliorem, tene-
tur creditor accipere.

15 Potest creditor petere debitū
ante tempus à debitore suspecto.

16 Debitū viri nolētis soluere, pos-
se vxorē soluere, etiā illo prohibē-
te, *Nau. ait: quod mihi probatur.*

17 Sol-

17 Soluens creditori sui credito-
ris, liberatur in conscientia.

18 Cum debitor tenetur credi-
torem adire, sufficit illum quære-
re vbi solet conuersari.

19 Debitum filiofamilias soluēs
sine consensu patris, aut minori
sine consensu tutoris, non libera-
tur, nisi sit in illorum utilitatem
conuersum. Ita Sylu. Ego puto in
consciētia liberari, si illi e ant cre-
ditores, adeoq; debite rei domini.

20 Si pro nolente soluere, cum
deberet, soluiſti, tenetur ille tibi.

31 Pro debito à te post annum
soluendo, potes nunc minus sol-
uere sic volēti creditori: est enim
id velut emere rem futuram, quæ
minus valet quā si præsens esset.
Ita Nau. & quidā alij: quod Sorus
& alij quidam negant licere: mihi
non videtur illicitū, si quis ab ali-
quo alio debitū post annū soluēdū

emat à creditore minori pretio.
Nau.c. 17. n. 23 ; *1. Caiet. de usu. sub fin.*
Boninsig. tra. de emptio. & venditio. di-
cit se non audere damnare hanc opinionē:
nec apparet cur non liceat idem
ipsi debitori facere, quanquā cer-
tē aliquid videtur interesse, vt mi-
rum non sit quibusdam improba-
tum : ego faciendum non proba-
rim, factum non improbauerim.

22 Debitum tibi, si nō potes ali-
ter commodē recuperare, potes
clām tollere. *Cordova in sum. q. 99.*
& 111. Tabien. restit. num. 31. Angel.
furtum. §. 40. Nau. c. 17. num. 107. &
postea iurare te non accepisse, sci-
licet illicite.

23 Si creditor est in eadem ne-
cessitate cum debitore, reddendū
ei id cuius non fuerat trans-
latum dominium. Putant & qui-
dam etiam aliud debitum quod-
uis reddendum, nisi extrema sit
debi-

debitoris necessitas: in qua, etiã si antea iurasset se redditurum, non teneri: intelligebatur enim, nisi extrema opprimeret necessitas.

Soto lib. 4. q. 7. ar. 1. Ang. furtum. §. 3 6

Rosel. restit. 1. §. 1. & citat Scot. in. 4. d. 15.

24 Qui mala fide accepit, aut fuit in mora restituendi, tenetur reddere, nisi maius damnum patiatur reddendo nunc, quàm creditor non recipiendo.

25 Bonæ fidei debitor non tenetur mutare statum ad soluendum rem non in specie debitam, etiã si creditor statum mutare cogatur, si non solvatur: melior enim est conditio possidentis.

26 Non debet debitor pati soluendo, quod creditorem velle eum pati æquum non est.

27 Genuensium debitorum mos, sic cum creditoribus componendum,

tium, vt minori summa contenti
sint, liberat eos etiã ad pinguiorẽ
fortunã venientes, etsi quidam id
negãt. Sufficit autẽ, *secundu Nauar.*
maiorẽ creditorũ partem sic esse
contentam, vt minori parti, quæ
reclamauit, nõ plus soluatur quã
cæteris: tenentur enim & hi stare
conuentioni maioris partis.

DEBITVM CONIUG.

vide *Matrimonij impedimẽta, Votũ.*

- R**eddendum coniugi debitũ,
etiam si ille petendo peccet,
vt quãdo fecit votũ continentie,
etiam de cõsensu coniugis. *Couar.*
p. 2. cap. 3. num. 6. Halens. p. 2. q. 147.
memb. 3. id. 3. etsi quidam dicunt,
non teneri reddere: alij, nec posse.
1. Potest, qui non vouit, petere
debitũ ab altero, qui etiam se
consentiente vouit cõtinentiam.
Quod si cõmuni consensu vterq;
vouit, neuter petere potest, aut
reddere:

reddere: quanquam reddere posse quidam dicunt, nec improbabili-
ter. Videtur autē alijs pertinere
dispensationem ad Papam, tan-
quam votum absolutum conti-
nentia: quod mihi nō videtur, sed
posse Episcopum dispensare.

3 Cum uterq; vovit non petere,
possunt copulari, nō petendo ta-
men, cum alter intelligit alterū, si
posset, petiturum. *Ex Narrat.*

4 Contrahēs matrimonium post
votū castitatis, non potest unquā
petere, nisi in gratiam coniugis
(est enim id quoddam reddere)
aut dispensante Episcopo. Quidā
tamē aiunt, sola prima vice petē-
tem peccare, postea verō licere
ob statum matrimonij, quod mihi
de viro nō videtur improbabile:
fieret enim alioqui magnū vxo-
ri præiudicium, si ipsa cogatur
semper petere. Illud certum, post
votum

votum non cōtrahendi matrimonio-
nium, posse, qui contraxit, debitū
petere, & qui post votum Religio-
nis matrimonium consummauit.

5 Copulam, si fiat ad vitādum in
se fornicationis periculū, esse pec-
catum veniale, alij aiunt, alij pro-
babilius negant: certē ad vitandū
in coniuge, non est: item si fiat ad
vitādum morbum: est verò, si fiat
causa sola voluptatis.

6 Copulari ante benedictionem,
aut nullum, aut leue peccatū est
(et si quidam mortale esse putāt)
quin etiam expedit, si multū illa
differatur.

7 Dubitans an sit validum matri-
monium, reddat debitum. *Medin.*
cod. de restit. q. 17. Couar. p. 2. de spons.
c. 3. §. 2. nu. 8. & si post inquisitio-
nem diligentem adhuc dubitat,
petere etiam potest. *Vide. c. 44. de*
sententia excommunicatio. i. & sot. lib. 4.

q. 5. art. 14. & Lopez. q. 377.

8 A coniuge adultero, vel adultera, etiam publice, licet petere, & etiā reddere potest, & adulter & adultera à coniuge petere: sed is potest negare, nisi etiam ipse sit adulter, aut causa adulterij coniugis.

9 Non tenetur cōiux intra duos menses debitum reddere, si velit de statu Religionis assumēdo deliberare. *Vide. c. Ex publico, de conuers. coniug.*

10 Reddendum debitum coniugi, cum apparet petiturum, nisi pudore impediretur.

11 Tempore menstrui debitum petere, aut reddere, quidam mortale peccatum putant: quod alij probabilius negant.

12 Copulam in loco sacro mortale esse peccatum, etiam reddentis, quidam aiunt: ego etiam petitionem

130 DEBITVM CONIUG.

tionem puto aliquando posse a mortali excusari, vt si fiat ad vitandum peccati periculum, aut alia iusta causa.

13 Qui coniugis cognatū in primo vel secundo gradu cognouit, nō potest debitum petere (potest verō petere alter coniux, & petenti negare) nisi dispenset Episcopus, aut ignorauerit esse cognatū, aut per vim cognouisset. Quidam tamen dicunt, si petat, non peccare mortaliter: quod ego non admiserim in sciente Ecclesiæ prohibitionem.

14 Nullus copulæ modus, si fiat in vase debito, id est intra vxoris pudēda, est peccatū mortale, nec si fit in festo, aut quouis alio tempore, aut cum vxore grauida.

15 Excusat a reddēdo debitum, periculum morbi: quōd si est infectionis etiam periculum, licebit
non

non solum thoro, sed etiam cohabitatione separari.

16 Coniugi amenti potest alter debitum reddere, sed nō tenetur, quia non liberē petit.

17 Inchoatam copulam omittere ante seminationem, nō est mortale, nisi sit in alterutro ex eo periculum pollutionis.

18 Vxorem statim post copulā mingere, aut se erigere, vt semen viri receptum emittat, mortale, esse quidā aiunt, alij negāt: vtrumque probabile.

19 Nō est mortale nō reddere sepius & molestē petēti: modēratē enim petēdū, aut sic petēti, vt nō intendat ad mortale peccatū obligare, aut quia plures iā sunt filij, quā vt alij possint à petētib⁹. In omnibus tamen dictis casibus excipiendum, nisi in petente esset alioqui periculum incōtinentiæ.

20 Debitum petere nocte manē communicaturum, peccatum est, sed non mortale.

DECIMÆ.

1 **D**ecimæ non debentur, ubi non est eius rei consuetudo: & quidem personales, id est ex lucro industriæ, nullibi ferè sunt in usu.

2 Decimas nō debet Clericus ex fructibus Ecclesiæ, nec ex patrimonio, si Ecclesiæ seruiat cui debentur decimæ: standum tamen consuetudini præscriptæ in ijs & similibus.

3 Si de prædio dotetur Ecclesia, non ideo liberatur ab obligatione soluendi decimas, quas solebat alteri Ecclesiæ.

4 Decimæ animalium pars debetur Parochiæ propriæ, pars ei ubi pascunt, nisi aliud sit in more positum.

5 Non soluēs decimas ob iustum impe-

impedimētum, potest absolui, *secundum Nau.* non obstante Concilio Tridentino.

DEGRADATIO, vide *Deposito, Hora Canonica.*

1 **D**Egradatus clericus (quod fit ob crimē grauissimum) priuatus est executione Ordinis, & beneficio, & priuilegio Clericali: itaque potest per Iudicem secularem puniri; nec qui eum percutit, est excommunicatus.

2 Degradatus, à solo Papa restituitur.

3 Non solet degradari nisi qui est in sacris: potest autem degradari quicūque in crimine aliquo est incorrigibilis.

DELECTATIO MOROSA, vide *Luxuria, Peccatum.*

DELEGATVS, vide *Gratia.*

1 **D**Elegare potest quilibet Ordinarius, id est, habens pote-

statem ordinariā, & dare potestatem subdelegandi. Potest etiā delegare delegat⁹ Principis, nisi ei cōmittatur nudū ministeriū, & nō ipsa potestas: & subdelegatus delegati Pape, itemq; Vicarius Prioris seu Guardiani absētis; est enim velut Ordinarius: & Vicari⁹ Episcopi generalis: denique is cui tacite id concessit qui delegauit.

2. Potest Prælat⁹ delegare priuilegium quod habet ratione officij, absoluendi subditos, & cū eis dispensandi.

3. Delegatio nō expirat delegante excommunicato, aut suspens⁹, nec ipso mortuo, si est data ad ei⁹ beneplacitum: alioqui & mortuo ipso & amoto expirat, nisi iam causa esset incepta.

4. Ante certificationem de reuocatione non expirat reuocata à delegante delegatio.

DELICTVM, vide *Crimen*,
Peccatum.

DENUNTIATIO.

1 **D**Enūtiare iussus per edictum generale intra certū tēpus, si non fecit, tenetur quā primū potest, nisi post illum terminum sciuisset. *Vide EX COMMVNICATIO.*

DEPOSITIO.

1 **D**Epositus retinet priuilegiū Fori & Canonis. *Vide. EX COMMVNICATIO.*

2 Depositione digna sunt, stuprum, incestus, adulterium, & omnia adulterio maiora (quin etiam *cap. Peruenit. d. 59.* indicat sufficere fornicationem) item furtum, periurium, homicidium, etiam solo consilio vel hortatione factum, & omne crimen inducens irregularitatē: deniq; quiduis enorme Iudicis arbitrio.

3 Depositus sine degradatione per Episcopum, ab eodem potest restitui. Quidam tamen addunt, nisi ob crimen sit depositus maius adulterio.

DEPOSITVM, vide *Commodatum*.

1 **D**epositum vel commodatum missum per hominem habitum fidelem ad dominum, ei perit: item si pereat apud depositarium, vel commodatarium, sine culpa ad illius interitum aliquo modo ordinata, aut si perinde apud dominum fuisset periturum.

2 Deposita apud te, vel commodata, causa solius deponentis, in periculo postponenda sunt tuis omnibus: si verò causa vtriusque, tuis æqualibus: si tua causam solam, tuis pretiosioribus. Offerre quidem aliena periculo pro tuis non potes: sed tua servare, neglectis alienis,

eo modo quo dictū est, potes, si ea cum tuis simul seruare nō possis.

3 Ecclesia tenetur de deposito apud Sacristam, si iste deputatus erat ad custodiam depositorum, non autem si solum erat deputatus ad Sacristiæ custodiam.

4 Potest in conscientia & depositum & commodatum pro debito detineri, quicquid sit de foro exteriori.

5 Pactum quòd depositarius de dolo non teneatur, non valet.

6 Depositum dandum fisco, si ei omnia deponentis bona sunt adiudicata, ait Nau. Ego ei, qui deposuit, restituendum crediderim, quod ad forum conscientiae attinet, nisi id iudex prohibuisset.

7 Depositarius reddens depositū familiari deponentis, liberatur: non liberatur autem, si rem pretiosam dedit, leuiter credens sig-

num aliquod afferenti.

8 Res vsu consumptibilis deposita, fit mutuum simul ac depositarius vti incipit de voluntate deponentis.

DETRACTIO, *Vide Consumelia.*

DIABOLVS.

1 CVM Diabolo non licet colloqui, aut agere, nisi vt cū hoste: cum eo tamen colloqui in arreptitijs seu dæmoniacis vanè & curiosè, veniale solum peccatū est. Nec illicitū est ab eo aliquid interrogare, solum ad aliorum vtilitatem, modo absit societatis cū illo, aut familiaritatis animus: nam amicitia cum eo quævis, mortale est peccatum.

DIMISSORIAE.

1 Dimissoriae literæ valide sunt, etiam Episcopo mortuo.

2 Non possunt autem dari à Capitulo

pitulo sede vacante, nisi post annum, aut si quis ob beneficium cogatur ordinari. *Ex Con. Trid.*

DISCERE, vide *Fides*.

DISPENSATIO, vide *Confessor, Episcopus, Excommunicatio, Gratia, Sacramentum, Matrimonium, Ordo, Votum*.

IN Dubio an res egeat dispensatione, potest Episcopus declarare non egere, vel ad cautelam dispensare, secundum quorundam probabilem sententiam,

4 Cum subest causa dispensandi, videtur peccare Prælatus, qui potest, si non dispenset.

3 Data facultas dispensandi, intelligitur si sit causa legitima.

4 Ad dispensandum sufficit putari causam esse rationabilem.

5 Quod *sess. 22. Trid. Con. c. 5.* dicitur, non valere dispensationem Papæ usque ad notitiam Ordinarii,

narij, intelligo de data in Foro exteriori.

6 Gratia seu potestas dispensandi non expirat morte concedentis: at mādātum seu commissio particularis cum aliquo dispensandi, expirat si res est integra, vt quidā aiunt. At ego puto cum alijs, cui data est potestas dispensandi cū aliquo, quia gratia quædam est, non expirare: quin etiam si Episcopo data sit, illo mortuo manere in Capitulo.

7 Dispensandi potestas est fauorabilis, & extendēda (quāuis ipsa dispensatio sit odiosa, quia contra ius) adeoq; extēditur ad casum in quo est eadem ratio, aut maior. Itaq; qui potest in affinitate, poterit in publica honestate, si fortē, cum data est facultas, errore putabatur esse affinitatis impedimētum, cū esset publicę honestatis.

Non

Nō tamē ideo absolutē, qui potest in maius, potest in minus, nisi in casu, vt dictum est, ex præsumpta concedentis voluntate: quod præsumi potest, cum rationabile est. Qui autem potest legitimare natum ex adulterio: potest etiam si sit simul ex incestu natus: in materia enim fauorabili veniunt mixta sub simplici.

8 Qui facit sciēter id vbi est opus dispensatione, censetur dispensare, si potest. Vt cū prælatus dat licentiam ad id nō potest sine eius dispensatione fieri.

9 Episcopus potest dispensare in ijs, in quibus homines sæpe indigent dispensatione, vt ieiunijs, festis, & eiusmodi à lure, seu lege Papę prohibitis: item cū materia est leuis.

10 Dispensatio valet, etiam tacito eo, quod si fuisset expressum, fuisset

fuiſſet quidem diſpenſatum, etſi
 non tã facilẽ: & regulariter, quod
 lex nõ iubet exprimi, ſi taceatur,
 nõ nocet (nocet tamen, ſecundum
Nauar. tacere fraudẽ factam ad im-
 petrandũ facilius diſpenſationẽ.)
 Itaq; valet diſpẽſatio ſuper cog-
 natione, etiam tacito quòd ſe car-
 naliter cognouerũt: & idem eſt, ſi
 poſt impetratam, ſed nondũ datã
 per eum cui fuerat cõmiſſa, ſe cog-
 nouerunt, & iſti interroganti iu-
 rarunt ſe non cognouiſſe: non
 enim tenentur ei occultũ pecca-
 tum prodere. Quòd ſi Papa dixit,
 Diſpenſetur, niſi priũs copulam
 habuerint, intelligitur ſi id con-
 ſtet legitimẽ in Foro exteriori,
 de quo nõ tenetur reus fateri, ni-
 ſi iuridicẽ interrogatus, ſcilicet
 poſt ſufficientia indicia. Atque
 hæc intellige de diſpenſatione in
 Foro exteriori: nam in interiori
 faten-

fatendum est confessori quod Papa vult.

11. Cū in supplicationibus aut dispensationibus dicitur, Fortē, ex stylo Curiae perinde est, ac si affirmaretur.

12. Ad dispensandum sufficiunt quævis verba cum intentione dispensandi.

13. Dispensatio illegitimi ad Ordines, non intelligitur de sacris: nec si est ad beneficiū, intelligitur de Curato: & si ad Curatum, nō ideō ad Dignitatē. Quidam tamen dicūt, talem promoueri posse ad beneficium quod datur per electionem. Quōd si est ad beneficium prius dispēsatus, & postea petit dispēsationem super pluralitate, debet dicere se illegitimū: idemque dic de irregulari: debet enim id exprimere in secūda dispensationis petitione.

15 Qui dispensatur ad Ordines, potest simplex beneficium accipere.

15 Dispensatus ad certum beneficium, si id sine sua culpa non obtrinet, potest virtute illius dispensationis aliud obtinere.

16 Potest peti dispensatio super vno impedimēto publico vel occulto, tacito alio publico vel occulto in posterum dispensando.

17 Principem dispēfare sine causa in lege sua, nō est mortale peccatum, si absit scandalum.

DISPUTATIO, vide *Fides*.

DIVORTIVM, vide *Debitum coniugale*, *Dos*, *Matrimonium*.

POSSVNT Coniuges etiā habitatione separari, ob corporis aut animæ periculū, & propter alterius pertinacem hæresim, vel adulterium, vel Sodomiam, vel pollutionem cum cōiuge inuita.

uita. Quòd si est occulta causa, & alioqui scādaloſa ſeparatio, opus est ad eam Superioris autoritate, non autem ad ſeparationē thori.

2. Post diuortium, innocens non tenetur alteri etiam emēdato reconciliari (tenetur autem ei volēti alter) ſed poteſt ordinari, vel fieri Religioſus. Quidam tamen putant adulterantē poſt diuortium debere adulteram reuocare, ſed alij id negant probabilius.

3. Sufficit ad ſeparationem ſuſpicio de adulterio adeò vehemens, vt pro certitudine habeatur.

4. Vxore conſentiente, & votum continentię emittente, poteſt vir Sacerdos fieri: quod tamē, niſi illa ſenex ſit, facienſ id non videtur.

5. Poteſt, ſecundū quosdā, vxor diſcedere à viro nolēte deſiſtere à furtis, aut vſuris: quod ego non facile amiſerim.

6 Adulteram non tenetur vir dimittere, si absit scandalum ex retentione. Quod si ipse etiam adulter est, non potest dimittere, nisi forte ipse sit emendatus, & illa impœnitens. Vxor verò nunquā tenetur adulterū virum dimittere.

7 Quidam putant petentem debitum ab adultera, censeri reconciliatum: at potest id sine animo reconciliationis fieri.

8 Non potest discedi à coniuge amente, nisi ob periculum vitæ.

9 Potest coniux à coniuge ad tempus separari, ad illius correctionem.

10 Non potest dimittere qui dedit adulterandi occasionem, aut scit factum sine culpa coniugis.

11 In adulterio notorio perditur dos, & donatio propter nuptias (de paraphernalibus alij aiunt, alij negant: sed id iudex viderit)
requi-

requiritur enim eius sententia) red-
duntur autem omnia post recon-
ciliationem: at adultera mortua,
ei ad quē eius morte pertinebant.
Sed de ijs Iureconsulti censeant.
Notorium autem dicitur adulte-
rium, si deprehendatur in eodem
lecto, aut (secundum quosdam) se
occulte inuicem osculari.

22 Facto diuortio, filij partem in-
nocentē sequuntur de Iure Ciuili.

DOCERE, DOCTOR.

1 **D**Octorus etiam Grammati-
cam, debet prius facere fi-
dei professionem, *Iuxta Bullam Pij*
Quinti: itemque promouendus ad
gradum aliquem, aut Rectoris,
aut Cancellarij officium.

2 Qui sciens se nō esse idoneum,
gradu Doctoris aut Licētiati petit
in Theologia, aut Iure, aut Medi-
cina, mortaliter peccat: & qui
sciēter admittit.

148 *DOCERE, DOCTOR.*

3 Gradus datus aperte sufficiens, sine examine, aut alio requisito, validus est, potestque talis licite uti.

4 Docturus scripturam Regularis extra claustrum, prius est per Ordinarium approbandus, *Ex Concil. Trident.*

5 Pro licentia docendi non potest aliquid exigi. *Vide. cap. 1. 2. & 3. de Magistris.*

6 Et presbyter, & beneficiatus, possunt doctorari in Iure Civili.

7 Doctorare, seu gradum Doctoratus dare, posse Episcopum de Iure Communi, quidam aiunt, alij negant: quod ego magis probo.

8 Ordo dignitatis Doctorum iste est, Theologus, Canonista, Legista, Medicus.

DOLVS, vide Culpa.

1 **D**olus est cum voluntate nocendi, scilicet machinatio fallax.

2 Lata

1 Lata culpa in conscientia non habetur pro dolo.

3 Dolo procurans delictum, non potest tenere proueniētia sibi ex illo per aliquod statutum.

DOMICILIUM, vide

Confessor, Parochus.

1 **D**omicilium alicuius est, vbi familia eius, vel habitatio, cum intentione manendi: Clerici autem, vbi residentia. Quod si in duobus beneficijs æqualiter residet, vtrobique est domicilium.

2 Qui æqualiter, aut fere æqualiter in duobus locis habitat, in vtroq; habet domicilium.

3 Domicilium sibi quisq; potest eligere post pubertatem.

4 Scholastici, etsi non habent domicilium in loco studij, tamen possunt ab illo Episcopo absolui, & dispensari, vt subditi, non autem ordinari.

DOMINIUM, DOMINVS,

vide *Princeps, Servus.*

1 **D**ominus tenetur de dānis,
quæ, cūm posset, non impe-
diuit in suo dominio.

2 Non tenetur dominus famulū
ob peccatum domo eijcere, nisi
fortē id necessarium sit ad pecca-
tum illud vitandum.

3 Quod solent quidam Nobiles
pueris famulis dare solum victum
& vestitum, licitum est.

4 Potest dominus in domibus
subditorū dare hospitium exter-
nis per aliquot dies, modō id fa-
ciat suis expensis. Potest & solus
hospitium, & furnū publicum, si
velit, habere.

4 Et si quisque dominus est ho-
noris sui & famæ, non licet tamē
hac sine causa negligere.

6 Dominiū rei, quæ nullius fuit,
non acquiritur sine apprehensio-

ne:

ne: sufficit autem in rebus spiri-
tualibus habere titulum.

DOMVS, vide *Conductio*.

CONCESSA alicui domus habi-
tatione, intelligitur etiam
cōcessum vt possit locare, nisi so-
lus vsus concedatur. *Vide Inst. de
usu & habit.*

DONATIO, vide *Alienatio*,
Contractus, *Dos*, *Iuramentum*.

DONATIO quantacumq; valet
in Foro conscientie: & le-
ges prohibētes certam summam,
intelliguntur in Foro exteriori.

DONATIO facta in fraudem, mo-
dò verà sit, tenet, donec per iudi-
cem reuocetur.

COLLATIO beneficij non dicitur
donatio, nec ob ingratitudinem
reuocatur.

DONATIO facta per metū ad id
incussum, non valet, nisi iura-
mento firmetur. Tenetur quidem

talis dare, quia iurauit; sed alter tenetur ei restituere, quia dare per metum coëgit.

5 Donatum Monasterio reuocatur vsque ad legitimam, si postea filij nascantur, etiamsi sit iuratum non reuocandam, non enim de filiis cogitauit: nec confirmatur, si postea moriatur; extincta enim est actio. Idemque dicendum de donatione facta alijs, si non sit remuneratoria.

6 Donatio facta coniugi valet, si fiat ob causam piam, vel honestam, aut si donans non sit sic pauperior (non fit autem qui non acquirit cum possit) aut accipiens non fit ditior, aut sit remuneratoria, aut fiat in tempus soluti matrimonij, aut causa mortis, aut condonando promissam dotem, aut sit confirmata iuramento de non reuocando, aut post rem datam donans moria-

moriatur, aut profiteatur in Religionē nihil possidente.

7 Non dicitur donare, qui alicuius necessitati subuenit: itaq; potest vir pro vxore soluere vectigal: & vestes quotidianæ vel lugubres datæ à viro, statim fiunt vxoris.

8 Donatio inter sponfos de futuro valet, nisi fiat in tempus futuri matrimonij: tunc enim potest reuocari.

9 Donatio vxori à cōsanguineis viri, viri esse quidam dicunt: ego puto vxoris esse in foro consciētiæ, si absolutè ipsi data sunt, vt ipsius essent.

10 Donatio propter nuptias, scilicet facta à sponso dum contrahitur, aut quasi contrahitur matrimonium, soluto matrimonio, ad virum redit, cuius etiam fructus sunt illo durante.

11 Donatio patris valet in casibus, in quibus coniugis donatio valida est.

12 Donatio matris, aut auiae, aut aui materni valet.

13 Pater potest donare filio propter nuptias, & cuncti ad bellum, & emancipato, & remunerando, & ad alimenta, & ad honorem acquirendum, & studij causa, & vsumfructum bonorum filij ipsius, & in casibus de quibus supra.

14 Donatio patris conualescit emancipatione, itemq; patris morte: itaq; fructus percepti à tempore donationis sunt filij.

15 Donatio aui censetur aduentitia, & nepoti acquiritur.

19 Donatio, etiam cum scriptura & testibus potest ante acceptationē reuocari (potest verò Notarius pro absente acceptare, & donatū pro causa pia, quisq;) oportet
verò

verò vt donàs indicet absenti, & non sufficit si alius id faciat sine eius mādato. Quòd si ille præsens tacet, censetur acceptare.

17 Non est inualida donatio omniū bonorū, si intelligatur præsentiū, nec adiungēdo etiā futurorū, si fiat causa pietatis, aut sibi aliquid reseruādo, aut causa mortis, aut iuramēto, vel morte firmetur.

18 Donatio causa mortis potest reuocari pœnitentia, aut prēmortuo donatario, nisi esset iuratum aut promissum non reuocandam.

19 Donatio, nisi fiat causa mortis, censetur facta inter viuos, nec reuocatur nisi ob ingratitudinem donatarij.

20 Donans cū pacto, vt post mortem det ecclesiæ, potest tollere postea illud pactum.

21 Mandatum donandi expirare morte mandantis, ait Couarr.

Ego

Ego nonnihil dubito, est enim res
fauorabilis, & gratia quædam. *Vi-*
de MANDATVM.

22 Prohibus donare vltra certā
summam, poterit donare causa re
munerationis, aut gratitudinis,
aut eleemosynæ, etiam si per id
minuatur legitima filiorum, *secun-*
dum Nauar.

23 Donatum simulanti ad id san
ctitatem, aut pauperratem, resti
tuendum esse, alij aiunt, alij ne
gant. Quidā dicunt, si magna sum
ma per fictionem accepta est, re
stituendam, quia contra donantis
intentionem accepta: quod ego
verum puto.

24 Datum per modum disponē
di ad aliquid, vt ad Religionem,
vel alium statum, etiam si id non
fiat, potest retineri.

25 Potest Rex donationē præ
decessoris, aut suā, si regnū insigni
ter,

niter, seu enormiter lædat, reuocare.

26 Si quis tibi dicat, Do tibi talē agrum, qui est viginti iugerum, tuum erit, etiam si sit plurium.

27 Donatum cū pacto quod non possit alienari, potest secundū quosdam alienari, si donans nullū sibi aut alteri ius in ea re reseruauit: quod mihi nō improbatur.

28 Filius familias potest donare ea in quibus pater nō habet vsum fructum: itemq; patre consensiente causa mortis donare.

DOS, PARAPHERNALIA,

vide: *Diuortium, Hereditas, Matrimonium, Parentes.*

1 **M**atrem filij non tenentur dotare, filiam tenetur pater, & indigentem etiam auus paternus, & frater ex eodem patre. Qui autem dedit filijs legitimam, non tenetur eis vel eorum filijs dorem.

258 DOS, PARAPHERN.

dotē dare: & si auus det dotē, cōputabitur nepotibus in legitimā.

1 Pater filiam tenetur iterum dotare, si illa, etiam ex culpa, dotem perdiderit: succedit enim dos loco alimentorum.

3 Acceptā sine dote tenetur vir alere. Quod si dos promissa non soluitur, non tenetur in domum accipere, aut alere: non potest tamen ea de causa domo pelli, si ipsa sine culpa est, nec ei potest debitum conjugale negari.

4 Fructus dotis vsq; ad mortem vxoris sunt viri: quod verō superest, à viro restituendum, nisi modicum sit. Nec tenetur restituere fructus paraphernalium, id est bonorum quæ sibi vxor præter dotem reseruat, si vel modici sint, vel de illius voluntate consumpti: nec bona vtrique communia, etiam à se male consumpta.

5 Mortua vxore ante cōsummatum matrimonium, non lucratur ex statuto vir partem dotis: cū autem lucratur, debet illam relinquere filiis illius vxoris, si aliā ducat. Sufficit autē ad lucrādū, statutū domicilij viri, etiā si aliud sit in statuto loci vbi contractum est.

6 Dos potest repeti, vel non reddi, viro bannito, vel ad inopiā vergenti, vel eam dissipanti.

7 Pactū filie nubentis, quōd cōtrēta sola dote, renuntiat bona patris reliqua, nō valet sine iuramēto. *Vide. c. 2. de pactis, lib. 6.*

8 Non potest alienari dos, aut donatio propter nuptias sine iuramēto vxoris facta sine vi & dolo.

9 Occidens vxorem, non acquirit bona quę alioqui ex morte ei⁹ habuisset; itēq; si eius culpa vxor obeat; sed habebūt ea vxoris hæredes. Perdit, & vxor lucrum,

virum occidens. *Fide. l. si ab hostibus. ff. sol. matr.*

10 Occidens adulteram propria autoritate, perdit bona quæ alioqui ob adulterium haberet.

11 Non potest vxor de dotis fructibus, aut bonis sibi cum viro communibus, donare sine viri consensu.

12 Tota dos reddenda, etiam si vir eius causa multa expendisset.

13 Acquisitum ex pecunia vtriusque communi, inter vtrumque diuidendum.

14 Pro dote omnia viri bona hypothecata, & pro paraphernalibus quæ ipse administrat, & pro donatis ob nuptias: sed solam dotem habere priuilegium prælationis, quidam aiunt: alij, habere etiam donata propter nuptias.

15 Dos præfertur omnibus creditoribus, etiam prioribus, nisi petatur,

petatur dos præcedens, aut illi debeant expressam hypothecā. *Tollet. lib. 5. c. 25. Nauar. c. 17. n. 50. Anton. tra. de restit. c. 2.* Quidam tamen doctissimi nec id excipiunt, nisi sit cōsuetudo. *Angel. Dos. §. 11. Pet. Nauarra libr. 4. c. ult. n. 53.* Modò, ait, dos tempore præcesserit hypothecationem. At fiscus præcedens præfertur doti. In dubio autem præcedentiæ alij volūt fiscum præferri, alij dotem: quod magis probo.

16 Actio hypothecaria pro dote, valet à tempore quo promissa est: quidam tamen dicunt oportere re fuisse viro numeratam.

17 Vidua pauper alenda ab hæredibus viri, intra annum quo nō coguntur dotem soluere: sed statim ei reddenda sua immobilia, & vestes lugubres: quas tamen restituet, si intra annū nubat: nec alitur, si potest à secundo viro ali.

Quòd si est statutum vt certum quid detur viduæ vsque ad dotis solutionem, seruandum est.

18 Cùm dos promissa non datur, potest interim & vir & dotis hæredes frui pignoris fructibus, etiã si excedant onera matrimonij, & fructus dotis: itemq; vidua ipsa, & quilibet cui debetur ea dos, etiã si ad solutionē eius dilatio data esset, & etiam si talis onera matrimonij nō sustineat. Potest verò loco fructuū tantundē accipere pecuniæ, vel quantū potuisset ex dotis fructibus percipi. *Bañez. 2. 2. q. 78. ar. 2. Mercad lib. 5. c. 8. Medina cod. de vsur. q. 2.*

D V B I V M.

1 **D** Vbium est, cùm neutri parti assentiris, quòd pro vtraque sint rationes: scrupulus verò est, cùm opinaris quidem, sed cum formidine. Est in opinione assen-

assensus, qui deest in dubio: in scrupulo vero est apparentia quædam.

1 Ad votum aut præceptum non teneris, dum pro utraque parte æqualiter dubitas. *Barth. Medic. libr. 1. Item. 6. 13. §. 7. Colligitur ex Valent. tom. 3. disput. 6. q. 6. pag. 4.*

3 Potest quis facere quod probabili ratione vel autoritate putat licere, etiamsi oppositum tutius sit: sufficit autem opinio alicuius grauis Doctoris, aut bonorum exemplum.

4 Scrupulus deponendus consilio docti viri, aut ratione probabili, aut cum dubitatur an sit scrupulus.

5 Scrupulosus ne cōfiteatur, nisi quæ potest iurare, & fuisse peccata mortalia, & se nunquam illa fuisse confessum.

6 In dubio de Baptismo, Confirmatione, Ordine, aut consecratione, putandum deesse, nisi dubitetur de mortui Baptismo: in matrimonio verò putandum in dubio esse.

DVELLV M, vide *Excommunicatio*.

1 **D**Vellum à Principe concedi non potest.

2 Duellum cum accusatore licet ei qui alioqui vita vel mēbro priuandus sit: item Duci iniquè oppugnato, qui alioqui victoriā desperat: & militibus exercit⁹ vtrinquē, ne hostes alioqui fiant audaciores: item præcipiente Superiore ob bonum commune: itē duobus ad mortē damnatis: fit enim tunc vterque minister iustitię: itē ei qui alioqui ab altero est occidendus (est enim velut tūc vitam defendere) etsi id quidam negant.

E. B. R. I. E.

EBRIETAS.

MORTALE EST se
ebrietatis periculo cō
mittere, itē alium sciē
ter inebriare: non est
autē tale, vēdere sciē
ter vinum se inebriare volēti, et
si id quidam affirmant.

ECCLESIA, vide *Alienatio*,
Consecratio, *Festū*, *Gabella*, *Sacra*.

ECclesiæ nomine nō venit Mo
nasterium, nisi in materia fa
uorabili, in qua venit etiam Hos
pitale factum autoritate Episco
pi: & venit etiam nomine Mona
sterij Ecclesia secularis.

2 Ecclesiæ dirutæ materiam non
posse conuerti in vsus profanos,
sine Papæ licentia, aiunt quidam:
ego Episcopi puto sufficere.

3 Licet in Ecclesia in necessita
te & comedere, & reponere supel

leſtilem, & dormire. Quod ſi abſit neceſſitas, veniale peccatū eſt.

4 Non licet in Eccleſia ſecularia negotia, aut iudicia, nec publicæ cōuocationes, niſi cauſa pietatis: licēt autem Eccleſiaſticae cauſæ, & honeſtæ repræſentationes, & dare gradum Doctōratus.

5 Eccleſiæ nō poſteſt nocere Prælatuſ in quæſitiſ, ſed in quæſtioneſ.

6 Eccleſiæ æconomuſ in temporalibuſ poſteſt eſſe laicuſ.

7 Eccleſiæ rem poſſe Rectorem obligare pro illiuſ, vel ſua neceſſitate, teneriq; ſucceſſorem, probabiliter quidam dicunt: itemque poſſe vendere rē Eccleſiæ pro huiuſ debitiſ ſoluendiſ. Nec hæc putanda prohibita alienatio, oūm ſit in euidentem eiꝯ vtilitatem.

8 Patronuꝯ Eccleſiæ facit eiꝯ ædificatio, vel dōratio.

9 Ad reparationem Eccleſiæ nō tenen-

tenentur laici. *Ex Glos. Quatuor.*
12.7.2.

10 Ecclesia, quam minantem ruinam populus non vult reparare, diruenda. *Ex Cong. Conc.*

11 Privilegia omnia concessa Reip. censentur concessa Ecclesijs.

12 Cōtra Ecclesiasticā libertatē facit, qui violat cōcessa Ecclesiæ vniuersali, nō autē si tantū concessa particulari Ecclesiæ violat.

13 Polluitur Ecclesia, sic vt indigeat reconciliatione per novam benedictionē, primò effusione sanguinis per iniuriā, quæ sit peccatum mortale, factam homini, etiā mortuo, in Ecclesia ipsa existenti (secus autem esset si supra eam sit, aut subtus, aut extra portam) sufficit verò ibi esse indistinctum vulnus, etiam si sanguis extra ecclesiā effluat, aut ille sine sanguinis effusione intereat. Nō pollui-

tur autem per sententiam sanguinis ibi latam, aut si locus non sit sacer per benedictionem, etiam si in eo soleat Missa celebrari, ut solet in Oratorio per Episcopum designato. Polluitur verò ecclesia suspeso in ea per Iudicem reo non autem si percutiatur: verbi gratia, Rep. perturbator, qui aliter capi non potest: nec secundum quosdam, si quis alter inares percutiat, unde multus sanguis effluat; quia non est gravis percussio, nec insignis iniuria.

14 Secundò, effusione magna seminis viri, vel fœminæ, si fiat cum peccato mortali.

15 Tertiò, sepulto in ea excommunicato denunciato.

16 Quartò, sepulto in ea infideli: & tunc radendi etiam parietes, nisi ecclesia esset consecrata.

17 Quintò, si est per Episcopum de-

denuntiatur excommunicatum
cōsecrata, vel benedicta. Quod si
benedixit cæmeterium, aut altare
consecrauit, nec in hoc celebran-
dum, nec in illo ante reconcilia-
tionem sepeliendum.

18 Sextò, si maior pars parietum
simul corruat.

19 Nota tamen, quòdin prædi-
ctis oportet factum esse notoriū,
per rei euentiam publicam, aut
confessionem iuridicam rei. Itaq;
si pauci sciunt, nec rem diuulgāt,
non est opus reconciliatione: nec
etiamsi quis bona fide in ea cele-
brauit: id enim sufficit pro recō-
ciliatione: imò etiam si mala fide
celebrasset: etsi quidam negent,
dicentes posse Episcopū (vel eius
absentis Vicarium) si est impedi-
tus, dare licentiam celebrādi, do-
nec ipse reconciliet. At ego, vt di-
xi, satis magnam puto cum alijs
L 5 esse

esse reconciliationem, seu benedictionem ipsam celebrationem.

20 Si ecclesia erat consecrata, reconciliationanda est per Episcopum, aqua per Episcopum benedicta, scilicet cum sale, vino, & cinere: vel per Presbyterum de Episcopi commissione. Quod si non erat consecrata, reconciliare potest Presbyter aqua per ipsum benedicta simpliciter, scilicet sine cinere & vino. Credendum autem esse consecratam, si vnus testis affirmet, aut extent consecrationis signa.

21 Ante reconciliationem Ecclesie in ea celebrans, nec suspensus sit, nec irregularis.

22 Polluta Ecclesia, polluitur & cœmeterium coniunctum, nõ autem contrà, & illa reconciliata, reconciliatum est.

23 Polluto cœmeterio, non polluitur ei alterum contiguum. Quod si

si pollutio fiat in porta utriq; cō-
muni; illud polluitur, cui pars il-
la vicinior. Quod si in medio est,
illud polluitur, cuius præcipue
causa porta est facta. In dubio au-
tem, cuius causa, quidam dicunt
utrumque pollui: ego neutrum
dicētem: si enim cū certum est
alterum esse pollutum, alterum
non polluitur, quāto minū cū
dubium est?

ECCLESIAE IMMUNITAS,

vide *Eclesia. An. 1700. 1701.*
Candet immunitate etiā Pala-
tium Episcopi, & Hospitale,
Oratoriumq; Episcopi auctoritate
fundata, & cimiterium, & Mona-
sterium, & Corpus Christi cū
alio quā iacob taceant pōtatur.
Gaudebat & olim quadraginta
aut triginta passus circa ecclesiā,
sed id iam non est in vſu.

1. Nō gaudent immunitate enor-
mia

mia in ecclesiâ aut cœmiterio patrantes, nec publici latrones, nec raptores virginum.

3 Agrorum depopulatores, vel proditorie occidentes, vel assassini, vel grassatores viarum, vel hæretici, vel rei læsæ maiestatis in Principem, tradendi sunt de licentia Episcopi Curie seculari, ex ecclesia extracti, nec in eo vllum est periculum irregularitatis. *Ex Bula Greg. XIII.*

4 Gaudere infideles alij aiunt, alij negant: sunt & qui negât gaudere blasphemos, aut fures, aut mercatores qui decoxerunt, vulgò falliti, aut qui per ecclesiâ ducuntur in carcerem à satellitibus, aut qui prope ecclesiâ delinquunt spe immunitatis, aut Clericos, aut Religiosos. Certè solêt Clerici auelli inde à Iudice ecclesiastico, quod tamen quidâ improbât.

5 Serui

5 Serui, præstita eis cautione de immunitate à dominis, his reddi solent.

6 Manu apprehendens ecclesiæ portā, aut vectē, nō est auellēdus.

7 Non violat immunitatem ecclesiæ, qui inde volentem extrahit, nec iudex qui non gaudētē immunitate, inde vi extrahit, aut gaudenti ibi arma aufert, & alia lege prohibita.

8 Confugientem ad ecclesiā, & egētem, ipsa alit. Non potest autem iudex prohibere quin ad ipsum cibus deferatur.

ECCLESIASTICVS, vi
de *Clericus, Ecclesia.*

1 **E**cclésiasticę personę dicuntur, quicunq; sunt Fori ecclesiastici, etiamsi non sint Clerici.

2 Ecclesiasticus potest præsidere ciuibus ciuilit̃er.

ELECTIO, vide *Beneficiū, Religio.*

1 Eli-

1. Eligere non potest nec exco-
municatus, nec suspensus ab of-
ficio, nec irregularis, nec impubes.
2. Eligi non potest excommuni-
catus, aut suspensus, aut interdi-
ctus, aut ineptus.
3. Non potest eligi in Prælatum
Religionis, qui non sit in ea pro-
fessus.
4. Non vocati ad electionem cū
deberent, possunt eam & irritare
& ratā habere. Quod si vocari nō
veniunt intra terminum compe-
tentem, non sunt expectandi.
5. Electio, si adsit eligentiū con-
sensus, etiā si defint iuris positivi
solēnitates, tenet in cōsciētia, nisi
lex expressē dicat ne valeat. Quod
si dicat ut ipso iure irrita sit, ex-
pectanda sententia iudicis.
6. Electio noctu facta, secundū
iura non valet.
7. Eligens indignū, tenetur eccle-
siam

ſic leſæ: *Pedraz præcep. 7. d. 3. 6. Metc.*
lib. 6. c. 17. Va'et. 10: 3. diſp. 5. q. 7. p. 2.

8 Peccat qui non eligit aut non præſentat aptiorē: ſed nō tenetur reſtituere, ſi eligit, aut præſentat aptū. *Silueſt. acceptio perſonarum. 8. q. 1. diſt. 12. q. 4. Navar. c. 17. v. 70.*

Quod ſi in Prælatum non eligit, cum poſſit, aptiorem, peccat mortaliter. Confirmatori tamen ſufficit quod electus ſit dignus; imò debet à maiore parte electum confirmare, etiam ſi à minore electus, ſit dignior.

9 Si tuum ſuffragium nō eſt profuturum eligendo digniori, poteſ & debes eligere dignum, ne eligatur indignus: non poteſ autē eligere indignum, ne eligatur indignior: poteſ verò ex duob⁹ æquē dignis eligere vtrum malis.

10 Electio iure cōmuni ad Collegium pertinet; poteſt autem

quilibet

quilibet de Collegio eligentium, si ipse eligatur ab alijs, numerum deficientem suo suffragio supplere, etiam ad Papatum. Nemo tamen, si solus sit, potest eligere se ipsum, etiam si in eo solo manserit Ius Collegij.

11 Elector absens legitimè, potest constituere Procuratorem, qui tamen sit de Collegio, sed non potest per literas mittere suum suffragium.

12 Electus non potest dissentire sine peccato, si illi à Superiore præcipitur, aut alioqui sequitur notabile ecclesiæ damnum.

13 Licitum est statutum ut electio fiat de certo hominum genere. Quod si illi digni non sunt, possunt eligi alij, alioqui iniquum esset statutum.

ELEEMOSYNA, vide *Charitas, Donatio, Furtum.*

1 Elec-

1 **E**leemosyna debetur ex præcepto pauperi existēti in extrema necessitate, ab eo qui potest subuenire sine periculo talis suæ aut suorum necessitatis; item ei qui grauem patitur necessitatem, ab eo qui sine magno suo & suorum damno potest ei subuenire. Dicitur autem extrema necessitas, cum quis, nisi succurratur, est moriturus.

2 Cum inter Doctores non conueniat quando peccet mortaliter qui nō facit eleemosynam, nō facile condemnandi diuites qui nō faciunt, monendi tamen vt faciāt quantas maximē possint, ne illis dicatur in die iudicij, ob omittas eleemosynas, Ite maledicti in ignem æternum, & illud S. Ioannis eis inculcandum: Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauferit viscera sua ab eo, quomodo

modo charitas Dei manet in illo.

3 Grauitèr peccât seculares, qui, cùm possint commodè, egētibus non subueniunt, sed grauius ecclesiastici, qui superflua honestæ sustentationi non dant pauperibus, qui nunquam defunt.

4 Nemo tenetur magnam summâ pecuniæ dare pauperi ad emendam necessariam quidē ei medicinâ, sed exquisitissimam, adeoque magni pretij: sufficit enim illi adhibere communia remedia.

5 Nemo tenetur pro pauperis vita totû suum statum expendere, si maius id damnum sit, quàm illius mors.

6 Non teneris ad longè absentē, de cuius extrema necessitate audiisti, ire, vt ei succurras: sufficit enim præsentibus necessitatibus subuenire.

7 Qui potest, tenetur subuenire pau-

pauperi alioqui ob inopiam peccaturo.

8 Qui non potest ex suo subuenire extrema patienti, potest ad id alienum rapere, nec id postea tenebitur restituere. Posse verò grauius indigentem rapere alienam non magni momenti rem, dicunt quidam, nec improbabiler. Vide F V R T V M.

9 Ex auaritia nolenti sibi prouidere, cum possit, non tenetur alij prouidere: non enim indiget.

10 Extremè patienti sufficit mutuū dare, si ille habet unde restituat.

11 Eleemosynā potest dare maritata, etiam viro prohibēte, si est consuetudo vt tales dent. Item si vir absit, potest dare quantū ille præsens dare solebat. Potest & de paraphernalibus bonis dare, & de rebus sibi à viro ad victum assignatis, & de lucro sua indu-

180 *ELEEMOSYNA.*

*A*ria acquisito, ad quam alioqui non tenebatur, & pro viri salute, & cum ipsa familiam gubernat, & cum occurrit necessitas, cui vir tenetur subuenire.

12 Potest & Religiosus ex datis sibi ad sustentationem, & cum credit id Prælato placere, eleemosynā dare: Prælatus verò potest, quia bona administrat.

13 Potest & filius familias ex peculio castrensi, aut quasi castrensi, & ex datis sibi à patre ad sui sustentationem.

14 Potest & servus, cum credit domino placere, aut si res est modica, aut eiusmodi, quæ sine notabili domini damno dari possit.

15 Potest & tutor & curator, quia pupilli bona administrant.

EMPHYTEVSIS, seu LIBELLVM, vide feudum.

1 EM-

1 **E**Mphyteuta rem perdit, si nō soluit per biennium debitā pensionem, sed opus est Iudicis condemnatione, qui nihil tamen facit, nisi parte petēte. Quidā tamē dicūt, posse dominū rem propria autoritate accipere: non perdit autem qui morā purgat soluēdo statim, nec qui legitimē impeditus nō soluit: cū verò rē perdit, perdit etiā melioramēta quę fecit.

2 Qui vēdit emphyteusim, debet dare laudimium domino, id est tricesimam partem pretij: secus est si donet. Quod si rem dimittit sine voluntate domini, nō liberatur à pensionis solutione.

3 Cū res perit, nō soluitur pētio.

4 Emphyteusis ecclesię nō præsūmitur data nisi in tertiam generationem: nec transit nisi in filios veros, quale nō est Monasterium: nec in illegitimos. *Ad huc au-*

tem emphyteuses data: pro filijs,
transeunt etiam in naturales.

5 Renuntians hæreditatem, non
censetur renūtiare emphyteusim.

EMPTIO, vide *Contractus*, *De
bitum*, *Venditio*.

1 **L**icitè emis rem cōmuni pre-
tio, etiā si scias latere in ea ali-
quid valde pretiosum, vt in fasce
herbarum, aut agro, aut domo.

2 Si quid minoris iusto pretio
emptum est, solum restituendum
quod defuit iusto pretio, non au-
tem res ipsa, vel eius fructus.

3 Qui rem vendit sciens & vo-
lens pretio vilissimo, donare præ-
sumitur quod deest iusto pretio.

4 Quæ cōmuniter nisi anticipata
solutione vendi non possunt, aut
non solent, licitè vilius emuntur,
quàm valeant cū dantur: illud
enim quod pro talibus dari solet,
iustū pretium reputatur. *Lopez. c.*

214. *Et dicit sic docuisse victoriam. Co-
nat. li. 2. variar. c. 3. n. 6. Videtur Soti li.
6. q. 4. ar. 2. Rosel. usura. 2. §. 13. Mo-
dò, ait, potius velit venditor vendere iusto
pretio numerata, quàm cum lucro credita.
Licite etiã vilius emit, qui emit in
gratiã venditoris, aut merces ex
positas à coacto aliqua necessitate.*
5 Carã venditionẽ tibi factã po-
tes ante solutionẽ in aliũ trãsfer-
re, volentem illud damnum pati.
6 Prohibetur Iure tutor emere
rem pupilli.
7 Non solet emi Christianus bel-
lo captus, sed redimi.
8 Qui ab ecclesia, aut minore,
emit sine solẽnitare Iuris, sed pre-
tio iusto, licite possidet.
9 Res duobus vendita, est secũ-
di, si ei traditur, nisi prior emptor
esset ecclesia, vel ciuitas: tenetur
tamen venditor priori emptori
de interesse.

10 Non licet emere quod proba-
biliter putas esse alienum. Quòd
si postea vendis teneris rei domi-
no pretium dare. Quod si bona
fide alienum & emisti, & vendi-
disti, non teneris ei, aut emptori,
nisi in quantum factus est locu-
pletior. *Rosel. restit. 7. §. 18. Nauar. c.*

17. n. 8. Quidam tamē dicunt em-
ptorem debere seruari indemnē:
alij, æquum esse vt tu & emptor
singuli domino dimidium pretij
soluatis. Non tollit autem dubiū
superueniens antecedentem bo-
nam in emendo fidem. *Colligitur ex*
Molina. 1. 2. tom. 1. disp. 63. Rosel. pra-
scriptio. §. 12. Salon. 2. 2. q. 5. art. 7.

11 Emens à fure, potest ei rē, ne
pretium amittat, restituere, etsi id
quidam negant. Quòd si emit vt
restitueret domino, tenetur is ei
pretium, quo emit, restituere. *Pet.*
Nauarra libr. 3. nu. 185. Salon sup. 9.

62. art. 6. Lopez. c. 95. Nauar. c. 17. n. 8. 9. 29. & 84.

12 Licitum est pactum in emptione, vt in retrouēditione plus detur pretij, si res plus valeat: itēque vt non redimatur ante aut post certum tempus: quod autem possit redimii vtrocunq; volente, etsi quidam affirmant, ego tale pactum non ausim approbare.

13 Emptum ex ecclesiæ pecunia ab administrante, ecclesiæ acquiritur.

14 Cūm dubium est, quantum valiturum est tempore traditionis, quod emitur anticipata solutione, potest dari pretium mediū inter duo extrema dubia. Colligitur ex Couar. libr. 2. variar. c. 3. nu. 6.

EPI SCOPVS, vide Absolutio, beneficium, Confessor, Consuetudo, Dispensatio, Electio, Exemplus, Ius patronatus, Matrimonium,

Princeps, Religio, Residentia, Verbera, Votum.

1 **E**pis copatum accipere potest quis a Papa cogi. *Vide Tho. 4. d. 29.*

2 Qui ante Episcopatū fecit votū Religionis, teneri prius ingredi, indicatur. *c. 10. de Voto.* Quidā tamen dicūt, casum illius cap. fuisset particularem, nec ceteros obligari: quod mihi probatur.

3 Episcopat⁹ appeti potest, ob ecclesie necessitatē vel utilitatem.

4 Episcopatum tenetur deponere, qui non est ad eum idoneus.

5 Respondet Episcopus, cū creatur, se scire vtrunq; Testamentū, scilicet quantū est opus ad suum officium, & cū fidem suam Deo in ordinatione obstringit, velut votum quoddam facit, & quidem si non curet Canones seruari, videtur esse periurus.

6 Ad Episcopatum requiruntur anni triginta completi. *Cap. Cum in cunctis, de elect.*

7 Oportet Episcopum esse doctorem, id est, populū suū docere. Quod si nō predicet ipse, dabit suis sumptibus populo predicatorē. Quod si in quadagesima dubium sit ad quem pertineant sumptus Prædicatoris, ad Episcopum pertinebunt, *Ex Congreg. Concilij.*

8 Episcopus solum vsq; ad possessionem Episcopatus potest reliqua beneficia tenere; vacant enim per eius confirmationem: si tamen pauper est, possunt ei ad sustentationem relinqui.

9 Nomine dignitatis in pœnali-bus non comprehenditur regulariter Episcopatus.

10 Episcopus non incurrit suspensionē iuris, nec interdictum generale, nisi de eo fiat expressa mentio.

mentio:secus est in excommuni-
catione. Nec proceditur contra
eum etiam in hæresi, nisi de Papæ
mandato.

11 Episcopus factus ex Mona-
cho seu Religioso, solum tenetur
ad tria vota, & habitum, non au-
tem ad Religionis statuta: mutat
autem obedientiam à Prælato in
Papam, & de fructibus potest vt
velit modò honestè, disponere, &
sibi relictam hæreditatem admi-
nistrare: sed eam, nisi sit ex patri-
monio, in morte relinquat suæ
ecclesiæ. Quòd si relinquat Epif-
copatum, non tenetur redire ad
Religionem.

12 Cùm ob senectutem, vel egri-
tudinem, coadiutorem sibi assu-
mit, debet de consensu maioris
partis Capituli id facere.

13 Episcopus grauiter peccat, si
infamiam iniustam non studeat à

se repellere, nisi velit Episcopatum deponere.

14 Episcopus si per alium visitat, debet ei providere de omnibus, excepto victu. Quod si ipse per se visitet, habebit à populo solum victum diei quo visitat. At si per Diocesim discurret solū propter Chrisma, faciet id suis expensis. *Ex Congreg. Conc.*

15 Potest Episcopus duas ecclesias vnire, & vnā in duas diuidere, & vnā alteri subijcere, de consensu tamen habentium in eis aliquod ius: & commutare ecclesias, earumque possessiones, & ius vnius ecclesiæ alteri ex causa dare. Potest & vnire vnum beneficium alteri, non requisito consensu beneficiati: modò is fructibus non priuetur, dum viuit, & adsit patroni consensus.

16 Potest celebrare, & celebrari facere

facere vbiq; tempore interdicti,
cui ipse causam nō dedit: quo pri-
uilegio etiam gaudent multi Re-
ligiosi. *Vide de priuileg. c. 30.*

17. Et instituere & regere mini-
stros ecclesiæ & Oratorij sua au-
toritate, aut alioqui Episcopali cō-
structorum, & dotatorum, etiam-
si id fundator prohibuisset.

18 Et dispensare secūdum quos-
dam ad plura beneficia simplicia:
nec enim id prohibet Conc. Trid.
Vide BENEFICIUM.

19 Et præcipere Clerico, vt Ro-
mam eat pro causa ecclesiæ: & Pa-
rocho, ne sine sua licentia absit vl-
trā duos dies.

20 Et procedere contra quem-
cunq; ob peccatum mortale, nisi
esset lure permissum, vt meretri-
cium: subduntur enim ei etiā lai-
ci quantū ad spiritualia: potestq;
eos cohibere à peccatis per pœ-
nam

nam pecuniariam, vel exilij, &c.

21 Et in necessitate exigere à Clero moderatū subsidiū. *Vide gl. Clem. de excessib⁹ Præl. & de cōsib. c. 6.*

22 Et dare dimissorias ad Ordines, etiamsi sit solum Episcopus originis, vel beneficij. *Vide. li. 6. de temp. Ord. c. 3.*

23 Et imponere beneficio quod confert, pensionem, ad alendum Clericum pauperem.

24 Et dicere vbique Missam in sua Dicecesi, cum altari portatili (& extra cum licentia Episcopi loci vbi receptum est Cōc. Trid.) idque alijs etiam, vt possint, concedere ex causa.

25 Et commissā sibi à Papa etiā per verba, Oneramus cōscientiam tuam, alijs committere.

26 Et iudicare in causa ecclesiæ suæ.

27 Et absoluerē ab excommuni-
catio-

catione reservata, etiam si sit casus Cœnæ publicus, impeditum ne possit ire ad eum ad quē pertinebat absolutio.

28 Et dispensare in omni inhabilitate ad beneficia, si Papa id sibi non reservet specialiter.

29 Et absolvere exemptos, & cū eis dispensare, si illorum Prælatus ipsos ei subijcit.

30 Et cogere sub pœna excommunicationis exhiberi sibi testamenta defunctorum, eaque exequenda curare.

31 Et eligere sibi Confessorem, etiamsi renuntiasset Episcopatu: sed tunc debet eligere approbatum à suo Episcopo.

32 Et testari de acquisitis propria industria, & de donatis sibi, & de patrimonio.

33 Et dare Confessorē extraordinarium Monialibus, etiam sibi
non

non subiectis, ex alia Religione, vel secularem. Quod si Monialis non potest induci vt suis Regularibus confiteatur, poterit ei dare quem ipse velit Confessorē ordinarium. *Ex Cong. Conc.*

34 Et absoluerē ab omni casu occulto, etiam Papæ reservato, & dispensare in omnibus irregularibus & suspensionibus, ex occulto delicto prouenientibus, excepto homicidio volūtario, & ijs quę deducta sunt ad Forum contētiosum. *Ex Conc. Trid.* Quomodo verò intelligatur volūtariū, vide HOMICIDIVM. Quod si reus in foro exteriori causam per falsos testes vicit, poterit dispensare, vt quidam probabiliter aiunt: cessat enim ratio prohibitionis: potest etiam in mutilatione dispensare.

35 Occultum intellige, quod nō est notorium, etiam si possit pro-

bari per multos testes : sufficit enim non esse diuulgatum: oportet verò non solum factum esse publicum, sed publicè sciri esse illud delictum: imò si multi delictum esse sciant, & fieri videant, sed nesciunt incurri talem censuram, poterit in ea dispensare: itaq; cum dubitatur an quis censuram incurrerit, poterit in ea dispensare, quia deest notorium.

36 Potest verò prædicta cum subditis, adeoque cum ijs qui per maiorem anni partem habitantes in diocesi, contraxisse videtur domicilium, aut coeperunt habitare animo perpetuò manendi: sed de hoc vide DOMICILIUM.

37 Potest etiam ab heresi absolvere per aliū ad id delegatū: habet enim ad id per Conc. Trid. potestatem ordinariam, quæ potest committi. *Ordinarius juris. in. q. 8.*

nec

nec ea potestas tollitur Episcopis per Bullam Cœnæ. *Baines. 2. 2. q. 9. ar. 4. Vinald. de absolut. ab ea com. num. 13.*

38 Potest concedere non Episcopo, quæ sunt iurisdictionis, nõ autem quæ Ordinis, vt ordinare, consecrare. *Panov. c. accedentibus. de excessi. pralat. Angel. Episcop. nu. 4.*

39 Potest esse Legatus Principis pro causa honesta.

40 Episcopus non potest Religionem ingredi sine Papæ licentia. *Innoc. III. cap. nisi cum pradem. ext. de renuntia. Greg. à Valen. tom. 3. disp. 10. q. 3. p. 5.*

41 Nec dare licentiam Clerico non residendi sine causa legitima.

42 Nec prohibere quin matrimonia domi fiant.

43 Nec gregem deferere sua presentia indigentem : potest tamen

136 *EVCHARISTIA.*

men ex causa necessaria abesse,
cùm per sufficiẽtem interim pro-
uidet. *Trid. sess. 23. de resid. c. 1. Tolet.*
libr. 5. c. 4. Valent. tom. 3. disput. 10. q.
3. p. 5.

44 Nec abesse sine causa iusta à
diuinis in ecclesia Officijs diebus
festis, saltem Dominicis.

45 Nec prohibere quin pædice-
tur in Parochia, dum prædicatur
in Cathedrali. *Ex Cong. Conc.*

EVCHARISTIA.

1 **Q**ui in Pascha cõmunicauit,
tenetur etiam communica-
re in articulo mortis.

2 Debere etiam morte punien-
dis dari communionem, affirmāt
quidam. *siluester Euchar. 3. q. 5. Tolet.*
lib. 2. c. 28. ex. 14. q. 2. c. fin. (alij pos-
se ex causa negari, & excusari in
hoc ludices consuetudine) quòd
si detur, posse vnā horā ante
mortem dari, & non ieiunis, etiā-
si iam

si iam comedissent, est enim viaticum.

3 Non est in usu vt amentibus, etiam in mortis periculo, detur, ob irreuerentię periculum. *Halens.*

4. p. q. 49. M. 4. Gab. d. 9. q. 2. dub. 4.

4 In articulo mortis, absente Presbytero potest communionem dare Diaconus, non autem laicus, etsi id etiam quidam concedunt. *Suarez tom. 3. disp. 67. sect. 2. c. 3. in fin.* Quod autem extra eam necessitatem possit etiam committente Presbytero, etsi quidam putāt, ego nō puto. In ea verò posse etiā prohibente presbytero, & nolente, probabile est ex Papæ rati habitatione, vt potest Religiosus aliqui iure prohibitus, etiam tunc dare Baptismum, & Communionem, & extremam Vnctionem. *Suarez loco citato.*

5 Qui semel sumpto viatico, op-

tat sæpius in ea ægritudine communicare, posse id etiam non ieiunum, ut quia nō potest nisi sumpta medicīna communicare, affirmant viri docti: quod non audeo improbare. *Armit. communio. §. 18. Tabien. ibid. §. 48. Suarez disp. 66. sec. 5.*

6 Eucharistia non est deferenda ad ægrotum qui eam non potest sumere. *Ex Congreg. Conc.*

7 Qui in Pascha trāsgressus præceptum non communicavit, peccat mortaliter si postea non communicet, etsi quidam contrarium affirmant. Semel enim tantum id præceptū obligat, scilicet in Pascha, ut & præceptum de Confessione semel solum quolibet anno.

Anton. 2. p. ii. 9. c. 9. §. 3. Silves. Eucha. 3. q. 15. Tabien. communio. q. 7. Soto. 4. d. 18. q. 1. ar. 4. Vittoria. in sum. ii. 137.

8 Qui per octo dies ante vel post Pascha communicat, præcepto satisfactus

tisfacit: & qui longè potest, ex cō
filio Confessoris. *Ex decreto Eugē-
ny III. apud Nauar. c. 21. n. 45.*

9 Debent laici qui Regularibus
seruiunt, in propria Parochia cō-
municare in Pascha. *Ex Congreg.
Concil.*

10 Mendicantes, & qui eorū pri-
uilegijs gaudent, possunt quibuf-
uis dare cōmunionem, vno Re-
surrectionis die excepto: possunt
& illo cum licentia Parochi, aut si
cōmunicaturus alio die satisfaciat
Parochiæ. *Summ. 10. 3. disp. 72. sect.*

2. dub. 2. quamquā Nauar. c. 21. n.

32. & alij quidam non improba-
biliter sentiunt, illo die non pos-
se sine licentia, alio verò posse,
etiā si communicaturus velit ec-
clesiæ præcepto satisfacere.

11 Satisfacit Sacerdos in Pascha
celebrans quouis loco.

12 Excusantur pueri etiam post

annum duodecimum præcepto prohibentium communicare parentū: parentes verò excusantur recepta consuetudine.

13. Qui in Pascha habet casus reſervatos, abſoluatur à cæteris, ſi non eſt impeditus. Excommunicatione aliquā reſervata, & communiceſ: abſoluendus poſtea à reſervatis, cū ei fuerit opportunum. Quòd ſi caret Confeſſore, & ſequeretur ſcandalum, ſi tunc aut alio tempore non communicaret, aut celebraret, poteſt cū ſola contritione, & propoſito quā primū poſſit conſitendi, communicare, etiam ſi ſit excommunicatus, & celebrare.

14. Non licet vnquam accipere communionem, niſi à proprio Sacerdote, niſi cū creditur ei placere. *Suarez in. 3. p. 10. 3. diſp. 70. ſect.*

1. Videtur autem ſufficere in eccleſijs

clesijs Religiosorum, qui ex privilegio possunt omnes communicare, vt Superior, vel Sacrista, det ad id licentiam Sacerdoti seculari.

15 Potest Sacerdos communicaturo dare partem suæ Hostiæ, si alia non est.

16 Parochus in Pascha, & mortis articulo, non potest negare communionem subdito petenti, etiã si ex confessione sciat illum esse in peccato. *Palud. 4. d. 9. q. 2. conc. 3. Gabriel ibid. ar. 3. dub. 1.* Nec alius Sacerdos paratus ministrare, potest negare publicè petenti. *Cap. si tantum, & cap. placuit. 6 q. 2.* secus est si occultè. *Angel. euchar. 3. §. 10. Tabien. Communio. §. 52. Halens. 4. p. q. 49. M. 1.* aut si à Parocho non ministrante alijs petatur extra supradictos casus.

17 Publicum peccatorem oportet,

tet, priusquam communicet, tollere scandalum per aliquam satisfactionem. Potest quidem de eius licentia Cōfessor dicere esse emendatum: potest & emendato clam communionem dare: cessat enim scandalum.

18 Iniuste excōmunicato potest dari communio, si absit scandalū.

19 Potest communicari quavis diei hora, & quovis die, etiam in Parasceue. *Vide R. u. d. u. Off. l. 6. c. 75. Almar. l. p. Off. c. 12. Io. an. Belet. c. 99. Ordin. Rom. lib. Sacr. 5. Greg. 2. 10. Luce.*

20 Posse statim comedi post cōmunionem, quidam dicunt: mihi non probatur: sed nec reprehenderim facientes.

21 Communicare post copulam conjugale licere quidam dicunt: certe licet ei qui solum reddidit: at qui petijt, non peccat quidem
mor-

mortaliter, communicando. *Ha-*
lenf. 4. 4. quæst. 47. M. 2. Ma. 4. d. 2.
D. Thom. 3. p. q. 80. art. 7. ad. 2. imò
 nec qui post pollutionem volun-
 tariam quam confessus est. Ego
 tan differendam communionem
 censerem, ob reuerentiam. *D. Tho.*
loco citato in corpore.

22 Accedere ad communionem
 cum affectu alicuius peccati ve-
 nialis, non videtur esse nouum
 peccatum, nec impedire Sacra-
 menti effectum, etsi quidam ali-
 ter sentiant.

23 Qui se putat bona fide dispo-
 situm, nec sibi conscius est alicu-
 ius peccati mortalis, fit de atrito
 cōtritus virtute Sacramenti. Nō
 dicitur autem cum conscientia
 peccati accedere, qui dubitat qui-
 dem, sed non putat.

24 Accedens ad cōmunionem, si
 recordatur alicuius peccati mor-
 talis:

talís, & non potest sine nota discedere, communicet, postea quam primum confessurus.

25 Communicantem in peccato mortali, satisfacere præcepto ecclesiæ quidam negant, alij probabilius concedunt. *Sot. lib. 2. de iust. q. 3. ar. 10. Cord. sum. Hisp. q. 15. Conuar. c. alma mater. 1. p. §. 5.*

26 Potest laicus in necessitate Sacramentum tangere, vt si in terram cadat.

27 Traiectum aliquid contra voluntatem, vt parum aquæ, dum os abiuitur, non impedit communionem. *Palud. 4. q. 2. d. 8. Duran. q. 4. D. Thom. 3. p. q. 80. ar. 8. ad. 3.*

28 Non impedit communionem non dormisse nocte, aut cibum non digessisse. *Suarez tom. 3. disp. 66. sect. 40.*

29 Potest, qui communicauit, si est ieiunus, iterum communicare

re, ne hostia perdatur, aut corrumpatur.

30 Sacramentum corruptum cōburendum, & cineres iuxta altare speliēdi. *Ex penit. Ro. ii. 5. c. 9.* Quòd si erat sanguis, expedit prius in stupa ficcari.

31 Non est necesse, pyxidem, vbi reponitur Sacramentum, esse cōsecratam: nec Sacerdotem, cum communicat extra sacrum, habere stolam.

32 Potest Presbyter & Diaconus in necessitate se ipsum communicare: posse & laicum itidem quidam putant. *Suarez disp. 69. sect. 3. in fin.* alij negant.

33 Si quid Sacramenti cadat in linteū, sufficit illud lauare: quòd si non reperitur quod cecidit fortē in tapetum, non prohibetur id seruire, vt antea, profano vsui: vt nec bibi vinū dolij in quod fortē ceci-

cecidērunt aliquæ sanguinis consecrati guttulæ.

34. Vt ante Sacramentum in ecclesia semper sit lumen, et si nullū est iuris præceptū, est tamen consuetudo vniuersalis, quæ vim habet præcepti.

35. Non potest quidem Eucharistia asseruari in choro Monialiū, sed potest ex causa, vt in festo aliquo, ex licentia Prælati, illic exponi apertè, ad deuotionem illarum.

EXAMEN.

1. **E**Xaminari non oportet eum, quem notum est esse sufficīentem. *Vide glo. d. 4. 7. de Petro.*

EXCOMMUNICATIO, vide Clericus, Fructum, Interdictum, Missa, Sacramentum.

1. **E**xcommunicatio est nulla, si sit lata à denuntiato excommunicato, suspensio à iurisdictione,

Citatione, aut interdictio, aut post legitimam appellationem (potest verò appellari etiam post excommunicationem conditionalem ante impletam conditionem, quia ante eam non ligat) aut cum errore intolerabili.

2 Qui post excommunicationem appellat, non potest denunciari antequam audiatur appellatio.

3 Declaratio quòd quis inciderit in excommunicationem, suspenditur per appellationem: & si fiat sine partis citatione, & comparētis auditione, est nulla.

4 Excommunicatio sine iusta causa, non est valida in foro interiori: itaque potest talis celebrare, ubi non est scandalum. *Ca. iet. 1. 1. quest. 70. art. 4. Ma. 4. d. 13. q. 2. Gab. ibid. Pet. à Soto de excomm. l. 7. 1.*

5 Excommunicatio ab homine non

168 EXCOMMUNICATIO.

non ligat eos, qui post eius finitā iurisdictionem contra faciunt.

6 Excommunicatione non ligatur, quem excommunicans, aut petens excommunicationem, nō intendit ligare: non intendit autē quem si cogitaret, exciperet, ut uxorem, filium, aut fratrem: nec quem causa iusta excusat: nec qui inculpabiliter ignorat Ius, aut factum, scilicet latam esse excommunicationem, aut se fecisse id pro quo lata est. *Soto. 4. d. 22. q. 1.*

art. 2. Siluest. ignorantia. §. 16. Nauar. c. 27. nu. 254. nec cui a parte datur dilatio priusquam incidat, nec verò postea incidet, nisi data esset de consensu iudicis. Angel. excom. 1. §. 10. Siluest. ibid. Nauar. c. 27. nu. 15.

7 Excommunicatio, non dato spatium se tuendi contra præceptū, est nulla.

8 Nemo debet excommunicari,
nisi

nisi ob contumaciam, quæ sit peccatum mortale. Nec vlla excommunicatio incurritur sine peccato mortali, seu mortali inobediētia contra Ecclesiā. *Ex. c. nemo Episcoporum. & cap. nullus Sacerdotum. 11. q. 3. c. sacro de sen. excus. c. Romana. eod. in. 6.*

9 Excommunicatio sine monitione, ferè semper est inualida: sufficit verò in excommunicatione generali generalis etiam monitio: & quidē ipsum præceptū generale promulgatū monitio est, & quæuis prohibitio peccati futuri.

10 Excommunicatio lata à delegato, qui copiā suæ cōmissionis parti petēti noluit dare, est nulla, *secundum Innoce. & Pan. & Felin.*

11 Non potest quis se excōmunicare, nisi denuntiando Superioris excommunicationem.

12 Episcopus non potest excōmunicare existentem extra diocē-

210 EXCOMMUNICATIO.

cesim, aut in loco exēpto, aut nō subiectum sibi tempore promulgationis edicti, seu excōmunicationis ab homine (secus est enim de statuto, aut lege, quæ potest etiā postea subditū, aut in territorio agentem, ligare.) Quidam tamen dicunt, non posse quidē pro peccato extra cōmisso excōmunicare, sed pro commissio in Diœcesis loco non exempto posse excōmunicare etiam absentem: item si absens non vult restituere, aut residere. Quæ ego Iurisperitis discutienda relinquo: interim existimo, qui non est subditus dū peccat, non posse pro eo ab Episcopo excommunicari, nisi fortē per statutum, vt si externus in eius territorio peccet: de quo vide *Gl.c.*
21. de sent. excom.

13. Excommunicare subditum suū potest Præposit⁹ ecclesię Collegia-

EXCOMMUNICATIO. 211

legiatae, etiā Regularis, vt Prior, Guardianus, eorumq; Vicarij ex ipforū commissione, & Capitulū Sede vacante. Quidam tamen negant posse Priorem vel Abbatem.

14 Non potest excommunicari Collegium, aut communitas, nisi sciatur omnes deliquisse, aut dicatur sic: Omnes & singuli Collegij, qui tale quid fecerint, sint excommunicati. *Ex cap. Romana. §. in vniuersis. de sent. excom. 1. n. 6.*

15 Reges à solo Papa excommunicantur, & censuris ligantur.

16 Excommunicationes vulgo ignotæ, adeoq; vsu non receptæ, nō ligant.

17 Excommunicatus occultus potest ad vitandū scandalū, vel grauem iacturam, Missam audire, & celebrare: nec fiet irregularis.

18 Quidam putant, nullū præceptum, sub pœna excommunicationis

212 EXCOMMUNICATIO.

tionis obligare in re difficillima: haberi enim id in Iure pro impossibili, nec si in releuissima adijciat pœnam excommunicationis.

19 Excommunicatio lata in facientes, non cōprehendit mandātes, aut aliter adiuuantes, nec solum facere incipientes: nec lata in mandantes, aut consulentes, comprehendit eos, sine quorum mandato aut consilio res perinde facta fuisset: nec lata in cōtradicientes, eos qui iustē cōtradiciūt. Nec, cū principaliter excommunicatur faciens, & secundatiō consulens aut iubens, cōprehenduntur hi, si res non fiat.

20 In dubio an cōsulēs principaliter excōmunicetur, interpretādū, q̄ secundariō seu accessoriē tantū.

21 Cōsulens dicitur, qui rogat, aut monet, aut ostendit esse vtile.

22 Cū in excōmunicatione dicitur

citur, vt intra tot dies aliquid fiat, numerandi sunt à die scientiæ de excômmunicationis edicto. Quòd si præcipitur aliqui reuelari, qui solum post terminum illum rem sciuit, non ligatur si non reuelet.

23 Excômmunicationes Còciliòrum Prouincialiũ, etiam si à Gratiano citentur, non ligare nisi in suis Prouintijs, quidã dicũt: quod ego non ausim dicere de ijs quæ vbiq; videntur receptæ.

24 Excommunicatus est ipso factò, quicunq;, etiam ipse excommunicator, consulendo, fauendo, aut iuuando còmunicat cum aliquo in crimine ob quod ille est excômmunicatus. *Cap. nuper. c. si concubina. de sent. excom.* sciens illum esse particulariter denuntiatur: excusat autem ignoratìa, etiam crassà, modò non sit affectata: item si còsiliu nihil mali adiecit: aut si iu-

214. EXCOMMUNICATIO.

uit quidem, sed non directè: estq;
reſeruata hæc excommunicatio
eidem cui prior.

25 Cum dicitur: Sit excommu-
nicat⁹, aut, excōunico, aut, Sub
pœna larræ ſententiæ, ſignificatur
ipſo facto, ſi res prohibita fiat.
Secus eſt ſi dicatur, Sub Excom-
municationis, vel Anathema-
tis pœna, vel interminatione. *Vi-*
deglo. c. Relatum. de iure patr. & c. Do-
lentes, de celeb. Atiſſ. & de ſimoniâ. cap.
33. & de ſagittar. c. 1. & de eo qui fur-
ſinè. c. 1.

26 Aliquando, Anathema ſit, po-
nitur pro, excommunicetur. *Vide*
d. 23. Si quis.

27 Excommunicatus eſt ſuſpen-
ſus ab officio & beneficio. *Anton.*
3. p. tit. 24. q. 76. Silueſt. excommun. 3.
m. 10. effectū. Ange. excommun. ult. §.
11. Nauarr. cap. 27. num. 21. nec
potest eſſe Procurator, ſed po-
teſt

EXCOMMUNICATIO. 215
test institui, futurus post Absolu-
tionem: nec accusare, iudicare,
aut testificari, nisi in causa hære-
sis: si tamē in iudicio accusat, aut
testificetur, nō peccat mortaliter:
potest tamen institui hæres, eius-
que testamentū & contractus te-
net, reddendaq; ei debita: & po-
test agere in iudicio pro vtilita-
te ecclesiæ.

28. Non valet beneficij collatio
facta excōmunicato, nec electio,
aut præsentatio. *Panor. cap. Pastora-*
lis. §. verum. nu. 15. de appel. & alij om-
nes ex. c. postulatis. de Cleric. excom. mi-
nist. & c. constitutus. de appell. Quod
si est collatum nescienti excōmu-
nicationem, potest retinere post
Absolutionem, dispensante eo ad
quem collatio pertinebat: potest
& acceptare beneficium sibi ante
excommunicationem collatum,
& post Absolutionem possidere.

216 EXCOMMUNICATIO.

Couar. c. alma mater. 1. p. §. 7. n. 4. Nauar. c. si quando. de rescript. conclus. 13.

29 Excommunicatus non potest eligere: valet tamen præsentatio facta à laico excommunicato.

30 Gesta per excommunicatum, vel suspensum, dum publicè in officio toleratur, valida sunt, etiam si sciatur esse excommunicatus: toleratus autem dicitur, cum errore populi habetur pro legitimo.

31 Licentia data à Pastore etià denunciato excommunicato, de ijs quæ alias poterat, valet: vt quòd subditus ab alio ordinetur, aut cõfirmetur, aut possit prædicare, vel audire Confessiones, vel assistere loco ipsius matrimonio, &c. Quòd si non est denūtiatus, non peccat mortaliter exercèdo actus iurisdictionis, qui non sunt Officia diuina.

32 Communicans illicitè cum

ex-

EXCOMMUNICATIO. 217
excommunicato, etiam à se, incurrit excommunicationem minorem, nisi sit Papa. *Cap. excommunicamus. & cap. sicut à simili. l. 1. q. 3. & c. super. de sent. excom.* incurrit verò etiam cū mortuo communicādo, vt lauando, aut comitando.

33 Excommunicatio autem minor impedit ne quis possit suscipere Sacramenta (sed potest conferre, & vti iurisdictione) nec eligi. *Ex cap. si celebret. de excom. & cap. duobus. de sentent. excom.* electionem verò talis ad beneficium quidam irritam aiunt. *Aug. excom. l. §. 1. Siluest. excom. 4. §. 3. Tabien. excom. 8. §. 1. Vual. tra. de excom. num. 48. alij irritandam. Anton. 3. p. sit. 25. cap. 2. §. 1. Sot. 4. d. 22. q. 2. art. 3. Rich. ibid. art. 7. q. 4. ex citato cap. si celebret. certè, si se ignorabat excommunicatum, non videtur inuvalida.*

218 EXCOMMUNICATIO.

34 Excommunicati vitandi solummodo si sint denunciati nominatim, aut si notorij Clerici percussores, sic vt nulla possint tergiversatione celari, aut Iuris remedio excusari. *Cap. excommunicatio minor. & absolutio. c. pen. Tabien. interdictio. 3. nu. 19. Victor. de excomm. dub. 4. & 10. Anton. Soto. Lcdesm. & alij:* & non credantur esse absoluti, aut dubitetur an sint denunciati. Quod si alibi est quis denunciatus, & hic nescitur, non est hic publicè vitandus. *Siluest. excomm. 5. §. 26. Covar. Palud & alij.*

35 Ab excommunicato quem non teneris vitare, potes accipere Sacramenta, si est Pastor tuus, aut paratus ministrare. *Ca. Absolutio. c. 3. Medin. de confes. q. 22. Hadria. 4. de confes. q. 5. Sot. 4. d. 22. q. 1. ar. 4.* in articulo autem mortis potes etiam à denunciato.

36 Excōmunicatū non denūtiatū potes sepelire in sacro, & pro eo Missā offerre. *Naya. c. 27. n. 36.*

37 Non impedit excommunicatio dispensationem factam ex Papæ commissione.

38 Prohibita cum excommunicato contenta hoc versu: Os, orare, vale, cōmunio, mensa negatur.

39 Os, id est, sermo, litteræ, nuntij, munera. Quidam dicunt posse & salutantem salutare, & scribenti rescribere: est enim id debitum ei quoddam solvere. *Hemi: que x. lib.*

13. c. 7. §. 3. citans alios.

40 Orare, id est, participare in divinis. Potest tamen in ecclesiæ Officijs permitti, si à paucis scitur, ne prodatur: alioqui pellendus ex ecclesia: & si nō possit pelli, omittēda Officia, etiā Missa, si nondū cæptus Canon: tunc enim pergendum: & post communionem finien-

110 EXCOMMVNICATIO.

finienda Missa in Sacristia: nisi esset ingressus ad orandum seorsim: tunc enim non cum eo communicatur, vt nec communicat cum eo qui aliud quam ipse sacrū audit: aut si idē, sed non intentione cum illo communicandi. Quod si excōmunicatus Officiū recitet cum laico, non videtur graue peccatum: nec peccatur si quis cū eo oret priuata oratione: prohibetur enim communicatio in oratione quæ sit Ecclesiæ nomine: itaq; potest pro ipso orari in Missæ Memento, scilicet priuata oratione.

41 Vale, id est, salutare, scilicet verbo, vel scripto: nam assurgere, vel caput aperire, nō videtur prohibitum. *Angel. excom. 8. §. 4. Anton. Soto, &c.* nisi fiat animo salutandi.

42 Communio, scilicet habitatione, aut conuersatione. Potest tamen quis in eodem cū illo loco esse,

EXCOMMUNICATIO. 221
esse, modò non cōuerſetur. *Silueſ.
excom. 5. q. 4. Angel. citat.*

43 Mensa, ſcilicet communis,
itemque lectus. Qui tamen ſimul
ederet, aut dormiret, ſine intētio-
ne communicandi, non peccaret.
Videtur P. à Soto. tit. de excom. lect. 3.

44 Excusant communicantem,
etiam in diuinis, cōtenta hoc ver-
ſu: Vtile, lex humilis, res ignora-
ta, neceſſe.

45 Vtile, ſcilicet participāti, vel
animæ excommunicati: itaq; po-
tes ſalutare, ſi id tibi vtile, & age-
re cū illo quod illius animæ pro-
ſit, vt ad concionem ducere. Ex-
cuſat & in diuinis communican-
tem timor damni grandis, & in
alijs communis ſocietas.

46 Lex, ſcilicet matrimonij: ita-
que excuſatur coniux.

47 Humilis, ſcilicet ſubiectio, vt
filiorum, vel ſeruorum, vel fa-
mulo-

mularum, deniq; subditorum, vt
Præiatis Religioforum, & Episco-
po Clericorum.

48 Debēt & patres excōmunica-
tis filijs prouidere, & seruis dñi.

49 Res ignorata, scilicet nescire
esse denuntiatur.

Necesse, scilicet alterutri.

50 Communicare cum excōmu-
nicato, ferē est veniale; nisi in di-
uinis communicetur illicitē.

ABSOLVTIO AB EX- COMMVNICATIONE, vide *Absolutio*.

1 **Q**ui ex Bulla Cruciatæ, vel
quocunq; alio priuilegio
habet facultatē absoluendi in fo-
ro interiori, potest absolvere à cē-
suris etiam extra Confessionem,
nisi expresse aliud caueatur in pri-
uilegio: idemq; etiam dicendum
de dispensatione.

2 Absolutio ab excōmunicatione
cum

cum cōditione, verbi gratia, si satisfecerit, valebit cū satisfecerit.

3 Cum datur facultas absoluen-
di satisfacta parte, sufficit si faciat
absoluehdus quod potest: itaque
potest absolui data cautione saltē
iuratoria, si aliud non potest: imò
in foro interiori sufficit proposi-
tum satisfaciendi cū poterit.

4 Valida est absolutio data con-
tra formā statuti, aut Canonis, ver-
bi gratia, sine iuramēto, aut satis-
factione requisitis, etiam si in cōsti-
tutione dicatur, quòd sine forma
nullatenus absolueatur: prohibet
enim solum, sed factum nō irritat.

5 In absoluteione ab excōmuni-
catione sufficiunt quævis verba
cū intentione, nec requiritur ex-
pressio causæ excōmunicationis.

6 Absolutus in mortis articulo cū
obligatione se presentandi, cū
poterit, ei ad quem pertinebat

Abso-

Absolutio, non tenetur ad id, si absens paret: ad parendum enim solum, & non ut absoluator, iubetur presentari. Ita Nauar. cuius mihi opinio perplacet: quin etiam post Conc. Trid. nullam video obligationem se presentandi, cum absolute dicat, in eo articulo posse quemvis Sacerdotem absolvere ab omni censura, nec addat aliquid de illa obligatione.

7 Potest absolui quis non solum sine dolore, sed etiam inuitus, & ab una excommunicatione, relicta alia. Si autem pluribus sit ligatus ob idem factum, non sufficit ab una absolui. *Vide de sent. Excom. c. 27.*

8 Qui iuste impeditus non potest Papam adire, aut eum cuius erat absolvere, non tenetur mittere, aut ad eum scribere, sed potest ab Episcopo, aut Superiore suo, habente Episcopalem iurisdictionem, absolui,
vel

Vel ab alio de eius commissione: sed si cessante impedimento non adeat, reincident: quod commune est omni absoluto ab eo qui alias non poterat, aut cū onere se præsentiendi superiori (qui tamen, prius quam reincident, concordat cum aduersario, in cuius fauorem erat excommunicatio, non tenetur se præsentrare) potest verò tūc adire etiā per alium, vel per scripturam. Quod si nec Episcopum poterat adire, absoluet parochus: eoq; deficiente, quiuis approbatus Confessor. Ita viri doctissimi, quibus assentior.

9 Absolutus simpliciter, sed præstita cautione de satisfaciendo, si non satisfaciat, non reincident.

10 Absolutio data post appellationem aduersarij ne absoluator, valet.

11 Absolutus cum reincidentia,

226 ABSOL. AB EXCOM.

si in termino certo non soluat, si in illo non potest soluere nō re-incidit.

12 Excommunicatus donec satisfecerit, indiget, ubi satisfecerit, Absolutione.

13 Absolutio, aut reuocatio excommunicationis, suspensionis, aut interdicti, per vim aut metū extorta non valet. *Cap. 1. de ijs qua vi. lib. 6.*

14 Absolutio ex causa falsa valet, etsi id quidam negant.

15 Ab excommunicatione non reservata, siue sit Iuris, siue generalis ab homine, qđ equipollet statuto, potest quivis Cōfessor absolvere, etiamsi illa per Papā esset cōfirmata: at à sententia particulari hominis, confirmata per Papam ex certa scientia, cum causæ cognitione, nec qui eam tulit, potest absolvere. Quod si Papa iussit
ex-

excommunicare, committens causæ cognitionem (quod semper intelligitur, si Papa causam prius non cognouit) poterit absolvere qui excommunicauit.

16 Excommunicatus non ideo est absolutus, quia Papa cum illo scienter participat. *Clem. 4. de sent. Exc.*

17 Solet in Papæ literis dari Absolutio, saltē subintelligitur data ad consequendum effectum literarum: nec aliàs seruit.

18 Solennitas Absolutionis non requiritur in Foro Sacramentali.

19 Cū in magnis criminibus datur ab absolvente præceptum de parendo ecclesiæ, intelligitur ne postea faciat id, ob quod erat excommunicatus.

20 Qui solenniter absoluit, post iuramentum de parendo ecclesiæ, & satisfactionem, saltē per

218 ABSOL. AB EXCOM.

cautionem iuratoriam, quæ duo
premittenda, illud quidē in graui
crimine, id verò cum quis ob de-
bitum aliquod est excommunicatus:
ad singulos versus alicuius
Psalmi Pœnitentialis, verberet
leuiter pœnitentem: deinde post
Kyrie eleison. Pater noster. Saluū
fac seruum tuum, &c. Esto ei Do-
mine, & Nihil proficiat, & Dñe
exaudi, & Dominus vobiscum.
Oremus. Deus cui proprium est
misereri, &c. famulum tuū, quem
sententia excommunicationis li-
gatum tenet, &c. tandē absoluat.

21 Ab excommunicatione mi-
nori, quam quis incurrit ob pec-
catū veniale, posse absolvere quē-
uis Sacerdotem quidam aiunt.
*Armil. absolutio. num. 38. Nauar. c. 27.
num. 8. & 25. Vivald. in sin. tract. de
excommun. min. et si alij requirant in
absolvente iurisdictionē. Hostien.*

DE EXC. BVL. COENAE. 229
in sum. tit. de sent. excom. §. quis potest.
Siluest. absolutio. 1. §. 3. & excommun.
4. notab. 2. ca. excom. c. ult. Angel. absol.
1. §. Soto, Viñt. Ledesm. & c. certè po-
test quivis Confessor.

DE EXCOMMVNICA-
TIONIBVS BVLLAE
COENAE, vide Gabelle,
Hæresis, Episcopus.

QUod dicitur de hæreticorū
receptatoribus, aut fau-
toribus, intellige si faueant hære-
ticis in hæresi, seu quatenus hæ-
retici sunt, non autem si ratione
amicitiæ, aut propinquitatis, aut
alioqui pietatis. Nec verò inclu-
dendi sunt hæretici pater, filius,
aut coniux, secundum quosdam:
ob tantam enim coniunctionem
sunt velut eadem persona. Ego
verò solum eos excusarim ratio-
ne paulò antè dicta.

2 Qui vnam solam paginam hæ-
retici

retici libri legit, nō est censendus
excommunicatus: parua enim cō
donantur: nec qui legit scripta hē
retici, sed non hæretica.

3 Ob hæresim métalē nullo pro
ditā signo exteriori, quod sit ex
se peccatum mortale, & sufficien
ter expressivū hæresis, id est, per
tinacis erroris in fide, quē eo sig
no asserere intēdat, nemo est ex
communicatus: itaque nō est qui
petit consilium, aut refert hære
sim, aut transcribit, etiamsi illam
interim mente teneat: nec qui hæ
reticum opus facit, sed sine ani
mo hæretico.

4 Recedere ab obediētia Papæ,
est nolle illum agnoscere esse Vi
carium Christi, & ecclesiæ Caput.

5 Piratæ intelligūtur, qui in ma
ri, & velut ex officio, principaliter
furtis & rapinis studēt, nō qui mi
nus principaliter, aut in flumine.

6. Nau-

6 Naufragorum bona furripientes, etiam hic iam excōmunicati: sed nostra Societas potest absolvere, iubendo vt restituant.

7 Per pedagia & gabellas quidam intelligunt etiam alia tributa: & per pedagium nouum, etiā vetus cum augetur: quorum ego neutrum facile concesserim: est enim materia odiosa.

8 Exigere intelligitur, qui ab inuito extorquet.

9 Gabellā imponere potest, qui nō habet superiorē in tēporalib⁹.

10 Gabellæ prohibita intelliguntur, quæ à nullo possunt exigi, non autem si solum prohibeantur à quibusdam personis, vt à Clericis, exigi. Notant verò quidam, cum alias Papa prohibet Clericis Gabellam imponi, intelligi de imposita ratione fructuum, non autem si imponatur

omnibus, & à Clericis simul exigatur, quæ mihi Nauarri opinio non displicet.

1.1 Falsificas scilicet per se literas Apostolicas, scilicet iam expeditas, excommunicatur: non autem si literas Nuntij Apostolici, aut Pœnitentiariæ: aut si quid mutet, non mutata sententia: aut postquam expirarunt: aut si laceret, aut comburat.

1.2 Ferrum deferens ad infideles (quibus cum Christianis bellum est) ex terra fidelium, vel lignum, quibus possint facere arma offensiva vel defensiva, excommunicatur: nō autem qui equum vel eusem donat ob gratitudinē, aut ob beneuolentiā captandam: nec qui defert victualia, aut communes merces: nec qui in eorū nauibus operam suam ponit, etiam agentibus contra fideles.

13 Iusta de causa impediētes virtualia ad Romanam Curiam delata, non excommunicantur.

14 Excommunicātur insequentes hostiliter Episcopos, scilicet consecratos. Non dicitur autem quis eum insequi, qui se iam aliquò recepit.

15 Item qui cursum literarum Apostolicarum laicali autoritate impediunt. Non est autem impedire, velle prius examinari, vt fit à Rege Hispaniæ.

16 Itē ecclesiasticos fructus sibi per autoritatem vsurpantes: secus si recipiant, aut furētur, vt solent alia quæuis bona.

17 Absoluēs illicite à casib⁹ Bullæ huius, in excommunicationem incidit, sed nō reseruata: non incidit autē, si absit præsumptio mortalis, vt si faciat ex ignorantia, aut obliuione, aut causa probabili.

234 ALIAE EXCO. PAP. RESER.
18 An cōcessis casib⁹ huius Bul-
læ, intelligatur cōcessus casus hæ-
resis, probabiliter asfirmant alij,
alij negant: vtrumque probabile.

QV A E D A M A L I A E
E X C O M M V N I C A -
T I O N E S P A P A E R E -
S E R V A T A E.

1 SI Quis Clericum percutiat.
17. q. 4. *Si quis suadente, ex-*
communicatur. Clericum intelli-
ge etiam primæ tonsuræ, & Re-
ligiosum etiam novitium, non
autem quēuis Eremitam, aut In-
clusum, aut Clericum degradatū,
vel ob incorrigibilitatem deposi-
tum, aut hæreticum, secundū
quosdam.

2 Non incidit qui non violēter
tangit (quale non est crumenam
furari) nec, vt aliqui putant, qui
mandat, aut cōsultat, aut ratū ha-
bet: sed alij probabilius oppositū
tenent,

tenent, nec qui ignorabat esse Clericum: nec si talis sit percussio, ut in laicum facta non esset mortalis: nec qui enormibus deditu relicto habitu & tonsura percutit: nec qui causa correctionis facit, ut pater, preceptor, aut dominus, aut aliqui propinquus vel senex: nec qui ad rei suae vel alterius defensionem: nec qui repertum loco suspecto cum uxore sua, aut matre, aut filia, aut sorore percutit.

3. Episcopus potest absolue legitime impeditum ne possit Papam adire, ut foeminam, senem, aegrotum impuberem, pauperem. Qui vero in impubertate percussit, etiam post eam potest ab Episcopo absolui, nec tenetur Papam adire.

4. Potest & quemvis absolue, si levis fuit percussio: quod eius iudicio relinquitur. Levis quidem censeatur, si fiat palma, pugno, pede ligno,

236 *ALIAE EXC. PAP. RESER.*
ligno, aut lapide non relinquente
vestigium, aut multā capillorum
effusionem.

5 Potest & suos Clericos colle-
gialiter viuentes, si percutiant nō
enormiter: itemq; Prælatus Reli-
giosos.

6 Putat Sotus, pueros Clericos se
inui cem percutiētes vsq; ad san-
guinis ē naribus effusionē, etiam
in ecclesia, non esse excommuni-
catos: quod mihi prudens dictum
videtur: certē tales nō absolutio-
ne, sed castigatione purgandi.

7 Incendēs studio, maloq; animo
locum sacrum, postquā fuerit per
Episcopū excōmunicatus, & de-
nuntiatus, à solo Papa absoluitur.
Vide cap. tua. de sent. excom.

8 Itemq; effractor, simul & spo-
liator loci pii, autoritate Episcopi
ædificati, postquam fuerit nomi-
natim denunciatus excommuni-
catus.

ALIAE EXC. PAP. RESER. 237
catus. *Vide cap. Conquestus. eodem. tit.*
Non effringit autem, qui clauē
aperit.

9 Religiosus qui non est Paro-
chus, si extra mortis articulum sine
licentia Parochi, vel eius Vicarij,
præsumit illius subdito ministra-
re Eucharistiam, taut extremā Un-
ctionem, vel matrimonium solen-
niter (quanquam id postremum
videtur sublatum per Conc. Trid.
quod solum vult esse suspensum
quandiu vult Episcopus) vel ab-
soluere ab excommunicatione lu-
ris, à qua non possit. *Vide Clem. 1.
de priuil.* Requiritur præsumptio:
itaq; excusat ignorātia, aut causa
probabilis.

10 Domini interdictum violan-
tes, & quicunque publicè excom-
municati, aut interdicti, nomina-
tim moniti à celebrante diuina
Officia, vt de ecclesia exeant, in
ca

238 *ALIAE EXCO. PAP. RESER.*
ea remanere præsumunt. *Cap. Gra-*
uis, de sentent. excomm.

11 Exenterantes mortuos, vt ali-
bi sepeliant, nisi fiat iusta de cau-
sa, vt in cadauere Regis, aut ne
fœteat, aut causa anatomix, aut
quia mortuus apud infideles, &c.
Extrau. Detestanda, de sepult.

12 Dâtes aut accipiêtes aliquid
ex pacto ob ingressum Monaste-
rij. *Vide Extrau. 1. de Simonia.* Intelli-
ge verò, nisi sit consuetudo acci-
piendi, aut accipiat bona inten-
tione: requiritur enim præsump-
tio. Sunt verò exceptæ Moniales,
per quosdam Pontifices.

13 Simoniaci reales in Ordine,
aut beneficio, & mediatores. *Ex-*
trau. Cùm detestabile, de Simon. Dantes
solum consilium vel auxilium,
non censent quidam mediatores
dicendos. *Vide SIMONIA.*

14 Professores egresse è Monaste-
rio,

ALLIAB EXCO. PAP. RESER. 239
rio, nisi causa incendij magni, aut
lepræ, aut pestis, probata per Su-
periores & Episcopum, itemque
licentiam dantes, comitâtes, & re-
cipientes. *Pij Quinti Bulla.* Egressa
autem non dicitur, quæ iusta ali-
qua de causa nûquã est ingressa.
15 Intrantes Monasteria Mo-
nialium sine vrgenti necessitate,
& ipsæ recipientes. Item fœmi-
næ intrantes Claustra Regula-
rium, & qui recipiunt. *Greg. XIII.*
Non videntur autem incidere ni-
si qui intrât prætextu alicuius li-
centiæ datæ à Superiore. Consula-
tur tamen vsus, qui legē solet in-
terpretati.
16 Ad duellum admittētes, pro-
uocantes, permittentes, interef-
sentes, facientes, dantes auxiliū,
cōsiliū, aut fauorem. *Pius Quartus.*
Excipiuntur verò Reges.

240 *ALLAE EXC. PAP. RESER.*
EXCOMMUNICATIO-
NES NULLI RESER-
VATAE.

1 **P**otestates seculares imponē-
tes tributa ecclesie, vel eccle-
siasticis personis, si moniti nō de-
sistant. *Cap. Non minus. de immuni. Ecclē.*
Oportet verò monitionē habere
competentem dilationē. *Vide supra*
in BULLA COENAE.

2 Extorquentes gabellam per se
vel per alium ab ecclesiasticis, aut
ab eorum rebus, non portatis ad
negotiaandum. *Cap. quaquam. de cens.*
lib. 6. Non est autē negotiari, bona
sua vendere.

3 Domini temporales prohiben-
tes subditis vendere sua Clericis,
aut prestare officia. *Cap. fin. de immu.*
ecclē. lib. 6. Non ineidunt, qui ex
iusta causa prohibent sine licen-
tia sua vendi, aut præstari officia.

4 Facientes servari statuta, aut
con-

consuetudines contra libertatem ecclesiasticam, id est, ecclesiæ vniuersæ concessam. *Cap. Non erit. de sen. excom.* excusat iusta causa existimata. Nec sunt statuta contra libertatem quæ moderantur expensas funerum, aut Officiorum diuinorum.

5 Raptores mulierum, vel consilium, fauorē, vel auxilium dantes. *Trid.*

6 Intrantes septa Monialiū sine Episcopi aut Superioris licentia in scriptis. *Trid.*

7 Clerici in dignitate, aut Personatu, aut Sacerdotes audiētes Ius ciuile, aut medicinam per duos menses, nisi audiant Romæ, aut Ius canonicum melius intelligant. *Cap. super specula. Ne Clerici vel Monachi.*

8 Doctores qui religiosum dimisso habitu docēt Leges, aut medicinam.

*cinam. Cap. 2. Ne Clerici vel Monachi,
lib. 6.*

9 Religiosi habitum temere relinquentes. *Ibid.* Secus si ex causa rationabili, aut sine peccato mortali, aut alio nō assumpto, aut assumpto ad breue tempus.

10 Contrahens scienter de presenti cum consanguinea vel affine in gradu prohibito, vel cū Religiosa, vel Religiosus professus, aut Clericus in sacris, & qui tale matrimonium celebrat scienter. *Clem. 1. de consang. & affin.* Excusat ignorantia, etiam crassa (requiritur enim dolus) itemque iustus timor.

11 Cogens aliquā minùs liberā, contrahere matrimoniū. *Trid. sess.*

24. c. 9. Intelligitur id de dominis aut Magistratibus, exteriorē iurisdictionem habentibus.

12 Im-

12 Impediens sine causa fœminā velum accipere, vel profiteri: vel cogēs Monasterium ingredi, aut profiteri: vel id cōsilio aut aliter adiuuans. *Concil. Trident.*

13 Concedens in terra sua locū ad duellū, item patrini, certantes, consulentes, & spectantes. *Trid.* Intellige si fiat cum consensu Principis, & patrinis: sed vide infra.

14 Ex condicōto duellum facientes statuto tempore & loco, etiā sine patrinis & chartellis, & loci securitate, & domini permittentes, aut non prohibentes, & quouis modo adiuuans, & ex composito spectator vel socius, etiam si illi ad locum accedentes non potuerint pugnare. *Greg. XIII.* Intellige id quando est duellū propriē (nō si quis alteram ad pugna singularem prouocet, vt sit) & in casu quo est illicitum.

15 De duello fecit etiam Clemens VIII. acrem prohibitionē: tu vide: nec enim animus est huc omnia congerere, præsertim censuras, quæ sunt penē infinitæ, nec admodum certū, quantum quæq; recepta vsu, quantumvè obliget.

EXEMPTVS.

1 **E**Xēptus de licētia Superioris potest Episcopo se subdere, vt ab eo absolutionē vel dispensationē, qua indiget, obtineat.

EXILIUM.

1 **E**Xilio perpetuō damnatus, dicitur deportatus: qui autē ad tempus, relegatus.

2 In exilium non potest pater filium mittere.

EXTREMA VNCTIO.

1 **D**anda est etiam amēti, si petierat, aut petiuisset, si cogitasset, aut ostēderat signū doloris.

D. Tho. 3. p. q. 3 2. Sol. 4. d. 2 3. q. 1. ar. 2
nisi

nisi sit periculū irreuerētię. Quod si erat excōmunicatus,abioluatur prius ab excommunicatione.

2 Non solet dari pueris, nisi ætate qua communicant: sufficit tamen ætas qua possunt peccare.

D.Tho.Sot.loco citato, & alij.

3 Danda post viaticum. *D.Thom.*

3.p.q.65.art.3. *ibid. Caiet. Sot.d.1.q.*

2.art.2. *Hemiq.3.c.10.* alicubi tamē ante datur.

4 Datur solūm morti propinquis ex morbo, vel vulnere, vel partu, vel senectute. *D.Tho.Sot.loco citato, & alij.* Quod si morbo liberatus iterū periclitetur, iteranda est, & quidē in diuturnis morbis, vt hydropisi, quoties redit periculum.

5 Eam ex negligētia omittere, nō est peccatū mortale, si absit contemptus, aut scandalū. *D.Tho.q.d.*

23.q.1. *quæstio.3. ad.1. Sot. ibidem.*

q.1.art.1. *Siluest. vñtio.9.9. Nauar. 22.*

246 EXTREMA VNCTIO.

nn. 16. & alij: etsi quidā aliter sentiunt: & quidē omittere tanquam ad salutem non necessariam, non est contemptus.

6 Materia est oleū benedictum ab Episcopo. *Trid. sess. 14. cap. 1. DD. 4. dij. 23. D. Thom. 3. p. q. 29. artic. 4.* quāquā etiam sine benedictō validum esse potest Sacramentum. *Victoria de Sacram. q. 217. secundum aliquos: potestq; adhiberi oleum nō eodem anno benedictū. Henric. lib. 3. c. 8. & est communis.*

7 Forma est deprecatiua, alicubi tamen indicatiua. *Palud. 4. d. 23. quest. 1. art. 2. Bonacien. ibid. 1. p. art. 1. Duran. q. 3. nn. 1. & alij: nec est necesse addere, In nomine Patris, &c. Soto. 4. d. 1. q. 1. art. 8. & alij communiter, sequendus tamē receptus mos.*

8 Deficiente proprio Sacerdote, potest alius, etiā Religiosus, administrare.

ministrare, sub rati habitione proprii. *Soto. 4. d. 23. q. 2. ar. 1. Caiet. excom. 5. c. 64.* potest verò dare licentiam proprius, etiam excommunicatus aut suspensus nominatim. *Tabien. vnctio. §. 5. Armil. ibid. Siluest. §. 4. Nauar. c. 27. nu. 100. §. 3.* non enim censetur licetia actus iurisdictionis prohibitus: est autē valida etiam ab hæretico data.

9 In necessitate sufficit Sacerdos sine ministro. *Vide de verb. sig. c. 14.*

10 Si Sacerdos nō possit progredi, supplēda per alium quæ restabant. *D. Tho. d. 23. q. 1. ar. 1. questum. 1. ad. 3. Siluest. §. 4. Tabien. §. 5. & alij.*

11 Potest Presbyter vnus partē vnā vngere, & alius aliā in necessitate.

12 Pedes aut renes vngere non est necesse: certē renes in fœminis omittendi. *Greg. à Valent. tom. 4. d. 8. q. 2. p. 2.* Nec manuum vnctio quibuscumque

148 EXTREMA VNCTIO.

busdam videtur necessaria: saltem videtur sufficere vnam manum, aut vnum oculum vngere, & itidem de reliquis mēbris paribus: sequendus tamen vsus receptus.

13 Mutilati in partib⁹ proximis vngendi, & cæcus in oculis, ob concupiscentiam. *D. Tho. 3. p. q. 32. ar. 7. & omnes.*

14 Ad singulas vnctiones adhibenda stupa noua, postea comburenda. Sufficit verò verba pferre paulò ante vnctionem, aut post vt in Baptismo & Confirmatione.

15 In dubio an viuatur ægrotus, danda sub conditione, si non est mortuus. *Ar. mil. vnctio. §. 7. Tabien. §. 6. Siluest. §. 5.*

16 Effectus eius est remissio peccatorum venialium: sed & mortalia remittit, faciendo de attrito contritum. *Trid. sess. 14. c. 2. D. Tho. 3. p. q. 30. ar. 1. & alij communiter: &*

sanitas

sanitas animæ ad malum pronæ,
 & pigræ ad bonū. *Trid. citat D. Tho.*
& aly, eiusq; spiritualis recreatio
 & roboratio, & interdum etiam
 corporis sanitas. *Nauar. c. 22. n. 11.*
Summisſe communiter verb. Vñtio.

FALSARIUS, vide *Excommu-
 nicatio Bullæ Cænæ Domini.*

FALSARE Monetā,
 crimen est læsæ maie-
 statis: falsa autem dici-
 tur, facta sine legitima
 autoritate, materia, pō-
 dere, aut signo: tondere autē exu-
 berantem monetam, falsare non
 est, etſi peccatum eſt: eſt verò fal-
 sarius, qui iuſtum pondus mi-
 nuit.

2 Falsare non eſt, nec peccatum

mortale, amissæ scripturæ de hæreditate aut nobilitate aliam simile facere: nulli enim fit iniuria.

F A M A, vide *Dominus, Infamia.*

1 F A M A Dicitur vox cõmunis maioris partis vicinæ, ex probabili suspitione orta.

2 Ad famam probandam sufficiunt duo testes.

F A M I L I A.

1 F A m i l i a dicitur vsq; ad quartum gradum: itaque omnes etiam gradus quarti, dicuntur familiares: itemque omnes famuli, etiam extra domum habitantes.

2 Familia Episcopi gaudet priuilegio Fori, non autem familia ecclesiæ.

F A M V L V S, vide *Coductor, Dominus, Seruus.*

F E S T V M, vide *Ieiunium, Missa.*

- 1 **F**estum potest Princeps & Ciuitas indicere, sed sine obligatione missam audiendi.
- 2 Festum ab Episcopo indictum non obligat, si populus ex causa rationabili contradicit. Quod si receptum est, debent seruare etiā Religiosi exempti. Nō potest autem ipse indicere sine Clerici aut Capituli consensu. *Vide. l. Consequens, de Ferijs.*
- 3 Ad festa maiorum voto aut iuramento recepta tenetur quidem populus, sed non sub obligatione voti, aut iuramenti: est enim hæc personalis.
- 4 Non potest Episcopus prohibere alioqui in festo licita: quod si sub excommunicatione prohibeat, nulla est excommunicatio, *secundum Nauarr.*
- 5 In festo licet docere, piscari, venari, etiā lucri causa, & secundum quos-

quosdam, libros ob lucrum describere, vel pingere aliquid: sed alij negant fortè probabiliùs. Licet quidem exemplum aliquod delineare, quod vulgò dicitur *ritrar* (vt fit passim, etià Romæ) & acupingere linteû, quod vulgò *ricamar*, discendi causa, & præliari, & vendere illo die necessaria, & iter agere, etiam comitantibus mulis onustis supellectili, concedente id consuetudine, & Advocatum vel Procuratorem suum officium facere apud partem, vel Iudicem, modò ne procedatur ad actum iudicialem, nisi causa pietatis, aut necessitatis; & mulionem iter cœptum continuare. Molendina, & nundinas excusat consuetudo, pistorum necessitas.

6 Excusat à festi observatione metus iustus, necessitas, pietas in re graui, utilitas publica (itaque excusan-

cusantur laborantes pro loco pio,
aut publico) vitatio damni corpo-
ris, vel animæ (itaq; excusantur
puellæ laborantes ad vitandum
otium) & dispēfatio Episcopi, vel
Parochi, vbi is solet dispensare.

7 Excusat vxorē viri, & filium
patris, & seruū vel famulum do-
mini coactio.

8 Audita Missa, potest quis ad lo-
cum, vbi non est festum, ire, causa
laborandi, ex loco vbi festum est.

9 Circa festi principium & finē
seruanda recepta consuetudo: vbi
autem à vespere incipit, excusan-
tur barbitonfores in Vigilia labo-
rantes, concessione Eugenij. IIII,
secundum Nauar.

FEVDVM, vide *Pignus*.

1 FEudo amissio nō per mortem,
amittūtur & fructus penden-
tes: si verò per mortem, post Ca-
lendas quidem Maij vsq; ad finē
Augu-

Augusti fructus pertinent ad hæredes, at anteriores ad dominum.

2 Non potest quis priuari feudo à Principe sine causa.

4 Feudales consuetudines ligant etiam ecclesiasticos, & ecclesiam.

4 Non solet succedere in feudo femina, nec ascendentes, nec Monasterium.

5 Vassallus vassalli tui non est tuus vassallus.

FICTIO, vide *Mendacium*.

FIDES, vide *Discretere, Docere*.

1 **N**ecessè esse explicitè credere re fidei mysteria, quæ publicè in ecclesia celebrantur, sentiunt multi cū D. Thoma alij, excusari multos ignorantia, præsertim cū deest qui doceat: sufficere quæ illis cum Baptismo, credere quod credit Ecclesia. Quam opinionem aliqui non audent improbare. Quid enim? inquit,

dicemûsne perire infinitam Christianorum alioqui bonorum multitudinem, qui de mysterio etiam Trinitatis, & Incarnationis, vix quicquam rectè norunt, imò peruerse sentiunt, si interrogas? Potius crediderim cōdemnari istorum Pastores, ob negligentiam docendi.

2 Negligentiam docendi filios Symbolum fidei, & Dei præcepta, & Pater noster, mortale ait Nauar. itemque ea discendi negligentiam. Quod vt non improbo, ita illam probo sententiam, sufficere ex istis scire substantiam, etiamsi verba præcisa non teneantur. *Medin. de recta in Deum fide lib. 4. c. 6. Nec aliud videntur velle Theologi. 3. d. 25. D. Tho. 2. 2. q. 1. art. 6. ad. 3.*

3 Prohibitum laico sub excommunicationis ferendæ pœna, disputare de fide. *Cap. 1. de hæret. lib. 6.*
 quam

quam prohibitionē si sciens contrafaciat, peccabit mortaliter.

4 Fidem tenetur quis, etiam cum periculo vitæ, coram infideli tyranno confiteri, cum id postulat Dei honor, aut proximi salus, aut alioqui scandalum sequitur.

5 Habitum fidelis exuere, & induere infidelis, modo absit scandalum, interdum ex causa licet: nec enim, qui se ita induit, infidelitatem proficetur, cum ex alijs multis causis soleat fieri.

6 Fidei professionem publicē facere debent assumpti ad dignitatem in Cathedrali, vel Canoniciatum, vel ad Curam animarum, etiam Religiosorum. *Pius Quartus.*

FIDEI VSSIO, vide *Mutuum.*

1 **P**Otest ꝑ fideiussione aliquid pretij accipi, etiam si nullum timea-

timeatur periculum : est enim ex se pretio æstimabilis. *Conrad. tract.*

2. q. 46. casu. 14. Medin. cod. de reb. per vsur. acquisit. q. 4. P. Nauar. lib. 3. c. 2. n. 147. Soto lib. 6. q. 1. ar. 2.

2 Pro fideiussione Prælati non tenetur successor : non enim est hæres.

3 Tenetur debitor de omni dāno sua culpa accidente fideiussori : de quo tamen vide CVLPA.

4 Fideiubens simpliciter, non tenetur ad interesse, nec ad debiti augmentum.

5 Fideiussor vsq; ad certum tēpus debiti soluendi, si id a creditore debitori prorogetur, non tenetur ille postea, nisi in id nouo consenserit.

6 Non tenet fideiussio accessoria contractui inualido, vt minoris, qui se non potest obligare. Quidam tamen tenere dicunt, si

R

quis

258 FIDEICOMMISSVM.

quis se pro minori obligauit.

7 Fideiussio eius qui est sub alterius potestate, communiter nō valet. Nec Clericus, nisi in necessitate, debet pro laico fideiubere.

8 Promittens aliquem præsentrare, si is ob crimen capitale postea commissum, sine illius culpa lata, fugiat, non tenetur.

FIDEICOMMISSVM.

1 Fideicommissio subiecta possunt alienari causa dotis, etiā post fideicommissum promissæ, & alimentorum.

FILIVS, vide *Dispensatio, Donatio, Hereditas, Parētes, Peculiū.*

1 Filius familias dicitur, qui est in potestate patris, aut aui, vel proaui, &c.

2 Supremus ascendētium habet omnes descendentes in potestate: quo mortuo manēt in potestate sequentis.

3 Fœminę nō habent filios in potestate, nec eius ascendentes.

4 Legitimus filius dicitur, qui lege probatus, vt adoptatus.

5 Legitimus naturalis, qui ex legitimo matrimonio.

6 Naturalis, qui ex copula nec approbata, nec reprobata Iure Ciuili.

7 Spurius, qui ex reprobata, vt ex cōsanguinea, aut adultera: aut vulgo conceptus, qui patrem nō potest monstrare: vel ex Religioso, aut Clerico in sacris. Qui autem est ex soluta & coniugato, non dicitur spurius.

8 Expositus, si facta diligentia nihil reperitur, præsумitur legitimus: in dubio autem dicunt quidam posse Episcopum dispensare, scilicet quantum ad ecclesiastica.

9 Episcopus potest legitimare

R 2

sub-

subditum quantum ad ordines & beneficium sine cura & dignitate: censetur autem dispensare, si scienter ordinet: eritq; talis, etiã quantum ad secularia nulli præiudicantia, legitimatus in terris Papæ.

10 Legitimus à Papa quãtum ad spiritualia, est etiam quantum ad temporalia vbique, secundum quosdam. *Vide. c. 13. Qui filij sint legitimi.* Certè ex causa potest etiam quantum ad temporalia vbique, si velit, etsi quidam negent.

11 Legitimus à Principe non ideò est legitimus quantum ad ecclesiam. *Vide gl. d. 101. Peruenit.*

12 Legitimitas valet etiam in alio regno, vbi nulli fit præiudicium.

13 Legitimare potest, qui non habet Superiorem in temporalibus: tamen spurium solus Papa,

pa, aut Imperator legitimat.

14 Pius. IIII. reuocauit facultates legitimandi spurios in præiudicium aliorum.

15 Non præsumitur legitimans velle alteri præiudicare.

16 Non legitimus non habet patris nobilitatem.

17 Naturalis etiam spurius efficitur legitimus, quantum ad omnia, per parentum matrimonium sequens, etiam solùm ratum, si tēpore quo conceptus aut natus est, poterat inter illos esse matrimonium: & venit etiam nomine legitimè nati.

18 Natus ex matrimonio nullo, sed contracto bona, alterius saltē coniugis, fide, in facie ecclesię est legitimus: item qui ex illegitimo matrimonio, sed postea per dispensationem approbato: item cū parentes falsò, sed bona fide, pu-

R;

tant

tant secum legitimè dispēsatum.

19 Etiam putatiuum matrimo-
niū, id est, quod ab alijs putatur
legitimū, facit prolem antea sus-
ceptam legitimam: vt si quis con-
trahat cū consanguinea, ex qua
prolem antea susceperat.

20 Filius naturalis non dicitur
esse sub patris potestate. Quidam
tamen id de patre concedunt, de
ascendentibus negant.

21 Filium esse aliquem probat so-
la fama, nisi contrarium constet.

12 Filiorum nomine non veniūt
nepotes in materia odiosa, veniūt
autem naturales (non autem spu-
rij) cū tractatur de vtilitate, aut
eadem ratio est quæ de legitimis.

23 Patria potestas non tollitur
per Ordinē sacrum, etsi quidā id
negent: tollitur verò per Episco-
patū, & Cardinalatū, & per pro-
fessionem patris, aut filij, & alicu-

bi per filij matrimonium, & si pater sit perpetuo exul, vel hæreticus, etiam occultus, aut scienter contrahat incestus nuptias, aut sit captus bello iusto, aut seruus sit.

24 Emācipatio fit corā ludice: potest autem fieri per procuratorē.

25 Emancipatus reuocatur in patriam potestatem ob alimenta patri negata.

26 Supremus ascendentium potest vnum descendentium emancipare, alijs relictis.

27 Emācipato patre, sub eius potestate est fili⁹ quē postea gignit.

28 Filius præsумitur emancipatus, si per decenniū seorsim à patre id ferente negotietur, tanquā emancipatus.

29 Filij emancipati viuente matre, post eius mortem habebunt vsumfructum in media parte bonorum eius, in altera autē pater-

30 Spiritus relicta à patre potest tenere vsque ad cōdemnationem Iudicis. Quidam tamen aiunt, legatum ad alimenta, vel dotem, posse quidem tenere, sed nō alia, nec ex testamento, nec ab intestato, nec ex contractu inter viuos. Mihi tamen prior opinio magis placet.

31 Filius non succedit patri in dignitate obtenta post suam natiuitatem.

32 Filius potest accusare patrem de hæresi, vel proditione.

33 Filius in ætate imperfecta datur parenti fideli, imperfecta autem sequitur ipse vtrum parentem maluerit. *Vide de conuers. infid. cap. 2.*

34 Parentibus non obedire in rebus honestis ex contemptu, aut alioqui in re magni momenti, ad ipsorum potestatem pertinente, mortale

mortale est. Putant & quidā mortale esse, si contra eorum iustam voluntatem matrimonium contrahat sine causa iusta. Alij id negant, si absit scandalum, aut grauis aliqua necessitas.

35 In extrema necessitate postponendos esse filios vxori, quidā volunt. *Vide Tho. 2. 2. q. 26. art. 11.*

FISCVS, vide *Hæreditas, Testamentum.*

1 **N**on succedit fiscus in prohibitis alienari.

Confiscari nō possunt bona delinquentis, etiam hæretici notorii, nisi post sententiam Iudicis.

2 Ad fiscum trāseunt bona cum oneribus: itaque tenetur soluere debita.

3 Etiam si lex dicat, vt quis teneatur statim bona dare fiscō, non tenetur ante sententiam Iudicis.

4 In dubio tenendum contra fiscum.

F O E M I N A.

1 F O E m i n a non potest publice prædicare, nisi ex Papæ licentia.

2 Nec vti habitu virili, etiam ob continentiam. *Vide Conc. Gang. c. 13.*

3 Nec esse testis in testamento solenni extra terras Ecclesiæ (vbi verò solénitas non requiritur, vt tēpore pestis, potest) nec in causa criminali, nisi heresis, aut læsæ maiestatis, aut Simoniæ, aut cūm aliter veritas sciri nō potest, aut cū proceditur via inquisitionis.

4 Nec pro debito incarcerari, nec cogi accusare, aut testificari, nisi in certis casibus, vt in causa criminali.

5 Potest post partum vel ecclesiā adire ex deuotione, vel se domi continere ex reuerentia.

F R V.

FRUCTVS, vide *Beneficium*.

FUGA.

FUGERE nō dicitur, qui ad Superiorem vadit.

FURTIVM, vide *Debitū, elemosyna, Inuentum*.

1 EXCUSARI à peccato furtum ob magnam necessitatem, probabiliter quidam dicunt: alij ob solam extremam volunt, idque modò rei dominus non sit in eadem necessitate. August. *lib. de mendac. cap. 7. c. 12.* ob nullam excusat. Ego cum illis sentio, qui à diuite, qui tenetur pauperi subuenire, aiunt licere ad eam rem clam accipere. Ang. *furtum. §. 37. Medin. cod. de elemosyna. c. 7. P. Navar. lib. 3. c. 1. nu. 375.*

2 Excommunicatio lata ob furtum, intelligitur si ex se sit mortale peccatum, scilicet rei notabilis: non autem si per accidens,

vt quia graue damnum dedit, aut molestiam.

3 Non est mortale clam ab eo accipere, quid daret si peteretur, etiã si clam accipi nolit, nec oportet restituere.

4 Clam a viro aut patre rem non magnam accipere, non est furtũ: quod si sit notabilis, restituenda.

5 Si accepisti quod dubitabas an tuum esset, debere te restituere, quidam aiunt, alij negant, quod in dubio melior sit possidentis conditio.

6 Qui damnum nullum dedit rem alienam accipiẽs, quia ea dominus non utebatur, non tenetur restituere, si nulli est domino vsui futura.

7 Ex monte alieno ligna tollens, aut necessitate urgente, aut parum damni dando, non tenetur restituere.

8 Qui per vices pauca alicui furatur, cum ventum est ad notabilem summam, tenetur ei restituere, etsi quidam id probabiliter negant.

9 Qui per vim rapuit, tenetur etiam pro iniuria satisfacere.

10 Si oblatam rem à fure domino, is noluit accipere, ei perit, si sine furis culpa perit.

11 Acceptum à fure, sufficit ei restituere. *Halens. 4. p. q. 86. in. 3. Ant. 2. p. tit. 1. c. 12. §. 16. Siluest. Restit. 3. q. 7. Ang. Rest. 1. §. 6. aut cui ille voluerit: etsi quidam velint, debere domino proprio restitui. Catet. 2. 2. q. 62. ar. 6. Sot. li. 4. de iust. q. 7. art. 2. Couar. libr. 2. resol. c. 311. Ioan. Medin. cod. de elemosyna. q. 10. Barth. Medin. in sum. lib. 1. c. 19.*

12 Si quod filius furatus est, expendat in vtilitatem patris, potest de patris bonis restituere, itidem-

itidemque vxor de bonis viri.

13 Re deteriorata, tenetur fur ad æstimationem eam, in qua dominus ea fuerat vsurus: pereunte verò, dabit eius pretium, deductis ijs quæ expendit in eam cum domini vtilitate.

GABELLA, vide *Clericus, Ex communicatio Bullæ Cane.*

1

ABELLAM Potest imponere, qui Superiorem nō habet in temporalibus, & cui ipse id cōcesserit, vel consuetudo præscripta.

2 Potest Episcopus in ecclesijs sibi pleno iure subiectis, cum Capituli cōsensu, ex causa tributum seu pensionem imponere.

3 Potest virgente necessitate dominus temporalis, vel communitas imponere talem, seu tributum.

butum, non enim id prohibi-
tum, sed gabella ordinaria popu-
lum grauans.

4. Nouę gabellę nō obligant, se-
cundūm quosdam, nisi constet le-
gitimē impositas. *Pel. Nauar. c. 1. n.*
267. Arag. 2. 2. q. 62. ar. 3. Fum. ga-
bella, n. 18. Caiet. Vestigal. Ang. Pedag.
§. 6. Alij in dubio volunt gabellas
censeri iustas; præsumendū enim
pro Principe. *Valent. tom. 3. disp. 5.*
quest. 6. p. 5. Quę verò imponun-
tur pro rebus delatis ad proprium
vsum, communiter habentur ini-
quę. *Bega casu. 1. 20. April. Ang. Pe-*
dag. §. 3. Nauar. cap. 27. nu. 202. Cai-
et. Vestig. cap. 1. Tolet. libr. 5. cap. 73.
Pedraz. præcep. 7. d. 26. P. Nauar. libr.
3. cap. 1. num. 237. cuius verba vide:
(etsi quidam id negent, si iusta
causa imponantur) *Aragon. 2. 1. q.*
62. ar. 3. itē quę pro priuata Prin-
cipis vtilitate, & non pro cōmuni
Reip.

Reip. aut quæ cessante causa. *Nannar. lib. 3. c. 1. nu. 257. Lopez. c. 187. Cordoua. q. 95. Fum. Gabella, num. 14. Bega casu. 1. 20. Aprilis.* ob quâ sunt impositæ, exiguntur, aut maiores quam causa postulat, aut quibus alij plus quàm alij indebitè gravantur.

§ Gabellam fraudare, & non restituere, non esse mortale, docti viri asserunt. *Tabien. Pedag. n. 8. Nannar. c. 23. n. 60. Videtur Caiet. Vestigalia. c. 2. Arag. 2. 2. q. 62. citat pro hac sententia Henr. quodlib. 3. q. 22. est Bega casu. 1. 20. April. qui pro eadem sententia citat Matth. Matthes. in suis notab. notab. 78. Ego id in totum non aulam asserere: sed nec eos tamen, qui fraudarunt, ad restitutionem obligarim. In tanto enim dubio, ob gravium Doctorum opiniones, melior est conditio possidentis: dicunt enim quidam, viz*

vllam

vllam gabellam esse iustam. *Cater.*
Vestigal. c. 3. alij, omnes fere dubias
esse. *Fum. Gabella. ny. 18.*

6 Qui Remp. nouis tributis gra-
uant sine eius necessitate, tenen-
tur restituere, *secundum Nauar.* Væ
Principibus.

7 Cū nimis durum est tributū,
sufficit soluere si petatur.

8 Res emptā transit cum onere
gabellæ non solutæ.

9 Cuius nouus non debet gabel-
lam impositam pro debito veteri.

10 Deputati ad exigendum, pos-
sunt dissimulare cū pauperibus.

11 Deprehensa res ante locum
quem exire non licet, non est cō-
fiscāda: poterat enim, qui ferebat,
pœnitere, & redire.

12 Gratia exemptionis ob nu-
merum certū filiorum, durat etiā
mortuo aliquo illorum.

13 Clerici nō tenentur ad gabel-
lam

lam contractum, nisi negotiētur,
nec de patrimonio suo: tenentur
autem ad impositam pro refectione
pontium, viarum, aut huiusmodi,
aut pro totius Reip. bono.

14 Ecclesiæ prædium tenetur ad
onus sibi perpetuò annexū, prius-
quā ad ecclesiam venerit: nisi ali-
cubi aliud sit in usu, vt in Italia.

15 Emptor rei ecclesiasticæ de-
bet gabelā, & colonus rei eccle-
siasticæ soluit pro parte sua.

16 Exempta ab omni exactione
Mendicantium bona, coloni, arrē
datarij, & negotiorum gestores.

Ex Pio Quinto.

G R A T I A, vide *Delegatus, Dis-
pensatio, Lex.*

1 G R A T I A non expirat morte
cōcedentis, nec ante certifi-
cationem de reuocatione.

2 Literę fidei publicę vulgò, Sal-
uus

mus conductus, non expirat morte concedentis.

3 Gratia quam Papa facit, committendo tamen Episcopo examen, non expirat illo mortuo.

4 Gratia eligendi Confessorem, aut absoluendi à casibus, vel dispensandi, non expirat mortuo concedente.

5 Gratiam præcedentē sequens excommunicatio non aufert.

6 Gratia non perit deficiente causa ex qua concessa: impetrata tamen ex falsa causa, nulla est.

7 Gratia in qua dicitur, Donec voluero; vel, Donec aliter ordinauero, vel, Ad beneplacitum Sedis Apostolicæ, durat mortuo concedente. Quòd si dicat Papa, Ad nostrum beneplacitum, expirare eo mortuo quidam putant, alij negant. *Vide sup.* D E L E G A T V S.

8 Concessio aliquo, intelliguntur etiam cōcessa omnia sine quibus non potest commodè fieri.

9 Concessione generali non veniunt insolita concedi, nec quæ quis probabiliter creditur nō fuisse in specie concessurus, nisi aliūde constet intentio concedentis: & quidem beneficium Principis, nisi alteri præiudicet, latissimè est interpretandum.

10 Non vitatur gratia per id, quod etiam si non fuisset, concederetur, ut verbi gratia, si quid ex ignorantia falsum dictum est in supplicatione: nec si taceatur id, quod si cōcedens sciret, daret quidem, sed non tam facilè, nec si facta est ob paupertatem, quæ reuera fuit tēpore cōcessionis, etiam si tempore informationis per Episcopum iam non sit.

11 In priuilegio nomine mariū
con-

comprehenduntur etiam fœminę.

12. Papa non præsumitur concedere exorbitantia, nec velle derogare Iuri, aut præiudicare alicui, nisi exprimat.

13. Per constitutionem non derogatur viuæ vocis oraculis, aut priuilegijs, aut statutis, aut consuetudinibus, nisi exprimaturnominatum, etiã si dicat, Non obstantibus quibuscunq; &c. vt solet. *Vide. glo. Extrau. de off. deleg. Sedes Apostolica, & de rescrip. c. 6. & .14.*

14. Priuilegium in dubio præsumitur non reuocatum. *Vide. gl. 25.*

q. 2. Priuilegia.

15. Priuilegium aut rescriptum posterius non tollit prius, nisi de eo faciat mentionem, etiã si dicat, Non obstantibus quibuscunque priuilegijs, statutis, &c. *Vide de rescrip. lib. 6. cap. 10. & gloss. d. 18. cap. Quoniam.* Secus est de consti-

tutione posteriori respectu prioris. *Vide ibi. & de rescr. cap. 1. 3. 6. de consuet. c. 1.*

16 Rescriptum dicitur mandatum Principis faciens ius speciale in aliquo negotio; item commissio causæ alicuius, & priuilegiū, seu gratia.

15 Lex reuocans priuilegium non valet ante promulgationē in diocesi.

18 Priuilegiū extenditur ad casus similes.

19 Priuilegium nō tollit legem, aut consuetudinem, aut ius priuati, nisi exprimat nominatim derogando.

20 Priuilegia mendicantium nō reuocantur, nisi de illis fiat expressa mentio.

21 Gratia valet in conscientia, etiam non expeditis literis.

22 Gratiam Papæ surreptio facit

est nullam, non autem gratiam Ordinarij: nec surreptio vitiat nisi id cuius est causa: excusat autem à surreptione factum ex ignorantia.

23 Impetratio gratiæ vel beneficij pro aliquo sine eius mandato, valida est.

24 Cum in privilegio vel commissione ponuntur multe causæ, etiam compulatiue, sufficit vnam quæ potest illum effectum operari, esse veram.

25 Bulla contraria data aut promissa pro gratia, intelligitur de datis, aut promissis alioqui illicitis.

26 Privilegia Religiosorum quæ abrogantur *sess. 25. c. ult. Trid. Conc.* intelliguntur quæ sunt contraria Iura de quibus agitur in præcedentibus capitibus de Regularibus.

27 Quod quis potest ex privilegio

legio concessio dignitati, aut ex officio, potest alteri committere. Talia sunt priuilegia cōcessa Prelatis Religionum.

28 Priuilegio dato à Papa, non possunt Religiosi renuntiare sine eius licentia.

29 Priuilegio sibi cum alijs cōmuni non potest quis renuntiare sine Superioris licentia.

30 Priuilegio tuo gaudet etiam socius tuus, si tibi alioqui est inutile.

G R E X.

1 **C**Regē porcorū faciūt quatuor aut quinque: ouīū verò decem.

Gula, vide *Comedere*.

H A B I T V S, vide *Fides, Vestis*.

H A E R E D I T A S, vide *Alienatio, Cōtractus, Debitū, Dos, Legitima, Parentes, Peculiū, Testamentū*.

1 De-

1 **D**eficientibus descendenti-
bus, & ascendentibus, pō-
test quis hæredem instituere quē
velit: & deficientibus filiis legiti-
mis, potest instituere naturalem,
relieta tamen legitima ascenden-
tibus.

2 Filiam sufficit instituere cum
sola dote.

3 Legitima successione deficiē-
te succedit cōiux(& interdū do-
minus loci, ex præscripta consue-
tudine) deficiente verò etiam cō-
iuge, fiscus.

4 Intestato non succeditur in
agnatis, id est, coniunctis per pa-
trem, nisi vsq; ad decimū gradū
secundū Ius Ciuile, quia secundum
Canonicū nō idem est in collate-
ralibus: de quo vide M A T R I-
M O N I V M. In cognatis verò,
id est, per matrem vel amitam, vs-
que ad sextum.

5 Ab intestato succedunt filij æqualiter: quorum si aliquis sit premortuus, pro eo succedunt eius filij & filiæ, & pro his nepotes. Habetur autem loco filij Monasterium capax possessionis, propter Monachum.

6 Deficientibus filijs, succedunt pater & mater æqualiter, & pro ijs auus & auia ex vtraq; parte. Quod si defuncti pater sit mortuus, succedit ei sola mater, non auus paternus. In ascendentibus enim qui propinquior est, remotiorē excludit: secus est in descendentibus. Quod si nec filij sint, nec ascendentes, nec vxor; succedit filius naturalis & patri & auo - i sexta parte, si mater à patre domi ut cōcubina habebatur, cuius sextæ dimidiū matri debetur: sed de ijs viderint Iureconsulti.

7 Filius naturalis succedit matri

ut

vt legitimus, non autem spurius propriè:etsi quidam id concedat, quando matri non sunt legitimi filij: certè à matre sibi relicta potest tenere, donec per Iudicè priuatur. Imò potest ipsum mater instituire, secundùm quosdam, & si vulgò habetur legitimus, vocare in testamento legitimum, scilicet secundùm vulgi cōmunem opinionem. At spurius, id est, vulgò cōceptus, seu patre incerto natus, matri succedit, nisi hæc sit illustris. Sūt & qui dicunt, filiū solutæ ex coniugato vel presbytero, succedere matri vt naturalem.

8 Legitimatus viuēte patre, succedit ei vt legitimus: itemq; adoptatus.

9 Spuriij fratres, si sint vterini, succedūt sibi inuicem ab intestato. Alioqui spurij, id est, damnato per Ius Ciuile coitu natis, non

non succedunt parentes, nec fratres, nec contrâ.

1° Parentes, fratres, & sorores succedunt simul ab intestato. Quòd si parentes mortui, succedunt aui cum nepotibus, vt suprà dictum est: fratres tamen & sorores ex vno latere tantùm nō succedunt cum ascendētibus defuncti, nec cū fratribus eius ex vtroque latere, aut his defunctis, cum eorum filijs.

2 Deficientibus filijs, & parentibus, & fratribus, eorumque filijs, succedunt propinquiore in capita, etiam fœminæ: nec fit distinctio inter coniunctos ex vno latere, aut ex vtroque.

3 Vxor pauper succedit cum filijs quantum ad vsumfructum in quarta parte, si sunt vsq; ad tres: si plures, per capita cum illis, nisi ei vir aliquid legasset: idemq; est
in

in viro paupere, mortua vxore.

4 Liberto mortuo sine liberis, succedit patronus ab intestato.

5 Monasterium succedit Religioso professo ab intestato, Relicta tamen legitima filijs, & horum defectu, ascendentibus, & dote filiabus.

6 Intestato Clerico non habenti cognatos, succedere deberet ecclesia cui seruiebar: sed fortè iam succedit Camera Apostolica.

7 Spurius potest à patre hæres institui, cum conditione si legitimetur à Principe.

8 Spurium potest extraneus hæredem instituere.

9 Occidens aliquem vt ei succedat, potest succedere vsque ad condemnationem per Iudicem. Excipe tamen occidentem vxorem, vt supra D O S.

10 Cum in pœnam delicti prohibetur

hibetur aliquis hæreditate, requiritur sententia iudicis.

11 Institutus hæres ea spe, vt hæreditatē restituat spurio, nō tenetur, etiā si promississet: nec tamē tenebitur restituere consanguineis defuncti, aut fisco, ante cōdēnationē: si tamē restituat spurio, iste poterit tenere. Potest quidē ille sibi accipere, & postea spurio liberē donare. Quidā tamē dicunt, si cū pacto restituendi accepit, teneri: alij, etiā cum pacto acceptam, dādam succedentibus ab intestato.

12 Pactū renūciantis hæreditati alioqui debitæ non valet, nisi firmetur iuramento (sed si est enormis læsio, poterit petere absolutionē à iuramento) aut sit pro eo datum æquivalens, aut si in fratris gratiam renuntiavit: sed tunc accipienda legitima. Quod si de patris consensu factum, potest pater

pater consensum reuocare.

13 Filiam, etiam si cum iuramento renuntiasset hæreditati, potest pater postea instituere.

14 Si quis exhæredetur, potest petere hæreditatem, donec causa probetur.

15 Si hæres nolit adire hæreditatem, poterit adire qui fuit exhæredatus.

16 Si cui descēdenti relinquitur hæreditas, aut sit legarū, aut donatio cum pacto vt post mortem det alteri totum, vel partem, intelligitur si non habeat liberos: hi enim succedent, etiam fœminæ.

17 Hæres institutus ab eo qui factus Monachus in Monasterio possidente bona, nō succedit ante illius mortem. Quod si ille intendebat ingredi Religionē, testamentum professione velut morte confirmatur.

18 Cui relicta bona cum pacto
 ut sine liberis decedēs det Petro,
 si fit Religiosus professus, potest
 dare Monasterio, est enim id lo-
 co filij: nisi appareat testatorem
 Monasterium excludere voluisse.
Vide de proba. c. In presentia.

19 Statutum excludens filiam à
 successione, intelligitur solum ab
 intestato, & in bonis quę sunt in-
 tra territorium statuentis.

20 Infidelis, patre ad fidem cō-
 uerso, perdit ius hæreditatis.

21 Non potest filia exhæredari,
 quia nupsit patre inuito, nec quia
 nupsit indigno: at potest, si elegit
 turpem vitam.

22 Non potest institui hæres dā-
 natus ad mortem, aut perpetuò
 ad exilium, vel triremes.

23 Hæres ex testamento minùs
 solenni, potest hæreditatem reti-
 nere, si ei constet de voluntate te-
 statoris.

statori. An verò hæres & executor teneatur ad voluntatem testatoris, deficiente solennitate, nō cōuenit inter Doctores: ego non puto teneri.

24 Si hæres non adit hæreditatē, institutus in re certa, erit hæres vniuersalis.

25 Hæres intra tres menses à notitia testamenti, potest hæreditatem nondum aditam repudiare.

Quod si facit inuentarium, non tenetur ad debita & ad legata ultra vires hæreditatis, alioqui tenebitur in foro exteriori si adeat: nec detrahit Falcidiam: debet verò incipere inuentariū intra dies triginta à dicta notitia, & intra alios sexaginta perficere: sufficit verò intra hos sexaginta perficere, etiam si post illos triginta inceperit. Nec intra dictum tempus potest molestari à creditoribus,

T

vel

vel legatarijs : debet verò facere cum Notario, citatisq; creditoribus, & legatarijs.

26 Ante as alienum deducendæ impensæ funeris, & quæ necessariae ad adeundum hæreditatem: & quidem factas circa corpus Rectoris ecclesiæ, soluet successor: at vestes lugubres, & sepulchrum magnificū, hæredes. Post solvenda debita, ultimò legata, etiam à fisco, si hæreditas est confiscata: in debitis verò intelliguntur etiam vota realia defuncti.

27 Ad hæredē non transmittitur obligatio, nisi quæ ex iustitia: tenetur verò ad contractū testatoris, etiā si tangat suam legitimam.

28 Contractus factus pro se, & filijs & hæredibus, non cōprehendit heredem extraneum, id est, nō coniunctum in quarto gradu, saltē cōsanguinitatis, vel affinitatis.

29 Hære-

29 Hæredis culpa in restituendo non nocet defuncto.

30 Hæres bona fide soluens debitoribus vel legatarijs prius petentibus, non tenetur nisi de eo quod superest: sed priores creditores habunt actionem contra illos.

31 Hæres detrahit Falcidiam, id est, quartam partem hæreditatis gravatæ legatis non ad pias causas ultra tres partes, nisi testator prohibuisset detrahi, aut hæres non confecisset inventarium, aut esset legata dos.

32 Detrahit etiam Trebellianicam, id est, quartam partem, quando debet hæreditatem restituere per fideicommissum, nisi testator prohibuisset detrahi, aut restituenda esset hæreditas piæ causæ, aut ipse esset institutus in re certa. Cōputantur autem aliquādo in Trebellianicam fructus percepti.

33 Collatio bonorum in commune debet fieri ab hæredibus, si sint descendentes, & non contenti acceptis à patre, aut legatis, velint in hæreditate succedere. Solent autem conferri profectitia, & dos filiæ, & donatio propter nuptias.

34 Non conferuntur autem sumptus in alimentis filij, etiam coniugati, etiam in conuiuijs, vt Doctoratus, vel Missæ nouæ, vel in peregrinatione, vel recreatione, vel liberatione. Includuntur verò in alimentis vestes ordinariæ, & excessus in expendendo accepta ad sustentationem (non autem vestes pretiosæ, vt quæ solent sponsæ dari, cõputandæ verò sunt pretio quo in præsentì valent) vel in libris datis filio absoluto studio, cum propè esset vt exerceret (quidam tamen dicunt computandos

tandos si non erat Doctor, attendendumq; valorem præsentem) aut expensum ad acquirendum filio officium, vel gradū, nec vendibilem, nec ad hæredes transferibilē, vel donatio simplex validē facta filio sub potestate patris, vel morte confirmata, vel remuneratoria, aut facta à matre, vel avia vel avis paternis, vel lucrum factum proprio nomine ex pecunia communi. At donatio ob causam facta, aut filio emancipato, confertur.

35 Societas fratrum in lucro omni, non intelligitur in lucro ex officio publico, aut merito personę, sed ex negotiationibus.

36 Si pater filij adventitia bona dilapidavit; tenetur ei reliqui fratres: tenentur & pro parte sua sustinere onus solutionis factę à patre ex pietate pro filij delicto:

T ;

quod

quod si ex necessitate soluit, solus filius illa sustinebit.

HÆRESIS, vide *Bulla Conæ, Episcopus, Excommunicatio, Filius, Iiscus.*

NON est hereticus, qui ex infirmitate animi de fide dubitat, non pertinaciter: quin etiã, dum sic dubitat, nō est censendus hereticus: in dubio enim eiusmodi non est pertinacia propriè, quæ ad heresim requiritur: nec qui per ignorantiam errat cōtra fidem, se tamen ecclesiæ Romanæ submit- tens, paratus id credere, quod illam credere intellexerit. *Vide cap. Damnamus, de sum. Trm.*

2 Hæretici absolutio ab excōmuni- catione valida esse potest, etiam si fictè conuertatur: cum possit, etiam inuitus ab ea absolui.

3 Hereticus non priuatur bonis, aut potestate, nisi per sententiam Iudicis.

Iudicis. *Siluest. hæresis. q. 8. Hadrian. quod. 6. ar. 1. Sol. lib. 1. de iust. q. 6. ar. 6. Nauar. c. 23. nu. 66. nec post eam tenetur dare bona fisco, nisi id exprimatur in sententia.*

4 Hæretici impænitentis & damnati per iudicem filius, & nepos, hæreticæ verò solus filius, nullum potest beneficium aut publicum officium obtinere, nisi esset natus ante patris hæresim, aut in regione hæretica, aut esset occultum ipsum esse filium hæretici: potest tamen ordinari.

5 Abiurans hæresim, est inhabilis ad officia & beneficia: secus si adiuret non hæresim, sed solum de leui, aut vehementi.

6 Ex sortilegio aut diuinatione non probatur quis hæreticus, sed præsumitur.

7 Sepeliens cū præsumptione, id est, dolo & malitia, in loco sacro

eum quem scit esse hæreticum, est excommunicatus: non scit autem, qui sola fama scit: quin etiam puto requiri nominatim denuntiatum esse nō solum hæreticum, sed excommunicatum.

8 Patrem hæreticum potest quidem filius denuntiare, sed nō tenetur, nisi sit periculum peruersionis aliorum.

9 Ultramontanus non tenetur denuntiare hæreticum, cum quo solum ultra montes est conuersatus: secus si in Italia, aut Hispania.

10 Omnis hæreticus est schismaticus, sed non contrā.

11 Credentes hæreticorum dicuntur, qui implicite credunt quod illi explicitē.

12 Temeraria dicitur assertio tāquam certi eius quod efficaciter probari non potest: erronea verò cum

eum prætereà falsa est: at hæretica, si est apertè contra fidem.

HISTRIO, vide *Ludus*.

HOMICIDIUM, vide *Bă-nitus, Bellum, Dos, Hæreditas, Irregularis, Tyrannis*.

1 **A** Bortum procurare ad salutē matris, si dubitatur an anima rationali præditus sit fœtus, mortale est, non autem si probabiliter credatur non esse: aut si credatur quidem esse, sed detur medicina non ad abortum, sed ad matris sanitatem, etiam si præter intentionem abortus sequatur.

2 Mas ferè animatur die quadragésimo, fœmina octuagesimo: in dubio autem credendum esse marem. *Conar. in Clem. 1. de homicid. 2. p. §. 3. nu. 1. & lxx.*

3 Pœnæ positæ à Sixto Quinto abortum procuranti, locum habent solum cum fœtus est ani-

T 5 matus.

matus, *Ex Gregorio. XIII.*

4 Homicidium voluntarium indispensable *iuxta Conc. Trid. sess. 14. c. 7.* dicitur, quod per se & directè intentum, seu ex proposito fit: at secus est sine occidendi intentione fiat id, unde mors sequi etià ut plurimū soleat, & sequatur, ut si quis grandi ligno aut lapide volens solum percutere, occidat. *Vi- de Basil. ad Amphil. c. 8. & 11.*

5 Miles in bello etiam iniusto occidens, non censetur homicida voluntarius indispensable.

6 Licet occidere defendendo se, vel alterum. Dicunt & quidam licere pro rerū defensione. *Cas. 2. 1. q. 64. ar. 7. Arag. ibid. & aly:* quod D. Aug. non cōcedit, qui nec pro castitate tuenda licere ait, *lib. 1. de morib. Eccles.* Ego tamen non a-
sim condemnare, cum præsertim,
ut quidam volunt, lus Civile por-
testa-

testatem dedisse videatur, ut pro
tuis, vel proximi rebus defenden-
dis possis occidere.

7. Pellere aliquem loco in quo si-
mul cum illo seruari non potest,
si ab alio occidatur, non est illum
occidere, sed non defendere, cum
tuæ vitæ periculo. Ita quidam do-
cti viri, sed ego nōnihil dubito.

8. Hostē publicum an liceat oc-
cidere, vide T Y R A N N V S.

9. Potes paratū te occidere, prius
quam te inuadat, occidere, si ali-
ter nō possis euadere: est enim id
te defendere: itaq; non condēnan-
di qui occidunt eos à quibus alio
qui essent occidendi. *Vide Caiet. 2.*

*2. q. 25. ar. 8. Et in Summa, verbo Duel-
lum. Couar. Clem. si furiosus. part. 3. §.*

*1. num. 2. ver. 7. Nauarr. cap. Ita quo-
rundam, not. 4. cor. 20. Anton. 2. part.*

*sit. 1. cap. 22. §. 8. Soc. de iust. Et iu-
re. quest. 1. ar. 8. col. 5. Qui tamen*

excipi

excipi vult ludicē & testes mortem tibi certam iniquē parantes. Tu vide an id consentaneē prædictæ sententiæ.

10 Fugientem cum equo tuo, si non possis aliter capere, licere sagitta occidere, itidemq; furem fugientem cum rebus tuis, quidam aiunt. *Siluest. excom. 6. notab. 4. casu. 9. sot. lib. 5. q. 3. art. 8.* alij negant, vtriq; docti. Licere etiam fugientem occidere, si id necessarium sit ad defensionem honoris tui alioqui notabiliter amittendi. *Anton. 3. p. ti 4. c. 3. §. 1. Victor. relectio. de iur. belli. q. 2. nu. 5. Nannar. cap. 15. num. 3.* Item honorem defendendo occidere volentem te leuiter percutere, vbi id insignis est iniuria, & colapho accepto gladio percutere statim ad vitandam ignominiam. Quæ docti quidam concedūt, alij etiam docti negant, & negaret,
mea

mea quidem sententia, D. August. Ego nec concedere ausim, nec facientem in totum condemnare.

11 Cui licet alium occidere, potest ad id socios assumere.

12 Pro defensione patriæ etiam patrem occidere licet.

13 Casu occidere, non adhibita debita deligētia, mortale esse Nauarrus ait.

14 Adulteram traditam viro à Iudice, vt occidat, si velit, potest occidere: est enim tunc minister iustitiæ voluntarius. *Medin. de rest. q. 3. Sol. lib. 5. de iust. q. 1. ar. 3. in. 4. d. 37. q. vnic.*

15 Occidere in adulterio deprehensam uxorem, vel filiam, itemq; adulterum, licere aiunt quidam, alij melius negant. *Medina loco citat. caus. 4. Conar. p. 2. de sponsal. c. 7. §. 7. nu. 8. Nauar. c. 15. n. 3. Sol. citat. &c.*

16 Dare

16 Dare aliquid mulieri ne concipiat, homicidium quoddam esse dicitur. *c. 5. de homic. volunt. nempe improprie.*

17 Nō licere permittere potius occidi inuāsū, quā iniuste inuadē tē (nisi ille cōsentiat) defēdēdo occidas, quidā aiūt. Ego nō puto te teneri occidere vnū, vt alterū defendas: ait enim *Ambr. 3. Offi. c. 9. & habetur. 14. q. Deniq;* non esse vni subueniendū, si non possis id, nisi alterum lādendo. Puto tamē te, etsi non teneris, posse tamen.

18 Permittere te occidi ab inuadēte potius, quā illum occidas, virtutis est, necessitatis autē nunquam est, vt ego sentio: etsi quidam dicunt aliquando esse necessarium, ne te occidi permittas, vt si miles iuratus præheris.

19 Homicida & mutilās tenetur
etiam

etiam de iniuria, eius verò hactenus
solum de damno. Quod si ille pro
homicidio suspensus est accusa-
tus ab adversario, nulla videtur re-
stituendi obligatio: quidā tamen
esse dicunt, nisi aliud sit in more
recepto positum.

20 Grauius peccat occidens cor-
poraliter quàm spiritualiter, nisi
etiā spirituales mortem inten-
dat. *Vide Tho. & Caiet. I. 2. q. 73.*

21 Homicida voluntarius nō est
incapax pensionis. *Ex Cong. Conc.*

22 Vitā pro altero ponere licet:
licere verò in extrema necessitate
dare alteri tibi necessaria, quidam
aiunt, alij negant: ego licere puto.

23 Licet ægrotū inuifere etiam
cum vitæ periculo, & ei assistere
etiā cū id facere eius salutis nō est
necessariū: est enim actus virtutis.

24 Vitam pro honore ponere li-
cere, quidam aiunt, alij negant.

25 Aiunt

25 Aiunt quidam, licere ligato manum vel pedem sibi abscindere ad fugam, ne occidatur. *Mai. 4. d. 15. q. 3. Sol. lib. 3. de iust. q. 4. item- que minitanti mortem, offerre potius membrum secandum: non tamē licere tibi ipsi mēbrum abscindere, minitante aliquo mortem nisi facias: nec erueretibi oculum, minitante aliquo te alioqui vtrumque perditurum. Ego cur, si illa licent, hæc non liceant, non video.*

H O N O R, vide *Homicidium, Vana gloria.*

1 **H** Onorem & laudem, si debeantur, optare, peccatum non est.

2 Honoris insignia sumere sibi, modò non cum præiudicio alterius, licet.

H O R A E C A N O N I C A E, vide *Beneficium, Oratio.*

i Ad

AD Horas Canonicas seu Of-
 ficiū diuinum non tenen-
 tur Religiosi non professi, nec
 professi, nisi sint in sacris, aut cho-
 ro destinati. *Nauar. c. 25. nu. 96. &*
libr. de orat. c. 7. nu. 4. & nu. 13. Sot. li.
10. de iust. q. 5. ar. 3. & aly. Quidam
 tamen, & Moniales, & eos omnes
 qui non sunt in sacris, obligatio-
 ne liberant: quod etsi probabile,
 non est vsu receptū. Nec clericus,
 qui nec est in sacris, nec habet be-
 neficiū. *Ex Soto, Nauarr. citat. & aly.*
 nec is cui⁹ sanitati obest recitatio:
 nec qui vrgente negotio est impe-
 ditus: huic enim sufficit recitare
 Horas temporis nō impediti: nec
 qui sine notabili aliquo dāno re-
 citare non potest: nec qui fructus
 nullos recipit. *Nauarr. c. 25. nu. 100.*
est communis: nec, se secūdam quos-
 dam, qui valde exiguos. *Sot. loco ci-*
tat. ut octo solū ducatorum, quē

tamen alij nō excusant. Sūt & qui velint solū titulū obligare ad Officiū, quod duriusculū videtur.

2 Degradatum quidā excusant, alij obligant. *Sot. de iust. lib. 10. q. 5. art. 3. Nauar. c. 7. num. 17.* & id durum.

3 Qui legitimē excusatur, non tenetur ad aliud loco officij. Qui tamen nescit recitare Officiū, dicat saltem Rosarium, seu Coronam, vt vulgō appellatur.

4 Capellania instituta sine Papæ aut Episcopi autoritate, non obligat ad Officiū, quia non est beneficium: nec beneficium datum ad Officiū non Ecclesiasticum, vt ad pulsandum organa, aut ad docendum, etiam Theologiam.

5 Habens solū minores Ordines, ad nullum Officiū recitandum tenetur, etiā si Episcopus præcipiat. *Sot. & Nauar. locis citat.*

6 Extra chorum potest quisque dicere Officiū Romanum.

7 Domesticus Cardinalis, aut Episcopi potest cum eo idem Officiū dicere.

8 Ingresso chorū tardē, sufficit postea sola quæ iam erant ab alijs recitata supplere. Quòdvero quis impeditus inseruiēdo officijs nō potuit in choro dicere aut audire, non tenetur supplere.

9 Qui in choro suam partem dicit, & alteram, etiamsi attentus, non potest percipere, non tenetur supplere, nisi, vt quidam addunt, surdus esset.

10 Potest quis priuatim Officiū dicere lingua qua velit, vt Græca aut Hebræa: etiā ego, vt vulgari dicat, non facilē admiserim.

11 Qui solus mentaliter Officiū dicit ob maiorem deuotionem, quidam excusant: alij accusant,

censentes necessariam esse voce
pronuntiationē. Mihi tutum non
videtur mente sola dicere. *Navarr.*
4. 25. nu. 97. & communis aliorum.

12 Loco horæ alicuius, aliquid
aliud æquiualens ex causa dicere,
non videtur illicitum: nec aliud
aliquando ex causa Officium: nec
verò, si sine causa fiat, & cōteptus
absit, mortale est. *D. Thom. quod. 5.*
ar. 13. Siluest. q. 12. Caiet. Hora.

13 Qui est iniusta pœnitētia de-
bent aliquot Psalmos, possunt si-
mul dicere.

14 Notabilem Officij partem ex
negligētia omittere, mortale est:
Palud. 4. d. 15. q. 5. Navar. de orat. c. 7.
num. 5. & alij: non tamen, si totum
omittatur, plura sunt peccata, sed
vnum.

15 Ordo Officij potest priuatim
ex causa mutari, nempe prius di-
ci quod posterius dicendum est:
quod

quod si sine causa mutetur, mortale non est. *Palud. citat. q. 5. art. 1. Siluest. Hora. nu. 17. Anton. & alij.*

16 Vesperæ in Quadragesima possunt priuatim a prandio dici. *Siluest. Hora. num. 10. Nouarr. cap. 3. num. 15.*

17 Post mediam noctem transijt obligatio Officij præcedentis diei.

18 Potest ex causa statim post Completorium dici Matutinum sequens, & mane totum Officium dici.

19 Officium publicè dicere in statu peccati, non est mortale, si non sit aliquid proprium Ordinis sacri.

20 Vagari mente ex negligentia in Officio, veniale solum peccatū est, nisi ex proposito id fiat, nam tunc etiam Officium repetendum. *Caiet. 2. 2. q. 83. ar. 13. Scot lib.*

3 IOHORAE CANONICAE.

10. q. 5. ar. 5. Siluest. Hora. nu. 12. Na-
uar. citat. c. 25. etsi id quidam ne-
gent. Pet. Nauar. lib. 2. de reslit. c. 2. n.
233. & multi alij. Sufficit verò ad
verba attendere, aut ad id quod
petitur, aut ad Deum qui oratur.

HOSPITALE, vide Xenodo-
chium.

HYPOTHECA, vide Pig-
nus.

IEIUNIVM, vide Satis-
factio.

D Ieiunia loci & Fe-
sta tenetur, qui illic
eo die manet, nō qui
transit.

2 Ieiunandum in Vigilia Pente-
costes.

3 Ad ieiunia Religionis tenen-
tur professi, etiam ante annum
vigesimalum primum, etsi id quidā
negant.

4 Ie-

4 Ieiunandum à media nocte in
mediam vsque noctem.

5 Cum Vigilia incidit in Festū
solenne, pridie eius diei ieiunan-
dum. *Vide de obser. ieiun. c. 1. & 2.*

6 Natali Christi incidente in fe-
riam sextam, non potest in eo ves-
ci carnibus, qui voto aut profes-
sione impeditur, nisi dispensetur.
Vide de obser. ieiun. cap. 1. Potest au-
tem dispensare, qui potest in vo-
to aut Regula, etsi id quidam ne-
gant.

7 Etiam die Dominico ob deuo-
tionem ieiunare licet: cauendum
tamen scandalum.

8 Ieiuniū non violat potus aque,
aut vini, etiamsi quid edatur, ne
potus noceat: nec quæ sumun-
tur per modum medicinæ, vulgò
electuaria: nec cibi prægustatio,
vt sit à coquo, aut pincerna: nec
ientaculū vespertinum pro more

sumptū, vel ex causa sumptūma-
ne, dilato in vesperū prandio: nec
oua aut lacticia extra Quadra-
gesimam: nec si quid statim finito
prandio paruum edas rogatus, vt
fit ab amico comedēte: illud enim
pars prandij censetur: nec si horā
prandij ex causa præuenias, vt iter
facturus, aut propter hospitem.

9 Excusat à ieiunio ætas minor
anno vigesimoprimo, vel maior
sexagesimo: debilitas magna: gra-
uidam esse, vel lactare: non habe-
re sufficiētem cibum ad prandiū:
damnum aliqui notabile: occu-
patio melior, vt concionādo, do-
cendo, Confessiones audiēdo: vel
aliqui labor non ferens ieiuniū,
vt artificū, aut iter pedibus agen-
tium, causa reddendi cōiugi de-
bitum, vel non ei displicēdi, cū
hæc ieiunio impediuntur, deniq;
dispensatio Episcopi, vel Paro-
chi

chi illo absente, vel Prælati.

10 Dispensandi causa iusta est, magna in ieiunio difficultas.

11 Cum quo dispensatur ut carnes edat, debere, si potest, cum carnibus ieiunare, alij aiunt, alij negant: utrumq; probabile.

12 Soluitur omnino ieiunio, cum quo dispensatur ut bis possit comedere.

13 Qui semel ieiunium violauit, non peccat postea sæpe comedendo, etsi id quidam affirmant. Quod si per inaduertentiam excusante comedit, tenetur abstinere ac si nihil comedisset, non enim ieiunium violauit.

14 Qui se putat iustam causam habere non ieiunandi, non peccat mortaliter non ieiunando.

15 Dare cibum ei quem scis debere ieiunare, illicitum quidam dicunt, si aduertas illo cibo ieiunium.

nium violari. Alij addūt, si sis eius Superior, vt dominus, aut paterfamilias: alioqui, parato non ieiunare, licere cœnam dare vrbانيتis causa, vel hospitalitatis.

16 Cogere sine causa famulos ad opera non ferentia ieiunium, mortale esse, quidam non improbabiler aiunt.

17 Puer ante vsum rationis potest vesci carnibus die ieiunij, quia non est legi subiectus.

IGNORANTIA, vide
Lex, Pœna.

1 Ignorantia iuris vel facti excusat à pœna legis humanæ, etiam cùm non excusat à peccato: vt cùm quis peccat, sed ignorat ob id positâ à lege pœnam: abest enim contemptus legis.

I M A G O.

1 Imaginem Crucis sculpere humi in lapide sub grauissima
pœna,

IMPOSSIBILE

pœna prohibetur. *l. vii. c. vi. de iur. iur.* *in l. i. c. vi. de iur. iur.* *in l. i. c. vi. de iur. iur.* Ita; quibusdam mortis videtur: sed durum id, cum non sit lex illa usu recepta.

IMPOSSIBILE.

IMpossibile dicitur iuridicè, quòd non potest fieri iustè, aut honestè, aut commodè: itaque valde difficile, velut impossibile reputatur in legibus humanis, quæ ad impossibile non obligant.

INCESTVS, vide *Luxuria*.

INCORRIGIBILIS.

Incorrigibilis in iure dicitur, qui vel non paret iudicis sententiæ, vel post condemnationem idem crimen, aut peius facit.

INDIGNATIO.

Indignatio non volentis videre vel audire eum cui irascitur, communiter est tantum veniale.

IN

1 **I**ndulgentiâ etiam sine causa datam valere quidam aiunt: alij non solum iustam causam requiri, sed & indulgentiæ proportionatam. *Bonaucn. 4.d. 20. 2.p.q. ult. Caiet. opusc. de caus. indulg. 10. 1. tract. 9. Soto. 4.d. 21. q. 2. art. 2. Armil. n. 10. Gab. sup. canon. lect. 57. & quidam alij: ego de indulgentia à Papâ data non censeo quicquam dubitandum.*

2 Indulgentiam non consequitur, qui non est in Dei gratia. *D. Thom. 3.p.q. 27. art. 1. Sot. 4.d. 21. q. 2. art. 3. Hadria. 4. de indulg. col. 13. conclu. 3. et si quidam putant valere acceptam in peccato indulgentiam, recedente peccato. Ego puto eum etiam qui pro defuncto accipit indulgentiam, debere esse in gratia, nisi opus faciat ex persona Eccle-*

Ecclesiæ, vt Missam, aut eiusmodi aliud. Qui tamen ex iniuncta pœnitentia, aut aliàs, debet defuncto suffragiũ, si in peccato soluat, nõ tenetur iterare. Valere autem indulgentiam & cathecumeno, & excommunicato, si sint in gratia, quidam asserunt.

3. Cũ ad indulgentiam requiritur Confessio, sufficere quidam putat contritionem, cum proposito confitendi tempore debito ex præcepto. *Palud. 4. d. 20. q. 4. ar. 2. Panor. c. omnis vtriusq; sexus de pœnit. nu. 21. & quidam alij: ego non puto. Anton. 2. p. tit. 10. c. 3. §. 2. & 5. Ang. num. 17. Caietan. opus. de indulg. ad Iulium. c. 10. Hadrian. Nauar. & alij: nisi fortẽ in eo qui non potest confiteri.*

4. Cũ dicitur absolutẽ vt fiat eleemosyna, quidam requirunt summam quandam cuiusq; statui

con.

conuenientem: ego potiùs dicerem, cuiusque deuotioni relinqui quantum det: & qui pro se datam ab alio ratam habet, dare censeatur. Quòd si quis iussit famulum dare, & non dedit, quidam negât consequi indulgentiam: ego id non dixerim.

5 Indulgentia data pro mortis articulo, accepta semel expirat, nisi aliud constet de intèntione concedentis.

6 Cum dicitur vt visitentur aliquot in Ecclesia altaria, sufficit in ea ad illa se orando conuertere ex eodem loco.

7 Cû datur indulgentia visitâti tali die Ecclesiâ, semel tantum illo die dari intelligitur. Quod si est perpetua, aut per multos dies, vt in iubilæi anno, toties quoties.

8 Anni & dies indulgētię intelliguntur de ijs, qui in pœnitentiam ritè

ritè possunt iniungi, secundum quosdam: alij de diebus purgatorij intelligunt, pro quorum paucis hinc multi vix sufficiunt.

9 Indulgentia non perit morte concedentis, nec ante notitiam reuocationis.

10 Per Iubilæum non suspenduntur indulgentiæ concessæ personis particularibus, aut ab alio quàm à Papa cõcessæ: nec priuilegia Religiosorum. *Vide extrat. Quemadmodum, de pæn. & remis.* Nec suspensio aliarum indulgentiarum durat, nisi tempore Iubilæi.

11 Tempore Iubilæi potest quis absolui à reservatis, si talis potestas per Iubilæum conceditur.

12 Iubilæum promulgare Religiosis potest ipsorum Prelatus.

13 Cũ dicitur in Iubilæo, vt quisque ante omnia confiteatur, sufficit confiteri intra tempus Iubilæi.

14 Si quis durante Iubilæo cœpit Confessionem, quam oportet differri longiùs, potest tunc absolui à reservatis, & commutari in votis, posteaverò ab omnibus absolui, etiam quæ oblitus est reservatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò verò potest omnia facere postea finita Confessione Confessor: cœpta enim causa, manet delegati potestas, donec finiatur.

15 Prædicare indulgentias indiscretas, id est, non iuridicas, aut non verisimiles, mortale est.

16 Potest Episcopus etiam non ordinatus dare indulgētias, itemque Cardinalis: potest verò dare quadraginta dies, & in Ecclesiæ dedicatione vnum annum solùm: nec etiam si plures Episcopi tunc adsint, quicquā addere anno possunt pro ea causa. *Vide cap. cum ex eo. & cap. nostro. de pœnit. Siluest. q. 5.*

nn. 15. Sor. 4. d. 27. q. 2. & alij DD. ibid. An verò in foro conscientie possit dare plures dies, aut annos, & an possit dare defunctis indulgentiam, alij aiunt, alij negāt. Potest verò Episcopus concessione indulgentie Clerico delegare, potest & subdito etiam visitanti Ecclesiam extra diocesim indulgentiam dare : & cum alicui Ecclesie dat indulgentiam, etiam non subditi, visitantes, illā consequuntur. Denique potest dare non subdito indulgentiam, de consensu Superioris illius.

17 Indulgentia utitur etiam qui eam concessit. *D. Thom. 3. p. q. 27. ar. 4. Duran. 4. d. 20. q. 5. Palud. ibid. q. 4. Sor. 4. d. 21. q. 1. ar. 4.*

18 Cum duo Papæ pro opere aliquo dant viginti dierum indulgentiam, qui illud facit, consequitur. 40. indulgentiam.

19 Suffragiorum potissimum Missa, quâquam interdum ratione necessitatis potest plus elemosyna.

INFAMIA, vide *Irregularitas, Iudiciales actus.*

INfamia facti fit crimine notorio, vel opinione multorum proborum virorum: non sufficit autem rumor sparsus, & creditus apud aliquos, nec si sit ortus ab inimicis: nec si quis in iudicio sit confessus: non enim habetur confessus pro condênato, nec si per Procuratorem litigans condemnatur. Tollitur verò per factum contrarium. Repellit autem, dum durat, à dignitate, à iudicando (non autem ab arbitrando) procurando, testificando in causa criminali, accusando, postulando, & ab Ordinis susceptione, aut beneficij.

1 Infamia

1 Infamia Iuris fit sententia definitiua super crimine publico, aut quibusdam priuatis, vt furto, vfura, sacrilegio, incestu, homicidio, periurio, adulterio, veneficio (*Vide. 6. q. 1. Infames*) & aliquando ipso facto, vt si quis in adulterio deprehendatur, aut duas habeat vxores, aut sponfas. Quidam tamen aiunt, semper requiri sententiam. Tollitur autē per Principē non agnoscentem Superiorem.

3 Infamia Iuris tollit Ordinis executionem, & dignitatis exercitium, & honorem, & repellit à beneficij & Ordinis susceptione. Dispensat autem Papa, & in quibusdam Episcopus.

4 Infamis Iure Ciuili, regulariter est etiam infamis Iure Canonico.

5 Ob crimen læsæ maiestatis infames fiunt etiam filij & nepotes.

6 Infamia ex delicto proprio aut parentum, tollitur baptismo.

INFAMARE & FAMA,
vide *Confessio, Imuria, Iudiciales
actus.*

1 **I**Nfamare se grauiter & falso,
mortale est peccatum: & cum
obligatione restitutionis, secun-
dum quosdam: quod vtrumq; alij
negant. At Aug. 1. *de ciuit. cap. 20.*
mortale esse indicat: certè in re
valde graui ita videtur, imò etiam
cum se quis infamat, verum dicen-
do, potest & id mortale esse, ex
scandalo vel dāno sequenti; alio-
qui proprium peccatum prodere,
veniale est: qui verò facit timore
tormentorū, etiam se ea prodi-
tione periculo mortis exponens,
nec videtur condemnandus pec-
cati. *Nauiar. c. 18. nu. 29. & cap. 23. n.*
70. Sot. de secret. regen. memb. 3. q. 4. ar.
10. & alij: nec obligandus ad resti-
tuendum,

tuendum, vel sibi, vel alteri, qui fortè ex eo læditur. Quin etiam quod aiunt quidam, filium sibi capitale crimen imponere vt patrem seruet, nō esse mortale, probabile est. Licet etiā proderet tuū crimen, cū vides alteri falsō imponi, sed non teneris: potes etiā tacere, cū tibi crimen imponitur quod alius fecit.

1 Prælati, & quicunq; ex officio aliorū salutem procurat, peccat, si famam suam, seu bonam estimationem non defendat: secus est de priuata persona, nisi fortè de hæresi infametur, aut apostasia, aut re turpissima.

2 Non potest famæ restitutionē remittere is, per cuius infamiam Resp. læditur: si tamen remittat, liberatur infamator.

4 Potes ad tui licitam defensionem, aut proximi, infamantis cri-

men detegere, ad minuendam scilicet eius auctoritatē, ne ei credatur, vel dicere illū mentiri. *Mai. 4. d. 15. q. 16. Scot. ibid. q. 3. Siluest. Restit. 3. quæstio. 3. Natav. c. 18. nu. 48.* Potes tibi dignum honorē aut gradum procurare, excluso eo qui te fortē impedit, prodendo eius vitium publicum, aut naturale: nulla enim sic vteris fraude, aut vi. Potest & aliorum crimen ei prodere, secundum quosdam, cui perinde est ac si non dixisses. *Pedraz. præcep. 8. d. 1. Tabien. detractio. num. 3.* quod alij negant; ego mortale nō puto, vbi non sequitur notabile damnum: vt cūm dicis Confessori, aut aliqui probo viro. Potes & prodere ob aliorum bonum, vt ab alio caueant, vel ob bonū ipsius, vt illum adiuuent. Qui autē ex sola loquacitate prodit, solū venialiter peccat, si non sequitur magnum

magnum damnū, aut ille qui proditur, non magnopere curat: item qui dicit se tantū audiuisse: id enim non est infamiæ causa sufficiens: et si quidam id negēt, nec improbabiliter, si credibile erat etiā sic famam perdendam: non tenebitur tamen restituere, si dixit se non credere, aut dubitando dixit, non affirmando. *Vide Sot. 4. d. 15. q. 4. & Caiet. 2. 2. q. 73. art. 2. Navar. c. 18. & nu. 36. & 49.*

5 Infamatū alicubi iuridicē, aut publicē, alibi prodere, nō est mortale, nec vlla restituendi obligatio. *Caiet. to. 1. opusc. tract. 31. resp. 9. Mercad. libr. 6. c. 11.*

6 Infamanti alterū teneris resistere (saltem præferendo vultu tibi non placere) si sis eius superior, vel possis sine tuo damno. *Tolet. libr. 5. cap. 67. Valent. tom. 3. disp. 5. q. 10. p. 1. Arag. 2. 2. quest. 62. art. 2.*

318 INFAMARE.

est autem communiter veniale,
cū ex negligentia vel timore nō
resistitur.

7 Qui non potest famam à se læ-
sam sufficienter restituere, debe-
re satisfacere pecunia, aut alia re,
aut petere remissionem, alij aiūt.

Nauiar. c. 13. nu. 48. & alij multi: alij
negant, vtriq; probabiliter.

8 Qui famam alienam læsit, tene-
tur etiam cum suo maiori dam-
no, quam alteri dedit, restituere:
videtur autem posse nobilem ig-
nobili pecuniam pro eo dare, aut
rem perinde gratam, ac famæ per
verba restitutionem. *Sot. lib. 4. de*

iust. q. 6. ar. 3. ad 4. Conar. reg. peccatū.

p. 1. nu. 6. P. Nauar. lib. 2. c. 4. nu. 348.

Medin. cod. de restit. q. 3. Val. sup. q. 6. p.

p. 5. Arag. sup. Tolet. sup. c. 70. Mercad.

lib. 6. Famosi verò libelli autor te-
netur per contrarium libellum
restituere.

INFANS.

INfāns Quis dicitur vsq; ad septimum annum inclusiue. *Vide glo. c. 4. de tem. ord. lib. 6.*

INFIDELIS, vide *Iudæus.*

INfidelibus ex causa rationali, vt necessitatis, aut utilitatis, vendere, aut dare ea quibus in suis ritibus vtuntur, non est mortale, sunt enim ipsi parati facere. *Siluest. Infidelitas. §. 4. & Ars. §. 3. Anton. 2. p. tit. 1. c. 9. §. ult. Hadrian. quod. 3. dub. 2. Greg. à Valen. tom. 3. disp. 1. 1. q. 10. p. 5.* Quidam tamen contra sentiunt, quibus nō assentior. At tradere eis libros sacros comburendos etiam timore mortis, mortale est, secundum *Aug. epist. 164. & 171.*

2 Cum infidelibus possunt conuersari in fide firmi.

INFIRMVS, vide *Vita.*

1 **N**on peccat mortaliter æger,
qui cibo abstinere ob summā
difficultatem edendi, præsertim
cūm exigua est spes vitæ, censetur
enim illa quædam impossibilitas:
nec qui pharmacum respuit, cūm
certum non est per illud sanita-
tem recuperandam.

2 Non tenetur æger migrare in
ciuitatem salubriorem, aut emere
valde pretiosum pharmacū: suffi-
cit enim vti remedijs cōmunibus.
Potest & medicinam recusare ob
animæ vtilitatem, vbi nō est mor-
tis periculum. Potest & fœmina
ob amorem pudicitiae, nolle me-
dico pudenda ostendere, etiam
cūm id ad sanitatem videtur ne-
cessarium.

INGRATITUDO.

1 **I**ngratitudo ex contēptu ma-
gni beneficii, graue est pecca-
tum, quod pauci reputant.

IN-

INIURIA, vide *Charitas, Contumelia, Infamare, Restitutio.*

1 **N**on tenetur quis remittere debitam sibi pro iniuria satisfactionem: nec verò potest si est subditus alteri, ut vxor, filius, Religiosus. Potest verò Collegium regulare factam Religioso iniuriam remittere, ipso etiam reclamante: secus est de seculari, ut Canonorum.

2 Iniuriam posse à quouis, etiam Clerico, percutiendo, si opus sit, repelli, & percussum colapho posse statim repercutere, ad vitandam ignominiam, non improbabiler quidam asserunt.

3 Non facit iniuriam, qui ut aliquem à testimonio ferendo, aut beneficio consequendo repellat, vocat verè furem aut homicidam, cum animo denuntiandi, aut accusandi, utitur enim iure suo.

4 Licitum

1 Licitum est improprium causa correctionis, ut verbera.

5 Duorum se inuicem offendentium, si æqualiter, debet qui prior offendit, reconciliari: alioqui, qui grauius.

6 Contumelia inter fœminas, aut viles personas, nō semper est mortalis.

7 Contumelia qua aliorum profectus impeditur, ferenda nō est.

8 Derisio, ob contemptum grauior est contumelia, hæc autem grauior detractio.

IN QVISITOR, vide *Iudiciales actus.*

INTERDICTVM, vide *Episcopus, Suspendio.*

1 Interdictum etiam ab eo qui posuit, seruandum est: alioqui pœna ligatur, nisi sit Papa, aut, secundum quosdam, nisi secum dispenset,

2 Posi-

2 Positum donec aliquid fiat, eo facto cessat, sicut & suspensio: itē si est ad certum tempus positum, postea cessat.

3 Interdictum non seruandum, nisi sit denuntiatum, contra certum locum, aut personam: nec potest quis denunciare interdictus sine citatione: nec, si Capitulum, aut populus sit interdictus denūtiatus, ideo singuli censentur denunciati.

4 Potest interdicere regulariter, qui potest excommunicare, & suspendere: estq; interdictum nullū in casibus in quibus est nulla excommunicatio. Capitulum autem Sede vacante, non potest interdicerē, nec ab interdicto absoluerē Parochus.

5 Præceptū Superioris factū alicui ne celebret vsq; ad certum tēpus, non facit illum interdictum.

6 Interdictum post appellationem positum, non tenet.

7 Interdicitur aliquando quis pro culpa aliena, vt ciuitas pro culpa domini: & priuata persona pro culpa veniali propria potest interdici.

8 Non potest locus interdici pro debito pecuniario. *Siluest. Interdict.* 3. §. 5. *Bonifac. VIII. extrauag. provide, de sent. excomm.*

9 Interdictum Iuris non ad certum tempus, nec reservatum, potest Episcopus relaxare, & quiuis Prælati, quantum ad subditos. Potest & Iudex à se positum suspendere in totum, vel ex parte.

10 Cessatio à diuinis nunquam ponitur à iure.

11 Interdictis Clericis, nō includuntur Religiosi, etiamsi id quidam dicant: nec interdicto loco includuntur non culpabiles in ea

causa:

causa: nec interdicto populo includuntur non doli capaces: prohibentur tamen etiã hi sepultura: nec extraneus illic habitans. Qui autem in populo interdicto sine culpa interdicti est, potest alibi, si absit scandalũ, & celebrare, & audire diuina Officia: nec interdicta tota diœcesi, aut omnibus Ecclesijs ciuitatis, includitur Cathedralis: non enim in odiosis venit illarum nomine.

12 Interdicta Ecclesia, includuntur & cœmeterium & sacellũ coniuncta: & interdicta ciuitate, etiam suburbia ei non subiecta includuntur.

13 Religiosi debent seruare interdictum quod seruat Cathedralis, vel Parochiales omnes.

14 Prohibita interdicto diuina Officia, & Ecclesiastica sepultura, non autem benedictio mensæ, fructuum,

§ 36 INTERDICTVM.

fructuum, habitus, & huiusmodi, quæ non sunt diuina Officia, nec actus iurisdictionis: nec, secundum quosdam, ministratio Eucharistiæ.

15 In Ecclesia particulariter interdicta potest celebrari ad renouandum Sacramentum, vel dandū infirmo (clausis tamen ianuis) & dari Absolutio confitenti, & dici Officium à duobus vel tribus sine animo officiandi: id quod possumt etiam extra ecclesiam, etiam tempore cessationis.

19 In loco generaliter interdicto licent omnia diuina Officia ianuis clausis, & extra ecclesiam etiam dici potest Officium exclusis interdictis, & in ecclesia, aperta ianua, modò interdicti non audiant, nisi fortè transeundo: possumt verò admitti Religiosi, & Clerici externi etiam.

17 Tempore interdicti, etiā specialis, licent Baptismus, Confirmatio, absolutio pœnitētium, qui nō sunt in culpa interdicti, & Cōmunionis viaticum, quod cum lumine & campanula portandum, & secundū quosdam, Communio Clericorū, & Religiosorū, & matrimonium sine benedictione: non autem extrema Unctio, nec Ordinis ministratio, nisi Episcopus suspendat positum à se interdictum.

18 Interdictus non potest eligere, nec eligi, neque vsquam potest celebrare: potest tamen orare in ecclesia, modò ex proposito non audiat diuina Officia.

19 Cui interdictus Ecclesiæ ingressus, potest ibi orare, dum non celebrantur Officia: & cū celebrantur, per eam transire, & extra eam in Oratorio celebrare, & de-

Y

cedens

338 INTERDICTVM.

cedens cum signis contritionis,
in ecclesia sepeliri.

20 Interdictus ab Officio potest
exercere iurisdictionem, quæ non
est Officium Ordinis.

21 Priuilegiatus ad audienda di-
uina Officia, quales Clerici, & Re-
ligiosi, potest sepeliri in ecclesia
etiam specialiter interdicta, si alia
desit, aut ea sit propria: potest &
ad diuina admittere familiares vel
domesticos. *Vide de priuil. c. 11. li. 6.*

& qui potest celebrare, potest sibi
adiungere ministrum quæuis non
priuilegiatum.

22 Si Sacerdos scienter admit-
tit interdictum, alij non tenentur
exire: est autem admittendi in-
terdictum, interdictus Ecclesiæ
ingressus vsque ad satisfactio-
nem.

23 Interdictus est per mensem
ab ingressu Ecclesiæ, qui excom-
municat

municat sine monitione canonica, & præsentibus testibus. *De sent. Excom. c. Sacro.*

24 Interdicta ipso facto Cõmunitas faciens Clericos soluere illicitas gabellas; ecclesie verò, cùm Cõmunitas facit Episcopum cõprehendi, vulnerari, aut exulãre.

25 Violare interdictum, quidam negant esse mortale, si absit contemptus, & scandalum. Certè Clericus, nisi sit in sacris, & solenniter celebret, non videtur peccare mortaliter violando interdictum.

26 In Absolutione ab interdicto solenni, iuratur de non contrafaciendo.

27 Sublato interdicto, transferendi in locum sacrum alibi sepulti.

28 Tollitur interdictum in Natiuitate, Pascha, Pêtecoste, Festo Corporis Christi, & in tota Octaua,

340 INTERPRETATIO.

Assumptione & Conceptione, cū Octaua tota, à primis Vesperis, vsque ad Completorium Festi inclusiue, admittūturq; interdicti ad diuina Officia, & sepulturam.

INTERPRETATIO, vi de Consiliū, Dispensatio, Lex, Pænæ, Verba.

Interpretatio in pœnis facienda mitior, in fauorabilibus amplianda, in dubio facienda vt potiùs valeat res quàm pereat: & quidem dubia interpretanda in partē meliorem, & benigniorem, & probabiliorem, & ea proferēti vtiliorem, & secundū antecedentia, & præsumendo bonam fidem, vt in facto, vel possessione.

1 Vbi tractatur de obligatione, stricte interpretandum.

2 Masculinum in fauorabilibus cōprehendit femininum: in contrariis non cōprehendit.

4 Aliquis,

4 Aliquis, comprehendit etiam
fœminam: Alius, & Aliud, signifi-
cant similia.

5 Cum lex prohibet ne quis in-
terpretetur, non prohibet Docto-
res, aut Tribunalia, quin possint
secûdum doctrinam communem
interpretari.

6 Modicæ solennitatis omissi-
o non vitiat actum.

7 Ediçta non prohibent opera
alioqui bona, sed ea in quibus ali-
quod latet malum, aut pericu-
lum.

8 Nô dicitur præsumere, qui pro-
habiliter credit se bene facere.

9 Quando principale non tenet,
nec accessorium, *Vide glo. c. 5. de do-
nat. inter vir. & vxor.*

10 Quod est inutile, pro nullo
habetur: & pro non scripto, quod
nô intelligitur, aut equè bene va-
rijs modis: est enim inutile.

342 INTERPRETATIO.

11 Clausula vltima generalis refertur ad omnia præcedentia, nisi ratio sit diuersa.

12 Cùm dispositio finitur primo actu, si ille est nullus, vel inutilis, potest repeti.

13 Dicens de vno, de alio negare videtur.

14 In generali sermone intelligitur excepta persona loquens.

15 Vfus loquendi cõmunis præfertur in omni materia propriæ verbi significationi.

16 Repulsus à re maiori, non cēsetur repulsus à minori.

17 Rite, significat solennitatem: Recte, iustitiam.

18 Et si communiter in clausula generali non veniunt requirētia speciale mandatum, quale requirunt corrigere, deponere, conferre beneficia, dare dimissorias: tamen venit, cùm alioqui generale esset

IRREGULARITAS. 343
esset frustra, aut cum ex verbis apparet talis esse concedentis intentio.

INVENTVM, vide *The-
saurus.*

IRA, vide *Indignatio.*

IRREGULARITAS,
vide *Absolutio, Censura, Episcopus, Suspendio.*

Irregularitas est impedimen-
tum accipiendi Ordines, aut
acceptis utendi. *Ant. 3. p. ti. 28. Nau-
uar. c. 27. n. 191. Siluest. Irregularitas
in prin. Couar. Cle. si furiosus. de homicid.*
Impedit verò aliquando solam
acceptionem, non vsum: aliquan-
do vsum vnum, & non alium.

2 Irregularitas non est censura,
sed pœna quædam, seu inhabili-
tas. Itaque graues quidam Docto-
res comprehendi dicunt eam quæ
pro delicto imponitur, nomine
Absolutionis ab omnibus pœnis.

344 IRREGVLARITAS.

*Medin. 1. 2. q. 96. art. 4. dub. 10. Sor.
4. d. 22. q. 3. art. 1. Cordo. in sum. q. 43.
dub. 4. alij tamē negant. Siluest. verb.
Censura. Innoc. c. querenti. de verb. sign.
Panor. ibid.*

3 In dubio an quis sit irregularis, fufficit Episcopi iudicium: potest verò iudicare non esse: imò & qui de se dubitat, non debet putare se irregularem: oportet enim ad pœnam legis humanæ omninò constare eam locum habere: interim melior est conditio libertatē possidentis. Itaque qui scit se vulnerasse, sed nescit id fuisse causam mortis, non se debet putare irregularem, secus si de eo dubitaret.

4 Irregularis non est capax beneficij, nec pensionis datæ in titulū beneficij: nō tamen priuatur prius acquisitis, nec impeditur ab actu iurisdictionis, sed solū Ordinis.

6 Habilis

9 Habilis ad aliquem vsum Ordinis, potest obtinere ad illum beneficium.

6 Ad irregularitatem ex delicto, requiritur peccatum mortale. *Sor. lib. 5. de iust. q. 1. ar. 9. Ant. 3. p. tit. 29. c. 1. §. 4. in fin. Nauar. c. 27. nu. 232. P. Nauar. lib. 2. c. 1. nu. 69. cum contemptu: nec incurritur ante decem annorum ætatem, secundum quosdam, Vide CENSURA.*

7 Iterare id quod facit irregularem, non facit nouam irregularitatem, nec celebrare in irregularitate.

8 Quidam putant ex delicto omnino occulto nunquam incurri irregularitatem: quod etsi probabile, tamen vfu receptum non est. *Vide Nauar. c. 7. nu. 194. & Conar. Cle. si furiosus. 2. p. §. 3. nu. 4.*

9 Irregularitas ex peccato, & que oritur ex homicidio sine peccato,

346 IRREGULARITAS.

per Baptismum tollitur. *Ang. Irregul. 2. nu. 1. Siluest. ibid. q. 18. & Homid. 3. q. 8. §. 1. Armil. Irregularit. nu. 8.* non autem quæ ex defectu natalium, vel ex bigamia. Tollitur verò per professionem Religionis, quæcunq; accidit sine peccato (excepta bigamia) quantum ad omnes Ordines, non autem quantum ad dignitatem, aut prælationem.

10 Nullus incurrit irregularitatem ob opus, quod non potest omittere sine peccato, saltè quantum ad ysum Ordinis accepti. Itaque Confessor qui monet reum vt confiteatur delictum, ex quo ille ad mortem cõdemnatur, non fit irregularis. *Vide inf. Ex de formatione licita.*

IRREGULARITAS.

EX BIGAMIA.

1 **S**I Quis ducat duas vxores, etiã inualidè, & ytranq; cognoscat,

noscat. *Cap. Nuper. de bigam. & c. presbyterum. d. 38.*

2 Si quis ducat ab altero corruptam, eamq; cognoscat. *Cap. si quis vidu. d. 50. c. qui in aliquo. d. 51. c. matrimonio. d. 33. c. si aliquas. c. curandum. d. 34.* cum sciat fuisse corruptam, aut id sit notoriū. Quod si matrimonium fuisset invalidū, ex alia causa quā professionis, vel sacri Ordinis, Nauarr. negat esse bigamum alij affirmant.

3 Si quis virginem à se ductam post adulterium à se notum cognoscat. *Cap. si cuius. & cap. si laici. d. 34.* etsi quidam dicunt, etiamsi ignorans adulteram esse, illam cognoscat, bigamum esse. *D. Tho. 3. p. q. 66. art. 3. ad. 4. Palud. 4. d. 25. q. 4. ar. 2. & alij.*

4 Si quis professus, vel in sacris. uxorem ducat, & cognoscat. *Cap. quicquid. 27. quest. 1. cap. 2. de Cler. conjugat.*

coniug. & cap. 1. & ult. de bigam. cum eo tamen, si virginem duxit, dispensat Episcopus.

Omnis bigamia, excerta quarta, priuat omni priuilegio Clericali.

In prima non solet Papa dispensari, nisi fortè ad minores Ordines, aut cum ingrediente Religionem ad sacros: in. 2. & 3. dispensat Episcopus, vt in susceptis iam minoribus ministretur.

Ex Corporis Vitio seu defectu.

1 *SI* Quis culpa sua amisit membrum aliquod principale (quale nō est digitus) *Cap. presbyt. de homicid. c. 3. & 4. de corp. vitiat.* Quod si res est occulta, dispensat Episcopus.

2 Item si quis etiam sine culpa careat membro vnde celebratio impeditur, vt si digitis careat quibus cruces fiunt. *Palud. 4. q. 25. q.*

3. art.

3 *art. 3. Rich. ibid. art. 2. q. 2. Nauar. c. 27. nu. 200. Siluest. Corpul. vitiatus. q. 1. & 2. Angel. ibid. §. 1. & 4.* Quòd si iam est ordinatus, poterit ea facere à quibus non impeditur, vt absolueret. *Nauar. citat. & alij.*

3 Item qui oculo aliquo caret, aut visu oculi sinistri, sic vt turpiter seu deformiter cogatur ad librum verti.

4 Denique qui Episcopi iudicio non potest nisi deformiter celebrare: talis autem non censetur claudus qui sine baculo potest celebrare: sed & id Episcopus viderit.

Dispensat in prædictis solus Papa. *Nauar. c. 27. nu. 202. & alij communiter.*

Ad hanc irregularitatem pertinet etiam,

1 Si quis sit illegitimus, etiam occultus, nisi legitimetur. *D. Tho. 4.*

d. 25.

d. 25. p. 2. ar. 2. *quæstionul.* 3. *Sot. ibid.*
q. 1. ar. 3. siluest. Illegitim. q. 24. Na-
uar. 27. nu. 21. Quidam tamen ne-
 gant occultum esse irregularem:
 certè nec matri id dicenti crede-
 re tenetur. Potest verò Episco-
 pus dispensare ad Ordines mi-
 nores, & vnum beneficium sim-
 plex, & ad vsum Ordinis bona fi-
 de accepti, & cum eo de quo du-
 bitantur an sit legitimus, vt cum
 exposito, *Vide citatos.*

2 Si quis careat ætate legitima
 ad Ordines. *siluest. atas. §. 1. num. 3.*
Nauar. 27. nu. 202. Maior lib. 1. c. 30.
nu. 8. vide Trid. sess. 23. de reform. c. 12.
 solus; Papa potest dispensare vt
 ordinetur: nã cum ordinato ante
 ætatem, cum fuerit impleta ætas,
 potest dispensare Episcopus. Ego
 vero puto tunc non esse opus dis-
 pensatione super irregularitate, si
 ad illud vsque tempus Ordine nō
 fuit

fuit vsus; est enim potius suspensus talis, quàm irregularis, ob susceptum Ordinem. *Vide S V S-P E N S I O.* Vtunque autem sit, sufficit Episcopi dispensatio, seu Absolutio.

3 Si quis morbo laboret deformitatem, seu scandalum afferente in vsu Ordinis, vt lepra, comitiali morbo, aut sit dæmoniacus. *D. Th. 3. p. q. 82. art. 10. ad. 3. Ang. Corpore vitiat. §. 9. Siluest. ibid. q. 7.* solusq; Papa dispensat. Quod si iam ordinatus, est leprosus, potest celebrare vbi non est scandalum. Qui dæmoniacus, aut caducus, aut furiosus, potest cùm cessauit diu morbus, celebrare. Quidam tamen requirunt plenam sanitatem.

4 Hermaphroditus: qui tamen, si præualeat sexus in eo virilis, potest dispensante Papa ordinari.

Nauat.

*Nauar. 27. nu. 203. Summist a verb. Her
maphroditus. Vinal. de irregularit. n. 134.*

Ex defectu anime.

1 **C**Vi deest scientia requisita
à Concilio Trid. *sess. 23. c.*
4. de for. & c. 11. & c. 13. & c. 14. qui-
busdam est irregularis, alij nō est,
modò legere sciat, & scribere. Po-
test quidem in suscepto Ordine
idiota ministrare dispēfante Epis-
copo.

2 Hæreticus, & hæretici fautor,
si sit notorius, aut per sententiam
condēnatus: item filius & nepos
mortui cum hæresi manifestè, vel
cum hæresi mortuæ filius, *Vide*
HÆRESIS. Potest tamen hæ-
reticus Pœnitens in suspecto Or-
dine ministrare.

3 Neophytus, scilicet ante annos
decem à conuersione ad fidem.
Cap. quoniam. & c. vlt. d. 48. Vinald. de
irregul. nu. 53.

† Dis-

4 Dispensat in prædictis Papa. Ego verò prædictas irregularitates parum video esse vſu receptas.

*Ex deformitate lucta, vide Ex Illi-
cita.*

1 **Q**ui post baptismum occidit aliquem, aut mutilat (non causa morbi, aut iustæ defensionis) viuentis membrum habens distinctū per se officium, est irregularis. *Nauar. 2 7. nu. 209. Couar. de homicid. 1. p. §. 2. nu. 5. & est communis.*

2 Quidam putant defendentem quidem se, aut patrem, aut filium, aut uxorem, non esse irregularem, esse verò qui alium quempiā defendat: alij etiam istum excusant, quod mihi magis placet: nisi faciat publica autoritate. *Couar. citat. p. 3. §. vnic. nu. 5.*

3 Digitus non est membrū, nec dens, nec chartilago auris, nec te-

Z

sticuli

sticuli (secus est de membro genitali) nec, secundum quosdam, mammilla foeminae. *Conar. velleio. de homicid. p. 3. §. vincto. num. 8. & alij Canonistae*: nec nasus: at mihi esse videtur, ut est oculus. *Caiet. 2. 2. q. 65. art. 1. Soto lib. 5. de inst. q. 1. ar. 1.*

¶ Non sufficit debilitare, nisi mul-
ti etur. *Sot. citat. Navar. 27. nu. 207. Talien. Irregular. 3. q. 26.* Oportet
verò dedisse ad id causam propin-
quam, & ad deformationem dire-
ctam ex natura sua: tale autē est,
adjudicare morti, accusare, testifi-
cari: at tale non videtur esse, reum
iudici indicare, aut tradere: quan-
do iudicaret causa remota: nec
verò testificari, si mors absque eo
fuisset secuta: nec iudicem ali-
quem constituere, aut ei causam
committere etiam criminalem:
nec denun- tiare crimen quod non
meretur deformationem: nec de-

nuntiare hæreticum, etiam si scias
 comburendum: nec eum tradi ab
 Inquisitore brachio seculari: nec
 facere opus ad quod quis tenetur
 Iure diuino, aut naturali, vt Con-
 fessor qui non vult absolue-
 re eum, nisi fateatur crimen: aut Iu-
 dicem, nisi faciat quam debet iu-
 stitiam: nec parato exequi pœnā,
 dicere vt exequatur: nec dicere
 malefactores dignos esse morte,
 aut de eo legē ferre: nec hortari in
 bello iusto ad occisionē, aut aliquē
 ad ponendā vitā pro virtute, aut
 volente occidere, vt potius muti-
 let: nec dare arma bello iusto: nec
 pugnare in bello iusto, si nescis te
 in eo aliquē occidisse, secus si du-
 bites: nec occidere in bello, si ad id
 Papa misit: cesset enim eo ipso
 dispēsare: nec si clericus medeatur
 egro et ā scindēdo, & ex eo sine
 illius culpa moriatur: nec accusare

reum, protestando Iudici se nolle eius deformationem, etiamsi mētiatur (non est autem protestatione opus, si Iudex est Ecclesiasticus, aut crimen non dignum pœna sanguinis) nec clamare contra lædentem proximum, etiamsi inde mors sequatur: est enim illud de Iure naturæ, quod per positivum non punitur: nec iuste infligere vulnus non mortale, si ex eo sequatur mors: nec vertere ægrū, qui ex eo præter intentionem citius moritur: nec puerum in periculo baptizare, qui ex eo citius moritur.

5 Dispensat in prædicta irregularitate Papa, & ad Ordines minores, & beneficium simplex Episcopus. *NAVAR. 27. n. 240. & alij communiter*: imò secundum quosdam potest prorsus cum Iudice & eius ministris dispensare. Ferè autem soli

foli hi in eam irregularitatem incidunt, quibus assentior.

Ex illicita.

I **Q** Vi post baptismum, viuum hominem illicitè & cum culpa mortali occidit, aut mutilat, dādo etiam ad id causam proximam, vt mandando, consulēdo, hortando, nisi antea reuocet quod fecit, est irregularis: secus si id fecit, vnde non per se secuta est mors, aut mutilatio: vt si consiliū dedit, sine quo fuisset nihilominus secuta, aut si non impediuit cūm posset, nisi teneretur ex iustitia, aut si, cūm esset cum adultera deprehensus, illa à viro est occisa, aut ipse mutilatus, aut se defendēdo, virū occidisset. *Vide Ant. 3. p. ti. 28. c. 2. Tabien. Irregular. 1. q. 2. Couar. p. 2. §. 1. C. 2. Nauar. 27. num. 230. Viual. 4. de irregular. n. 284.*

2. Homicidium causale facit irre-

regulā

Z 3

gula-

358 IRREGULARITAS.

regularem, cum oritur ex peccato mortali, & opere ex quo sequi solet, ut causa ex natura rei.

3 Rari habitio post factum secuta, non facit irregularem. *Angel. Henric. 2. num. 7. Tabien. Irregular. 2. §. 7. Armil. Irregular. nu. 22. Couar. p. 2. §. 1. num. 4.*

4 Cum multi iaciunt lapides, & nescitur quis eorum occiderit, nullus censendus irregularis.

5 Qui sibi solos testiculos abscidit, non est irregularis: si autem membrum genitale, potest Episcopus dispensare, si est occultum factum.

6 Qui iubet occidi unum, si occidatur alius, non est reus homicidij voluntarij.

7 Cum homicida voluntario solus Papa dispensat. *Trid. sess. 14. si tamen est occultum, potest Episcopus ad minores & beneficium simplex:*

Simplex: id enim poterat lure antiquo, quod non est sublatum per Conc. Trid. In casuali etiam publico dispensat Episcopus, & in mutilatione occulta.

Ex ordinis abusu, vide Ordo.

1 **Q**ui, cum sit excommunicatus, Ordinatur in Sacris, est irregularis *d. c. cum illorum. de sent. excom. c. 1. de eo qui fuit. suscep. ord. idemque de suspenso & interdicto quidam aiunt, alij negant.*

2 Dispensat Episcopus cum ingrediente Religionem, aut si est occultum.

3 Item qui accipit eodem die cum minoribus Ordinem sacrum (nisi excuset consuetudo) aut duos sacros. *cap. 1. & cap. 2. de eo qui fuit.* Dispensat Episcopus ut acceptis prius uti possit, & Prælatum cum Religioso, etiam ut ad maiores ascendat.

360 IRREGULARITAS.

4 Item qui ordinatus à denun-
tiato excommunicato, suspensio,
interdicto; Simoniacò, vel hæreti-
co, nisi excuset ignorantia, aut
merus.

5 Item Clericus qui seriò & solè-
niter utitur Ordine sacro, quo ca-
ret. *Cap. 1. & 2. de Cler. non ordin. mi-
nistran.* Dispensat verò Episcopus,
ut accepto Ordine utatur, non ut
ascendat.

6 Cantans Epistolam solenniter,
sed sine manipulo, non fit irregu-
laris: nec si cum manipulo, sed si-
ne intentione faciendi officium
Subdiaconi.

7 Item qui sciens se excommu-
nicatum aut suspensum ob deli-
ctum ab habente iurisdictionem
exteriolem, aut interdictum, facit
solenniter in foro exteriori actum
Ordinis sacri (qualis non est præ-
dicare, nec matrimonio assistere

ut

vt Parochum, aut exercere iurisdictionem, aut Pontificalia: non est enim propriè actus Ordinis) aut ad eum dat auctoritatem, nisi excuset necessitas, aut ignorantia: requiritur enim contemptus. Quòd si quis sit suspensus solum ad tempus, multi censent, si celebret, non fieri irregularem.

8 Dispensat in prædictis Papa. Nec oportet dicere in supplicatione, se sæpius in ea re peccasse: sufficit enim dicere, incurrisse irregularitatem.

Ex iterato baptismo.

Q Vi scienter aliquem rebaptizat, aut se sinit rebaptizari. Excusat autem ignorantia, dubiū, metus iustus: & defectus intentionis rebaptizandi. *Gab. 4. d. 6. q. 2. art. 3. dub. 8. Scot. ibid. q. 8. Sor. d. 3. q. 1. art. 9. Nauar. 27. nu. 246. Vinal. tracta. de irregul. n. 43.*

2. Non incurritur irregularitas ob iteratam Confirmationem. *Palu. 4. d. 7. q. 2. Gab. lid. q. 1. an. 3. son. q. 1. ar. 2. Ang. Irregular. nu. 2. 4.*

Ex violatione interdicti.

1. Clericus celebrans in loco interdicto: itemq; Prelatus faciens celebrari in sua presentia, est irregularis: non habet autem locum id in cessatione à diuinis, aut in ecclesia polluta, aut interdicto generali non seruato à matrice Ecclesia, aut in baptizante in Ecclesia interdicta.

2. Dispensat Papa ad ascendendum ad Ordinem altiorem, Episcopus verò vt ministretur in suscepto.

3. Admittens interdictum ad celebrandum secum, non incurrit irregularitatem prima vice, quamquam communicet in crimine, sed secunda: oportet enim socium prius incidisse.

Ex

1 **Q**uidam putant omne peccatum notorium, facere irregularem: alij solam fornicatione, sed nec id est in usu. Infamis quidem ob ingēs crimē repellitur ab Ordine. Dispensat vero Episcopus, quamquam sublata infamia non video opus esse dispensatione: quandiu verò manet: non puto Episcopum posse dispensare, nisi fortē eam per sententiam auferendo.

IN DIALYS.

1 **C**essante periculo, nō est mortale cum Iudæo conuersare, etiam simul habitando, aut eius medici opera utendo.

2 Licet ei vendere ea quibus utitur in ceremonijs suis, sed non ea intentione ut utatur.

3 Iudæo non licet Christianum seruū aut famulum habere. Quod si eius

si eius seruus Christianus est, aut esse vult, fit liber.

4 Iudæi non sunt prohibendi celebrare suos ritus, aut reficere suas Synagogas.

5 Aiunt quidam, posse Principē non habentem Superiorē in temporalibus, permittere Iudæis vsuras, si ita expediat Reipu. & cogere populum eis soluere pactas, seruareq; sua de ea re statuta: quæ mihi opinio non displicet: licet enim permittere mala minora ad euitanda maiora, vt apparet in meretricio.

I V D E X, vide *Iudiciales actus*,
Iudicium temerarium.

1 **N**on est mortale temere de aliquo iudicare id, de quo ille nihil curat. *Aragon. 2. 2. q. 60. art. 3. Greg. à Valen. ibid. p. 3.* vel de eo credere malum, etiam firmiter, sed putando fortē esse falsum.

2 Quidam

1 Quidam tamē etiam suspicio-
nem putant posse esse aliquando
mortalem, quibus non assentior.
Sed patius D. Thom. 2. 2. q. 60. ar. 3. &
Caiet. ibid. in sum. verb. suspicio. & verb.
Temerarium iudicium. Armil. Iudicium
temerarium, nu. 8.

3 Iudicare malum ex signis pro-
babilibus, mortale non est: est au-
tem si ex leuibus iudices malum
grande de proximo. *D. Thom. 2. 2.*
q. 60. ar. 3. Caiet. Aragon. Valentia ibid.
est communis.

IUDICIALES ACTVS, vide

Appellatio, Beneficium, Censura,
Clericus, Denuntiatio, Fœmina, lu-
ramentum.

De iudice & arbitro, vide Reus.

Iudicem esse in propria cau-
sa licet Superiorem non ha-
benti.

2 Quæstione orta inter Iudicē ec-
clesiasticum & secularem super
iuris-

iurisdictione, ecclesiasticus iudicabit ad quē pertineat: alioquin ad quemuis Iudicem Ordinariū pertinet cognoscere in dubio an sit sua iurisdictione.

3. Malefactores possunt à miserabilibus, vt viduis & pupillis, trahi ad Iudicem ecclesiasticum.

4. Ad Iudicē ecclesiasticum pertinet causa matrimonialis, & an contractus sit vsurarius, & an iuramentum liget, & an aliquid sit peccatum mortale: quamquā inter seculares potest etiam secularis Iudex iudicare de vsuræ iure & facto, *secundum Consuetudinem*.

5. Potest Iudex ecclesiasticus retinere sibi pœnam pecuniariam à se aut statuto impositam, sed præstat dare in vsus pios.

6. Potest Iudex pœnam imponere, cum non est à Iure posita.

Iudex in re aliqua potest procedere

cedere contra impediētes.

7 Iudex inferior non potest remittere pœnam legis, saltem cum pars non consentit (sed Princeps potest, modò nō in damnuū Reip:) potest tamē ex causa minuere seu moderari (*vide glo. 1. q. 3. Si quem, & 2. 1. q. 4. Innocens*) & secundū quosdam, etiam augere, sed ante latam sententiam: item ex magna causa facere contra legem Superioris, & omittere punitionem, si inde sint peiora secutura.

8 Iudex si petente parte non cōdemnet reum ad expensas, tenetur illi, nisi reus iusta de causa litigasset.

9 Iudicem quidē aiunt peccare mortaliter, si non visitet carceres, & curet prouideri pauperibus: quod mihi non improbat.

10 Iudex potest assumere assessorem expensis partium.

11 Potest,

11 Potest, si est consuetudo, accipere aliquid pro salario, & esculenta munera sponte oblata, modo non sint grandia.

12 Iudex, quem scit innocentem, si non possit eripere, ut clam aperiendo carcerem, aut aliter, potest & debet iudicare secundum allegata & probata, nisi sit Princeps: hic enim potest & debet eripere, Ita multi Doctores. *D. Tho. 2. 2. q. 67. art. 2. Caiet. & Aragon. ibid. Alex. Halens. 3. p. q. 40. in. 6. art. 2. Sot. li. 5. de iust. q. 4. ar. 2. Ricb. 4. d. 18. art. 3. q. 2. ad. 1. Valentia to. 3. dis. 5. q. 11. p. 2.*

Ego verò nō satis intelligo, quomodo possit iudex, nedū debeat, cōdemnare, quē scit innocentem.

13 Iudex alibi notoriē excommunicatus, validē iudicat vbi id occultum.

14 Iudex in lite difficili potest partes cogere ad compositionem.

15 Iudex

15 Iudex non potest esse, rei cō-
sanguineus: nec ađtori suspectus.

16 Clericus de consensu Epif-
copi potest litigare sub iudice Ec-
clesiastico non suo, & sub seculari
in causa temporalī.

17 Iudex nō potest punire eum,
à quo contra ordinem Iuris con-
fessionem extorsit.

18 Iudex Ecclesiasticus laicum à
se condemnatum ad solutionem,
non potest cogere vt soluat, nisi
inuocato auxilio brachij secula-
rijs, *secundum Conar.* ego putarim
posse per excommunicationem,
aut aliud remedium ecclesiasticū.

19 Iudex torquens sine sufficien-
tibus indicijs, tenetur de damno:
nec ea rei confessio valet.

20 Non potest Iudex punire ob
crimen extra suum territorium
factum, nisi fortē suum subditum.

21 Arbiter etiam cum potestate

plenissima, si lædat enormiter, potest petere reductionem ad arbitrium boni viri, etiam qui iuravit stare sententię, & renuntiavit petitioni reductionis.

22 Laicus potest esse arbitrator in re spirituali, arbiter autem nō, sine Episcopi autoritate. Arbiter enim debet sequi formam Iuris, non autem arbitrator.

De modo procedendi.

NON proceditur cōtra aliquē sine accusatore, vel infamia, quæ est velut accusatio, nisi Princeps aliud iubeat, aut scandalum magnum vel periculum postulet, vel alioqui Reip. bonū, vel Communitatis, vel alicuius particularis: æquiualeat autem accusationi facti euidentia, & manifesta indicia. *Vide Ant. 2. p. tit. 9. cap. 1. §. 21. Palud. 4. d. 19. quest. 4. Tab. Inquisitor. quest. 6. 7. & 8. Nauarr. cap. 18.*

num.

num. 27. & 28. & alijs sequenti-
bus. D. Thom. 2. 2. quest. 69. Caiet. &
aly ibid.

2 Cùm proceditur contra aliquē
per viam accusationis, requiritur
semiplena probatio: cùm autem
per viam inquisitionis, infamia,
vel sufficientia indicia, Iudicis
arbitrio.

3 Probat semiplenē vnus testis
omni exceptione maior. D. Tho. &
aly citati.

4 Consuetudo Iudicum proce-
dendi non secundū omnia requi-
sita à Iure, diu approbata, videtur
obtinere vim legis.

De testibus.

1 CVM sit inquisitio genera-
lis de criminibus, indican-
da sola notoria, aut quorum est
infamia, & manifesta indicia, aut
quæ contra bonum commune,
aut in damnum proximi, quod

aliter non possit impediri.

2. Testis non tenetur respondere, nisi sciat se teneri (quâquam in dubio, si res non vergat in damnum graue alicuius, cui non præponderet damnum Reip. præsumendum est pro ludice) scilicet si proceditur per inquisitionem, esse probaram infamiam, aut sufficientia indicia: cum per accusationem, esse semiplenè probatum.

3. Nemo tenetur testificari cum suo graui damno: nec ad mandatum denuntiandi, si non potest probare: secus est si iubetur esse testis: tunc enim sufficit scire esse semiplenè probatum.

4. Quando non desunt alij testes, non tenentur testificari criminaliter rei ascendentes vel descendentes, coniux, socer, gener, vitricus, priuignus, frater, cognatus intra quartum gradum, secundum

Ius

Ius Civile, libertus vel patronus, vel qui est de familia rei: nec civiliter filius, aut vxor. Quâdo verò res non potest probari nisi per certas personas, coguntur testificari etiam prædicti: item in hæresi, aut re perniciofa Reipublicæ.

5 Proxenetæ non potest cogi testificari de contractu in quo fuit mediator, nisi vtræque pars consentiat.

6 Secretò tibi commissum, quod aliàs non sciebas, non potes prodere, nisi vergat in damnum graue alicuius, nec possit id aliter impediri quàm prodendo: nam tunc prodendum iudici legitimè interroganti, etiamsi iurasses te celaturum, nisi maius sit damnum rei, quàm aliterius, si reueles. *Vide Sor. de secret. tegen. in. 2. quest. 7. Siluest. Testis quest. 8. D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 1. ibi.*

Caict. Valentiam. p. 1. Naua. c. 1. Sn. 60.

Gr. c. 25. m. 42.

7 Testificari tenetur quisque, vel denuntiare, etiam non interrogatus, ad liberandum innocentem (si tamen is condemnatur ob homicidium quod scis factum ab alio, non teneris istum prodere ad liberandum illum, sed tamē potes) item si rem perniciosam Reip. aliter non possit impedire.

8 Quod solum audisti, potes testificari te nescire.

9 Non legitimē interrogatus potes negare te scire, subintelligēdo ut tenearis prodere. *Cordo. insum. q. 64. Valent. 3. p. disj. 5. q. 13. p. 2.*

Merc. li. 6. c. 11. Vinal. p. 3. c. 16. n. 11.

10 Testis nihil potest accipere pro veritatis testimonio, sed pro damno quod patitur: quod si accipiat pro falsitate, aut pro eo ad quod non tenetur, non tenebitur

restitui

restituere. *Vide* RESTITVTIO.

11 Laicus non potest esse testis contra Clericum in causa criminali, nisi in crimine notorio, aut hæresi, aut Simonia, aut læsa maiestate.

De accusatione.

1 **A**ccusatione debet præcedere inscriptio, & litæ citatio.

2 Accusandi ius habens, non tenetur prius fraternè corripere. *Soto de reg. secret. in. 2. q. 2. concl. 4. Palu.*

4. d. 19. q. 4. art. 1. *Ang. accusatio. n. 1. Tab. ibid. nu. 1.*

3 Accusare vix quisquam tenetur, nisi fortè in graui causa Reip.

4 Accusator nõ potest causa desistere cum damno Reip.

De reo.

Reus non tenetur fateri crimen, nisi sciat esse semiplenè probatū. *D. Tho. 2. 2. q. 69. vbi Caiet. Arag. & Alij. Sot. de iust. li. 5. q. 6. ar. 2.*

Nauarr. c. 18. nu. 57. & cap. 27. n. 35.
imò fortè nec tūc tenetur: de quo
vide infra. *Vide Siluest. Confess. delicti.*
q. 1. & P. Nauarr. libr. 2. cap. 4. dub. 2.
num. 142.

2 Non potest interrogari de socijs occultis, nisi in crimine nimis pernicioso, aut atroci, aut lege, aut consuetudine id concedente aut requirēte id damno alicuius, quod aliter non possit impediri: nec sociorum reuelatio extorquēda tormentis, nisi sint indicia sufficientia quòd habeat socios.

3 Non tenetur quis ideò suum crimē prodere, quod videat alteri ab aliquo falsò imponi: potest tamen si velit.

4. Potest quis metu torturæ prodere socium delicti, & occultum suum crimen dignum morte (et si id quidam negant) & crimen alienum sibi secretò commissum: non enim

enim tenetur cum tanto dolore celare.

5 Ad supplicium ductus non tenetur fateri quod malè negavit, nisi alioqui graue damnum sequeretur.

6 Reus non est cogendus à Confessore fateri crimen, nisi sit clarissimum ad id teneri, cum præsertim sit aliquorum opinio, & Iudicum, & Iurisperitorum, reum non teneri fateri crimen, etiamsi iurasset dicere veritatem: intelligitur enim, secundum illos, modò non sit in sui præiudicium.

7 Reus non tenetur illa fateri, ob quæ reuelata iniuste condemnaretur: potest ergo negare, intelligendo se non fecisse sic ut teneatur prodere.

8 Torqueri non potest minor quatuordecim annis, nec grauidæ, nec qui est in dignitate, aut

nobilis, aut Doctor.

9 Reum & fugere licet satellites insequentes, & ab alio ad id iuari, non tamen resistendo: non est autem resistere, se àprehendente excutere, etiam illum trahendo, & fugere etiam effracto carcere & vinculis, etiamsi alij vincti sint etiam fugituri. *Vide Caiet. 2. 2. q. 63. art. 4. Arag. ibid. Sot. de iust. lib. 5. q. 6. art. 4. Ang. Carcer. n. 3. Tabiena. ibid. n. 1.* Si tamen est iustè ad mortem dānatus, etsi potest, non tamē tenetur fugere; secus si iniustè. Cū autem licitū est fugere, licet alijs ad id iuare, nisi lex prohibeat, aut officij propriij ratio. *Vide Caiet. & Tab. locis citat.*

10 Damnatus ad solum carcerē, non potest fugere, secūdum quosdam: quibus nō assentior. *Vide Coar. li. 1. resol. c. 20. n. 10. & Sot. citat.* certè qui ob debita, quæ non potest

test vllō modo soluere, illic tene-
tur, & fugere potest, & ad id iu-
uari ab alijs.

11 Damnatus ad inediā, potest
oblatum cibum comedere: an ve-
rō etiā teneatur, non conuenit in-
ter Doctores: potest quidē alius,
cui ex officio nō est prohibitum,
ei offerre, non tamen tenetur.

12 Damnatus ad haustum vene-
ni, potest bibere.

13 In crimine misti fori, quale
est sacrilegium, superstitio, vsura,
punitus insufficiēter à Iudice ec-
clesiastico, potest iterum à Iudice
seculari puniri.

14 Potest quis puniri ex conie-
ctura, seu præsumptione certissi-
ma, vt si deprehensus sit nudus
cum nuda in lecto. *Vide Thom. 4.
d. 35.*

15 Reus qui capi nō potest, post
sententiam potest in alieno terri-
torio

torio puniri, de voluntate tamen domini, saltem præsumpta.

De sententia, citatione, & appellatione.

1 **S**ententia lata sine citatione rei, & copia se defendendi, est nulla, nisi evidens sit nullam esse defensionem: item data in ecclesia à Iudice seculari, nisi detur per modum voluntariæ iurisdictionis, ubi scilicet nemo se opponit: item si feratur ordine Iuris non seruato, aut interueniente pecunia, nisi sit arbitri.

2 Oportet sententiam ferri sedendo, & loco publico & honesto, & die, non nocte: & non in festo, nisi postulet necessitas, aut pietas.

3 Citationem oportet dari intra tempus conueniens, & causa expressa, & tempore non feriato, & loco honesto & tuto. Citatus verò, si est impeditus, non tenetur

tur per alium comparere.

4 Iudex, nisi sit Princeps, non potest regulariter mutare sententiam diffinitivam: si tamen constet de iniustitia, restituitur condemnatus.

5 Sententia iniusta, sed data secundum allegata & probata, & non continens intolerabilem errorem, valida est in utroque foro.

6 Executor sententiæ Principis iubentis suspendere absque processu, non peccat.

7 Licet exequi sententiam Superioris iniquam, sed validam. *Vide de senten. Indic. deleg. c. 28.*

8 Sententia Prælati ligat subditum alibi existentem. *Vide EX COMMUNICATIO.*

9 Impediens iustæ sententiæ executionem per appellationem tenetur de damno & interesse. *Vide silvest. & alios verb. appellatio. Sor. l. 5.*

381 DE SENT. CIT. ET APPEL.

de iust. q. 6. Arag. 22. q. 69. art. 1.

10 Qui appellauit, non censetur
damnatus.

11 Cum prohibetur appellatio,
intelligitur quæ non est iusta.

12 Quilibet etiam Religiosus
potest appellare à sententiæ gra-
uamine.

13 Quilibet potest ad Papam ap-
pellare.

14 Appellari potest à sententia
Iudicis appellationis.

15 Appellandum intra decē dies
post sententiā : non currit autem
tempus datum ad proseguendum
appellationem, durante partium
compositione, seu consensu.

16 Potest quisque appellare pro
eo qui ducitur ad supplicium.

17 Appellatione pendēte, nihil
innouandum.

18 Appellatio, si non potest fie-
ri coram Iudice, fiat coram Nota-

rio

DE ADVOC. NOT. ET PROC. 383
rio, & vno saltem honesto viro.

DE ADVOCATO, Notario,
 seu tabellione, & procuratore.

1 **A**dvocatus Publicus potest
acogi per Iudicem patroci-
nari litiganti, accepto competen-
te stipendio.

2 Tabellio in foro ecclesiastico
potest esse laicus.

3 Tabellio factus Clericus aut
Religiosus, non perdit officium.

4 Tabellio, nisi à Principe crea-
tus, non potest extra suum terri-
torium instrumenta conficere.

5 Tenetur tabellio rogatus cōfi-
cere instrumentū, quia id iuravit.

6 Tabellionis, cum haberi nō po-
test, vicem suppleant duæ personæ
honestæ.

7 Tenetur tabellio de damno ex
imperitia.

8 Notarius Visitatoris, si non est
de eius familia, nec habet salariū

ex

ex publico, potest aliquid accipere à visitatis, nisi statuto aut consuetudine prohibeatur.

9 Procurator in iudicio potest esse quis ante vigesimum quintum annum, & in causis spiritualibus laicus.

10 Procurator nō potest de quota pacisci.

IUVENIS.

I Vuenem intelligunt Doctores, cū loquuntur de periculo incontinentiæ vsque ad annum quinquagesimum.

IVRAMENTVM.

I Vramenta nō sunt, In mea fide, In mea conscientia, In fide Christiani, In fide Religiosi, In veritate : tantū enim significatur, Ita est, seu, Verum est: nisi quis intendat iurare: idemq; quidā censent de ijs, Per meam vitam, Sic me Deus adiuuet, Per Deum, Coram

ram Deo dico, Deus scit me dicere verum: quanquam alij negant. Ego rem pendere puto ex intentione dicentis, & ex communi hominum vsu. Vide August. *epis.* 89. qui iuramentum censet, Deus scit me dicere verum: & quidem illud D. Pauli, Corā Deo quia nō mentior, iuramentum est. Vide D. Thom. cum suis. 2. 2. q. 89. ar. 3. Sor. lib. 8. de iust. q. 1. ar. 1. Nauar. c. 12. D. Ant. 2. p. tit. 10. in. 3. Couar. c. quantum pactum. de pact. in. 6.

2. Iurare per creaturam non referendo in Deum, sed per ipsam, quantum potest, veritatem confirmando, peccatum quidem est, sed iuramentum propriè non est.

3. Assuetum falsò iurare, etiā cū verum inaduertenter iurat, peccare mortaliter, quidam aiunt, alij negant.

4. Mortale est iurare te facturum

quod credis te facere non posse. *Silu. Iuramentum. 4. q. 18. & est comu-*
nis : item si iures falsum , etiã sine
 animo iurandi. *Caiet. citat. art. 7. ad*
4. Couar. xbi sup. 1. p. §. 5. nu. 2. item
 si iures aliquid promittendo sine
 animo promittendi : ipsum enim
 iuramentum obligat etiam non
 habentẽ animũ se obligandi, mo-
 dõ habeat animum iurandi. Qui-
 dam tamen dicunt , iurantem si-
 ne animo se obligandi , pecca-
 re quidem , sed non obligari : ad-
 duntque , qui non habent ani-
 mum implendi , non habere pro-
 mittendi , adeoque nec se obli-
 gandi.

5 Qui se iurat factum peccatum
 veniale , peccat venialiter : si verõ
 iurat sine animo faciendi , peccat
 mortaliter. *Nauar. c. 12. nu. 13. Silu.*
verb. Periurium, & alij.

6 Non est mortale iurare se non
 factu-.

facturum quod facere melius est,
 nec si iures falsum quantum ad
 verba, sed verum quantum ad in-
 tentionem petentis iuramentum,
 vt tempore pestis te non venire
 ex illo loco, subintelligendo in
 quo sit pestis, vt ille putat: aut
 non cum illo locutū, scilicet quod
 ille suspicatur. *Silu. iuramentum. 3. q. 2. in fin. Nauar. c. 12. n. 19.* Ita quidā
 probabiliter: quod mihi non ad-
 modū tutū videtur, nec proba-
 rim faciendum: nec tamen factum
 improbarim, itemque secundū
 istos potest iurare ludici te nō fe-
 cisse, scilicet vt ille putat: & cogē-
 ti facere quod nō licet, aut nō te-
 neris te facturū, scilicet si licebit,
 vel si teneberis: & extorquēti ali-
 quid iniuste, te nescire, scilicet sic
 vt illi tenearis dicere. *Valent. 10. 3. disp. 5. q. 13. p. 2. Mercad. lib. 6. c. 11. Kinal. p. 3. c. 16. nn. 11. Cordub. q. 64.*

Denique cum non teneris iurare ad mentem petentis, posse ad tuam. *Idem qui sup. & Toler. lib. 5. cap. 58.* quod alij negant, dicentes verba absolute falsa non excusari illa mentis subintellectione. Vtrique docti, vtrique probabiliter.

7 Rem leuem iuramento promissam non præstare, non est mortale. *Sot. lib. 8. q. 1. art. 7. Silu. Iuram. 1. Nauar. cap. 12. num. 10. Tolet. lib. 4. c. 21.* (et si quidam esse affirmant) atque itidem dicendum si rei promissæ particula aliqua omittatur. Illud certum apud omnes, quicquid etiam leuissimum falso iuretur, asserendo, aut negando, esse mortale.

8 Qui se iurat aliquid facturum, quod postea facere non decet, non tenetur facere: nec si iurauit alterius causa, qui fieri non vult. *D. Tho. 2. 2. q. 89. ar. 9. ad. 2. Caiet. ibi. Sot. lib. 8. de*

8. *de iust. q. 1. ar. 9.* nisi simul ad honorem Dei iurasset: esset enim tunc velut votum quoddam: quanquam & hic etiam, secundum quosdam, non teneretur, si ille, cuius fieri interest, relaxet obligationem: ut si quis ad Dei honorem iurasset pauperulam ducere, illaque relaxet.

Navar. c. 22. nu. 22.

9 Fraude inductus ad iurandum, quam si nouisset, non iurasset, non tenetur. At extortum vi iuramentum de re non illicita, obligat, nisi per Superiorem relaxetur, aut sit de matrimonio contrahendo ex metu ad id incusso factum, qui cadat in constantem virum.

10 Iuramentum de re imprudenti, aut indifferenti, aut melioris boni impeditiuum, non obligat. *Valent. tom. 3. dis. 6. q. 6. p. 4. Tolet. li. 4. c. 22.* id tamen postremum intelligunt quidam, nisi iurasses in alicuius

fauorem, verbi gratia, ducere aliquā: non enim potest omittere ob continentiam, sed ob Religionē, aut Sacerdotium potes. *Molin. tit. 1. de iust. & iur. tract. 2. dis. 149. Vide MATRIMONIUM, SPONSA-LIA, VOTVM, & cap. 16. de spon. & matri.*

11 Iurans redire ad carcerem, tenetur (nisi esset iniquē detentus) etiam cum vitæ periculo. Quidam tamen etiam ad iniustū carcerem redeundum aiunt, nisi iuramentum relaxetur per Episcopum.

12 Ciuitas tenetur iuramento maiorū, non vi iuramenti, sed pacti & fidelitatis: itaque si non seruet, non est periura.

13 Iurans alterius factum, tenetur solum dare operam vt fiat.

14 Iurans parere, potest appellare à grauamine iniquo.

15 Iurans

15 Iurans facere certo tempore, si non potest, tenetur postea.

16 Iurans nō obligatur ad ea ad quæ non intendebat se obligare, scilicet ad ea de quibus si cogitasset, non ea intendisset in alijs quæ promittebat includere, sed exclusisset: nec etiam obligatur si id accidat, quod si fuisset iuramenti tempore, id fuisset temerarium.

17 Iurans puellæ spōsalia, alioquin se non passuræ ab illo violari, tenetur ducere, etiā si fictè iurasset.

18 Tenetur quis iuramēto factō à procuratore suo nomine ex speciali mandato.

19 Iuramentū confirmat contractū lre irritū ob fauorem priuatum, secus si irritum est ob fauorem publicū: itaq; firmat contractū impuberis doli capacis. Quidam tamen aiunt, iuramentum sortiri naturam actus cui adheret,

adeoq; non facere irreuocabile, quod secundum Ius est reuocabile, vt testamentum: alij, nisi lex etiam iuratos contractus irritet, firmari iuramēto. Mihi placet distinctio posita supra.

20 Iurans soluere, potest compensare, nisi contrarium intēdisset dum iurauit.

21 Iuramentum secundum contrarium primo non obligat.

22 Iuramentum tenetur implere etiam Religionem ingressus, si potest: nisi haberet modum voti, vt cūm sit ad honorem Dei.

23 Iuramentum de celando secreto, intelligitur, nisi id alteri noceat.

24 Iuramentum de seruādo omnia statuta, intelligitur si sint licita, & nisi abrogentur.

25 Ciuitatis iuramentū si maior pars non seruat, non videntur alij teneri:

teneri: non enim putandi se obligasse etiam in tali casu.

26 Periurium ex se grauius est homicidio: secus est ex parte damni.

27 Potest ab infideli peti vt iuret, & iuramentum eius per falsos Deos recipi.

28 In dubio de validitate iuramenti, interpretabitur habēs Episcopi auctoritatem.

29 Iuramentum factum in aliquius fauorem, potest iste relaxare, vel eius Superior.

30 Iuramentum impuberis irritatur patre contradicente. *Vide gl.*

31. q. 2. *Mulier.*

31 Pater potest irritare iuramenta filij habentia speciem voti, vt potest vota: & quisque iuramenta subditi facta de rebus sibi subiectis.

32 Qui potest dispēsare in votis,

vel commutare, potest & in iuramentis. *501. lib. 8. q. 1. ar. 9. Vinal. p. 3. c. 4. a num. 8. vsq; ad. 13. vbi non est preiudicium tertij. Tole. lib. 4. c. 23. Conar. q. 312. in quo casu solus Papa potest. Quod si est dubiũ an sit illicitum, vel nociuum, vel est extortum vi, dolo, aut metu, poterit Episcopus.*

33 Episcopus potest dispensare in iuramentis nõ reseruatis Papæ ex lege, vel consuetudine. Nõ est autem ei reseruatum iuramentũ de adeundo Ierosolymam.

34 Iuramentum à se factum in Dei gloriam, potest quisq; commutare in rem apertẽ meliorem.

35 Potest quis vrgente necessitate, qua non potest adire Superior, iuramentũ violare, credens in illa non obligare, vt sentit Syl.

36 Dispensatio iuramenti sine causa non valet.

37 Qui

37 Qui iuravit non petere dispensationē voti, vel iuramenti, vel ea non uti, poterit rem Superiori indicare, si id ratio postulet: & si is dispensationē dederit, uti *Ex Soto.*

IURISDICTION.

Iurisdictionem dat tacita rati-
habilitio de presenti, non de fu-
turo tempore.

Iurisdictionis concessio est fa-
vorabilis, nec censetur reuocata
ante reuocationis notitiā. Quod
si publica est, potest eam exercere
qui non est denunciatus, excom-
municatus, aut suspensus, *secundū*
Natur. quod ego intelligo quātum
ad validitatem: nam quantum ad
peccatum, qui est ab ea suspen-
sus, non video quomodo possit
licitē.

2 Iurisdictione delegata in ali-
qua causa, qui nondum cœpit uti,
expirat morte delegantis ei nota,
nisi

nisi aliud constet de huius voluntate.

3 Iurisdictione commissa, intelligitur commissa omnia sine quibus non potest commodè expediri.

4 Iurisdictionio voluntaria, id est, quando nemo se opponit, potest ubique & semper exerceri.

IUS PATRONATUS,
vide *Electio*.

1 **I**us patronatus esse quid spirituale quidā aiunt, alij negant: alij esse partim temporale, partim spirituale: *Vide glos. 1. q. 1. Quod autem, c. 16. q. 7. P. 1. c. 16. de Iure Patron.*

2 Id Ius solet sibi reservare, qui præbendam instituit de bonis suis: potest verò in id consentire Episcopus, etiam post factam donationem.

3 Transiit ad hæredes & re vendita, aut data in feudum, non autem

tem in legatarium, nisi de consensu Episcopi: nec transit in confiscatione Iudicis secularis, sed ecclesiastici.

4 Lex posita à patrono in fundatione beneficij, sed non recepta, non seruanda: nec si sibi retineat aliquod setuitium in dotatione ecclesiæ, etiã cum autoritate Episcopi, validum id est.

5 Patronus non potest se præsentare, sed potest ei Episcopus conferre motu proprio.

6 Præsentatus, si non est idoneus, potest ab Episcopo repelli. *Ex Trident. d. Sess. 25.*

7 Institutio sine præsentatione patroni non negligentis in præsentando est nulla. Quòd si laicus non præsentet intra quatuor aut sex menses à vacatione, Episcopus prouidet.

8 Patronus pauper alendus ex
redi-

reditibus ecclesiæ non necessarijs.

9 Non derogatur iuri Patronatus, nisi id specialiter dicatur: & quidē si est Rex, Dux, aut Marchio, oportet horū fieri mentionē.

LAVDEMIVM, vide *Feudum*.

LAVS, vide *Honor, Vana gloria*.

LEGATVM, vide *Bona, Hereditas, Vsusfructus*.

1 LEGATVM Ad vsū primū potest Papa in alium pium cōuētere, & Episcopus in magis pium ob necessitatē, & æquē pium ex causa legitima, consentiente hærede, & loco pio cui fuerat relictum.

2 Legatum ad vsū profanum potest Princeps non habens Superiorem in temporalibus cōuētere in alium profanum, vel pium.

3 Lega-

3 Legatum in vsum aliquem, si non potest impleri, potest Episcopus in alium mutare.

4 Legare non potest, qui non potest testari.

5 Mutus potest legare nutibus.

6 Legatum potest quis mutare dum viuit.

7 Legato principali, venire accessoria etiā pretiosiora, quidā aiunt, alij negant: certē legato lecto, veniunt eius ornamenta.

8 Mortuo legatario ante legantem, nihil debetur.

9 Quod accrescit legato viuentem legante, est legatarij, vt legato gregi pecudes natæ, & fundo legato addita pars, vel ædificium. At acquisitum ex legato ante aditam hæreditatem, non ei accrescit, vt lucrum ex pecunia, vel equo.

10 Vestes legatæ dādæ, etiā si legas putasset plus aut min⁹ valere.

11 Leg-

11 Legatis vestibibus domi existentibus, intelliguntur etiam quæ apud sartorem.

12 Falsa demonstratio aut causa non vitiat legatum: nec conditio quæ per legatarium fieri non potest: itaq; conditio in legato quod nubat, si non potest sine dispensatione, rejicitur, tanquam impossibilis de iure: rejicitur etiam conditio contra bonos mores.

13 Legatum tibi relictum à falso credente te suum esse filium, potes tenere: nisi ex verbis testatoris colligatur eius animum fuisse, non velle legare causa non subsistente.

14 Legatis omnibus bonis, intelliguntur etiam iura & actiones.

15 Legatarius iuste possidet, etiã si testamentum sit nullum.

16 Legari potest spurio ratione alimentorum & dotis, sed redit legatum

gatum ad hæredes patris: at legatum naturali, ad huius hæredes transit.

17 Deportato non potest legari.

18 Alimenta danda ubi legatarius vult habitare, nisi ea legans aliud dixisset: quod si voluit domi manere, non tenetur in aliquo seruire.

19 Legatum factum filio computandum in legitimam.

20 Legatum annuum potest peti in principio anni, nisi aliud appareat voluisse legantem.

21 Legata minuenda, si casu fortuito minuatur hæreditas.

22 Peccat qui non soluit legata quam primum potest: incidit autem in pœnas iuris, si pia non soluit intra sex menses ab insinuatione testamenti, alia vero intra annum.

23 In legatis ad pias causas sufficiunt.

ficiunt ubiq; duo testes, & debentur ea etiam ante aditam hæreditatem, & hæreditate non adita: id quod etiã de alijs legatis usus obtinuit. *Vide Panor. c. Relatũ, de test.* Non detrahitur autem delegatis pijs Falcidia, nisi testator dixisset, aut hæres esset pius locus institutus: nec Trebellianica.

24 Sufficit legatariũ esse capacẽ legati tempore mortis testatoris.

25 Nato filio post testamentum, valent legata, si non sunt magna, aut si præsumitur testatorem voluisse vt valerent.

26 Si legatum traditur à testatore, fit donatio inter viuos.

27 Legatum factum ecclesiæ, intelligitur de Parochia, nisi aliud dicatur. Debetur autem Episcopo quanta pars legatorũ ecclesijs causa pietatis: cõsulenda tamen in ijs recepta consuetudo.

28 Ad legata tenentur hæredes pro rata.

29 In legatis sub disiunctione: optio erit eius ad quem verba diriguntur, alioqui legatarij.

30 Si quis legauit scienter rem alienam, hæres emet, vel dabit estimationem: item si ignoranter legetur personæ coniunctæ, vel causæ piæ.

31 Si rem hæredis alteri legauit, etiam ignoranter, dabit hæres, modo sit institutus in aliquo ultra legitimam.

32 Legatum puellæ ut nubat, si moritur, dabitur operi simili.

33 Legatum in alterius voluntate relictum, valet, si est ad causam piam.

34 Legatum alicui si nubat, aut si habeat filios, habebit etiam professâ Religionē: idemq; est de legato causa dotis, aut donationis

propter nuptias, etiamsi legans contrarium voluerit: tenebiturq; hæres in conscientia, secundum quosdam. Alij dicunt sequendam legantis mentem.

35 Conditio de nubendo in ea quæ nunquam nupsit, & consummauit, aut de nubendo arbitrato alterius, in ea quæ non sit vidua, aut de non contrahendo matrimonium, in eo qui nūquam contraxit, reijcitur. Quod si dicitur, Cum consilio talis, audiendum est, etsi non sequendum.

36 Legatum cum conditione si fiat Religiosus, aut Presbyter, nō habebit, si non fiat.

37 Legatum vt nubas cuidam, habebis, etiamsi nubas alteri, aut ingrediaris Religionem, aut si per te non stet quin fiat, aut ille mortuus sit.

18 Legatis mille si vxorem du-

cas, & centum si fias Clericus, habebis mille si fias Clericus, secundum quosdam: alij negant.

39 Legatum ut emas vestem, habebis etiam si non emas: sic legatum ut possis nubere, habebis etiam non nubens: si autem pro dote, dabitur, si non nugas, in opus simile.

40 Legatum ut nugas cuidam, si voluerit, si primo nolit, & postea velit, habebis etiam si non ducas.

41 Legatum alicui cum fuerit triginta annorum, si tunc mortuus sit, dabitur eius heredi.

42 Legatum alicui, quandiu erit vidua, & post eius mortem tibi, si nubat, tuum est statim.

43 Legatum si caste vixerit, non amitti si nubat, alij aiunt, alij negant. Quod si legatum si pudice & honeste vixerit, non amitti nisi per copulam carnalem aiunt qui-

dam, alij etiā per amplexus & oscula & tactus impudicos amitti.

44 Legatis equis, vel bobus, dantur mediocres.

45 Legatus calix intelligitur argenteus: si planeta verò, serica.

46 Legata re litigiosa, litigabitur sumptibus hæredis.

47 In legatis facienda ampla interpretatio.

48 Legatum ad piam causam, gaudet priuilegio relictæ ecclesiæ.

49 Legans creditori, in dubio videtur voluisse compensare.

50 Legatum pauperibus in communi, potest dari fabricæ ecclesiæ pauperis.

51 Legata valent etiam sine hæredis institutione.

LEGATVS, vide *Delegatus*.

LEGITIMA, vide *Hæreditas*, *Parentes*, *Religio*.

i Le-

Legitima, si filij plures quam quatuor, est dimidium bonorum quæ reliqua sunt solutis debitis defuncti, & impensa funeris: quòd si non plures, est tertia tantum pars, atque id est quod inter omnes diuidendum necessario: est enim debitum filiis legitimis, eisque mortuis, nepotibus legitimis. Debetur autem à matre etià filiis naturalibus, non autem spuris. Debetur & parentibus legitimis à filiis nō habentibus filios, & fratribus ex parte patris, si quis infamen hæredem instituat, cum illi non essent ingrati. Quod si illis in testamento nihil esset relictum, esset nullum: si autem minus legitima, supplendum.

2 Non potest filia tolli legitima statuto, secundum quosdam: sed potest statui vt sit contenta dote sufficienti, modò ne enormiter

lædatur. Potest verò, secundum alios, legitima statuto minui, & ex causa tolli, sed non alimenta, nec dos; & quidem alicubi per primogenituram priuantur alij filij legitima.

3 Filia dotata potest petere supplementum legitimæ, si ei non renuntiavit expressè. Computanda autem sunt omnia ei data à patre occasione matrimonij, exceptis vestibus ad vsum quotidianum necessarijs.

4 Renuntiatio legitimæ facta per metum, non firmatur iuramento.

5 Filius renūtiāns hereditati etiā cum iuramento, potest petere supplementum legitimæ: in quam tamen computandum, quod ex bonis patris inhonestè expendit, nisi præsumatur pater donasse. Supplementū autē legitimæ nō petitū potest petere hæres etiā extraneus.

6 Legitimā donata filio inter vivos potest à patre reuocari.

7 Professus Religionē, debet filio legitimā statim, & pater infidelis filio facto Christiano. *Vide RELIGIO.*

8 Non computatur regulariter in legitimā donatio patris ab initio valida, computatur autem, secundum quosdam, quæ morte confirmata, & donatio dotis, aut propter nuptias, aut pro liberatione filij à pœna delicti.

9 Filij ob hæresim patris damnati, priuantur legitima: non autem ob eius crimen læsæ maiestatis, secundum quosdam.

10 Non potest legitima grauari à testatore, nisi in vtilitatem filij, aut propter debita, aut de filij consensu: nec dos, nisi in quantum legitimam excederet. Potest tamen filius prohiberi eam alienare &c.

que ad tertiam generationem.

11 Legitima, Iudicis arbitrio, & non hæredis, ex hæreditate deducenda.

LEX, vide *Interpretatio, Iudiciales actus, Iuramentum, Pœna.*

1 **L**ex humana non obligat in conscientia, vbi constat eius rationem seu intentionem principalem cessare; solet autem intentio ex præmio colligi. Cessat & obligatio cessantibus inconuenientibus ob quæ lata est. Item si lex est inutilis: item in casu quem si legislator cogitasset, excepisset: item si non est recepta à principio, etiam ignorante id legislatore: aut non recepta est à maiori parte talium personarum, de quali excusando loquimur, sciente Superiore, & non contradicente, ad quod sufficit bis aut ter fecisse contra legem: item in casu
scan-

scandali, aut infamiae, aut metus cadentis in constantem virum, aut cum occurrit casus ubi ratio iudicat non seruandam: aut cum fundatur in praesumptione, & constat de contrario: aut cum est iniusta, aut non in bonum commune, aut afferens magnum damnum: aut cum est valde difficile obseruare: reputatur enim iu iure impossibile.

2 Cum lex condemnat alioqui licitum, intelligenda est solum in foro exteriori.

3 Quantum & quomodo lex obliget, petendum ex communi interpretatione, & usu, praesertim bonorum.

4 An lex ad mortale peccatum obliget, coniiciendum ex verbo praeeptiuo, vel re graui quam praecipit, vel magna poena quam apponit.

5 Non est mortale facere contra legem in re parua, aut sine plena deliberatione, & secundum quosdam, si absit contemptus: sed id alij negant.

6 Cum in lege Ecclesiastica dicitur, Teneatur, vel, Precipimus, videtur esse obligatio mortalis peccati: secus si dicatur, Faciant, vel, Dicant, vel, Ordinamus, vel, Statuimus, vel, Mandamus, vel, Iubemus: quanquam, Debet, Mandamus, Prohibemus, & Oportet, quidam putant obligare ad mortale.

7 Cum in lege sunt multe poenae, non habet locum in ijs, in quibus non possunt omnes verificari.

8 Cum in lege excipiuntur aliqui casus, intelliguntur excepti etiam qui alias Iure excipiuntur: & si materia est fauorabilis, etiam omnes similes, & quos excipi aequitas postulat.

9 Lex Papae & Imperatoris, nisi aliud

aliud dicant, nō obligant nisi post
duos mēses à publicatione in Pro-
uincia in qua quis est: etsi quidam
putant ligare statim scientes pri-
mam promulgationem: id quod
de legibus inferiorū concesserim.

10 Lex prohibens non est extē-
denda ad casum in quo non est
tanta ratio: lex enim tantum ex-
tenditur ad suæ rationis limites:
itaq; vbi eadem apertē ratio, idē
ius: quod intellige cū lex ratio-
ne vtitur, secus enim est si sola vo-
luntate legislatoris.

11 Lex priuans ob peccatum re-
lure possessa, intelligitur in foro
exteriori post condemnationem.

12 Lex Principis generalis, etiā
à Clericis, secūdum quosdam, ser-
uanda est, si nullum eis aut Eccle-
sijs speciale damnum affert.

13 Approbatio Papæ habet vim
constitutionis.

14 Cùm lex præscribit formam super eo, in quo quis alioqui habet potestatem, actum contra legem tenet.

15 Cùm lex dānat iunantes malefactores, aut receptātes, &c. intelligit tanquā malefactores, non autem si ob necessitatem faciant, aut pietatem.

16 Lex vetans aliquid, non comprehendit facientes bona fide.

17 Per lus nouum non receditur ab antiquo, nisi exprimatur.

18 Nulla ferè lex præcipiens denuntiare delinquentes, est recepta, nisi in casu, hæresis.

19 Lex Ciuilis tollitur consuetudine contraria decem annorū: & etiā ecclesiastica, si Papa sciens non cōtradicat: itemque lex Episcopi, Episcopo non contradicente. Quin etiam quæuis consuetudo per duos vel tres actus contra-

tra-

trarios, sciente Superiore & tolerante, legem abrogat, secundum quosdam, nisi sit contra publicam utilitatem.

10 Contra legem derogantem futuræ consuetudini, potest ex causa derogari consuetudine.

21 Nulla lege tollitur consuetudo rationabilis certi loci, nisi fiat eius mentio: nec statuta particularia non continentia solum ius commune, nisi lex aliud aperte dicat. *Vide cap. 1. de constit. lib. 6.*

22 Lex reuocatoria privilegiorum, non habet vim usque ad publicationem.

23 Lex generalis posterior limitatur per specialem priorē quantum ad id in quo ei contrariatur, etiam si dicat, Non obstantibus quibuscunque.

24 Lex sequens non tollit factum præteritū, etiam si huius effectus pendeat ex futuro.

25 Stan-

25 Standum est verbis legis secundum interpretationes Iuris, etiam si legislator extra legem dicat se aliter intellexisse. A Papa quidem Innocentio III. declarante suam mentem in constitutione à se facta antea, recessit Hostiensis, & cum eo alij Doctores. *Vide lib. 6. de concess. preb. c. 1.*

26 Standum est legis menti aperte etiam contra verba: intelligitur autem mens legis ex ratione expressa.

27 Cum imponitur poena mittenti epistolam, intelligitur non perueniat.

28 Cum prohibetur subornatio, intelligitur alioqui mala.

29 Cum dicitur, Non gaudeat, aut, Amittat, non est posita poena ipso Iure.

30 Non est actus irritus, sed irritandus, si dicitur, Non potest, aut

aut, Non valeat: quidam tamen dicunt irritum esse, si dicitur, Non possit.

31 Statutum loquens simpliciter, non comprehendit res iuratas: nec, cum derogantur generaliter statuta, intelliguntur iurata.

32 Contra statutum etiam a Principe confirmatum possunt facere statuentes, si est principaliter in eorum fauorem. Confirmatio enim habet vim priuilegij, cui potest renuntiari.

33 Papa confirmans statuta, intelligit, modo sint conformia iuri communi, aut ab eo non valde aliena.

34 Statutum Episcopi non ligat subditos extra diocesim delinquentes.

35 Statutum durat etiam mortuo statuyente: & statutum Capituli Sedevacante, durat donec ab Episcopo reuocetur.

Libri & tractatus Astrologiæ
Iudiciariæ, Geomantiæ, Chiro-
mantia, &c. Magiæ, Sortilegio-
rum, Auguriorum, &c. ne le-
gantur, sed dentur Episcopis,
vel Inquisitoribus. *Ex Bulla Sixti
Quinti.*

LITERÆ.

Literas alienas aperire & le-
gere, mortale est, nisi sis scri-
bentis Superior, aut facias sub-
rati habitione, aut inaduertenter,
aut contineant res parui momen-
ti, aut habeantur pro derelictis,
aut sint inimici tui, à quo times
aliquid mali, aut sis Gubernator
tempore belli, aut facias ex cu-
riositate, nec sit periculum damni
magni.

LIVELLVM, vide *Emphy-
teusis.*

LOCATOR, vide *Cōduktor.*

L V.

LV DV S, vide *Contractus, Debitum, Minor, Peccatum.*

1 **L** Videre ludo prohibito, nō est peccatum, si fiat causa recreationis, aut alia honesta: cessat enim ratio legis.

2 Ludum funambulorum quidam illicitum dicunt, ob periculum mortis: alij licitū, si sint adeo periti, vt periculum timendum non sit.

3 Ludum agitationis taurorū licere, non obstante prohibitione Pij Quinti, Nauar. putat, si sic fiat, vt non sit magnum periculū, quia cessat ratio legis. Ab ea quidem prohibitione Gregorius Decimus tertius censuras abstulit positas contra permittentes, & congregantes.

4 Ludi qui fit cum peccato mortali spectator, nō peccat mortaliter, si peccato ipso nō delectetur.

5 Ludere aleis causa lucri magni, etiam laicis esse mortale Syl. putat: at Nauarr. solis Clericis, ijsque, etiam si ludo exponant bona patrimonialia.

6 Ludo prohibito acquisitum, non est restituendum, nisi lex impediatur dominij translationem, ut minori: quanquam, si hic parum perdat, non est restituendum: non videtur autem plus posse lucrari quā perdere, nisi fortē alter, sciens illum non posse perdere, se periculo committat, potest tamē quis, quod perdit cum illo, illud postea lucrari ad compensationem: & si quod ab eo lucratus est, iterum cum illo perdat, ad nihil aliud tenetur. Sunt & qui probabiliter asserunt, ludo ab eo obtentum, non esse restituendum, de quo vide MINOR.

7 Inducto ad ludum vi, aut fraude,

de, aut nimia importunitate, quod perdit, restituendum, secundum quosdam: quod alij de importunitate negant.

8 Qui valde excedit peritia ludendi, tenetur restituere id nescienti: secus est si vterque de altero ignoras, se periculo commisisset.

9 Cum lex concedit repetitionem ludo perditum (concedit verò in ludis prohibitis) posse non solui, & solutum iam, clam accipi, putant quidam cum Adriano, alij negant, saltem illud quod de clam accipiendo dictum est. Quod si quis iurasset se non usurum repetendo legis beneficio, potest petere absolutionem à iuramento, & repetere: si verò solum promisit se soluturum, non tenetur, etsi id quidam negant.

10 Histrionum ludi non condemnandi, si modestè agant, & cum

alijs debitis circumstantijs quas omnes doctores requiri dicunt.

LVXVRIA, vide *Peccatum*.

1 **F**ornicatio ex genere suo est peccatum grauius furto: incestus autem grauius adulterio: etsi quidam id negant de incestu extra primum gradum.

2 Incestus dicitur cum cognatis, etiam spiritualibus per Baptismum, aut Confirmationem, & affinibus. Cognatos verò intellige vsq; ad quartū gradum, affines verò vsq; ad secundū. Cum Religione verò professis, aut ordinatis in sacris, aut in loco sacro, potius est sacrilegium, etsi quidam incestum putent: cum filia autem Confessionis, etsi est peccatum dignū depositione, & carcere, non est tamen cum ea propriè cognatio spiritualis: dicitur verò incestus per quādam similitudinem. *Vide. 30.*

quest.

quæst. I. Omnes, & cap. Non debet.

3 Stuprum dicitur, si fœmina virgo sit, non si vir.

4 Sacrilegium non est, ubi nō est propriē locus sacer, etiam si ibi altare forte sit.

5 Sodomia est, cum duo eiusdem sexus commiscantur, etiam fœminæ, vel cum fœmina vir præpoſiterē. Quidam verò putant variari speciē, si fiat cum cognato, aut affine, aut habente votum castitatis, aut cum coniugato, aut cum virgine, aut viri cum fœmina, quæ duo postrema non faciliē adniserim.

6 Ad bestialitatē reducitur etiam coitus cum dæmone. Sunt autem reliquæ bestialitates eiusdem speciei.

7 Ordo grauitatis peccatorū luxuriæ est is, Bestialitas, Sodomia, Pollutio voluntaria (quæ tria

dicuntur contra naturam) Incestus, Adulterium, Stuprum, Simplex fornicatio.

8 Pollutio inuoluntaria non est peccatum, nec oportet relinquere opus licitum vnde sequitur contra intentionē, nisi sit periculum consentiendi.

9 Si pollutionis inuoluntariæ causa quæ vitari debuit, est peccatum veniale solum, vt aspectus curiosus fœminæ, aut lectio turpis, & ipsa solum venialis est, etiā si quis præuiderit inde secuturā, sed contra voluntatē. *Sot. 4. d. 12. q. 1. ar. 7. Ledesm. in. 4. p. 1. q. 12. ar. 7.*

10 Pollutio in semiexperrecto, non est mortalis, quia non plenū, seu integrum iudicium.

11 Cœptam in somno pollutionem non tenetur euigilans reprimere: sufficit enim non placere.

12 Optare vt accidat in somnis pol-

pollutio, ad mitigationem libidinis, aut aliam honestam causam, mortale non est, modò non detur ei causa. *Silu. & Ange. Pollutio. nu. 2. Ant. 2. p. tit. 6. c. 5. Nauar. c. 16. nu. 7.* nec ob eandem causam de præterita gaudere: nec comedere illa vnde creditur secutura, modò nō intendatur.

13 Delectatio de peccato carnali quæ dicitur morosa, mortale peccatum est, & eiusdem cum peccato operis speciei. Quidam tamen dicunt non variari speciem, si quis de virgine cogitet, aut coniugata, nō vt tales sunt, sed solum vt fœminæ. Non licet autem nec viduæ, nec uxori, viro absente, delectari carnaliter copulam cogitando cum viro suo, quasi præsens esset: secus est si cogitet vt præteritam, aut futuram, tunc enim nō est mortale.

14 Oscula & tactus libidinosi inter non coniugatos, nec spōsos, mortalia sunt peccata, non autem inter coniugatos, si absit periculū pollutionis: nec inter sponfos amplexus & oscula.

15 Non tenetur quis vitare alterius osculum libidinosum, si non potest sine scandalo.

16 Quæ ab aliquo opprimitur, nō tenetur ad sui defensionē illū ledere: an verò teneatur clamare & resistere quāvis possit sine periculo vitæ, aut famæ, non convenit inter Doctores: ego ijs accedo, qui resistendum putant.

17 Potest & femina quæque, & mas, pro turpi corporis vſu pretiū accipere & petere: & qui promissit, tenetur solvere. *Naua.. c. 17. n. 30. 36. 40. Tole. li. 5. c. 19. Sor. li. 4. q. 7. ar. 1. Lopez. c. 105. Salon. 2. 2. q. 62. ar. 5. P. Nauar. lib. 4. c. 2. nu. 121.*

MALEDICTIO.

MALEDICERE Non optando malum, mortale non est: nec maledicere brutis animalibus, nisi quis maledicat in odium eius qui possidet.

MANDATVM, vide *Casus fortuitus, Consilium, Dispensatio, Donatio, Interpretatio, Iurisdictio, Preceptum, Restitutio.*

1 Mandatū posterius regulariter nō derogat priori, nisi de eo faciat mentionem, præsertim in privilegijs, legatis, & re nō integra.

2 Mandatū re integra finiri morte mandantis dicitur. *C. Mandati. l. Mandatum;* sed casus quidam excipiuntur à Doctoribus: & quidem quod mandatur per modum

con-

constitutionis, non expirat: nec
vt ego puto, quod in gratiam ali-
cuius. *Vide supra* DONATIO.

MANIFESTVM.

1 **M**anifestum in dubio & pœ-
nalibus accipiendū pro no-
torio quidam volunt: alij pro eo
quod possit quidem probari, sed
non sit notorium.

2 Notorium facti in loco, aut vi-
cinia, aut Collegio, vbi sint tamē
saltem decem, dicitur, quod notū
est maiori parti illorum decē: non
dicitur autem notorium, si omnes
non sint decem saltem.

3 Notorium Iuris dicitur, quod
constat Iudicis sententia, vel cla-
ra iudiciali probatione, vel con-
fessione.

4 Occultum dicitur, quod tale
non est, etiamsi possit probari: &
quod penē est occultum, id est,
difficile probatu: denique etiam
quod

quod quinque sciunt, occultum dicitur. *Vide glos. 2. q. 1. Manifesta.*

5 Publicum dicitur, non solum quod notorium est, sed etiam quod coram Iudice aut Notario actum.

MARTYRIVM.

1 **M**artyr dicitur etiam qui pro virtute interficitur.

2 Martyrem tenetur eripere qui potest, nisi ipse id recuset.

3 Proles occisa in utero martyris, saluatur illo martyrio.

MATRIMONIUM, vide

Benedictio, Debitum coniugale, Dispensatio, Episcopus, Metus, Parochus.

1 **M**atrimonium contractum non praesente Parocho, aut Sacerdote de illius vel Episcopi licentia, nullum est, ex *Conc. Trid. sess.*

24. c. 1. de refor. nec facit sponsalia, ex *Congreg. Conc.* Intellige haec locum habere solum post triginta dies a

publi-

publicatione decreti Concilij Trid.
in illa parochia. Sufficiunt verò
quicumque testes, modo intelli-
gāt quid fiat: & sufficit Parochus
viri vel femine, etiam in aliena
diœcesi, & etiam si non sit ipse
Sacerdos, & etiam si præsens con-
tradicat, aut vi detineatur, aut
Episcopus prohibuisset, modo in-
telligat quod fit, scilicet videndo
vel audiendo: item sufficit coad-
iutor Vicarij perpetui vel Paro-
chi in administratione Sacramen-
torum, & vicarius Parochi, qui Sa-
cramenta etiam ad tempus admi-
nistrat: possuntq; tales non solum
assistere, sed etiam dare licentiam
alteri assistendi, etiam contradi-
cēte Episcopo: & Sacerdos cui cō-
mittitur à Parocho omne quod
ad curam Parochi pertinet, potest
assistere matrimonio, sine specia-
li ad id mandato, Sufficit & Pa-
rochus

rochus toleratus, etiam aliqui excommunicatus, aut suspensus, modò non sit per sententiam priuatus officio: potest ergo talis & assistere, & dare alteri assenteudi licentiam.

2 Q. i alicubi habitat, non animo permanendi, quibusdam non videtur posse sub illo Parocho contrahere: at mihi videtur Còg. Conc. aliud sentire, scilicet sufficere illic habitare dum contrahūt. Vide P A R O C H V S. Certè vagabundi, qui nullibi habent domicilium, vbiq; possunt contrahere, sicut & confiteri: idemq; de illis dicendum, qui, priori domicilio relicto, domicilium quærunt: scilicet vbi interim habitāt, possunt contrahere.

3 Cùm dispensatur in matrimonio inualido, sed còtracto in facie Ecclesiæ, scilicet vt suprà dictum

e. t.

432 MATRIMONIUM.

est, sufficit postea sine Parocho & testibus de nouo consentire coniuges, scientes tamen se posse nō consentire. *Ex Pio Quinto. NARAR. c. 22. nu. 70.* Sufficit verò, cū non expedit sciri ab altero impedimētum, ei persuadere vt de nouo consentiat, quasi nunc primū contraheret.

4. Consensus falsò credentis tenere matrimonium, alioqui non consensuri, non validat matrimonium.

5 Denuntiationes, si esset periculum in mora, posset Parochus postponere ex præsumpta Episcopi volūtate, & quadam tacita cōmissione. Possunt quidē eæ omitti volente Episcopo ex causa.

6 Nec benedictionem omittere, nec ante eā consummare matrimonium, est mortale. Quòd si fiant hæc sine causa, est veniale.

7 Actas ad matrimonium in fœmina anni duodecim completi, in viro quatuordecim, & antè etiam si sint potètes ad copulam simul: sufficit verò dicta ætas, etiam si nō possint coire, expectandum verò deinde vsque ad annum decimū octauum, vt iudicetur an sit perpetuum impedimentum.

8 Ante dictam ætatem contrahere sine iusta causa, & Episcopi licentiā, mortale est: nec est matrimonium validum, nisi sint potentes vt dictum est, sed solūm sponsalia. *Vide cap. 14. de spons. impu.* Nec sequens copula facit matrimoniū antea contractum impuberū validum, nisi adsit consensus saltem tacitus vtriusque.

9 Inter raptorem & raptam, etiā alia causa quān vt vxor ducatur, quandiu est in potestate raptoris, non potest fieri validum matri-

E e monium,

monium. *Ex Conc. Trid. & Cong. Conc.*

Requiritur verò vis facta puellæ, vel eius parentibus, sub quorum potestate est, ad coitum assequendum. Secus si abducatur sine vi, vel si iam uxorem duxerat, vel de nuptijs tractauerat, & adducitur vt ducatur, vel si non transfertur de vno loco ad alium, vel si in scio patre, & illa volente, adducatur.

10. Requiritur consensus de præfenti, verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit vero alio exprimente non contradicere.

11. Si intentio est de præfenti, etiamsi verba sonent futurum: est matrimonium: contra verò si verba de præfenti, & intentio de futuro, non est.

12. Sufficit alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius consensum accedere, vt fit
cùm

cum quis contrahit per procuratorem. Itaque si quis coram Parocho non verè consensit, sufficit si postea consentiat.

13 Credens meritò, scilicet ex sufficientibus signis, alteri dicenti se non consensisse, potest cum altero contrahere: non tenetur tamen quis, nec debet credere facile alteri, etiam iuranti se non consensisse.

14 Mutus potest contrahere, & amēs, dū habet lucida interualla.

15 Matrimonium in dubio an sit legitimum, non dissoluendum, sed secundò contractum irritandum. Nec vni soli iuranti esse impedimentum, post contractum, credendum, semper enim in dubio presumendum pro matrimonio.

16 Post matrimoniū ratū, & non consummatum, potest quis Religionem intrare: eoque proficente,

E e 1

potest

potest alter cum quo voluerit cōtrahere. Possē verò Papam in rato dispensare, etsi quidam negant, alij probabilius affirmant.

17 Qui cōsummauit inuitus, an possit Religionem ingredi, non cōuenit inter Doctores: mihi meliūs videntur dicere qui negant, nisi fortē ante bimestre datum ad deliberandum inuitus esset ab altero coniuge oppressus.

18 Ad cōsummationem requiritur viri seminatio intra vas, etiā si id non rumpat.

19 Si alter cōiugum consentiat, & continentiam voueat, vel Religionem ingrediatur, potest alter Religionem ingredi, vel Ordinē accipere. Non debet quidem id fieri sine Episcopi autoritate: sed sine ea tamen factum, tenet. *Vide glos. 27. q. 2. Si vir.*

20 Non potest coniugatus cum altero

altero contrahere, nisi certus de morte coniugis: *Vide. c. 19. de sponsa. & matr. & .1. 2. de secu. nupt.* Quòd si est fama sufficiens, aut probabilia argumenta, excusatur qui facit, fiuntq; filij legitimi.

21 In dubio an prior viuat, non separandum matrimonium: fortè enim est mortuus, & validum est. Iudicis verò arbitrio relinquitur, an mors prioris satis probetur, vt quis possit secundò contrahere.

22 Bona fide coniugati, nō sunt admonendi impedimenti à Parocho, vel Confessore: potest enim sequi magnum damnum.

23 Cùm præcipitur reuelari impedimentum matrimonij contrahendi, etiam secretum debes reuelare, si non possis aliter impedire (sufficit enim vnus testis ad impediendum) nisi ex reuelatione timeatur magnum scandalū. Qui-

438 MATRIMONIUM.

dam tamen putant crimen occultum tacendum. Ego potius dicerem tacendum, si illi bona fide contrahat, impedimentum nescientes: & quidem qui putat non profuturum, non debet reuelare.

24 Confessio coniugum probat inter eos matrimonium.

25 Contrahere principaliter matrimonium ob pulchritudinē, aut diuitias, non est mortale: nec contrahere inuitis parentibus, si absit scandalum.

26 Corrupta nubens ei, qui si sciret non esse virginem, non eā duceret, non peccat mortaliter.

27 Compulsus à ludice aut alio quopiam habitare cum vxore illegitima, aliò migret.

28 Tenetur vxor virum migrantem sequi, nisi aliud esset inter eos conuentum, & ipse nō cogeretur aliqua necessitate migrare, aut nisi inf-

si in sciens vagabundum duxisset, aut si ipse vellet inhonestè vagari, aut cū periculo animæ vel corporis, vel post matrimonium factus esset vagabundus: item, secundum quosdam, si esset bannitus, aut excommunicatus, quod non facile admiserim.

29 Vxor si viro non obedit in re honesta, & magni momenti, peccat mortaliter.

30 Vir vxorē potest leuiter verberare causa correctionis, atrociter non potest.

31 Potest vxor, viro bona dissipanti prodigè, aut ludis, ea abscondere, & ei negare.

32 In fauorabilib⁹ nomine maritalitatis venit etiā spōsa de futuro, & nomine vxoris, quæ contraxit: in odiosis verò solū quæ cōsumauit.

Matrimonij impedimenta, non Dirimentia tamen.

1 Prohibitio Episcopi vel Parochi: contra quam facere, mortale quidam putant: alij veniale censent.

2 Tempus ab Aduentu vsq; ad Epiphaniam inclusiue, & à die Cinerum vsq; ad Octauam Paschæ: quo tempore non licet benedictio nuptialis, nec cōuiuium, nec domum traductio. At sine his matrimonium contrahere licet, & consummare: etsi cōsummare quidam negant licere, nisi cum rite benedicta.

3 Sponsalia cum altera, non rite dirempta.

4 Affinitas contracta per catechismum inter respondentem & catechizatum, sed sublata est per Concilium Tridentinum.

5 Votum castitatis, vel Religionis.

6 Vxoricideum, nisi esset in adulterio

terio deprehensa: quidam tamen etiam tunc impedire aiunt. Sunt & qui putent etiam viricidiū impedire, quod alij negant.

7 Incestus cum vxoris viuentis consanguineis intra secundum gradum, nisi sit occultus.

8 Vi accipere alienam sponsam.

9 Conuictum esse in iudicio, Sacerdotem occidisse. *Cap. qui presbyterum. de pœnit. vbi Panor.*

10 Solennem agere pœnitentiā, dum agitur.

11 Fieri patrinum filij, ne possit vxor petere debitum.

12 Potest in Prædictis Episcopus dispensare, cū est periculum incontinētiæ, & secundū aliquos, Parochus. Excipe tamen tertium & quintum. Nec verò est in vsu petere dispensationem, nisi in secundo ab Episcopo, & in quinto à Papa. Nō debet autem Episcopus,

nisi urgente causa concedere tē-
pore prohibitio nuptiarum cele-
brationem, nec tunc etiam cum
populi frequentia.

IMPEDIMENTA DIRIMEN- TIA, vide *Episcopus*.

- 1 **E**Rror, scilicet cum creditur
esse persona quæ non est (se-
cus est si erretur in personæ qua-
litate, vt diuitijs, aut nobilitate)
aut à libero credatur esse liber qui
seruus est. Quod si error qualita-
tis ad errorem personæ pertine-
ret, dirimeret: vt si intendebat cū
primogenito contrahere, cū talis
non sit, sed secundus, aut tertius.
- 2 Si liber seruum ducat domino
præsentē, & tacente seruitutē, fit
ille liber, & tenet matrimonium.
- 3 Si dominus ducat ancillā pro-
priam, hoc ipso facere liberam alij
aiunt, alij negant, & quidem pro-
babilius,

4 Cum seruo, inuito eius domino, potest contrahere & seruus, & liber. Non potest quidē dominus prohibere: sed non tenetur cōsentire, ne sibi præiudicet.

5 Dominus consentiens in serui matrimonium, tenetur permittere vt cohabitent, quantum opus est ad reddēdum debitum. Quod si illo inuito seruus contraxit, ceteris paribus, magis domino tenetur quā vxori (in dubio verò fauendum matrimonio: præsertim si sit periculum incontinentiæ) potest verò etiam tunc seruum vendere, si cōpellitur ad id causa aliqua: tenebiturq; vxor libera seruū sequi, si potest sine grauidāno.

6 Serua ducta à libero per errorem, sed volente postea consentire, non tenetur consentire: quidam tamen dicunt posse ab Ecclesia cogi.

7 *Conditio si sit contra substantiam contractus, ut contra perpetuitatem matrimonij, aut fidem, & vterque consentiat: verbi gratia, Contraho tecum ea lege, ut adulterio victum quæras, vel ut non simul viuamus, vel, ut debitum non reddas, aut ut non reddat, vel, ut conceptio impediatur, vel, ut proles non educetur. Quod si talis conditio apponatur iam contracto matrimonio, non illud irritat.*

8 *Conditio perpetuò continendi, non dirimit, secundum quosdā: Palud. 4. d. 3. q. 20. secundum alios dirimit, quod non probo.*

9 *Conditio turpis, aut impossibilis, habetur pro non adiecta. Quidam tamen dicunt, quæcunque conditio addatur, si desit consensus, nihil fieri: & si adsit, tenere: quod mihi probatur, modò non sit*

fit conditio quæ Iure ipso irritet,
vt suprà dictum est.

10 Si verbis de præfenti addatur
cōditio de futuro, cūm impletur,
non fit matrimonium, sed solum
sponsalia. *D. Thom. 4. d. 29. q. 3. ar. 3.*
Et in addi. q. 47. art. 5. Scot. 4. d. 29. q.
2. ar. 1. Bonauen. 4. d. 28. q. 3. Victor.
relectio. de matrim. p. 2.

11 Conditio, Si pater consense-
rit, quem nescit esse mortuum, nō
impedit, quia significatur si non
resistat: si autem sciebat esse mor-
tuum, quidam dicunt impedire:
alii habendam pro non adiecta:
ego rem pendere puto ex inten-
tione dicentis.

12 Votum, scilicet solenne Re-
ligionis, vel Ordinis sacri.

13 Contrahentem post votum
castitatis, aut Ordinis sacri, tene-
ri, antequam consummet, ingredi
Religionem, quidam aiunt, alij
proba-

probabilius negant. Illud certum, posse consummare, reddendo, nō petendo: est & quodam reddere, petere sola alterius gratia.

14 Cognatio carnalis vsque ad quantum gradum consanguinitatis inclusiue. Quod si alter sit in tertio, & alter in quinto, possunt cōtrahere: habetur enim ratio remotioris: si vero alter sit in quarto, sufficit in petitione dispensationis dicere solum esse in quarto, tacendo alterum esse in tertio.

15 Quoto gradu distant persone à communi stipite, toto & inter se distāt: quod si inæqualiter, quoto remotior. Sunt verò tot gradus in linea, quot persone, dempta prima, id est, stipite: id quod etiā in Iure Ciuili obseruatur in ascendentibus & descendantibus: at inter collaterales, cum distant æqualiter, duplicantur gradus se-

cun-

cundum Ius Civile, respectu Canonici: cum autem inæqualiter, tot sunt gradus, quot personæ de-
pto stipite.

16 Cum parentibus Iure diuino prohibitum matrimonium, idque solum secundum quosdam secundum alios, etiã cum fratribus, alijs, etiam cū nouerca, & auo, & omnibus ascendentibus & descendē-
tibus, & cū illorū sororibus & vxoribus. Ego cū alijs puto posse Papam dispēlare cum omnibus, exceptis parentibus & fratribus.

17 Potest filius Petri ex alia vxore, ducere filiam vxoris eius ex al-
tero viro.

18 Infideles cōuersi possunt manere in gradibus prohibitis sola lege humana, nisi essent in gradibus sua lege matrimonium irritantibus coniugati: in ijs enim opus esset de nouo contrahere.

Vide

Vide Cultus disparitas.

19 Qui cognouit consanguineā cum qua vult cōtrahere, nō oportet id dicat in petitione dispensationis, si res est occulta. Quod si Papa sciens peccatum, dicat in dispensatione, ne illa mortua cōtrahat ampliūs, potest contrahere, nisi esset impositum in pœnam incestus, vt quidam aiūt: est enim clausula ordinaria, fundatā in præsumptione aliorū fortē criminū.

20 Cognatio spiritualis, scilicet inter baptizantem vel confirmātem & tenentes ex vna parte, & baptizatum vel confirmatū, eiusque parentes ex altera: nec vltra designatos ad tenendum alij tangentes contrahunt cognationem. Quod si nulli designentur, omnes tangentes seu tenentes dū baptizatur, vel de fonte leuatur, contrahunt, itemque quotquot Parochus

chus ad tenendum designavit, si teneant.

21 Cognationes alię spirituales, quę olim in Baptismo aut confirmatione contractę erant, sublataę sunt per Conc. Trid.

22 Etiam in Baptismo dato in necessitate contrahitur dicta cognatio, non autem in Baptismo solenni iam antea baptizati.

23 Si pater in necessitate filium baptizet, potest debitum ab vxore petere: alioqui cognatio hęc superueniens matrimonium, debiti petitionem impedit in eo qui fecit (nisi fecisset necessitate, aut ignorantia iuris vel facti) dispensat tamen Episcopus.

24 Cum non baptizato non contrahitur cognatio, etsi id quidam affirmant.

25 Non confirmatum contrahere in confirmatione cognatione,

Et . . . alij

alii aiunt, alij negant minus probabiliter.

26 Sufficit ad contrahendā cognationem tāgere solū lintheum: oportet vero tangere intentione faciendi quod solent patrini: potest & quis tenere non tangendo, ut infantem in disco, vel assistendo tanquam susceptor, dum baptizatur, vel leuatur.

27 Potest quis tenere filium eius qui suum tenuit, & vir, vxorque eundem, sed non decet.

28 Cum quis per procuratorē tenet, nō ipse cōtrahit cognationē, sed procurator: potest autem esse procurator viri mulier, & mulieris vir. *Ex Cong. Conc.*

29 Cognatio legalis, scilicet inter adoptantem, & adoptatū, huiusq; descendentes vsq; ad quartum gradum, & inter adoptatum, quamdiu non est emancipatus, & adop-

adoptantis filios legitimos, dum sunt in patris potestate, & inter uxorem adoptantis & adoptatū, & inter huius uxorem & adoptantem.

30 Mortuo adoptante, inter huius filios legitimos, & adoptatū, nullum est impedimentum.

31 Duo adoptati possunt inter se contrahere.

32 Episcopus potest dispēfare in iam contracto, secundum quosdā.

33 Crimē. Primò, si utriusq; opera occidatur alter ipsorum coniux ut possint contrahere: secus si alterius tantum opera occidatur, etiam ad illum finem, modò adulterium ab utroq; notum non interueniat: aut si alia intentione, etiam interueniente adulterio occidatur etiam ab utroque, aut solum ratificetur, modò non præcesserit iussio, aut consilium.

Putant verò quidam, si vir vxorē occidat vt ducat adulteram, dirimi, non autem si vxor occidat virum : sed & id alij affirmant. *Vide* 31. q. 1. *Si quis viuente*. Secundò, si adulter ante vel post contractum, contrahat cū adultero validè coniugato, aut ei promittit non deceptorie seu fictè, ante vel post adulterium, contracturum post mortem coniugis: oportet autem adulterium esse vtriq; notum, & promissionē ab altero acceptari.

34 Cultus disparitas, scilicet cū non baptizato matrimonium nullum est: *Arg. matrim. 3. impedit. 11. Sor. in. 4. d. 39. quas. 1. art. 1. c. 2. Nauar. c. 22. nu. 48. Couar. p. 2. c. 6. §. 11. nu. 1. Victoria, Sor. Palud. Duran. valida tamen sunt spōsalia cum conditione si baptizetur.*

35 Conuersus ad fidem, si cōiux infidelis monitus non vult conuerti,

uerti, potest contrahere matrimonio, vel fieri Religiosus, vel accipere Ordinem sacrum. Quamquam prius matrimonium nō dissoluitur, nisi per secundum fide-
lis matrimonium, vel professionē Religionis. *Rich. d. 39. ar. 2. Scot. ar. 1. dub. 5. Nauar. cons. 1. tit. 31. lib. 3. Sot. d. 27. q. 1. ar. 4. Palud. q. 3. siluest. Diuor. §. 17.* Si tamē est ordinatus, non restituitur infideli conuerso. Quidam tamen sentiunt dissolui simul ac infidelis non vult cum fidei habitare, aut nō sine Dei iniuria.

36 Si infidelis conuertitur, non est opus nouo consensu ad matrimonium.

37 Si conuersus habebat multas vxores, eæque omnes conuertantur, solam potest retinere quam primò legitimè duxerat.

38 Conuersum sequuntur filij

Ff 3

non

non adulti: in dubio autem de
usu rationis, iudicandum in fa-
uorem fidei. Conuersus autem
filius gaudet hæreditate, & vxor
dote.

39 Mortale est cum heretico cō-
trahere. *NAUAT. c. 22. num. 49. Siluest. a*
Matrim. 8. §. 10. D. Tho. in. 4. d. 39. q.
1. art. 1. nisi esset spes certa con-
uersionis.

4 Vis, scilicet illata ad contrahē-
dum, irritat matrimonium factum
metu cadente in constantem virū
(nec firmatur consensu, aut iura-
mento, aut copula, durāte metu)
talis verò est metus carceris, vel
flagellorum, aut magni damni: nō
est autem talis qui à Superiore
iustè incutitur, aut si quis con-
trahat vt euadat legitimam pœnā
mortis, aut ducat filium medici
nolentis alioqui mederi.

41 Qui timore contrahit, sciens
esse

esse inualidum matrimonium, nō peccat, timore excusatus.

42 Ordo, scilicet sacer. Quòd si quis iam coniugatus ordinetur sine consensu vxoris, nec poterit vti Ordine, nec debitum petere, nec ad superiorē Ordinem ascendere, nisi Religionem professus.

Vide extra. Antiqua, devoto. nō potest autem profiteri, si erat cōsummatum, nisi vxore consentiente.

43 Liganien, scilicet coniugij.

44 Qui contraxit falso credens coniugem viuere, cum intentione contrahendi quantum posset, validē contraxit.

45 Quæ ex probabili causa firmiter credit virum mortuum, si nubit, excusatur.

46 Honestas, scilicet si contrahatur cum cognato etiam in quarto gradu cōiugis prioris, etiā per ratum solum coniugiū, nisi illud cō

456 *MATR. IMPED. DIRI.*

iugium esset inualidum, & occultum, aut manifestum esset fuisse inualidum: item si contrahatur cum cognato in primo gradu spō si de futuro, nisi sponsalia fuissent inualida, aut soluta de communi consensu.

47 Potest in iam contracto dispensare Episcopus, secundum quosdam, si non possit facillimè adiri Papa.

48 Affinitas, scilicet cum affīne vsque ad quartum gradum inclusuè: quòd si est affinitas ex fornicatione, vsq; ad secundum solum.

49 Affinitas cōtrahitur cum eo, cuius quis consanguineo est copulatus, eodemq; gradu quo erat ille consanguineus: requiritur verò in copula seminatio viri intra vas fœminæ.

50 Cum bona fide contracto per ignorantiam cōsanguinitatis, potest,

test, secundum quosdam, Episcopus dispensare, si Papa non possit facile adiri.

51 Impotentia, scilicet seminand-
di intra vas, vel in ore vasis. Qui-
dam tamen aiunt sufficere copu-
læ potentiam, etiamsi desit semi-
natio. *Vide glos. 32. q. 7. Hi qui.* Sed
nunc post edictum Sixti Quinti
27. Iunij anno. 1587. super Eu-
nuchorum cōiugijs potētia coeū-
di, & non seminandī non sufficit
ad matrimonium. Certē valde se-
nes contrahere solent.

52 Impotentia est, quæ non po-
test tolli sine miraculo, aut pec-
cato, aut vitæ periculo: secus si
orationibus, aut exorcismis, aut
cūm potest adhiberi remedium
per ætatem, aut artem, sine graui
periculo.

53 In maleficio & impotentia
quæ speratur posse tolli, datur

458 *MATR. IMPED. DIRIM.*

trienium explorandum an possit copulari: quòd si non speratur, statim separandi.

54 Quæ simpliciter est impotens respectu vnius, non est illi reddenda, si deprehendatur cum altero esse potens.

55 Quæ sine periculo vitæ potest concipere, etiamsi sine eo nō possit parere, non censetur impotens.

36 Scierit contractum cum impotente non est validum.

57 Cùm dubium est, præcesserit ne impotentia contractum, an sit secuta, quidam putant dirimendum, quibus assentior: credendum enim præcessisse, etsi id quidam negent.

MEDICVS, vide Infirmus.

1 **M**edicus non potest doctoratus gradum accipere, aut facultatem medicandi, nisi iuret coram

coram notario & testibus se seruaturum decretum Pij Quinti de admonendo statim ægro confessionis : quam si ille non faciat, de non visitando tertio die, nisi differret de consilio Confessoris. Ex Pij Quinti Bulla.

2 Medicus tenetur pauperem & & gratis curare, & ei soluere necessariam medicinam.

3 Medicis non debet Iudex negare suspensum ad anatomiam.

4 Medicus pretium accipiēs immodicum, tenetur restituere, vt qui plus iusto aliquid vendit.

MENDACIVM, vide Inu-
rumentum.

1 **M**endacium officiosum etiā in iudicio veniale peccatū est: itē quod fit in re parua etiam in Confessione: etiam si id quidam negent dicentes esse mortale.

2 Mentiri in concione in per-
tinen-

inentibus ad doctrinam, quidam aiunt semper esse mortale, alij non semper.

3 Petenti quæ ei reddidisti: potes negare te accepisse, scilicet sic ut ei debeas nunc: & petenti totum, cum solum partem debeas, negare te debere, scilicet quantum petit.

4 Quidam dicunt, eum qui non tenetur respondere ad intentionem rogantis, posse respondere aliquid subintelligendo: ut non esse, scilicet ita ut dicere ei teneatur: vel se non habere, scilicet ut ei det. At alij id non admittunt, & fortè potiori ratione.

METVS, vide *Contractus*.

1 **M**etus iustus, seu cadens in constantem virum, est quo probabiliter quis sibi aut suis timet graue malum: excusatq; feminam minor metus quam virum.

2 Metus

2 Metus iustus excusat à peccato mortali : in lege humana, & in ijs quæ requirunt consensum liberum, vt voto, & matrimonio, tollit obligationem, cum ab aliquo ad hæc facienda incutitur. Quidam tamen putant, in voto manere obligationem, si quis habuit animum se obligandi, vt manet in iuramento.

3 Quicunq; metus, etiam minor iusto, est causa principalis actus, sine qua nō fieret, illum annullat coram Deo, vt promissionem, votū, & matrimoniū, secundū quosdā: quod mihi nō videtur tutum.

4 Qui iuste metum incutit, non dicitur vim facere, vt ideo contractus debeat censi nullus.

MILES, vide *Bellum*.

MINOR, vide *Contractus*.

1 **M**inoris tutela durat vsque ad pubertatem: inde, vsque ad
ad

ad vigesimūquintum annū completum, sub curatore est. Quòd si non habet curatorem, gesta per eum valent.

2 Minor ingressus Religionē potest bona sua alienare: velut enim moritur: modò sit doli capax: nam ante septennium nulla eius obligatio valet.

3 Minor potest alium obligare ad sui vtilitatem: & pubertati proximus, potest se alteri obligare cum tutoris autoritate.

4 Contractui à se factò cū aliquo, vt emptionis, aut venditionis, potest stare si velit, & tunc alter tenebitur: sed poterit is etiam exigere autoritatē tutoris, & si opus sit, etiam Iudicis, cū ille nō vult stare: verbi gratia, vt soluat quod emit, aut reddat.

5 Minor ex contractu factò sine autoritate tutoris, aut curatoris,
non

non manet obligatus ciuilitcr, nisi in quantum factus est locupletior, aut dolo est usus: manet tamē obligatio naturalis: itaq; ex cōtractu cū eo oneroso, vt qui ei vēdidit, aut ab eo ludo est lucrat⁹, nō tenet restituere vsq; ad cōdēnationē Iudicis, si nulla est usus iniustitia.

6 Minor, in spiritualibus agit vt maior: itaq; tenet renuntiatio ab eo facta beneficij.

7 Minor lēsus potest per quadriēnium post vigesimumquintū annum petere restitutionem, nisi scienter contrarium iurasset.

8 Minor ante vigesimum annum non potest accusare, nisi ob sui, aut suorum iniuriam: nec ante vigesimumquintū esse procurator in iudicialibus: nec ante decimūseptimum in extraiudicialibus.

9 Minor, nisi desit tutor à testatore, datur à lege primo loco

auus;

auus. 2. mater, si velit hęc. 3. auia, si velit. 4. propinquior cognatione mas. 5. aliquis à Iudice.

10 Spurio non datur à lege tutor, pater aut mater, sed à Iudice naturali datur.

11 Tutor non potest esse minor vigintiquinque annis, nisi fortè mater, nec Religiosus: nec fœmina, nisi mater, aut auia: nec Clericus in sacri, si non vult: nec Episcopus, nisi miserabilium. Horum verò tutelam recipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego de Religiosis in vniuersum non admitto.

12 Adquisita per tutorem ex rebus pupilli, sunt pupilli.

M I S S A, vide *Altare, Episcopus, Excommunicatio, Irregularitas, Pa- rochus, Residentia.*

1 **H** Ostiam oportet ex tritico confici: certè in alia specie fru-

dire vnam Missam, & in quouis festo audire Missam, quæ dicitur, etiam de defunctis.

9 Missa excommunicati non denuntiati potest audiri: itemque, secundum quosdam, suspensi etiã denuntiati, si absit scandalũ, quòd nullo id iure prohibeatur.

MONASTERIVM, vide *Ecclesia, Excommunicatio.*

1 **M**onasterium ingredi potest, qui potest dare ingrediendi licentiam.

2 Monasterium non potest egredi monialis sine causa & consensu Superioris, & Episcopi. *Ex Cong. Conc.*

3 Episcopi non possunt ingredi monasteria mendicantium monialium non sibi pleno iure subiecta.

Ex Pio Quinto.

4 Monasterium non tenetur pro delicto Religiosi, etiam Prælati.

Vide Regulam Delictum, lib. 6. Nec ad debitum Monachi, nisi sit in eius utilitatem cōuersum, aut eius cōmissione factum, aut sit Prælati debitum, vel Conuentus: obligatur verò quis Monasterio ex cōtractu cum Monacho.

5 Puella, de qua est lis, potest interim collocari in Monasterio de licentia Episcopi: itemq; de licentia Superioris & Monialium, quæ domi tutò ali non potest, aut causa educationis vsque ad annum vigesimum quintum ætatis: sed sine ancilla & potestate egrediendi, nisi ob morbi curationem. *Ex Cōg. Conc.*

M O N E T A, vide Cābium, Debitum.

M O R A, vide Debitum.

1 N On tenetur quis ad interesse dāni, aut lucri cessantis, ante moram, si de eo non fuit pactum.
2 Oblis

2 Obligatus ex delicto, semper est in mora, qui autem sine delicto, & non potest, aut difficile potest, aut alioqui causa iusta excusatur, putant quidam non esse in mora, adeoque non teneri ad interesse ratione moræ, nisi ex pacto, vel appositione pænæ conventionalis, si tali tempore non restitueret, aut impotentia culpa eius accidisset. Alij putant, qui non soluit tempore debito, etiam sine culpa, in mora esse, quæ mihi opinio videtur mercatorum usu recepta.

M O R T I S A R T I C U L V S.

1 T Alis est, qui prudentis iudicio videtur, & secundum quosdam, cum quis febris continua laborat, aut est ætate confectus, aut iter facturum periculosum.

M V T V V M, vide *Debitum, Depositum, Vsuræ.*

1 **M**Vtuum repetens ante tempus quia eget, non tenetur ad interesse, nisi mutuatarius aliunde, si ille nō mutuasset, fuisset habiturus.

2 Licere aliquid accipere pro obligatione mutandi, quidā aiūt: itemque ratione periculi cui pecuniam exponit, & molestiæ quā patitur carendo pecunia.

3 Mutuare cum pacto remittēde iniuriæ, vel remutuādi, licere quidam aiunt: sed id postremum alij negāt: ego id non improbarim: illud verò prius solum probo, si nō pro iniuria debeat quicquam pecunia æstimabile: obligare enim ad aliquid pecunia æstimabile ob mutuum, omuium consensu, vsura est.

4 Mutuās etiam ultro, potest ex pacto accipere lucrum cessans, et si id quidam negant: non tenetur
autem

autem mutuatarius ad interesse remotum : est enim id infinitum : sed ad propinquum solum.

5 Quod tibi à mutuatario gratis donatur, etiam cum petis, potes retinere: solum enim prohibetur quod datur velut debitum ratione mutui.

6 Pecunia deposita cum potestate vtendi, fit mutuum: idemq; est de quouis consistente in numero, pondere, aut mensura: fitq; depositarius dominus.

7 Si quis det frumentum, recepturus oleum, mutuum videtur implicitum.

8 Mutuare mercatori cum pacto vt reddat in mercibus, vel operario vt in operis, est emere anticipata solutione.

9 Mutuatam frumentum eadem mensura reddendum, aut pretium quo valet tempore quo redditur,

etiam si reddatur in loco ubi plus valet, aut repetatur tempore quo plus valet, quando non est præfixum tempus redditioni. At mutuatæ pecuniæ debet recipi valor temporis quo data est, scilicet tot nummi quot aureus tunc valebat. At pactum de recipiendo pro frumento quantum valet tempore quo datur, est non mutui, sed venditionis. *Vide. ff. de reb. cred. l. 22.*

10 Mutuum acceptum ab usurario potest in alium transferre, cum pacto ut soluat usuram quam tu debebas. *Vide Sil. vsur. l. §. 20.*

NAVCLERVS, vide *stabilarius.*

NAVERAGIVM, vide *Frumentum.*

NEGOTIVM.

1 NE-

NEGOTIVM Alterius potest quis agere sine eius mandato.

NOMEN.

NOMEN sibi quemq; posse mutare, excepto seruo, modò fiat sine fraude, & alterius præiudicio, quidam aiunt: ego ad tempus & ex causa id posse puto: alio qui acceptum in baptismo non posse, nisi fortè in Confirmatione.

NOTARIVS, vide Beneficium, Iudiciales actus, Ordo.

NOTORIVM, vide Manifestum.

OBEDIENTIA, vide Preceptum.

BEDIENDVM Superiori, cum non est certum præcipi malum: in dubio autem.

H h 4 an

an malum sit, excusat obedientia credentem licere obedire.

2 Mortale est nolle obedire in re graui sine causa, aut nolle aliquid facere, quia iubetur: est enim id contemnere Superiorem. Quidam tamen famulos non putant teneri obedire sub peccato mortali: id quod probabile est.

3 Obediendum non est, cum creditur inde malum oriturum.

4 Non tenetur obedire, qui credit Superiorem per errorem præcipere, & si veritatem sciret, non fuisse præcepturum: & quidem per edicta generalia non intendunt Superiores obligare cum magno damno.

O B L A T I O.

1 Obligat consuetudo aliquid offerendi in Ecclesia, si obtinuit vim legis, secus si per deuotionem liberam fiat: sufficit ve

rò, cùm obligat, maiorem partem populi offerre.

2 Oblata celebranti in Ecclesia, cedunt Rectori, itemq; quæ offeruntur Ecclesijs ditionis eius.

OBLIGATIO, vide *Contractus*.

1 **M**ultorum vinculorũ simul fieri impossibilium, præualet maximum: si autẽ sunt æqualia, primum.

2 In obligatione generali, etiam cum iuramento, non veniunt ea quæ non intendebas: talia autem videntur esse, quæ si tunc cogitasses, ad ea te non obligasses.

3 Obligaris pro te negotium vtiliter agenti, nisi contrarium sis protestatus.

4 Obligaris ex filij tui contractu conuerso in tui vtilitatem, vel si habes eius peculium.

5 Obligatus coquere familię pro

certo pretio, tenet etiam si illa aliquantum augeatur: quòd si grande esset augmentum, vel decrementum, augendum etiam, vel minuendum pretium.

9 Nemo potest se obligare ad penam mutilationis, quia non est diminutio membrorum.

O B S E S, vide *Bellum*.

1 **O** Bfidè dare potest Papa Clericum, vel Religiosum, & Abbas Monachum pro monasterij utilitate.

O C C V L T V M, vide *Manifestum*.

O D I V M, vide *Charitas*.

O F F I C I V M.

1 **O** fficiu Reip. nisi utiliori detur, seu digniori, quidam putant esse mortale, alij sufficere, si detur idoneo.

2 Officia Reip. vendere, illicitu quidam aiunt, alij negant: certè non

non expedit, nec auiam probare:
multa enim ex eo mala.

3 Potest Princeps cōpellere sub-
ditum ad suscipiendum officium
publicum. *Vide Tho. opusc. 4. C. 21.*

4 Officialis, si habet stipendium
sufficiens, non potest pro suo mi-
nisterio aliquid accipere, nisi for-
tè liberè donatum.

OLEVM.

1 O Leum non sacrum additum
sacro, fit sacrū, modò id quod
additur, sit minus eo cui additur.

2 Oleo Chrismatis potest æger
de licentia Episcopi vngi. *Vide In-
noc. 1. Epist.*

OPINIO, vide *Dubium.*

1 O Pinio est assensus cum for-
midine de opposito.

ORATIO, vide *Hore Canonice.*

1 Q Vi orat ex obligatione, te-
netur attendere, alioqui
non satisfacit.

2 Possunt

- 2 Possunt orari & animæ quæ sunt in Purgatorio (etsi id quidã negent) & qui creduntur esse in cælo, sed priuata solùm oratione.
- 3 Obligare orandi præceptum in maxima tua aut proximi necessitate, item cùm necesse ad gratiam præparari, vt cùm suscipiendum est Sacramentũ, alioqui peccari mortaliter, quidam affirmât: quod ego non ausim.
- 4 Non peccat qui pro propria morte orat, aut pro aliena, ad vitandum peccatum.
- 5 Oratio peccatoris & temporalia impetrat, & dispositionem ad gratiam.

O R D O, vide *Dimissoria, Diuortium, Irregularitas, Suspendio.*

1 **A**N Omnes Ordines sint Sacramentum, non conuenit inter Scholasticos Doctores: ego omnes esse puto.

2 Etsi

2 Etsi vnctiones & manus impositio quibusdam videantur solum Sacramentalia, si tamen omissa sunt, adhibenda, antequam quis Ordine vtatur. *Vide cap. fin. de Sacra. non iter.*

3 Contactus materiæ non est de essentia Sacramenti (etsi id quidam putent) nec oportet suppleri, si modò Episcopus presentauit, etiã si non tacta sit.

4 Cùm dubitatur an aliquid essentiale omissum sit, omnia sunt iteranda, alioqui solum id quod omissum est: nec prius Ordine vtendum.

5 Sufficit tangere paulò antè, aut post verba ordinantis.

9 Presbyter fit, dum ei traditur materia consecranda: Diaconus, dum liber: Subdiaconus, dum calix cum patena (sufficit verò calix etiam non consecratus) Acolythus,

lythus, dum vrceolus, vel candelabrum; Exorcista & Lector, dum liber: Ostiarius, dum clavis. Sufficit verò in cæteris ordinibus, præter Sacerdotium, tradere materiã per Archidiaconum.

7 Episcopatus datur per manus impositionẽ: putat verò quidam, & eam, & quod traditur, & vntionem, esse de essentia: putant & quidam non esse Sacramentum seu Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed eius gradum quendam: ego & Sacramentum & ordinem distinctum puto.

8 Diaconi est, per modũ Catechismi exponere fidei articulos, & Decalogũ, legere Euangelium, & de Episcopi vel Parochi facultate, prædicare, & baptizare, & dare Eucharistiã: id quod etiã potest facere in necessitate, & recitare nomina baptizandorũ & ordinandorũ.

9 Exor-

9 Exorcistæ officium iam soli faciunt Sacerdotes.

10 Lector solebat olim novos fructus benedicere, nunc solum legit, & cantat.

11 Acolythi est, preparare lumē, vinum, & aquam ad Missam.

12 Actus ordinum minorum possunt fieri per carentem ordine, ex consuetudine vniuersali ecclesiæ.

13 Prima tonsura est dispositio ad ordines: potest autē dari quouis die: minores verò diebus festis, & quarta feria quatuor Temporum. Episcopatus Dominica, quia in ea descendit Spiritus sanctus in Apostolos, datur. At Ordines omnes, Sabbato quatuor Temporum, & Paschæ, & mediæ Quadragesimæ dari solent.

14 Ordines non dantur post prandium: nec Ordo sacer sine Missa.

15 Episcopus ordinans, si absol-

uat & dispense ad cautelam cum ordinandis, prodest etiam regularibus & extraneis.

16 Abbas qui potest ordinare suos subditos de iure (potest autem si est mitratus & Sacerdos, dare Ordines minores) potest & alienos cum dimissorijs, & cum consensu Episcopi loci: quâquam id postremum non puto necessariû, si ordinat in loco exēpto: nam & in hoc potest Episcopus alien⁹ ordinare, petēte loci Superiore: & medicātes possūt ordinari in proprijs domib⁹ à quovis Episcopo.

17 Minores omnes dispensante Episcopo possunt eodem die dari, & si est consuetudo, simul cum prima tonsura, & cū Subdiaconatu, non enim Concilium Tridentinum tollit consuetudinem receptā. Dāt verò minores ex cōsuetudine etiā presbyteri Cardinales.

18 Mi-

18 Minores nō dantur ante ætatis discretionem.

19 Episcopus non potest dispē-
sare super ætate ad Ordines.

20 Ad primam tonsuram & tres
minores requiruntur septem anni
completi, & animus vitæ ecclesia-
sticæ. Aiunt verò quidam, posse
dari à Presbytero de licētia Epif-
copi. Ad Acolythum duodecim.
Oportet verò recepturum pri-
mam tonsuram esse confirmatum,
scire rudimenta fidei, & legere ac
scribere.

21 Ad minores oportet Latine
scire.

22 Ad subdiaconatum requirū-
tur viginti duo anni incepti, ad
Diaconatum vigintitres, ad Sacer-
dotium vigintiquinq; , & præte-
rea docere posse necessaria ad sa-
lutem, & scire Sacramenta admi-
nistrare.

23 Episcopus nō potest ordinare
die quo est consecratus: nec dare
vnquā Ordinē quem non habet.

24 Ordinatio per vim non tenet,
per metum tenet: sed nō obligat,
si sit metus grandis, ad castitatem,
nec ad officium.

25 Datus Ordo maior sine mi-
nori tenet, non tamen Episcopa-
tus sine Sacerdotio.

26 Non est quis ordinandus in
sacris sine sufficiente patrimonio,
aut beneficio, aut donatione suf-
ficiente ad vitā, nec ea potest alie-
nare, nisi habeat vnde viuat com-
petenter, alioqui resignatio be-
neficij est nulla. *Ex Trid. & Cong. Cōc.*
Idemque dicendum de patrimo-
nio, scilicet renuntiationem nul-
lam esse: itaque post eam factam
nō prohibetur quis ordinari, quia
nulla fuit.

27 Quidam aiunt, posse, qui ni-
hil

hil habet, ordinari, modò sit graduatus in Theologia, aut Iure Canonico, tali enim nõ defuturum vnde viuat.

28 Ordinatus in sacris, tenetur castè viuere ex voto implicito.

29 Episcopus ordinare potest nõ solùm subditum sibi ordine, domicilio, vel beneficio, sed etiam non subditum, de licentia tamen Episcopi sui, vel Vicarij absente Episcopo: item suum per trienniũ familiarem, si ei statim det beneficium: item subditum vicini Episcopi manifestè suspensi ob ordinationem.

30 Nec Episcopus nec eius ministri quicquam accipere possunt, etiam oblatum, pro Ordine, aut literis dimissorijs, aut sigillo. Notarius tamen, si non habet stipendium, potest accipere decimam partem aurei, nisi sit consue-

tudo nihil accipiendi. Ex *Trid.*

31 Exercēs actum Ordinis sacri (quale non est prædicare, aut excommunicare) in peccato mortali, peccat mortaliter. Quidam tamen negant peccare mortaliter Subdiaconū vel Diaconum soleniter ministrantes, aut Episcopū consecrantem calicem, aut altare, aut virginem, aut Sacerdotem benedicientem aquam.

32 Sacerdos stola utitur in omni oratione solenni, & Sacramentorum administratione, & Episcopus conferens primam tonsuram.

33 Si Episcopus ordinando non possit absolvere, pergat alter ubi ille desijt.

34 Non potest ordinari neophytus, vel infamis, nec hermaphroditus, nec obligatus Reip. ob administrationem, ante redditam rationem.

35 Ha-

35 Habenti ius petēdi Ordines, ut ob beneficium, non possunt negari ob peccatum occultum.

36 Episcopo præcipienti alicui ut ordinetur ob ecclesiæ utilitatem, non repugnandum sine causa iusta.

37 In materia fauorabili, nomine Sacerdotis venit etiam Subdiaconus: in odiosa verò solus Presbyter.

38 Si Episcopus dicat, Nolo, vel Nō intendo ordinare excommunicatos, vel irregulares, intelligitur si sciat aliquē talem esse: quare quem ordinat non sciens talem esse, verè est ordinatus.

O R N A T V S.

1 O Rnari potest fœmina ad tegēdam turpitudinem: quod si fiat ad vanitatem, aut fingendā pulchritudinem, mortale non est, etiam in Religiosa. Quod si quis

alius indeumat occasionem peccandi mortaliter, tunc mortale esse quidam aiunt, sed melius alij negant. Illud probabilius, si in eo expédatur quod esset necessario dádum pauperibus, peccari mortaliter.

2. Fœminam pectus nudum gestare sine mala intentione, quidam negant esse mortale: ego difficile talem absoluerem.

PACTVM, vide *Contractus*.

PALLIVM.

1. Pallio quo significatur plenitudo officij Pontificalis, utitur Archiepiscopus in Missa solenni, in provincia, non autem extra Ecclesiam, ut in processionibus, aut alijs: nec id potest alteri commodare.

2. Antequam pallium accipiat, non debet ordinare, aut consecrare, nec ecclesiam dedicare, nec Concilium vocare.

3. Debet

3 Debet cum eo sepeliri.

P A P A, vide *Electio, Lex.*

1 Papæ electio Simoniacæ ipso facto nulla. *Ex Conc. Lat.* Quidam tamen dicunt opus esse sententia condemnatoria.

2 Nulla Excommunicatio aut Censura impedit Papæ electionem. *Ex Pio Quarto.*

3 Tractans de eligendo Papa, Papa vivente, est excommunicatus excommunicatione Papæ reservata. *Ex Paulo. IIII.*

4 Papam peccare non servando legem humanam, aut in ea dispensando sine causa, affirmat Navar. itemque si antea fuit Religiosus, nullum habere pecuniæ dominium, sed solam administrationem.

5 Papæ subditur omnis potestas, etiam secularis, quatenus exigit salus animarum.

6 Papa ob solam hæresim potest accusari, condemnari, excommunicari, & deponi.

7 Papam ait S. Antonius plura posse quam nobis vel ipsi compertum sit.

8 Papa potest esse Iudex in causa propria, & absolvere ab obligatione qua quis homini tenetur, & secum in votis dispensare, & legem à se aut prædecessore latam revocare, eiusq; etiam effectus priores, & cuiq; beneficium auferre, etiã sine causa: habet enim in beneficijs plenariam dispositionem.

9 Ad Papam appellari potest à cuiusvis sententia.

PARENTES, vide *Alimenta, Hæreditas, Societas.*

Parentum negligentiam in docendo filios, aut curando ut discant Pater noster, Credo, & Dei præcepta, mortale esse, quidam

dam valde probabiliter affirmât.

2 Non potest pater Religionem ingredi, si filij eius opera in seculo egent.

3 Qui filium alere non potest, potest exponere ad hospitale, vel ad domum Episcopi diuitis.

4 Pater tenetur de damno dato à filio, quatenus potest de illius peculio: tenetur & soluere de suo quod illum iussit expendere, aut debuit iubere.

5 Tenetur filiū alere & eius vxorem honestam, etiam sine sua licentia ductam: & filiam dotare, etiam sine sua licentia digno nubētem, etiam dote non promissa, si ipsa se dotare non potest: certē ei debet legitimam saltem dare, si illa dotem nō promisit: itidemq; tenetur auus paternus, & frater ex eodem patre. Quod si indigno nupsit, tenetur ipsam egentem

alere, imò & secundum quosdam,
 dotare. Tenetur & filiam impudi-
 cam, sed pœnitentem, alere, &
 dotare: item si distulit illam loca-
 re usq; ad vigesimumquintũ an-
 num, & illa, promissa dote, nupsit
 indigno. Tenetur etiam natura-
 lem dotare si illa est pauper. Filiã
 autem hæreticam dotare non te-
 netur, nisi resipiscat.

6 Potest pater testari de legitima
 filij, si ille consentit.

7 Potest notho extra testamen-
 tũ relinquere quantum velit, sine
 præiudicio tamen legitimorum.

8 Potest per donationem remu-
 neratoriã, vel in opera pia, aliena-
 re in præiudicium filiorum.

9 Potest à filio repetere quẽ co-
 ætus est pro eò expendere, vt pro
 eius delicto, aut simili alia causa.

10 In extrema necessitate potius
 subueniendum filio, secundum
 quos-

quosdam: secundum alios patrem,
quod probabilius: & quidem in
vitæ periculo pater præferendus,
etiam ei cui fuisset iuratum: intel-
ligitur enim exceptus pater.

11 Pater ob famē potest vendere
filiū, nisi sit in sacris, aut iā extra
eius potestatem: quāquam id apud
Christianos nō est in usu: castiga-
re verò potest etiam Sacerdotem.

12 Mater filijs primi matrimo-
nij debet relinquere omnia ex il-
lo lucra, non autem donata ab ex-
traneo, etiam intuitu viri: & pa-
ter filijs quæ ad ipsum ex bonis
eorum matris, prioris eius uxoris,
peruenerunt.

13 Pater non potest impuberem
offerre Religioni iuxta matrem.

14 Nolle videri alicuius esse fi-
liū iuxta aliqua de causa, sine eius
contemptu, non est mortale: alio-
qui iniuria quævis in parentes,
morta-

mortalis videtur quibusdā, etiam-
si levis sit.

15 Patris appellatione veniunt
ascendentes, vt filij descendentes.

Vide glo. de verb. sig. c. 2.

PAROCHVS, vide *Confes-
sor, Domicilium, Mista.*

1 **T**enetur Tempore pestis mi-
nistrare salutis necessaria Sa-
cramenta, aut dare qui ministret
peste infectis.

2 De parochia efficitur quis ac-
quisitione domicilij: quantum ad
pœnitentiam autem & Eucharis-
tiam, sufficit habitatio per sex
menses, secundum quosdam: at
melius alij, sufficere quantum ad
Sacramenta illic habitare, & non
posse cōmodē ad propriū ire. Ad
matrimonium verò sufficit vel mo-
dica habitatio. At quantū ad deci-
mas, & vtilia Sacerdoti, requiritur
animus habitandi ferē per annū.

3 Pa-

3 Parochus ecclesiæ destitutæ cōsetur habere beneficiū simplex.

4 Tenetur Parochus ministrare Sacramenta, etiam extra tempus præcepti ad illa obligantis, etsi id quidam negant.

5 Negligētia magna parochi in docendo ad salutem necessaria, nempe Symbolum, Decalogum, & Pater noster, mortalis est: vbi passim magnus est abusus eorū qui contenti docuisse Symbolum Latine, non explicant populo rudimysteria fidei, præsertim Trinitatis, & incarnationis, tanto opere ad salutē necessaria. Væ Parochis, væ Episcopis, væ Prælati.

6 Parochus habet Iure communi à Papa iurisdictionem, quā non potest Episcopus impedire.

7 Parochus potest esse Iudex in causa ecclesiæ, alio huius nomine agente.

1 **P**ars, sine additione, intelligitur in dictas: secus si dicatur aliqua pars.

PATRINVS, vide *Baptismus, Matrimonij impedimenta.*

PECCATVM, vide *Contritio, Luxuria.*

1 **P**eccatum mortale est, delectari consensu saltem tacito in peccato mortali cogitato, si plenè aduertat, quod vulgo dicitur cogitatio morosa: secus est si delectetur, non ipso peccato, sed sola de eo cogitatione. Aiunt verò quidam, cum quis plenè aduertat malam esse cogitationem, & periculosam, negligitq; reprimere, celandum esse tacitū quendam consensum.

2 Non est mortale cogitare sic apud se, si peccatū nō esset furtū, aut adulterium, &c. illud facere.

3 De

- 3 De quo, cū factū est, licet gaudere, non est illicitū illud optare.
- 4 Non est putandam peccatum esse, quod boni facere solent.
- 5 Non est mortale facere rem licitam, etiam si scias alteri futuram occasionem, peccandi mortaliter, et si quidam aliter sentiant.
- 6 Exponere se mortaliter peccandi periculo, mortale est, nisi causa aliqua excuset, vt proximi salus, aut necessitas aliqua: tunc enim sufficit nolle peccare.
- 7 Quidam putant licere occasionem alicui præbere peccandi, vt furandi, quo deprehensus emendetur: ego id facere non ausim. Permitti quidem possunt peccata minora, vt vitentur grauiora: licet etiam permittitur meretricium, ne fiat adulteria: at dare peccandi occasionem ex professo, non puto licere.

8 Putant

8 Putant etiam, adulterium facere volenti, posse consuli vt potius fornicetur: in quo mihi videtur decepti nō intellecto D. Aug. 2. de adult. con. c. 15. qui locus citatur. 33. q. 2. *Si quod*: vbi potius cōtrarium dicit. Licet quidem volentem alium grauius lædere, rogare vt leuius agat, at malum suadere nunquam licet.

9 Cooperari per accidens peccato alicuius, aiunt quidā posse excusari necessitate, aut vtilitate: vt admouere scalam furari volenti, & minanti malum nisi obedias: aut dare ensē occidere alterum paranti, & tibi alioqui malum minitāti, aut dicere vbi sit: ferre epistolam amatoriam amicæ, hero iubente: ornare heram meretricem: sternere lectum adulterę dominę, & huiusmodi quæ non sunt intrinsecè mala: nec fiūt intentione peccati,

peccati, sed vitandi damnum, aut aliquid consequendi: etsi id alij negant. Ego quidem puto posse tales excusari, cum causa faciendi rationabilis est: quod prudentis iudicio relinquitur. Sic licet iniremi Turcarum remigare contra Christianos, & parare arma illis, & offerre: est enim id se tueri cum aliquo proximi damno, nec ille de eo meritò potest conqueri, excusante necessitate.

10 Facere id quod ex natura sua inducit ad mortale, est mortale. Tale quidam putant pudenda retigere coram altero sexu, nisi fortè causa rationabili, vt medicinæ.

11 Nō est mortale facere ea, quibus alij possunt bene & malè vti, etsi plures malè vtantur, vt aleas, gladios, fucum, &c. etsi id quidam negent.

12 Peccatum veniale posse remitti

mitti sine mortali, alij aiunt,
 alij negant: remittitur quidem in
 habente gratiam per opera chari-
 tatis, & per quædā Sacramentalia,
 ut aquam benedictam, & Episcopi
 benedictionē, item perunctionem
 pectoris, Confessionem generalē,
 Orationem Dominicam, si rectē
 fiant, id est, cum aliqua deuotione
 & reuerentia.

*PECULIUM, vide Clericus,
 Hereditas, Religio.*

PEculium castrense, aut quasi
 castrense (de quo filius pu-
 bes libere disponit) dicitur, quic-
 quid acquiritur ratione militiæ,
 aut officij publici: aut seruitij in
 platia Regis, ut libri donati Pro-
 fessori publico, aut à patre filio
 absolutis studijs, & militi equus
 vel arma, & quod ad militiam
 datur: item quod ea lege datur,
 ut castrense sit, & quod acquirit
 Cle.

Clericus in sacris, aut beneficia-
tus: imo, secundum quosdam, qui
est primæ tonsuræ, vt supra dictū
in Clerico.

2 Profectitium, quod acqui-
ritur causa patris, seu intuitu,
in quo filius nihil habet iuris.
Non censetur autem tale, quod
ei donatur, nulla facta patris men-
tione.

3 Aduētitiū, quod ei aduenit
eius industria, vel donatione, vel
successione, vel fortuna: in quo
proprietas est filij, at vsusfructus
patris, quādiu viuit. Quod si filius
emancipetur, eius est dimidium:
itemq; si pater fiat Religiosus, se-
cundum quosdam, nam alij to-
tum tunc filio tribuunt, alij to-
tum patri.

4 Acquisitū ex rebus patris pro-
pria industria, partim est profe-
ctitium, partim aduētitiū: itaq;

dimidium est filij. Quod si clam patre adquisitum est, aut ex pecunia à patre mutuò accepta, totum quidam dicunt esse filij.

5 Confiscatis bonis patris, non confiscatur aduentitium filij: cōfiscato autem aduentitio, nō perdit pater in eo vsumfructum.

6 Si pater alienauit aduentitium filij, is, si est hæres, non potest, secundum quosdam, reuocare magis quàm pater: subit enim personam eius.

PECVNIA, vide Moneta.

PENSIO, vide Beneficium, Clericus, Hora canonice.

1 **R**edemptio pensionis non fit sine Papæ autoritate.

2 Cui data est pensio cum obligatione dandi eam alteri, potest ab hoc eam obligationem pretio redimere.

3 Solus Papa pensionē dat laico.

4 Pen-

4 Pensio ipso iure perditur per matrimonium: idque etiam aliàs nullum, secundùm quosdam.

5 Potest Episcopus imponere pensionem ad coequandos fructus beneficiorum permutatorum, quæ daret ad tempus tenentis beneficium cui imponitur: item super beneficio à se collato, ad viam solum beneficiati: imò etiam, secundùm quosdam, ad vitam Pensionarij: & secundùm Thom. 2. 2. q. 100. art. 4. ante collationem beneficij potest subtrahere de fructibus eius ad ipsos usus. potest & Iudex ad dirimendam litē pensionem constituere. Quæ mihi ut vera videntur, ita parum esse in usu.

6 Pensio non est propriè beneficium, non tamen datur irregulari sine dispensatione.

7 Excommunicatio lata in non

soluentem pensionē tempore præfixo, non ligat, secundū stylum Curie, vsque dum pensionarius declaret ligasse.

S Pensio nō soluta potest ex stylo Curie peti à successore de fructibus quos percepit.

P I G N V S, vide *Contractus*.

1 **P**ignore non licet vti contra voluntatem domini.

2 Non datur res sacra in pignus, nisi in necessitate.

3 Recepto homine libero in pignus pro debito, perditur debitū. *Vide gl. c.1. de pign.* vbi excipiuntur quidam casus.

4 Creditor potest pignus in pignus dare, sed non pro maiore quantitate: non potest autem vendere, debitore non solvente, nisi post biennium, & eo prius monito, nisi Iudex concedat posse antè. Quidam tamen dicunt posse vendere, post

post trimam monitionem nō sol-
uenti factam, etiamsi fuisset con-
uentum ne venderetur: quod ego
equum puto, dummodò debitore
expectet aliquo cōuenienti tem-
pore, nisi promississet expresse se
nullo modo venditurum: seruan-
da enim promissio.

5 Clericum accipientem rem ec-
clesiæ in pignus, debere fructus
in sortem cōputare, quidā aiunt,
alii negant, sed minus probabili-
ter, nisi fortè modo sequenti.

6 Dominus accipiens feudum
in pignus, facit fructus suos, dū-
modo non accipiat eos ex melio-
ramentis, nec interim seruitium
à vassallo. Idemque dicendum
in Emphyteusi, nisi Emphyteu-
ta grandem pecuniam pro ea de-
disset: quamquam etiam tunc po-
test percipi tātum fructus, quanto
minus pretio rei iusto ille dedit.

7 Prohibita alienari, possunt pignori dari.

8 Expensa facta in pignore necessario, vel utiliter, repeti possunt.

9 Agrum à te incultum accipiēs in pignus, si colat, posse fructus non computare in sortem, quidam aiunt, alij minus probabiliter negant.

10 Pignus dicitur de re mobili, hypotheca de immobili.

P I S C A T I O, vide *Venatio*.

P O E N A, vide *Ignorantia*, *Interpretatio*, *Lex*.

POENA imposita ipso iure vel facto, nō incurritur sine sententia iudicis & executione per ipsum, etiamsi lex dicat non requiri sententiam, aut declarationem, aut etiam soluendam in foro conscientiae: intelligitur enim iudice exequente, nisi poena esset eiusmodi, quæ secum traheret
exe-

executionem, vt Excommunicatio, suspensio, interdictum, & irregularitas: aut lex dicat, Sit incapax, aut inhabilis (quidam tamen etiã hinc sententiam requiri aiunt) aut dicat, Non faciat alioqui fructus suos, est enim conditio quæ seruanda est, vt quæ ponitur à testatore.

2 Ad pœnam conuentionalem tenetur quis cum petitur: non est autem petenda, si culpa abest, nisi ob interessè damni, aut lucri cessantis.

3 Quidam putant nullum crimẽ subijci pœnæ iuris, nisi de illo planè constet in iudicio, aut alioqui sit notoriũ: excepto homicidio, quod etiam occultum irregulare facit. Probanda quidem opinio, nisi vsus ecclesiæ repugnaret.

4 Inhabilis ob crimen ad officia aut beneficia, non ideo priuatur

obtentis : nec priuatus obtentis,
ideo inhabilis fit ad obtinenda.

5 Pœna præsumenti imposita requirit dolum.

6 Pœnæ promissio in matrimonijs & sponsalibus non obligat.
Vide de spons. & matr. c. 29.

7 In Pœnalibus, & restitutione vtendum, & pia interpretatione.
Vide de elect. lib. 6. c. 22. & de reg. iur. Odia, & in penis, scilicet regul. 16. & 49. lib. 6.

8 Pœnæ non extendendæ ultra casus Iure expressos, etiamsi eadem ratio videatur.

9 Pœnam non incurrit, qui facere non potuit iustè impeditus.

10 Regulæ pœnales Cancellarię, secundum quosdam solum ligant in foro exteriori.

11 A pœna legis humanæ excusat cōsuetudo, etiam irrationalis, itemq; iusta credulitas.

12 Pœna

12 Pœna Iuris contra facientem, intelligitur si perficiat opus.

13 Per verba futuri temporis, in dubio non intelligitur pœna posita ipso facto.

14 Non accusans aliquem, cum teneretur, non debet pœnam, ad quam ille, si ipse accusasset, fuisset condemnatus (pœna enim nō debetur ante condemnatione) etsi quidam aliter sentiunt.

15 Cum pœna imponitur omit- tenti aliquid, sine determinatio- ne temporis, ut cum dicitur. Qui non residet, sit excommunicatus, requiritur prius monitio.

16 Pœna successiua imposita si- ne termino, finiri solet decennio: quod si usq; ad beneplacitum im- ponentis, finitur eius morte.

17 Factus amens post delictum, non punitur corporaliter, sed in pecunia.

18 Non

18 Non potest quis priuari beneficio, aut priuilegio, aut ab eo suspendi aut deponi Clericus, nisi in casibus lure expressis.

POENITENTIA, vide *Confessio*.

POTESTAS, vide *Dominium*.

1 Q Vi potest maiora, potest & minora, cum est eadem ratio, aut maior.

PRÆCEPTVM, vide *Censura, Lex, Mandatum, Obedientia*.

1 P Ræceptum de re leuissima nō obligat ad mortale, etiā si qui præcipit, id velit: nisi quis se voto obligasset ad omnia iussa: tunc enim fortē posset etiam in re leui, vt si diceret, In virtute obedientiæ, aut quid simile.

2 Præcipi non potest vt subditus sibi membrum abscindi patiatur ob sanitatem, nec vt reuelet suum peccatum omnino occultum.

PRÆ-

1 PRÆDICARE, vide *Ordo, Prælati.*

1 **P** Rædicare non est actus Ordinis sacri, nec Officium diuinum prohibitum interdicto, aut suspensione à diuinis.

2 Prædicās in statu peccati mortalis, non peccat mortaliter, si absit scandalum.

3 Prædicandi licentiam potest dare viro docto Parochus, etiam non ordinato in sacris, modò sit Clericus, & non sæpe det. Nam Conc. Trid. in Regulari requirit Episcopi licentiam. Ego nisi Diacono dandam non censeo, nisi sit Religiosus.

4 Mortale quidam censent prædicare sine legitima licentia, aut valde inutilia, aut scienter falsa in fidei Doctrina, vel morum, vel miraculis, aut vita Sanctorum, aut detrahendo ferè nominatim prælati

316 PRÆDICARE.

prælati ecclesiæ: nō esse autem, si quis ob gloriam aut pecuniā principaliter prædicet.

5 Nullus Episcopo contradicente prædicare præsumat. *Ex Conc. Trid.* Excepit Pius Quintus Mendicantes in sua ecclesia prædicantes, nisi Episcopus vellet prædicare.

6 Non potest Episcopus sine causa rationabili suspendere à prædicatione. *Ex Cong. Conc.*

7 Mendicantes semel examinati in vna diœcesi ad prædicandum, non possunt in ea amplius examinari: quod si sint graduati in Theologia, aut Lectores, nō egent examine Episcopi. *Pius Quintus.*

8 Mendicantes possunt prædicare, etiam cum prædicatur in Cathedrali. *Idem.*

PRÆLATVS, vide Ecclesia, Electio, Episcopus, Obedientia.

1 Præ-

Prælatus dicitur, qui ecclesiæ Collegiatae seculari vel regulari præficitur. Itaque Priores & Guardiani sunt prælati, & in dignitate. *Vide gl. c. 28. de elect. lib. 6.*

1 Prælatus propriè non dicitur esse de Capitulo vel Conuentu.

3 Non potest prælati tempore pestis populum deferere.

4 Gesta per prælatum toleratum valida sunt, etiam si iure titulum amisisset.

5 Prælatus excedens in subditi correctione, non tenetur ab eo veniam petere.

6 Prælati bona sunt tacite hypothecata pro mala ecclesiæ administratione.

PRÆSCRIPTIO.

PRÆSCRIPTIO Dicitur immobilium, Vfuscapio immobilium. Fit autem vsuscapio triennio, etiam in rebus Ecclesiæ: requi-

requiritur autem ad eam bona fides, etiam in tradente rem. Non potest verò vsucapi res sacra, aut prohibita alienari: nec res ecclesiæ requirens solēnitatem in alienatione: nec res pupilli, aut minoris, quæ potest seruari, scilicet, quæ non consumitur. Sufficit verò ad vsucapiendos fructus, abesse malam fidem, etiam si bona non adsit.

2 Ad præscriptionem vel vsucapionem requiritur possessio non interrupta per certum tempus, & bona fides, & titulus præsumptus iustus, scilicet ut nihil in cōtrarium appareat probabile, & quòd res possit præscribi: bonam verò fidem non tollit dubitatio adueniens: nocet autem hæredi mala fides defuncti, non autem habenti ab hærede. Quamquam si hæres inuasoris, bona fide præscribit

bit inter præsentēs triginta annis, & inter absentes quadraginta: itidemque dicendum de re furtiva, quæ alioqui non præscribitur.

3 Titulus præsumitur consuetudine immemorabili: sufficit & iusta credulitas tituli ex errore facti.

4 Contra laicos præsentēs in eadem prouincia præscribitur regulariter decem annis, contra absentes viginti: idemq; est in bonis patrimonialibus Clericorū: at in re ecclesiastica aut religiosa, inter præsentēs triginta, inter absentes quadraginta: contra ecclesiam verò Romanam requiruntur centū. Sufficit verò in præscriptione triginta vel quadraginta annorum bona fides, etiam sine titulo.

5 Possessio bonæ fidei præcedentis & sequētis possessoris coniunctæ complent tempus præscriptionis.

6 Ecclesiæ & minori datur quadriennium post finitam præscriptionem contra ipsos ad restitutionem, nisi esset præscriptum ab alia ecclesia.

7 Soluens tributum, seu pensionem per contractum promissam, triginta annis præscribit, non solvens sine mala fide. Quod si erat pactum non soluendi nisi petitâ, negligente domino petere, præscribit secundum legem communem præscriptionis.

8 Eligendi ius præscribitur quadraginta annis, etiamsi vnus solus actus interueniat.

9 Prohibita alienari, non præscribuntur ante viginti annos.

10 Statutum tollens præscriptionem, non tollit eam cuius initij non est memoria.

PRIMITIÆ, vide Decime.

PRIVILEGIUM, vide Gratia.

PRIN-

PRINCEPS, vide Dominus,
Lex, Officium.

1 **R**ex tenetur pro Republica
vitam ponere.

2 Potest per Kemp. priuari ob ty-
rannidem, & si non faciat officiū
suum, & cū est causa aliqua iu-
sta: & eligi alius à maiori parte po-
puli. Quidam tamē solū tyran-
nidem causam putant.

3 Tenetur Princeps corrigere
mala publica, si possit, sine dam-
no Reip. & agere causam populi,
adeoq; curare vt Episcopi & Cu-
rati resideant.

4 Potest dispensare secū ex cau-
sa in suis legibus, nam sine causa,
peccat.

5 Potest etiam legitimare filium
suū, non vt pater, sed vt Princeps.

6 Potest ex causa rē vnus alteri
dare, & locum Reip. cōmunem, si-
ne populi consensu, proprium in

usum assumere, & reuocare suum contractum, & datum à se priuilegium, etiam remuneratorium. Cum autem requiritur causa iusta vt aliquid facere possit, non ei credendum dicenti esse causam iustam, nisi appareat.

7 Gubernator ciuitatis habetur loco Principis: itaque eius licentia vel scientia supplet defectum cuiusuis solennitatis.

8 Gubernare principaliter ob gloriam aut diuitias, non est mortale.

9 Imperator potest esse iudex in causa sui fisci.

PROCESSIO.

1 IN processione Corporis Christi nulla Reliquia gestatur.

2 Dum fit processio, pulsantur campanæ, ad excitandam populi deuotionem.

PROCVRATOR, vide *casus fortuitus. Induiales actus.*

1 Pro-

PROcurator ad negotia, potest alium instituere procuratorem.

PROMISSIO, vide *Donatio*.

PROMISSIO obligat, nisi res sint ita mutatae, ut si cogitasses ita futurum, non promississes: aut si non habuisti animum te obligandi, sed solum proposuisti facere. Vix autem quis promittentium obligari intendit, nisi iuret, aut faciat instrumentum. Itaque cum dicunt, Faciam, intelligunt se facturos, nisi mutentur: volunt enim liberi esse. Qui autem animum habet promittendi, hoc ipso se obligat: si tamen promissionem non implet ex causa quæ sibi videtur rationabilis, non peccat mortaliter, nisi alioqui sequeretur scandalum, aut græde proximi damnum: tunc enim, qui promissit, etiam de dāno tenetur:

quo solo casu quidam aiunt obligare promissione ex iustitia, alio-
 qui solum ex fidelitate, & sub pec-
 cato veniali, & sine obligatione
 restituendi. Potest & quis pro-
 missum negare ei, qui, quod sibi
 promisit, non prestat: item cum si-
 bi est perniciosum prestare, aut
 ei cui promisit, inutile, aut is per
 ingratitude fit indignus: aut
 si est promissio vi aut dolo ex-
 torta: & non firmata iuramen-
 to: aut si non est accepta, aut est
 de re illicita, aut donatio lege pro-
 hibita, vt. Simoniaca: aut de sol-
 uenda usura, & non firmata iura-
 mento, sed id potest Episcopus
 relaxare: aut si promissum sit secun-
 dum quosdam, ei qui sit denuntia-
 tus excommunicatus.

2 Quod alicui promissisti pro re
 illicita, si facit, teneris ei dare, etsi
 id quidam negant.

3 Cum

3 Cū quis promittit, etiam cū iuramento, intelligitur nisi enormiter lædatur.

4 Promissio acceptanti nomine ecclesiæ vel Hospitalis facta, transfert dominium, secundum quosdam. *Vide Venditio.*

5 Qui puellam violauit, promittens si eam ducturum, tenetur ducere: quod si corrupta erat, sufficit ei pro iniuria satisfacere.

PROXIMVS, vide *Charitas, Correptio.*

PUBLICVM, vide *Manifestum.*

P V E R, vide *Censura.*

P Veri ante septeniū non ligantur ecclesiæ legib⁹, imò, secundum quosdam, nec ante duodecimum censuris. Certè infantes nō cōprehenduntur interdicto, nec prohibentur ingredi Monasteria: prohibentur tamen tempore interdicti sepeliri in loco sacro.

PVRGATORIVM, vi.
de *Indulgentia, Oratio.*

R Emittuntur in purgatorio
peccata venialia hîc non re-
missa per displicentiâ, vel per actû
charitatis, in quo virtualiter pœ-
nitentia includitur.

QVÆSTVARIII.

VÆSTVARIII

Eleemosynarum nul-
libi admittendi, *Ex*
Conc. Trid. vbi tamen

non prohibentur qui
sine indulgentiarum publicatio-
ne petunt pro se aut loco pio, qui-
uè eleemosynas collectas in pios
vsus erogant.

2 Pius Quintus omnes gratias
& facultates concessas pro mani-
bus adiutricibus reuocauit, quæ-
stusq; tales prohibuit.

R A-

RAPINA, vide *Furtum*.

RAPTUS, vide *Matrimonium*.

RATIFICATIO.

RATIFICATIONE,
 Etiam tacita, conuales-
 cunt gesta per merum:
 oportet vero ratifica-
 tionem fieri animo va-
 lidandi actum alias nullum.

2. Factum alicuius nomine, vali-
 datur tempore quo ipse ratificat.

RATIHABITIO.

1. Factum tuo nomine, seu tui
 contemplatione, cum pollet
 tuo agi mandato, si ratum habes,
 censeris mandasse: non tamen pœ-
 nas mandatis incurris, nisi id ex-
 primatur lege.

RELIGIO, vide *Appellatio*, *Ca-
 sus reservatus*, *Electio*, *Episcopus*,
Exemptus, *Judiciales actus*, *Ordo*,
Prædicare, *Prælatus*, *Votum*.

1 Obligatus ad debita, etiam
cum iuramento, potest ex
feruore Charitatis ingredi Reli-
gionem, quam profitendo cedit
bonis, nec ad aliud tenetur, secun-
dum probabilem quorundam opi-
nionem. Alij pruis soluendum, si
possit, differendo aliquantum in-
gressum: nec posse cum grandi
proximi damno suæ salutis consu-
lere. Vide D. Thom. 2. 2. q. 189.
ubi aliter sentire videtur. Sed
nunc constitutio Sixti. V. 6. Cal.
Decembr. anno. 1587. declarat,
eiusmodi homines ingenti ære
alieno supra vires facultatū sua-
rum grauatos, esse ad religionem
perpetuò inhabiles, & si admittā-
tur, tam susceptionem habitus,
quàm professionē, irritā esse & nullā.
2 Parentum grandi necessitati
subueniendum ante ingressum:
facta autem professione, faciendū
quod

quod possit salua obedientia; ante professionem verò potius egrediendū, si possit subuenire, quàm deferantur.

3. Nouitio potest etiam post Trident. Conc. cōcedi dilatio ad professionē post annū nouitiatus, si causa subest.

4. Nouitiorum prælatus est velut ipforū Ordinarius, potestq; cum ipsis dispensare.

5. Nouitij obligatio extra Societate IESV nulla valet sine licentia Episcopi, aut eius Vicarij, idque intra duos menses ante professionem, ante quam nullum sortitur effectum. Ex *Trid.* vbi non prohibetur testamentum, sed donatio inter viuos, nec dispositiones de bonis suis ante susceptum habitum, modò nō fiant intuitu religionis.

6. Potest *secūdum Nauar.* etiam post Conc. Triden. ex causa iusta fieri aliqua

aliqua religiosa manédo domi sue cum peculio vnde sustentetur.

7 Monialis morientis, aut abeū-
tis ante professionem bona om-
nia restituenda eiā Monasterio:

8 Nouitius non tenetur ad præ-
cepta Religionis, nec egressus ad
expensas.

9 Si nouitiatus annus interrup-
patur per egressū, opus est de no-
uo incipere, alioqui inualida pro-
fessio. *Vide de elect. libr. 6. cap. 26.*

Non interruptur verò manen-
do ex causa extra monasteriū de
licentia Superioris: id quod po-
test etiam fieri post Conc. Trid.

10 Dum quis est in religione, nō
tenetur ad vota antea facta, nec
ad iuramenta quæ sunt religioni
incompatibilia, nec ad pæniten-
tias iniustas. *Vide glos. 33. quest. 2.*
Admonéo.

11 Parentes possunt offerre reli-
gioni

gioni filios impuberes inuitis tutoribus, & pater auo inuito, sed non contra.

12. Profitentem patrem debere filio dare legitimam, alij aiunt, alij negant.

13. Episcop⁹ potest admittere ad professionem in monasterio sibi subiecto, vel de licetia Superioris.

14. Professio potest fieri per procuratorem. Potest & fieri adiecto modo, vt possit sua bona ad vitæ sustentationem administrare, sed Prælati poterit postea prohibere. Quod si fiat cum pacto contra substantiam Regulæ, quidam dicunt esse nullam, alij valere: pactum enim reiiciendum.

15. Professio nō valet si desit intentio profitendi, & consensus potentis incorporare Religioni, vel rati habitio receptæ eius nominis, accedens postea: oportet autem.

autem etiam nouitiatum fieri de illius consensu.

16 Non fit quis tacite professus per aliquid, nisi intendat per id fieri.

17 Professio affert plenariam peccatorum indulgentiam: itemque ingressus, secundum quosdam, animo perseverandi, & ut quidam aiunt, votorum reuocatio.

18 Professus solum obedientiam secundum Regulam approbatam, censetur simul profiteri castitatem & paupertatem.

19 Professus etiam si non intendat seruare regulam, nisi more aliorum, tenetur ad omnia quorum non est legitima dispensatio.

20 Professus Religionem in communi, etiam emissis tribus votis in manu Episcopi, non est vere professus, sed sunt illa vota simplicia.

21 Professio ante decimum sextum
tum

tum annum expletum, & ante annum probationis, post susceptum habitum, nullam inducit obligationem. *Ex Conc. Trid.* Potest quidē nouitiatus fieri ante decimum sextum annum, modò illo expleto fiat professio.

22 Professio Monialis non mendicantis in Monasterio non habente redditus necessarios ad vitā, non tenet. *Vide cap. Periculoso, de sta. reg. lib. 6.*

23 Professio inualida defectu consensus, illo superueniente validatur.

24 In dubio de professione Monialis, aut de donatione valida, debet illa examinari ab Episcopo extra Claustra. *Ex Cong. Conc.*

25 Professi bona, præter legitimā descendentiū & ascēdentiū, intelliguntur esse monasterij, nisi ille ante professionē aliter disposuisset.

26 Pro-

26 Professi mortui bona adquiruntur Ordini. *Ex Cong. Conc.*

27 Professus pensionem acquirit monasterio, & hæreditatem. Quod si ille hæreditatem sibi relictam repudiet, potest monasterium acceptare: & si moriatur ante aditam patris hæreditatem, succedit monasterium.

28 Religiosus acquirit monasterio cui se dedit profitendo. Quod si generaliter Ordinem profiteatur, nulli se addicens monasterio: acquirit toti Ordini.

29 Professus nec potest facere testamentum, nec factum reuocare.

30 Non valet professio viri inter fœminas, nec fœminæ inter viros, nec hermaphroditi, si par est sexus, *secundum Nauar.*

31 Professum contemnere perfectionem, quam sequi professus est, mortale est.

32 Reli-

31 Religiosus de licentia Superioris potest fieri parochus (non autem simplex beneficiatus sine Papæ licētia) ubi si delinquat, nō per Episcopum, sed per Prælatum puniendum quidam censent. Ego putarim id ad Episcopū pertinere, cui sit subiectus, estque solutus obseruantijs, quas commodē non potest obseruare. Dicunt & quidam, posse Abbatem dare, cū populi & Episcopi consensu, Monachum in Capellanum ecclesiæ parochialis.

33 Professio coniugati invito cōiuge habet vim voti simplicis; & non repetente coniuge nō potest egredi: si autem de eius licentia, sed non vouentis castitatem, professus est, professio inualida est. *Vide de conuers. coniug. c. 1. & 4.*

34 Professus, celato morbo cōtagioso, expelli potest ē religione.

35 Professus transiens ad alium Ordinem, oportet in eo faciat integrum nouitiatum, nec potest secum ferre quæ acquisiuit in primo.

36 Religioso posse imponi duriora quàm sint in regula, quidam aiunt, alij negant. *Vide glo. d. 74.*

Gesta, & 32. q. 1. Integritas, & Decium cap. Ad nostram, de appellat. Ego posse putò, saltem quantum se vel tacite eius vota extendunt.

37 Ad strictiorem Religionem, id est, asperiores, potest quisque transire licentia petita, etsi non obtenta, non obstante priuilegio sui Ordinis de non transeundo. *Vide de Regul. cap. 13.* nisi tale priuilegium reuocet eam constitutionem.

38 De quouis Ordine potest transire ad Carthusienses.

39 Ad laxiorē Religionem licet transire ex dispensatione ipsius prelati,

lati, seu superioris: certè Genera-
lis potest ad id licentiā dare ex cau-
sa iusta, nec talem facultatem iu-
ridicam tollit Conc. Trid.

40 Professus eiectus nō tenetur
ad obedientiam, aut paupertatē,
aut Officium diuinum (nisi sit in
sacris, aut beneficiatus) aut ieiu-
nia, aut habitum, aliāve Religio-
ni annexa, potestq; ingredi laxio-
rem Religionē. Quidā tamen pu-
tant teneri ad vota, sed nō ad Re-
gulæ obseruantias. An autem ac-
quirat Monasterio, an vero eccle-
siæ ad quam translatus, non con-
uenit inter Doctores.

41 Religiones ducentium vxo-
res, aliqui dicunt, non esse simpli-
citer Religiones, & non dissol-
uere matrimonium ratum. Idem
asserunt de Ordine qui dicitur
Tertius S. Francisci: probat illius
tamē censeo, religiones prædictas

militares, esse simpliciter religiones, etsi non dissoluunt matrimonium ratum ex priuilegio.

42 Oblatio Religiosi per votū, aut iuramentum, non est valida sine consensu Superioris : sed vide VOTVM.

43 Religiosum potest Superior pro quouis peccato mortali incarcerare, & expellere ob crimen causa cognita per sententiam (nō autem deponere Ordine sacro) si est incorregibilis. *Vide. c. 7. Ne Clerici vel Monachi.*

44 Non licet recedere à Conuentu prætextu conueniēdi Superiorem. *Ex Trid.*

45 Habitū ex causa occultare aut dimittere ad tempus, licitum est.

46 Religiosus beneficiatus potest de fructibus disponere, vt secularis : & ecclesiæ suæ acquirit, non Monasterio, *secundum Nauarr.*
idemq;

idemq; censet de Abbate & Prior:
re: esse enim Abbatiam & Priora-
tum beneficia ecclesiastica. Ego
verò hos non puto posse plus quàm
regula eis permittit.

47 Prælati in religione possunt
secum dispensare, sicut cum subdi-
tis. *Vide Tho. 2. 2. q. 88. & 181. &
186.* Expediit verò id facere per
suum confessorum. *Vide CON-*
FESSOR.

48 Licitæ est consuetudo dandi
quotannis certum quid ad susten-
tationem Religioso, ut solet Mo-
nialibus lucrum ex suo artificio
ad vestitum dari. Nec Trid. Cōc.
ses. 25. prohibet peculium ex cau-
sa in usum pium cum Prælati li-
centia: potest enim Superior con-
cedere subdito quod ipse potest,
scilicet uti, & donare causa pieta-
tis, & remunerationis.

49 In usum communem cēsetur

impendi, quod impenditur in
vsum Monachi de licentia Super-
ioris.

50 Conc. Trid. sess. 25. c. 1. & 2.
non intēdit legitimē relaxata aut
mutata prohibere.

51 Quidā putant non teneri Re-
ligiosum obedire in re ad Regulā
nihil pertinente, aut difficillima.
si dubitet an possit Superior præ-
cipere: nec vt Episcopatū accep-
ret: alij debere acceptare, si præci-
piatur in virtute obedientiæ.

52 Acquisita à Religioso in Epif-
copatu titulari, relinquenda Mo-
nasterio.

53 Vbicunq; sit Religiosus sub
obedientia Superioris, cēsetur in
Claustro esse: & quidem de licen-
tia Superioris potest extrā mane-
re, sed cum habitu.

54 Cū Superior non contradi-
cit, intelligitur tacitē consentire.

55 Re-

55 Religiosus potest appellare a sententia iniusta Superioris: potest & agere contra Superiorem in utilitatem Monasterij. *Vide. c. Ex parte, de accus. & c. Cum dilecta, de rescrip.*

56 Pius Quintus voluit Mendicantes vti gratijs suis & priuilegijs in Foro conscientie, nō obstat Concil. Trid. Et quamuis eius Bullam, vbi eis multa cōcessit, reuocauerit Gregor. XIII. tamē postea reualidauit, vt testatur Congreg. Concil. Quare videntur posse ordinari ante ætatem legitimā. *Vide. d. 77. c. Monachis.*

67 Franciscani possunt habere redditus ecclesijs suis relictos, non autem relictos Conuentui, nisi ad modicum tempus, pro victu & vestitu.

58 Carthusianū teneri vesci carnibus, si aliter non possit morbo

liberari, quidam aiunt, alij negāt. Illud probabile, teneri si non possit aliter viuere. Sunt & qui affirmant, non peccare illos mortaliter, si carnibus vescantur extra morbum, si absit scandalum; non enim ex voto abstinere, sed ex cōsuetudine.

59 Mendicantes nō tenentur cōtribuere ad seminaria, etiā ratione beneficiorum, nec ad vllū subsidium, aut onus. *Ex Pio Quinto.*

60 Religiosi possunt esse Vicarij Episcopi de licentia praelati, & postulare pro alio in ciuilibus, coram Iudice seculari.

61 Praelati exempti habent iurisdictionem veluti Episcopalem in suos: itaque possunt in eos, quod Episcopus in subditos.

62. Religiosi tēpore Iubilēi possunt confiteri cuiuis Confessori approbato ab Episcopo.

63 Re-

63 Monachum aiunt quidā nec
in Papam posse eligi sine Abbatis
licentia.

64 non potest Iudex secularis
cognoscere de facto Religiosi an
te ingressum Religionis: est enim
mutatum Forum.

65 Episcopus non potest præci-
pere Monasterio, etiam sibi subdi-
to, vt recipiat Monialem: id enim
est Abbatissæ cum Conuentu.

66 Abbas non ligatur statuto,
etiam facto cum Conuentu.

67 Abbatem non venire nomi-
ne Monachi in odiosis, alij aiunt,
alij negant.

68 Abbatem oportet esse vigin-
ti quinque annorum inceptorū,
& Sacerdotem, & professum: Ab-
batissam verò quadraginta anno-
rū, nisi aliud Superiori videatur.

69 Abbate mortuo, expirat offi-
cium Prioris, nisi esset ab illo

Mm 5

cum

cum Capitulo institutus.

70 Abbas nō potest praefici duobus Monasterijs, nisi vnumpendeat ex altero.

71 Apostata non est à Religione, qui exit animo reuertēdi, aut aliam, etiam laxiorem intrādī, aut qui fugit nimis seuiēte Superiore: aut merito credens se non esse professum, tunc enim potest etiā dimisso habitu fugere, non obstāte Conc. Trid.

72 Apostata est excōmunicatus, si habitum dimittat, nō assumpto alterius Religionis habitu.

73 Acquisita per Apostatā extra religionem, quidā dicunt esse Camerę Apostolicę, alij Monasterij.

RELIVIAE, vide *Oratio*, *Processio*.

1 **C**oli possunt priuatim Reliquiae eius qui creditur esse in coelo,

RE-

REPRĒSALIA, vide *Bel-
lum.*

1 *I*lcent Represalia eo modo
quo bellum, scilicet autori-
tate sui Principis, & altero Prin-
cipe, scilicet eius qui læsit, moni-
to, ut curet satisfieri: q̄ non si fit,
potest læsus etiam ab innocentia-
bus accipere, si aliter sua recupe-
rare non potest.

2 Represalia non possunt fieri in
persona ecclesiastica. *Vide de iur.
lib. 6.*

RESCRIPTVM, vide
Gratia.

RESIDENTIA, vide *Bene-
fictum.*

1 *O*Mne Beneficium requirit re-
sidentiam: nec residet, qui
non seruit: quod nisi causa iusta
excuset, aut recepta consuetu-
do, mortale esse non residere.
Vbiq̄ autem ferè receptum.

ne in simplici resideatur. Curatū autem, ne resideat, nulla excusat consuetudo, obligatur enim diuino Iure: nec, *secundum Congreg. Conc.* excusat seruitium Episcopi, aut Cathedralis, aut Inquisitionis, aut paucitas ouium, aut defectus domus propriæ, potest enim conducere: nec, *secundum Caiet. 2. 2. q. 185.* esse Auditorem Rotæ, aut Secretariū sedis Apostolicæ, nec, *secundum Sotum*, esse Cardinalem: si enim est Episcopus, debet residere in ecclesia sibi commendata.

2 Parochiæ annexæ ecclesiæ Cathedralis Capellæ potest per vicarium serui.

3 Residere censetur, qui abest propter ecclesiæ suæ negotia.

4 Potest Episcopus abesse ob suæ vel vniuersalis ecclesiæ necessitatem, & vt alienæ succurrat, modò sine suæ detrimento.

5 Episcopus & Curatus non legitime absens tenetur fructus dare fabricæ, aut pauperibus. *Ex Trid. sess. 23.* Qui tamen non potest residere, non ideo debet damnum pati. *Ex cong. Conc.*

6 Fructus amissos ob non residentiam non tenetur quis dare ante condemnationem, *secundum Navarrum.* Ego verò censeo à Confessore condemnandum.

7 Potest Episcopus abesse ex causa per tres menses, Curatus verò per duos. *Ex Trid. Nec, secundum Navarrum,* opus est licentia ad tanti temporis absentiam. Habens verò beneficiū in Cathedrali, aut Collegiata, non potest abesse plus tribus mensibus quotannis. *Ex Trid. Conc.*

8 Excusat à residentia audire Theologiam aut Ius Canonicum per quinque annos, docere vero
quam-

quamdiu docetur: in alijs sciē-
tijs requiritur Episcopi licentia,
si peti solet. Item Papę seruitium,
aut Episcopi, ob vtilitatem eccle-
się. Ita Nauar. At Trid. vult ap-
probari ab Episcopo absentię cau-
sas, & quidem has oportet esse ec-
clesię vtilēs, vel proprię, vel vni-
uersę, vt supra dictum est. Ait ve-
rò Nauar. dispensationem Episco-
pi cum Parocho, vt possit causa
studij abesse per septē annos, non
posse per Episcopum reuocari.

9 Qui non residet, tenetur per
aliū tot Missas dicere, ad quot
residens tenebatur.

10 Capellanus potest per aliū ce-
lebrare, etiam si in fundatione sit
vt celebret. *Ex Cong. Conc.*

11 Canonicus absens sine causa,
tenetur restituere distributiones,
nisi alij remittant, sine fraude le-
gis.

12 Ex.

12 Excusat in Collegiatis nō in
signibus à non residentia cōsuetu
do immemorabilis, & reditus te
nues, qui Canonicos alere nō pos
sunt. *Ex Cong. Conc.*

13 Obtinens Canonicatum, &
Parochialem, in hac tenetur resi
dere: & perdat distributiones,
quando non seruit Canonicatui.
Ex eadem.

RESPUBLICA.

1 **P**rohibita vniuersitate, non
consentur prohibiti singuli:
nec pactum inter Regem & Com
munitatem obligat singulos Cō
munitatis.

2 Respublica potest pro bono
cōmuni rē vnius alteri dare. Vn
de non facilē condemnāda statu
ta quæ videntur iniqua, aut vsu
raria, vt bene monet Caietanus.

3 Reipub. imputatur quod facit
Princeps, vnde ob huius pecca
tum

rum interdum punitur.

4 Cuiusq; professionis homines possunt sibi Rectorem facere.

RESTITVTIO, vide Beneficium, Conductor, Debitum, Furtum.

1 **R**estituere tenetur, qui dānum non impedit, cū ex officio deberet, vt Iudex, pater, tutor: nisi omittat ob periculū rerum suarum, quas debeat præferre alienis. *Sylu. rest. 3. §. 5. Nauarr. c. 17. nu. 134. Tabien. rest. num. 24. Angel. iuram. §. 27. Rosel. rest. 4 §. 3. P. Nauar. lib. 3. c. 4. num. 123.*

2 Tenetur & Medicus, & aduocatus, & Confessor, ex negligentia quæ damnum dedit, ijs quorū causam agebant. Nam Confessor qui damnum dedit ei cui restituēdam erat, non monendo restituere, non ei tenetur: causam enim non eius, sed pœnitentis agit: etsi qui-

quidam: putant teneri, si ex crassa ignorantia dixit ne restitueret.

3 Item qui impedit habentem ius ad rem ne eam consequatur.

D. Tho. 2. 2. q. 62. artic. 4. Caiet. ibid.

Sot. lib. 4. de iust. q. 6. artic. 3. Nauarr.

c. 17. nu. 69. Siluest. sup. §. 12. P. Nauarr.

lib. 3. c. 5. nu. 2. Lopez. c. 14. Arag.

2. 2. q. 62. art. 2.

4 Et qui vi dolo, aut mendacio aliquē impedit. *Mercad. lib. 6. c. 17.*

Tolet. lib. 5. c. 19. Valent. tom. 3. disp. 5.

q. 6. p. 5. Salon. q. 62. art. 2.

5 Et qui aliquem ad damnum induxit, alioqui nō facturum. *Barr.*

Med. lib. 1. c. 14. §. 30. Ioan. Med. cod.

de rest. q. 7. Pedraz. precep. 7. d. 1. To-

let. lib. c. 21.

6 Et qui cum alio simul damnum dedit, de tanto tenetur, quāti cau-

sa fuit. *Arag. 2. 2. q. 62. art. 7. Ang.*

furtum. §. 16. Silu. rest. 3. §. 6. Nauarr.

c. 17. num. 21. c. 130.

7 Et qui a fure aliquid accepit furti, nisi sic fuisset mistum cum eius rebus, verbi gratia, frumentum, aut pecunia, ut discerni non posset, aut bona fide acceptum consumpsisset, nec esset factus locupletior. *Sot. 4. q. 7. art. 2. Tabien. rest. num. 25. Siluest. cod. 3. §. 6. & 7. Medin. cod. de rest. q. 10. Bapt. Corra. quest. 156. Salon. 2. 2. quest. 62. Artiz. 6.*

8 Et testis legitimè interrogatus de damno, cuius tacendo, causa fuit: nisi tacuisset iusto damni proprii timore. *Sot. lib. 4. de iust. q. 7. art. 3. 10a. Med. de rest. q. 9. Nauar. c. 17. num. 21.*

9 Et qui accepit pro re quam ex iustitia debebat (nisi fuisset liberè donatum, & non velut iustitiæ pretium) fecus est si pro eo accepit, quod non ex iustitia, sed ex alia virtute debebat (et si qui-

dam

dam etiam tunc volunt restitui)
vel pro eo quod ex iustitia nō fa-
cere tenebatur.

10 Et qui dānum mādauit fieri,
nisi antea mandatum reuocasset.

11 Et qui dedit consilium dāni,
nisi antea dissuasisset. *Vide CON-*
SILLIUM.

12 Et qui ab aliquo per metū in-
cussum aliquid extorsit, vel a non
audente negare ob reuerentiam:
secus si blanditijs.

13 Et qui læsit malo exemplo,
tenetur dare bonum.

14 Et qui religionem spoliavit
vi aut fraude persona vtili, tene-
tur ei de damno: saltem illam mo-
nere vt redeat.

15 Et qui virginem vi aut dolo
vitiauit, tenetur arbitrio boni vi-
ri, & fortē dotare. Quod si ei pro-
misit se dūcturum, etiam si cō-
tenetur ducere, nisi illa potuisset

conijcere fictionem, vt cum sunt
valde impares. *Nauar. c. 16. nu. 18.*
Iedesm. 2. 4. q. 18. art. 2. Sol. 4. d. 27.
q. 1. art. 3. Quod si magnum malū
ex matrimonio timetur, etiam si
verē promississet, sufficit de dāno
satisfacere, arbitrio prudentis.

16. Et qui alienum agrum posse-
dit mala fide, tenetur etiā de fru-
ctibus quos domin⁹ alioqui per-
cepisset, deductis expensis utili-
bus, & laboris pretio. At secus est
de lucro ex aliena pecunia: id
enim non restituendum, nisi for-
tē dominus tantundem lucratus
ex ea fuisset.

17. Et qui promissionem non im-
pleuit, tenetur de damno inde se-
cuto.

18. Et qui aliquid accepit vt ma-
lum faceret, si non fecit, tenetur
restituere, *Medin. lib. 1. c. 14. §. 33.*
Mercad. lib. 6. c. 16. Lop. c. 107. Cord.
lib. 1.

lib. 1. q. 3. 2. Medin. de rest. q. 2. c. 3. nō autem si fecit: Tolet. lib. 5. c. 21. c. 59. Ang. rest. 1. §. 6. P. Nauarr. lib. 4. c. 2. nu. 131. Nauarr. c. 17. nu. 30. quanquam Aug. epist. 54. indicat, Aduocatum restituere debere acceptum pro iniquo patrocinio.

19 Et hæres eius qui alterum infamauit, secundum quosdam; sed alij negant debere.

20 Et quisque pro damno dato à seruo suo, si ipse fuit in lata culpa.

21 Et qui falso testimonia scienter coniecit aliū in vitæ periculū, tenetur etiam cum suæ vitæ periculo liberare: quòd si sine culpa fecit, debet retractare, si possit sine magno sui periculo.

22 Restituere non tenetur, qui sine vi & fraude impediuit liberā donationem, aut collationem beneficij ad quod nondum erat ac-

quisitum ius. *Ant. 2. p. tit. 1. c. 12.*
Sec. lib. 4. de iust. q. 6. art. 3. Nauarr. c.
17. nu. 72. Et. c. 26. nu. 36. Resel. rest.
10. §. 1. 2. Et. 3. Pedraz. precept. 7. d.
3. Cord. q. 100. Valen. tom. 3. disp. 5. q.
6. p. 5. aut qui testamentum cu-
 rauit mutari, etiam dolo: nōdum
 enim per illud acquisitum ius, se-
 cundum quosdā: at alij istum te-
 meri dicunt, quia cōtra iustitiam
 faciens læsit.

23 Nec qui sine vi & dolo alicui
 suaserit malè facere, ei de damno in-
 de secuto tenetur.

24 Nec qui vulnerauit, tenetur
 de fœditate relicta ex vulnere,
 sed de dāno solo. *Nauarr. c. 15. nu.*
20. vbi alios citat.

25 Nec qui bona fide fecit, tene-
 tur ad damnum inde sesutum.

26 Nec qui non potest restituere
 rem minoris ordinis sine dam-
 no maioris: est autē honor maior
 pecu-

pecunia, honore fama, fama corpus, corpore verò anima. Colligitur ex *Sot. lib. 4. quest. 6. artic. 3. Arag. quest. 62. artic. 2. Tolet. lib. 5. c. 70.*

27 Nec qui nō potest sine maiori suo damno, quàm sit damnum creditoris: quòd si non fuit in turpitudine aut mora, nec cū tanto suo damno, tenetur restituere quantum est creditoris, si non restituat.

28 Nec qui sine vi & fraude remissionem debiti obtinuit.

29 Nec cui debitū in specie sine culpa periit ante moram, aut per inde apud dominū fuerat peritura. Colligitur ex *Resol. restit. 12. §. 2. Mercad. lib. 5. cap. 5. P. Nauar. lib. 4. cap. 1. num. 23. Nauar. cap. 17. num. 80.*

30 Nec qui læsit contra charitatem faciens, non contra iustitiā.

Nauar. lib. 3. c. 4. nu. 122. Tolet. lib. 5. c. 19. Arag. q. 62. art. 7. Medin. lib. 1. c. 4. §. 50.

31 Nec qui famam grauiter quidem læsit, sed est iam à læso recuperata.

32 Nec qui infamauit dicendo se audisse quidem, sed non credere.

33 Nec qui accepit, quod si petisset, ei datum fuisset.

34 Nec qui tantundem est læsus ab eo quem læsit. *Colligitur ex Tolet. lib. 5. c. 70.*

35 Nec qui damnum dedit sine lata culpa. *Colligitur ex Sot. lib. 4. q. 7. art. 3. Tolet. lib. 5. c. 18.*

36 Nec qui dubitat an fuerit dāni causa, vel an teneatur restituere. *Colligitur ex Silu. rest. 3. §. 6. Valer. tom. 3. disp. 5. q. 6. p. 7.*

37 Nec qui pro restitutione incertorum fecit compositionē cū

Papa,

Papa, aut Episcopo, aut cui à Papa facta eorum remissio.

38 Nec qui in mare proiecit alioqui cum hominibus peritura.

39 Nec qui videt aliquem puniri per errorem pro eo quod ipse fecit: & facit.

40. Nec qui alioqui facturo male, dixit vt facere. *Colligitur ex Arag. q. 63. Salon. ibid. Tab. rest. nu. 24. Ang. conf. §. 1. P. Nauar. lib. 3. c. 4. num. 19. & 26.*

41 Nec qui falsas literas de industria proiecit, vnde alius credens læsus est: leuiter enim credit: nec qui alienas aperiens, præripuit alteri lucrum ad quæ mittebantur, emendis mercibus.

42 Nec possessor bonæ fidei, nisi in quârum factus est locupletior. *Angel. rest. §. 8. Silu. eod. 3. §. 6. 7. Sot. lib. 4. q. 7. art. 2. Toler. lib. 5. c. 17. Tab. rest. nu. 25.*

43 Nec meretrix mendacijs vfi-
tatis multa extorquens.

44 Nec qui diligenter quæſito
creditore, & non reperto, dedit
pauperibus.

45 Nec qui pro debito pecuniæ
punitus eſt pœna corporali.

46 Nec teſtis falſus de pœna quæ
alicui obueniſſet, ſi verum dixiſ-
ſet: non enim debetur ante con-
demnationem: nec Iudex qui nō
condēnauit: tenentur tamen de
damno partis læſæ, ſcilicet de eo
quod ei in conſcientia debebatur.

47 Nec qui obligatus dare pau-
perioribus in genere, nō talibus,
ſed tamen pauperibus dedit.

48 Nec qui accuſatorem ſuum,
non potentem probare, vocabit
calumniatorem: ſic enim tales in
Iure vocantur.

49 Nec qui habet cauſam nō re-
ſtituendi, quam deberet meritō

creditor approbare: vt cū quis
difficilē potest restituere.

50 Nec qui aliena læsit, vt sua
seruaret, cui illa nocebāt, cū ali
ter non posset: vt cū diruit do
mū vicinam, per quam incendiū
ad suam erat peruenturum.

51 Nec qui habuit à liberē dan
te, sed sine iuris solennitate, rem
secularem aut ecclesiasticam, etsi
id quidam negant.

52 Nec qui ex causa pro re pre
tium restituit.

53 Nec qui dedit operibus pijs
quod non poterat domino resti
tuere sine graui periculo, aut cū
res esset modica, aut dominus tā
longē abesset, vt difficilē ad illū
res posset missa peruenire.

54 Nec qui cū dedisset officiū
aut beneficium indigno, resti
tuit Reip. aut ecclesiæ læsæ: huic
enim debebat, non digno, cui nō
de-

dedit. *Sot. lib. 4. q. 6. art. 3. Pedra. præcep. 7. d. 36. Valent. tom. 3. disp. 5. q. 7. p. 1. Nauar. c. 17. nu. 69.*

55 Nec qui debitū prodigo seruat eius inopiæ, vel hæredibus. Quidam tamen id non admittūt, dicentes illi omnino restituendū, & cuicunq; abutenti rebus suis, modò sine proximi iniuria.

56 Nec qui cū dubitaret vtri duorum deberet, certus alteri eorum debere, dedit vtrique dimidium.

57 Nec qui in extrema necessitate sua & creditoris sibi retinuit: *Vide P. Nauar. de rest. lib. 4. c. 4. num. 25. Tab. rest. nu. 5. Pedra. præcep. 7. d. 38. Valen. sup. id quod quidam extendunt etiam ad vxoris, aut filiorum extremam necessitatem. Salon. q. 62. art. 5.*

58 Nec qui non posset læsum honorem aut famam restituere, non aliter

aliter compensauit: quidam tamē dicūt debere pecunia, aut alia re.

59 Nec qui pro iniuria aliter quā veniam petendo satisfacit: aut, cum sit illustris, satisfacit priuato à se infamato pecunia, aut alia re.

60 Nec cui culpa veniali periit depositum, aut commodatū. *Sot. lib. 4. q. 7. art. 2. Tolet. lib. 5. c. 18. Pro eadem sententia citat Molin. & Ledesm.*

61 Possidens bona fide restituat vbi est, alioqui sic vt creditor dānum non patiatur. Vsurarius tamen non tenetur suis expēsis aut labore restituere. Nec commodās aut mutuans debet damnum pati in recuperatione cōmodati aut mutui.

62 Qui non potest omnibus soluere, soluat primò quod in propria specie debetur, vt depositū, vel cōmodatū, vel acceptū titulo
one-

oneroso, ut venditione, & & non
 dum solutū, si extat. Secundo ijs
 quibus bona expresse hypotheca-
 cata, & prius prioribus, priusq; ha-
 bentibus specialem hypothecam
 quam ijs qui generalē. Tercio do-
 ris debitum, vel fisci. Quarto ha-
 bentibus hypothecam tacitam, &
 prius prioribus. Quinto deposito-
 ribus rei non extantis. Sexto cete-
 ris pro rata. Excusatur verò qui
 soluit prius petenti, aut valde in-
 digenti. *Vide Anton. 2. p. m. 2. c. 7. §. 3. Caiet. rest. c. 8. Aug. rest. 2. §. 16. Na-
 uar. c. 17. num. 47. P. Navar. lib. 4. c. 5
 c. c. vii. nu. 81. Modò, ait Valent. to. 3.
 disp. 5. quest. 6. p. 10. reliqua sint paria.
 Lop. c. 10.*

63 In debitis eiusdem ordinis,
 ceteris paribus, soluenda priora,
*Silv. rest. 6. §. 5. Salen. q. 62. An. 8. P.
 Navar. sup. nu. 51. a quoque maiori
 damno prius occurrendum.*

64 Qui debet ex delicto, ut furto, si nullo & ex contractu licito, soluat prius debitum prius. Vide D. Thom. opuscul. 76. c. 18. Medin. cod. de rest. q. 2. Sing. rest. 1. §. 15. Usurarius tamen soluat prius debitum ex contractu quo non est pauperior factus, quam usuras priores: alioqui prius has, si ex contractu posteriori est factus pauperior.

REVELATIO.

Revelationes probantur sapientium iudicio, sanctitate eorum quibus factae, veritate, & conformitate cum doctrina Catholica.

REVS, vide Iudiciales actus.

REX, vide Princeps.

SACRAMENTUM, vide Confessor.

1 Sacramentum cum peccato mortali accipere, aut ministrare, mortale est: sufficit autem ad baptismum & pœnitentiã recipiendũ attritio : ad ministrandum verò quodcunque Sacramentũ requiritur contritio, nisi quis baptizet in necessitate sine solennitate, aut assistat vt Parochus matrimonio. Aliqui dicunt accipere matrimonij Sacramentum in peccato, non esse tale peccatũ: sed improbabiliter, cum matrimonium sit etiam Sacramentum gratiam conferens. *Vnde Concil. Triden. sess. 25. c. 10. Matrimonium, inquit, sancta res est, & sanctè tractanda.*

2 Sacramenta accipienda à Pastore: quamdiu toleratur, etiam si sciatur esse irregularis, aut suspensus, aut excommunicatus, modò
non

non sit denunciatus, aut notorius Clerici percussor. Illum verò subdito petenti ministrando peccare quidam aiunt, alij negant.

3 In articulo mortis licet accipere Baptismum & Pœnitentiam etiam a nominatim excommunicato, etiam ab hæretico: & quouis tempore licet accipere ab eo qui non est denunciatus excommunicatus, aut notorius Clerici percussor, quoduis Sacramentum.

4 Sacramēta omnia potest quisq; de Diœcesi accipere in Cathedrali. *Vide glo. de off. Archiep. c. 3.*

5 In Pascha potest quis accipere Sacramēta in Parochia vbi tūc reperitur: imò quouis tēpore potest Parochus ministrare peregrinus.

6 Cui generaliter committuntur omnia exercenda in Parochia, potest dare alteri Sacerdoti licentiā administrandi Sacramenta.

7 Non debet Parochus aliquem priuare Sacramentis, nisi ob peccatum notorium.

8 Accedenti ad Sacramentum cū gratia, augetur gratia, etiamsi accedat cum peccato veniali, etsi id quidam negant.

9 In solo Baptismo & Confirmatione est de essentia formæ: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

10 Forma Sacramenti potest iterari, cū dubitatur an dicta sit.

SACRA.

Sacræ vestes pollutæ luxuria, iterum benedicendæ.

2 Sacra vedita ad vsus profanos, prius dissoluenda, sic vt formam amittant: quod si lapides sint & ligna dirutæ ecclesiæ, possunt verti in vsum profanum de Episcopi licentia.

3 Sacra tangi à laicis sine contemptu,

tempus, aut nullum peccatū est,
aut leuissimum.

4 Sacra vetustate consumpta, cō-
burenda, & cineres in ecclesia re-
ponendi: ligna tamen & lapides
possunt seruire loco religioso ho-
nesto.

5 Sacra vasa & vestimenta habe-
re enormiter immunda, mortale
est, & ijs qui habent, & Prælati
qui non prouident.

6 Sacer dicitur locus, cū est be-
nedictione deputatus ad officia
diuina, aut sepulturam.

SACRILEGIUM, vide
Luxuria.

1 **S**acrilegium est, cū fit iniu-
ria rei sacræ in eo ad quod est
sanctificata, vt extrahere ex eccle-
sia eius immunitate gaudentem,
furari etiam Reliquias ex deuo-
tione. Furari autem in ecclesia
rem non ecclesiæ, quidam negant
esse

esse sacrilegium, alij melius affirmant.

SALARIVM, vide *Debitum*.

SANCTI, vide *Oratio*, *Reliquia*.

SATISFACTIO PŒNIT

TENTIALIS, vide *Cōfessio*, *Hore canonica*, *Missa*.

1 **A**D Pœnitentiam iniunctam non tenetur, qui accipit indulgentiam plenariam: & qui accipit indulgentiam quadraginta dierũ, liberatur à pœnitentia quadraginta dierum, nisi sit pœnitentia imposita ad medicinam, seu in peccati remedium. Quidam tamẽ aiunt, Papam non putãdum velle per indulgentias liberare pœnitentis iniunctis, nisi id exprimat.

2 Etsi accipienti indulgentiam plenariam potest dari Absolutio sine pœnitentia, expedit tamẽ aliquam semper imponere.

3 Non potest iniungi pro pœnitentia

tētia ingressus Religionis, potest autem iniungi frequentia Cōfessionis.

4 Tenetur pœnitens acceptare pœnitentiam rationabilem, & implere. *D. Tho. 4. d. 17. q. 2. & 18. q. 1. Halens. 4. p. q. 24. in. 4. ar. 5. Sor. 4. d. 20. q. 1. ar. 2. Ledes. 2. 44. 20. ar. 3. & est communis*, etsi quidam aliter sentiunt. Qui tamen acceptatam non implet, non videtur peccare mortaliter, si absit cōtemptus. *Ca. iet. tit. 1. opusc. tract. q. 2. ad. 2. & verb. Confessio. c. 1. & verb. Satisfactio*, etsi quidam contrarium putant.

5 Secundus Confessor potest à priori impositam pœnitentiam in aliam commutare, etiamsi priora peccata non audiat, & etiā si prior fuisset Episcopus, aut Papa. *Vide gloss. 27. quest. 7. Temporale. Ledesma. 2. 4. q. 20. ar. 4. Nauar. cap. 26. num. 22.*

481 SATISFACTIO.

6 Potest quis à se impositam pœnitentiam ex causa minuere, & Episcopus etiam extra Confessionem relaxare pœnitentiam à Parrocho impositam.

7 Posse satisfieri Deo per pœnitentiam factam in peccato mortali pro peccatis remissis, alij aiunt. *Medin. cod. de satisfact. q. de satisfactio. extra gratiam. Marfil. 4. q. 11. ar. 3. Sor. 4. d. 15. q. 1. Ma. ibid.* alij negant. Illud certum, satisfieri tunc præcepto Confessoris pœnitentiam imponentis, nec esse opus de eo postea confiteri: & probabile illud, recedente peccato, valere illam pœnitentiam apud Deum: vt volunt quidam valere indulgentiâ, recedente peccato in quo est accepta.

8 Non expedit pœnitentiam publicam iniungere pro peccato occulto, ob periculum reuelatæ Confessionis.

9. Cui iniuncta est eleemosyna, satisfacit dando etiā extrema patienti.

10. Potest quis satisfacere per aliū de licentia Confessoris, etiam secundi: itemq; cū non potest per se. An verò qui pro alio satisfacit, possit simul pro se satisfacere, alij aiunt, alij probabilis negant.

11. Potest in pœnitentiam imponi opus aliàs debitum.

12. Illud Concil. Trid. sess. 24. de imponenda pœnitentia publica scandaloso, Nau. intelligit in Foro exteriori, in quo etiam solo Canones Pœnitentiales vult locum habere. Nam in Foro interiori pœnitentiae omnes relictæ arbitrio Confessoris. Vide. 26. q. 7. Temporalia, & de pœnit. ac remis. c. 7. & 8.

13. Confessor cū non parē peccatis pœnitentiam imponit, debet de eo pœnitentem monere.

584 SCANDALVM.

14 Qui non fecit pœnitentiã tẽpore præsripto, debet facere alio.

15 Etsi omne opus ex gratia profectum est satisfactorium, magis tamen cæteris paribus satisfacit cùm pœnale est ex se, vel ex parte complexionis pœnitentis.

16 In satisfactione quidã primo loco ponũt eleemosynã, secundo orationẽ, tertio ieiunium: quibus nõ assentior: nec enim minus posse existimo apud Deũ ieiunium & orationem, quàm eleemosynã.

SCANDALVM, vide *Confessio*.

1 Scandalũ est, re mala, vel speciem mali habente, alteri dare peccandi mortaliter occasionẽ: quòd si id intendas, vel ex se res ad id inducat, mortale est.

2 Si scãdalum oritur ex alterius malitia, non ideo omittendum opus licitũ: si verò ex infirmitate vel ignorantia, differendum est, si dñs.

si differre sine peccato potest.

3 Ob periculum scandali negligenda à Prælato temporalia ecclesiæ bona: præferenda erim pax.

4 Scandalizans alios, tenetur illis dare bonum exemplum.

5 Ob scandalum illorum qui te putant excommunicatum, debes Missam in festo non audire.

6 Scandalizatus dicitur populus, cum decem graues viri & honesti scandalizantur.

SCHISMA, vide *Hæresis*.

1 Schisma est, nolle obedire Papæ vt Christi Vicario, alijsq; vt eius subditis communicare.

2 Schismaticus, vt hereticus, priuatur ipso iure omni potestate.

SCHOLARIS, vide *Domesticum*.

SCRVPVLVS, vide *Dubium*.

SECRETVM, vide *iudiciales actus*.

1 Secretum reuelare licet, cū
est in alterius iniustum dam-
num, aut cū nihil ex reuelatio-
ne damni est, nihilq; ex occulta-
tione utilitatis.

SEPULTURA, vide. *Bap-
tismus, Ecclesia, Hæresis, Simonia.*

2 Sepulturam sibi eligere potest
quisque pubes: quod si non
elegit, sepeliendus Clericus in sua
ecclesia, peregrinus in Parochiali
vel Cathedrali, vxor cū viro, spu-
rius cum matre non illustri, natu-
ralis cum patre non in dignitate
constituto.

3 Sepultura non potest impediri
prætextu debiti, aut vllius obliga-
tionis, at potest ex causa negari
condemnatis ad mortem.

4 Sepultura sacra priuati Iure, ni-
si in morte dent signa contritio-
nis, excommunicati: vsurarij ma-
nifesti, nisi dent præter illa signa,

etiam cautionē: morietes in peccato notorio, aut in duello, interdicti ecclesie ingressu, fautores hereticorum aut in idelum, nominatim interdicti. Quod si sint sepulti excommunicati denunciati, & exhumandi, & locus reconciliandus: quod si sepultus ibi infidelis, etiam parietes radendi. Non ideo autem aliquis est exhumandus, quia a schismatico sit sepultus.

5 Ossa fidelis a sepultura perpetua non transferenda sine Episcopi licentia.

7 Episcopus ex causa potest in sepulchro vnius alium sepelire eo invito.

7 Repertus in puteo non ideo priuandus sepultura: non enim præsumitur se occidisse.

8 Ius sepulturæ non datur sine Episcopi consensu in ecclesijs ei subiectis.

9 Abusus quidam dicunt esse, sepelire passim in ecclesia. Olim quidem fideles in cœmiterio sepeliebantur, solum excellētes quidam in ecclesia.

10 Clerici nō obligati alioqui ad officiū sepulturæ, possunt pro ea aliquid accipere in sustentationē.

11 Quartam debitam Parocho soluunt Religiosi solum de oblatis die sepulturæ.

12 Defuncti expensas faciūt heredes, & vxoris nihil habentis vir, si illius pater non potest: filij pater, serui dominus. Quod si vxor dotem habet, de illa fiet: si autem eius dotem vir habet, & alter bona, faciet vterq; pro rata.

SERVVVS, vide Dominus.

1 SERNUS captus in bello, etiam iusto, potest fugere, etiam ab eo qui se emit, nisi promississet nō fugere,

1 Captus

2 Captus bello, etiam Christianus potest cum filiis in seruitutē redigi: vt nuper Granatenses in Hispania cum filiis pauperibus serui facti sunt.

3 Redimens aliquem ab hostibus, accipiet pretium, vel quinq; nij seruitutem.

4 Potest se quisq; in seruum ex causa vendere, etiam infideli, sed cum pacto non deferendi fidem.

5 Ex libera natus, liber est, ex ancilla seruus, secundum Ius, quod quidā arunt non seruari: ex libero enim patre natum, esse liberum.

6 Seruus fit liber simul ac habetur pro derelicto: vt si exponatur infans, domino sciēte, & non cōtradicēte, aut à domino ager deferatur, aut ei negent alimēta, aut ordinatur domino sciēte, & non cōtradicēte, aut si dominus si hæreticus, aut infidelis, & fugiat seruus

nus ad ecclesiam, aut si ancillam velit dominus violare, & illa fugiat, aut si illam habuit cōcubinā vsq; ad mortem, cum posset ducere, & de ea nihil disposuit moriēs.

7 Serui bona ludo, aut dono, aut hereditate acquisita, non sunt domini.

8 Libertus debet patrono egenti alimenta: & decedēti sine liberis, succedit patronus ab intestato.

SIMONIA, Beneficium, Pensio, Suspendio.

SImonia est, dare spirituale, aut spiritali annexum, pro re estimabili pecunia per modum pretij: vbi autem non est obligatio civilis, seu ex contractu, non est Simonia, etiā si sit obligatio quædā naturalis: vt cū quis dicit se intendere, vel sperare, sed non obligare: vel seruire ob beneficiū, sed non velut pretium seruitutis.

2. Non

Non est simonia, renuntiare beneficiū in fauorem alterius. Nec dare aliquid ad redimendā vexationē abiniquē impediēte vel electionē, vel possessionem. Nec accipere pro re nō supernaturali, vt professione Theologiæ. Nec soluere ab aliquo promissum, aut solutum, ad Ordines pro te ignorante aut contradicēte, aut si data est te nesciēte: etsi in Foro exteriori id censetur Simonia, ~~Episcopus~~ Episcopus dispēsare, si non est Censurātū, aut dignitas. Nec si pro tuā iā electi cōfirmatione te ignorāte data est pecunia. Nec si quis tuo nomine, vt beneficiū perderes pecuniā dedit pro eo. Nec sacra vēdere ratione materiæ. Secus est G vēdantur Reliquiæ. Nec locum sepulture honoratiōrē, aut pompā funeris non necessariā. Nec pacifici de sustentatione ingredientis

Reli-

Religionē, aut desoluēdo certum
quid ab ingrediēte Cōfraternita-
tē. Nec si secularis vēdat ius deci-
marū, sibi à Papa datū. Nec si cō-
cionator accipiat pro sustētatio-
ne, aut pro libris, aut Capellanus
pro seruicio, aut Sacramentū mini-
straturus pro labore itineris, aut
quis pro obligatione obeūdi mu-
nus spirituale. Nec si quis det spi-
rituale, qđ nō est beneficium, pro
~~Missā~~ Missā pro Missā. Nec
quid det ad obtinēdā amicitia.
ex qua deinde cōsequatur benefi-
ciū. Nec si det beneficiū non prin-
cipaliter, sed secūdariō, ob bonū
tēporale, aut cū pacto oneris ei an-
nexi, vt docendi, aut cū pacto vt
resignet quādo habuerit aliud ma-
ius, aut vt remittat debitū iure in-
ualidū, aut cū intentione etiā ex-
pressa, sed sine pacto tamē vt detur
postea alteri. Nec si quid det pro
expensis

expensis litis, non pro ipso beneficio. Nec si detur in permutationibus pecunia ad recompensationem fructuum paucorum, aut nullorum.

3 At simonia est, dare alicui temporale quid, ut suadeat alteri ut det beneficiū. Itē dare patrono ut præsentet. Item dare beneficium, vel facere pactum consentiendi in pensionem, si alter sibi beneficium impetret. Item permutare beneficia sine beneplacito Superioris illius, ad quē pertinet consentire. Itē si Episcopus accipit aliquid pro expeditione literarū beneficij: secus si Notarius. Itē resignare beneficiū reseruādo pensionē sine Papæ autoritate. Itē dare temporale pro actu potestatis spiritualis, vel pro amouēdis impedimentis, quæ possēt apponi iuridicē. Itē si electores inter se cōueniant, ut

solum ex se ipsis eligant ad beneficia, electio est Simoniacæ. Itē vendere officiū Oeconomi ecclesiastici, aut Sacristæ, secundū quosdā.

4 Non reuelantes simoniacos, iā non incidunt in pœnam vllam.

5 Bullæ contra confidentias intelligendæ de simoniæ, scilicet vbi pactum saltem tacitum interuenit.

6 Pœnæ simoniæ intelliguntur solū in Ordine aut beneficio. *Siluest. Simonia. q. 9. Nau. c. 23. nu. 111.*

Non est autem beneficium Vicariatus temporalis, nec pensio, nec Ius patronatus. Oportet autē cōpletam esse simoniam: si enim non est datum spirituale, aut temporale, non est locus pœnis, etiā si quis promissionem scripto confirmasset. *Silu. Simonia. q. 19. Nauar. cap. 23. nu. 103. Covar. reg. peccatum. 2. p. §. 8. nu. 7.*

7 Renuntiatione simoniaca non perditur ius, aut titulus, quia est nulla: nec simoniaca permutatio-
ne: itaque possunt beneficia resu-
mi. *P. Navar. de rest. lib. 2. c. 2. n. 43 6.*

8 Simonia mentalis non obligat ad restitutionem, vt obligat men-
talis vsura.

9 Bulla Pij Quinti, qua adeptus officium aut beneficium simonia-
cè, priuatur ipso iure, fitque inha-
bilis ad alia, intelligitur in Foro exteriori.

10 Collatio beneficij simoniaca nulla est: danda verò pecunia ec-
clesiæ in cuius iniuriam facta: vel
pauperibus, secundū quosdam: se-
cundū alios, ei à quo accepta est.

11 Fructus restituere tenetur ipse beneficiatus, non mediatores in
simonia: dādi verò operibus pijs,
vel ecclesiæ illi, aut successori: aut
quidam tamen solere dari Papæ.

11 Simoniacus in Ordine est suspensus, non qui in beneficio, nec si aliquo ignorante aut contradicente in Ordine suo commissæ est Simonia. Tollitur verò Simoniaci occulti suspensio per pœnitentiâ: at manifesti, per Episcopum post pœnitentiam.

13 Simoniacus per ignorantiam nō incurrit excommunicationē.

SOCIETAS, vide *Hæreditas*.

1 IN Societate qui plus ponit, plus debet habere lucri. Qui autē positæ pecuniæ solum partis periculū subit, eius tantum debet habere lucrum: reliquū enim intelligitur mutuatum.

2 Societas in dubio intelligitur cōtracta secundū consuetudinē.

3 In pacto quod fit cōmune damnum capitalis, intelligitur quod etiam lucrum sit commune: itaq; quod superest capitalis, in fine inter

inter vtrumque diuidendum.

4 Damnum ponentis operas debet esse commune, si societas fuit eius causa propinqua, vt est lucrū, cuius societas causa: debet etiam expensæ de corpore societatis fieri eius proficiscenti.

5 Dissoluta societate (dissoluitur autem vnius socij morte, aut perdito capitali ferè toto) nisi aliud sit conuentum, reddito capitali ei qui posuit, solutisq; debitis factis ab aliquo nomine societatis, lucrum pro rata diuidendum.

6 Societates officiorū Romæ solitæ fieri, non possunt fieri ultra valorem officiorum, *Ex Pio Quinto.*

S O D O M I A, vide *Luxuria.*

S O R T E S.

1 S O rtes ex causa licent in temporalibus electionibus, nō in ecclesiasticis.

2 In necessitate licet Dei auxi-

lium per sortem reuerēter implorare.

SPONSALIA, vide *Iuramentum, Matrimonium, Pœna.*

A Etas ad sponsalia septem anni in utroque ferè completi (alioqui non oritur impedimentū publicæ honestatis) nisi antea adesset eis vsus rationis, etsi quidam negent id sufficere. Antè verò celebrata, conualescunt postea tacito cōsensu. Quòd si maior septennio contrahat cum minori septennio, tenetur non quidē vi sponsalium, sed promissionis.

2 Sponsalia secunda, etiam iurata, non valent, si prima non sunt legitimè dissoluta.

3 Qui sponsalia iurarunt, solent ab Episcopis cogi ad contrahendum, imò qui solum promiserūt, & meritò: tenentur enim sub peccato mortali.

+ Spono

4 Sponsalia non fiūt sola promissione sponsalium, nisi aliud sit intentione, aut consuetudine: nec ante aduentū positæ conditionis.

5 Ad spōsalia requiritur vtriusq; promissio, nec sufficit alterū acceptare alterius promissionē, nisi intendat etiam se obligare.

6 Dicere, Contrahā tecū, si Papa dispensauerit, nec facit sponsalia, nec obligationem post dispensationem contrahendi, secundū quosdam: alij enim id negant: & qui promissit dispensationem petere, teneri petere, alij aiunt, alij negant, vtrique probabiliter.

7 Sponsalia cum hæretico nulla sunt: cum infideli verò, cum conditione vt conuertatur, tenēt posita conditione.

8 Dicere, Non aliam ducam quā te, non facit sponsalia: testatur tamē ducere, si sic decipiēs,

Violauit virginem.

9 Sponsalia facta à parētibus pro filijs, non valent, nisi hi ratificēt.

10 Quidam mortale putant desponsari clandestinè, quod ego nō ausim affirmare.

11 Quidam putant sponsalia metu inuvalidante matrimonio iurata, valida esse: ego non puto.

21 Arrha data in sponsalibus, soluto matrimonio, reddenda ei qui dedit.

13 Sponsalia soluuntur, primò, vtriusq; cōsensu, etiam si fuissent iurata. Quòd si ante septennium contracta, in septennio possunt dissentire.

14 Alterius ingressu in Religione, vel ordinatione in sacris, etiā si fuissent iurata: nec soluitur tunc pœna arrharum.

15 Altero contrahēte matrimonio vel absente, & nō redeunte

tem.

tempore à Iudice præfixo, etiam si fuissent iurata. Item si sine sponsæ licentia recessit, & non speratur citò rediturus. Potest & Iudex ob periculum incontinentiæ dare licentiam contrahendi: nec incurritur pœna arrharum, cum cõtrahitur autoritate Superioris.

16 Si fama est quòd sit impedimentum canonicum inter eos.

17 Si alter ad pubertatem veniens dissentiat. Quòd si iurarat, potest petere absolutionem à iuramento statim in pubertate.

18 Si, cum essent facta cum conditione contrahendi certo tempore, alter fidem violavit.

19 Altero incidẽte in paraly sim, aut morbũ cõtagiosum, aut hæresim, aut fornicationem, etiam per vim, aut grandẽ deformitatẽ, talia enim intelliguntur excepta in generali obligatione contrahendi.

20 Si alter fecerat votū castitatis ante sponsalia, etiam iurata, aut post ea, Religionis, aut Ordinis sacri suscipiendi, aut castitatis. Quidam tamē negant post sponsalia, etiam non iurata, valere votum castitatis: nec posse talem ordinari: imò si sponsam violauit, non posse ingredi Religionē: quę mihi probabilia videntur: tamen alter liberatus est obligatione, quia alter vouendo recessit.

21 Superueniente inter eos capitali inimicitia.

22 Non impleta promissione aut conditione honesta, & possibili, aut amissa dote expectata.

23 Comperto postea alterū esse aspero ingenio.

24 Succedente aliquo, quod si precessisset, nō fuissent contracta.

25 In prædictis si causa est manifesta, aut sponsalia clandestina,

non requiritur autoritas Iudicis.

STABULARIVS, vide
Culpa.

1 **S** Tabularius potest cogi per Iu-
dicē ad recipiendū hospicem.

2 Tenetur pro damno dato in
rebus à suo famulo, non autem
pro vulnere.

3 Tenetur pro deposito perditō
etiam culpa leuissima, secundū
quosdam: at secundū alios solū
de leui. *Vide Culpa.* Idemque cen-
sendum de Nautero & Caupo-
ne. Depositum autem censetur,
quod in eius vel domesticorum
ad id deputatorum præsencia po-
nitur. Qui verò deposuit rē clau-
sam, probabit quid fierit int⁹, nec
stabitur eius iuramento. Quod si
recepit hospitio sine mercede, so-
lū tenetur de dolo & lata culpa:
& si dedit clauem cubiculi, non
tenetur.

STA-

STATVTVM. vide *Lex*.

SUBIECTIO, vide *Dominus, Seruus*.

SUFFERAGIVM, vide *Indulgentia*.

SUPERIOR, vide *Dominus, Prælatus*.

1 Superior ubique potest capere subditum, scilicet Prælatus Religiosum, dominus seruum, vir uxorem.

SUSPENSIO, vide *Absolutio, Censura, Episcopus*.

1 Suspectus ab officio, non ideo est à beneficio: nec suspectus à maiori Ordine, ideo est à minori: nec suspectus ab administratione, ideo est ab Ordine.

2 Suspectus absolute, intelligitur ab officio Ordinū, & beneficio, non autem ab auditione diuinorum, aut sepultura.

3 Suspectus ab officio, intelligitur

etur & Ordinis, & iurisdictionis: potest tamen dare licentiam audiendi Confessiones.

4. Suspendus per non habentem iurisdictionem ecclesiasticam exteriorem, non est propriè suspensus, sed prohibitus: itemq; si quis solo verbo suspendatur, & non scripto: item si ab officio non propriè ecclesiastico.

5. Suspensionem ob contumaciã debet præcedere monitio, secus si ob culpam præteritam.

6. Si Iudex suspendat à Iure suspensum, non est noua suspensio, sed sola Iuris.

7. Suspendus à beneficio, intelligitur à fructuũ perceptione: opus est autem executione per Iudicẽ.

8. Suspendus ab vno, potest exercere aliud non connexum: & Episcopus suspendus à Pontificali officio, potest Missam celebrare
etiam

etiam cum Pontificalibus.

9 Suspendus ab Ordine Episcopali, non ideo est à Iurisdictione.

10 Suspendus ab ingressu ecclesie, solū prohibetur in ea celebrare, & interesse diuinis officijs: itaq; potest in ea orare, & recipere Sacramēta, & exercere iurisdictionē, & sepeliri decedēs cū signis pœnitentiæ, & extrā celebrare, scilicet in loco nō designato per Episcopum in perpetuum ad celebrandum.

11 Suspendio post legitimam appellationem est nulla, vt excommunicatio, & interdictum.

12 Suspendio à fructibus potest impediri per sequentē appellationē: imò secūdum quosdam, omnis suspensio, nisi sit à diuino officio, aut ingressu ecclesie per appellationem sequentem suspenditur.

13 Suspendo Capitulo, vel Conuentu, non censentur singuli
sus.

Suspensū, nisi sint in culpa.

14 Beneficiū collatū à Capitulo
suspensō, & non denūtiato, tenet.

15 Nullo iure prohibetur quis vi-
tare suspēsos & denūtiatos in di-
uinis, quidam tamen dicunt mor-
tale esse, cum suspēso à diuinis, &
denuntiato, in eis communicare.

16 Communiter suspendere po-
test, qui excommunicare quæ ve-
rò crimina digna suspensione, ip-
se iudicabit.

17 Posita suspensio vsq; ad cer-
tum tempus, per se tollitur.

18 Suspensio, vel interdictum, si
feratur in participantes cum ex-
communicato, non præmissa mo-
nitione canonica, non valet. *Vide
de sent. Excom. lib. 6. c. 13.*

19 Habens Episcopālē autorita-
tē, potest absoluerē à suspēsiōne
non reservata, & communiter Re-
ligiosi ex privilegijs possunt ab-
soluere

608 *SUSPENSIO IPSO IURE.*

soluere ab omni suspensione in foro conscientiae, si ob peccatum sit posita: & regulariter potest Episcopus ab omni iuris suspensione, & etiam statuti Synodalis a Papa confirmari.

20 Qui certus est se non peccasse, non incidit in suspensionem: nunquam enim imponitur ab homine sine culpa, saltē veniali: nec a iure aut ab homine ob contumaciam, nisi ob mortalem.

21 Suspendio in totum & perpetua ab officio & beneficio, est potius depositio.

SUSPENSIO IPSO IURE.

1 **C**lericus in sacris notorius fornicarius, usque dum poeniteat: quanquam videtur hæc suspensio consuetudine sublata: certe non est in usu.

22 Ordinatus in sacris sine ætate legitima, aut dimissorijs, aut
extra

extra tempora, est suspensus ab executione Ordinum, nisi fecisset absque dolo: & si Ordinatur, non quidem quando ab Episcopo ordinatur, sed post (tunc enim solum incurritur suspensio) fit irregularis, nisi absit contempus: requiritur enim præsumptio.

23 Excommunicans, suspendens, aut interdicens, sine scriptura & causæ expressione, est suspensus per mensem ab ingressu ecclesiæ. Excipe Prælatum regularem hæc agentem cum suis. *Vide de sent. Excom. libr. 6. c. 1.* Idemq; dic de excōmunicante sine monitione canonica.

24 Sacerdos qui sine legitima licentia matrimonio coniugit, aut benedicit, est suspensus ab Ordine, donec ab Episcopo Parochi illius absolvarur. *Ex Trid.*

25 Ordinatus sciēter à Simoniacō denunciato.

26 Religiosus habens administrationem, si alienat illegitimè, est suspensus ab officio.

27 Ordinatus ab excommunicato, suspenso, aut interdicto denunciatis: quod si ignoranter factum, dispensat Episcopus.

28 Ordinatus Simoniacè, est suspensus ab Ordinibus (sed excusat ignorasse, aut contradixisse) itèq; ordinans.

29 Ordinatus in irregularitate, est suspensus: solusque Papa dispensat.

30 Ordinans aliquem sine beneficio, aut patrimonio sufficienti, est suspensus à collatione talium Ordinum per annum. *Ex Trid.* Ipse autem ordinatus non est suspensus. *Ex Cong. Conc.* Debet autem illum Episcopus, qui scienter fecit, alere, *secundum Navar. & alios.*

31 Ordinans non subditum, etiã
ad

ad primam tonsuram, sine licetia proprii Episcopi, est suspensus à Pôntificalibus per annum, ordinatus verò ab Ordine vsq; ad beneplacitum Prælati. *Ex Trid.*

32 Ordinàs inuitũ, est suspensus per annum à celebratione Miffæ.

33 Conferens tonsurã illiterato, suspensus est per annũ à collatione tonsuræ, secundũ quosdam: quod non puto esse in vsu.

34 Ordinatus per saltum, est suspensus ab Ordine suscepto: quòd si non ministravit, Episcopus dispensat. *Ex Trid.* Est tamen priusquã utatur, suscipiendus Ordo omiffus. Quòd si ignoranter ministravit, dispensat Episcopus etiam ut ascendat: si scienter, solum ut accepto utatur.

35 Qui visitans exigit pecuniã, vel munera, vel à non visitatis procuracionem, si Episcopus, sus-

pensus ab ingressu Ecclesiæ: si inferior, ab officio & beneficio: vsq; dum restituant duplum. Quod si absoluator à potente absolvere, non tenetur ad duplum.

36 Præsumens in concione populari, aut vbi est virorum & mulierum multitudo, de conceptione B. Mariæ in alterutram partem disputare, asserendo propriam sententiam rationibus, aut autoritatibus, & contrariam refellendo, aut vulgari sermone scribere, aut dictare, est suspensus à diuinis, si est in sacris, & priuatus omni gradu dignitatis, & ad similem inhabilis, solusq; Papa dispensat. *Ex Fro Quinto.* Nota quod requiritur præsumptio, adeoq; dolus.

37 Religiosi præsumentes in domos suas fœminas admittere, suspensi à diuinis, & ad officia inhabiles. *Ex Pio Quinto.*

38 Exem-

3 S Exemptus admittens ad diuina nominatim excommunicatum, vel interdictum, est suspensus ab ingressu Ecclesiæ, vsq; dum satisfaciatur. *Vide cap. Episcoporum, de priuil. lib. 6.*

3 6 Suscipiens duos Ordines sacros eodem die, est suspensus à posteriori: & solus Papa dispensat.

3 0 Ordinatus illegitimè post matrimonium ratum, est suspensus ab Ordine, officio, & beneficio, si manet in seculo.

S V S P I C I O, vide *Iudicium reuerentium.*

TABELLIO, vide *Iudiciales actus.*

TEMPVS.

EMPVS Longum dicitur decem annorum, longissimum triginta.

2 Tempus statutum à Iure ad

Qq 3 ali-

aliquid, in dubio oportet sit continuum.

TESTAMENTVM, vide *Clericus, Donatio, Eius, Hereditas.*

Testari non potest Religiosus professus, nec filius familias, nisi de peculio castrensi, aut quasi castrensi, non autem de adventitio sine patris consensu, nisi sit Clericus, etiam solum primæ tonsuræ: in eo enim adventitium est quasi castrense. Nec pupillus, nisi doli capax, & confirmans iuramento. Nec bello iusto captivus, nec obses apud infideles. Nec ad mortem præsens damnatus, nec de portatus, nisi ad pias causas possunt. Nec manifestus usurarius, nisi præstita cautione: sed eius ad pias causas valebunt legata, si decessit pœnitens. Nec vxor, nisi ad pias causas, si sit statutum

tutum quod non possit testari sine consensu viri: quamquam tale statutum communiter reprobat: nec enim statuto aut consuetudine prohiberi potest, ne quis testetur sine alterius consensu. Nec damnatus ad perpetuum carcerem. Nec cæcus sine octo testibus. *Vide infra.*

2 Bona per testamentum prohibita alienari, non confiscantur ob delictum.

2 Relicta in testamēto minùs solenni, licitè possidentur, etiamsi solis verbis factū sit, sufficit enim constare de voluntate testatoris. Alij contra sentiunt: non tamen ea tenetur dare hæres ab intestato, etsi quidam putant teneri, si illi constet apertè de voluntate testatoris.

4 Testamentum, & omnis vltima dispositio ad pias causas, valet,

sine solēnitate Iuris, & sine institutione hæredis, & valet quantū ad legata pia: imò secundū quosdam etiam non pia, sufficiuntque in eo duo testes, etiam non rogati, etiam fœminæ, vel scriptura ipsius testatoris.

5 Per secundum testamentum nō solenne ad pias causas, reuocatur prius solenne ad pias causas.

6 Testamentum nuncupatiuum fit sola voce, nominando hæredē coram septem testibus rogatis.

7 Commodē fit testamētū, scribendo quodvis, & clausum dando Iudici coram septem testibus signandum, testādo illam esse tuā ultimam voluntatem.

8 In testamento parentum, etiā cæcorum, inter liberos & horum descendentes, etiam per fœminā sufficit declarare suam voluntatē coram duobus testibus, etiam

non

non rogatis, etiam fœminis.

9 In testamento quouis apertè scripto sufficiunt quinque testes, vel tres cum Notario.

10 Matris testamentum inter filios naturales & spurios minus solenne valet.

11 Patris testamentum inter liberos ab eo solo scriptum, aut subscriptum, valet, etiam quoad pia legata.

12 In testamento, cùm difficile est habere septem testes, sufficiunt quinque: item si fiat ab habitante communiter rure.

13 Sufficit testari coram Principe, aut Iudice, & duobus testibus.

14 Sufficiunt duo testes, si coram eis heres promisit testatori se eius voluntatem seruaturum.

15 Testamentum coram Curato & duobus testibus valere ubique, quidam aiunt: alij solum in terris

616 TESTAMENTVM.

Ecclesiæ subiectis, & rebus fori Ecclesiastici, & pias causas: sufficiunt verò testes etiam fœminæ, modò puberes, & pro curato duo testes. Itemque quidam censent de Clerici vel nouitij testamento, et si alij. negant. *Vide infra.*

16 Testamentum minus solenne valet vt codicillus, si habet requisita ad codicillum, & testator dixit se velle vt valeret meliori modo quo posset: quod omnes, etiã si non dicant, communiter volunt.

17 Ad codicillũ sufficiunt quinque testes, etiam non rogati, etiã fœminæ (quod si sit inter liberos, aut militis in bello, sufficiũt duo) in codicillo tamen exei, sicut testamento, requiruntur septem testes, cum Tabellione, vel aliquo eius loco.

18 Codicillus valet etiam factus
an-

ante testamentū, nisi id repugnet.

19 Testamentum non potest fieri solo nutu, nisi sit mutus, aut ad pias causas: aut donatio causamoris, & legatum, & fideicommissum potest.

20 Clericus potest testari, secundum quosdam, ut miles in bello, scilicet cum duobus testibus rogatis, etiam fœminis: quidam tamen negant.

21 Ingressus Religionem potest testari sine iuris solennitate, secundum quosdam, etiam si alij negāt.

22 Non potest in testamento testis esse servus, nec hæres, aut is in cuius iste est potestate, ut pater, aut avus: nec filius: nec incapax testamenti testatoris, ut spurius: nec hæreticus, nec intestabilis iure, &c. nec fœmina, nisi in quibusdā casibus, ut tēpore pestis.

Vide supra & FŒMINA. At

Le-

618 *TESTAMENTVM.*

Legatarius, & cōmissarius, & Tabellio possunt.

23 Statutum disponens circa testamenta, comprehendit etiam forenses ibi testātes, & bona, vbi cūque existant.

24 Statutum quòd non valet vltima voluntas nisi registrata, non habet locum ad pias causas.

25 Testamentum est nullum, si non instituantur descendentes, aut, his deficientibus, ascendentes, nisi reddatur causa cur nō instituantur (legata tamen & fideicommissa valent) aut sit testamentum militis, aut Clerici, aut Religionem ingressi.

26 Exheredari vel præteriri in testamento potest filius, si vult, modo non sit in præiudicium filiorū eius: si tamen est minor, & notabiliter læditur, conceditur restitutio, item ob ingratitudinē, nisi cum

eum patre in gratiã rediisset, aut pœnituiisset ante conditum testamentum, aut esset Religionem ingressus.

27 Filius institutus in minori parte legitima, potest petere eius supplementum. Potest quidem pater inæqualiter filiis bona relinquere, sed non priuare legitima.

28 Testator potest iubere vt hæredes ad tempus mancant in communitate bonorum, sed non vt semper.

29 Filiis naturalibus potest pater in testamento vnciam relinquere, id est, duodecimam partem bonorum, simul cum matre: & deficientibus legitimis descendens, vel his sine fraude consentientibus, illos hæredes instituire, relicta tamen legitima ascendens. At spurio nihil potest à patre in testamento relinqui, secun-

cundum Ius civile (at secundum
 Canonicum potest illi alimenta
 relinquere, & filie dotem si egēt)
 sed executor testamenti potest ei
 aliquid dare. Spurius tamen filius
 legitimus vel naturalis potest ab
 auo institui.

30 Testamentum fratris rumpit
 frater & soror ex eodem patre, si
 ille instituit infamem, nisi insti-
 tuat in aliqua solum parte, aut il-
 li in eum fuissent ingrati.

31 Si quis dixerit in testamento
 vt fiat quod dixerit Confessor:
 tantum huic credendum, quan-
 tum verisimile est testatorem ei
 mandasse.

32 In dubio credendum est te-
 statorem id voluisse, quod, si ad-
 fectus, interrogatus dixisset.

33 Testamento potest derogare
 ob utilitatem publicam Papa, &
 supremus loci Princeps. Potest &

Episc.

Episcopus cum consensu executorum conuertere in maiorem publicam necessitatem, quod in minorem erat relictum: item quod non potest commodè fieri, in aliud conuertere.

34 Qui iurauit non reuocare testamentum, si reuocet, esse periurum, quidam aiunt, alij negant: illud certum, valere reuocationem.

35 Si quis vi aut errore disposuit, voluitq; nihilominus ita fieri, valet dispositio.

36 Nō dicitur disposuisse, qui voluit disponere, sed fuit impeditus.

37 Conditio in testamento, Si non nupserit, in ea quæ nūquam nupsit: item, Si non intrabit in Religionem: habetur pro non adiecta.

38 Professio Religionis non rumpit testamentum prius factum.

39 Publicatio testamenti laici

non facti causa pietatis, debet fieri apud iudicem secularem, etiã si Clericus instituatur hæres.

40 Ille cuius arbitrio relicta bona distribuenda, debet dare pijs operibus.

41 Prohibitio testatoris ne Episcopus aut iudex executorem cõpellat, aut ne iura habeant locum in suo testamento, non valet.

42 Capitulum Sede vacante potest compellere executorem: & si negligat, exequi testamentum.

43 Notabilis mora in executione testamenti est mortalis.

44 Executor testamenti potest esse qui excedit decimum septimum annũ, modò non sit aut Franciscanus (prohibitũ enim ei iure) aut murus, aut surdus, aut prodigus.

45 Præmium relictum duobus executoribus, si vnus non vult exequi, habebit alter.

46 Duo-

46 Duorum executorum altero mortuo, vel nolente, vel lōge absente, alter exequetur.

47 Cūm dicitur, intra tantum tempus à morte defuncti aliquid faciendum, intelligitur à die sciētiæ, & aditæ hæreditatis, secundū quosdam.

48 Officium executoris non trāsit ad hæredem, nisi fortē re non integra: sed ad successorem Prælati trāsit, si est data executio nomine dignitatis, & non personæ.

49 Potest Episcopus & Iudex subditum compellere exequi testamentum.

TESTIS, vide *Examina, Iudiciales actus.*

TEsti vni in re magni momenti, si est fide dignus, potest quidem credere, sed non teneris. Aliquādo tamen vnus testis probat, vt cum nulli sit præiudicium,

ut quòd quis sit baptizatus, quòd Ecclesia consecrata: vel cum impediendū peccatū, ut matrimonij illicitū: vel de cōsensu parentum: vel cum quis dicit se confessum, vel cōfessor pœnitentem esse emē datum, &c.

2 Nulli testi in iudicio creditur non iurato, creditur autem duobus contra quemcunque.

3 Duo testes supplēt vicē vnius, quantæcunque autoritatis.

4 Testis regulariter nō potest esse seruus, mulier in criminalib⁹ (præter Simoniam, aut testamētis) impubes, minor viginti annis in criminalibus, infamis, infidelis cōtra fidelē, nisi in hæresis crimine, cognatus ascēdens vel descendēs per lineā rectam, familiarisue actoris, inimicus, amicus, laicus in crimine cōtra Clericū, socius criminis, perseverans in crimine, ignotus.

5 Te-

5 Testes singulares deponentes
super diuersis factis, regulariter
non probant.

6 Cum testes sunt pares, fauendū
reo, nisi in matrimonio, libertate,
dote testamento, &c.

THE SAVRVS.

1 **T**hesaurus est pecunia depo-
sita à tempore immemoria-
li, estq; reperientis. Quod si in lo-
co alieno reperit casu, dimidium
dabit domino loci: quod si duo
sint domini, vt cum alter est pro-
prietarius, alter utilis, inter illos
diuidet illud dimidiū, & si ager
est dotalis, vxori dabitur, non vi-
ro: si autem de industria reperit,
siquidem domino consentien-
te, totum habebit: quod si illo
ignorante aut cōtradiciente, to-
tum ei dabit: quod si duorum do-
minorum alter reperit, dabit alteri
dimidium, seu potius dimidiū di-

midij : nam vt repertor, habet dimidium, & vt dominus, dimidij alterius dimidium.

2 Principem nihil posse exigere à reperiēte thesaurum in loco nō Principis, nec de eo consuetudinem vllam valere, quidam aiunt, alij negant.

3 Licite emis domum vbi scis esse thesaurum, nec ideo debes augere eius pretium.

4 Quæ dominum non habēt, aut pro derelictis habentur, vt cū dominus non ampliùs quærit, sunt occupantis : imò quod quis reperit, nec potest reperire dominum, potest, secundum quosdā, sibi retinere : nec leges in talibus applicantes rem Principi, obligant ante sententiam.

TORNEAMENTVM.

1 **M**ortuus in torneamēto, vel hastiludio, quò venerat causa.

sa pugnandi, etiam si pœniteat, priuatur Ecclesiastica sepultura, si tamen erat illa illicita: nam cum sic fiunt, vt non sit probabile mortis periculum, licent.

TRANSACTION.

NON potest Prælati transigere in causis Ecclesiæ sine Capituli consensu.

TRIBVTVM, vide *Gabella*.

TUTOR, vide *Curator*.

TYRANNVS.

AD Tyrannum gubernantem licet recurrere pro iustitia, si aliunde non possit haberi.

2 Tyrannicè gubernans iuste acquisitum dominium, non potest spoliari sine publico iudicio: lata verò sententia, potest quicunq; fieri executor: potest autem deponi à populo, etiam qui iurauit ei obedientiam perpetuam, si monitus non vult corrigi. At occupantem

§ 1. VANA GLORIA.

tyranicè potestatem: quisq; de populo potest occidere, si aliud non fit remedium: est enim publicus hostis.

VANA GLORIA, vide
Honor.

1. **GLORIA** Et famam ob finem bonū optare, quantū quisq; meretur, licet.

2. Vane gloriæ causa præcipuè prædicare, aut Missam celebrare, peccatum esse mortale, quidam aiunt, alij negant.

VENATIO.

1. **C**Apta in alieno laqueo, aut creti, esse capientis, quidam dicunt: ego cum alijs nego. Potest quidem avis & fera in loco alieno capi, & est capientis, etiā si dominus loci aditum prohibuisset, & ius venādi alij locasset, nisi locus

cus

aus esset clausus, domi feras (vt fit) includens.

2 Fera est capientis, si persequi desinat qui illam vulnerauit.

3 Fera facta domestica, si bis fugiat, & de more non redeat, est capientis: imò simul ac fugit, nec dominus sic persequitur, vt possit capere.

4 Quòd quidam domini prohibent venationem aut piscationem in loco publico, quidam condemnant, alij excusant, vel còsuetudine, vel populi còsensu. Illud certù, non licitè prohiberi quencquã, ne agro suo, etiã occidèdo, si opus sit, pellat vastantem feram, datur enim damnũ inuito domino: nec licitè, vt fit, puniri, qui còtra prohibitionem venantur, mutilatione, aut flagellis.

VENDITIO, vide *Emptio*,
officia.

1 **C**um quis pro emptā re plus iusto dat, sine vi, metu, aut errore, præsumitur donare.

2 Doctiores licite videntur carius operam.

3 Potest quis rem vendere carius, quia tantum sibi valet ob utilitatem quam inde capit: item ob damnum quod patitur vendendo: item ob periculum non recuperandi pretium.

4 Cum venditur res quotidie fructificans, ut domus, aut ager, si nihil est expresse conventum, fructus usque ad tempus rei traditæ sunt venditoris, reliqui emptoris: et in alijs, ut vinea & oliueto, omnes fructus nondum collecti, sunt emptoris: itemque pensio quam pro ijs alius forte soluit, ut qui condaxit.

Illicitum est privilegium, ut quis solus vendat cum populi damno:
secus

secus si detur ex causa iusta, non grauat is emptoribus.

6 Donatum infure bona fide vēdens, tenetur pretium dare domino rei, quia in eo factus est locupletior.

7 Potest quis ad tempus dilata solutione carius vendere certum mercium genus, ob lucrum cessans, & ob laborem probabiliter subeundum in recuperando pretium, vel expensas in eo faciēdas, etiam si postea nullus labor accidat, aut expensæ: item cūm dubiū est an tempore solutionis sit res plus aut minùs valitura: quidā tamen id solum admittunt, cūm eò vsq; rem erat seruaturus.

8 Iustum pretiū venditi sub hasta, scilicet plus dāti, quidam putant quòd non excedit dimidium iusti, in plus aut minus.

9 Quòd aurisces, quam vocant,
R r 5 ligam

ligam simul cum argento ponderant, & pro argento vendunt, nō videtur condemnandum, modò multam non addāt in fraudem.

10 Omnes vendentes, etiā Clericis, tenentur ad pretium legitime taxatum.

11 Si pluri vēdidisti quā rei dominus cōstituerat, teneris ei totū reddere, nisi tacite donauerit, vel opera tua illud quod amplius est meruerit, vel industria partū sit.

12 Vendens agrum, etiamsi tradat emptori, potest recipere fructus pro rata nondū soluti pretij, etiamsi antea eius fuisset intentio ut emptor fructus reciperet: id enim censendus ex ignorātia intendisse, putans deberi.

13 Vendere se quis potest, etiam vxore inuita, ob grandem necessitatem.

14 Cū non nō est taxatū pretium

etiam rebus ad vitam non necessarijs, vt aureis, aut argenteis, aut margaritis, & rebus eiusmodi, potest accipi quantum emens sciens, & prudens dat.

15 In venditione quæ vulgò dicitur *Lotto*, cum scilicet multa venduntur in numeris, qui syngraphas dant cum paruo pretio, non possunt res omnes plures vendi quam valent ipsæ, & opera ministrorum quibus soluendum: potest tamé de licentia principis aliquid amplius accipi, dandum pauperibus.

16 In pacto de dando pretio corrente aliquo die, si varietur, dabitur medium: si autem corrente septimana aut mēse, dabitur diutius durans.

17 Venditorum per præconem, vel proxenetam, pretiū est, quod reperitur absque fraude, & proxeneta negligentia.

18 Non

18 Non licet carius vendere hospitibus, quàm indigenis.

19 Illicitum videtur, quibusdā vendere ius hospitandi, cum privilegio ne alij hospitentur.

20 Quod parum est, censentur emptor & venditor condonare inuicem.

21 Si vendis pro decem, quod creditur valiturum solum quinque quando trades, etiamsi illo tempore valeat quindecim, teneris, secundum quosdam, restituere quinque.

22 Non tenetur vendens prode-
re defectū rei manifestum, etiā si
emptor non aduertat: nec occultum,
vade nullum emptori damnum
accidit: nec tūc perniciosum
est quærenti emptori mentiri: te-
netur autem, si res est inutilis ad
id quod illi vult, id monere.

23 Dubitans rem esse furtiuam,
debet

debet id emptori indicare: quod si sciens rem perituram emptori tacuit, tenetur.

24 Vendere rem qua quis potest bene uti, etiam si scias male vsurū, non est mortale: ut arma tempore belli iniusti, vel cœnam die ieiunij, modò non credas illum emere ad nocendum alteri, vel sibi corporaliter.

25 Agrum aut domum loci sacri constructioni necessariam, aut amplificationi, vel utilem, paruo domini detrimento potest Iudex cogere vendi: quòd si non est necessaria, sed utilis tantum, potest cogere Princeps: potest item cum expellit aliquid ad bonum publicum emi.

26 Venditum perit vēditori ante degustationem necessariam, aut mensurationem, itemque si est in mora aut culpa, aut causa interit⁹: alioquin

alioqui perit emptori, etiamsi nō sit tradita.

27 Si quis ex centum dolijs decem vendit indefinite, & pereant omnia, pereunt & sua emptori: quōd si maneant decem, erunt emptoris: sic si vendit de duobus vnum indefinite, si pereat vnum, quod reliquum est, dabitur emptori.

28 Notarius faciens instrumentum vbi aliquis fraudatur citrà dimidium iusti pretij, non tenetur restituere: non enim dat damni causam.

26 In venditione celebrata cum Ecclesia, sed per eius Procuratorem, non transfertur dominium ante traditionē, secundū quosdam in c., si executor testamenti vendat rem nō præsenti pecunia, trāsferit dominium: quod ego intelligo in foro exteriori.

20 Venditio cum conditione, ante eam impletam non obligat.

VERBA.

1 Verbum iocorum dictū causa recreationis, non est peccatum. *Vide D. Tho. 2. d. 40. q. 4. d. 2.*

VERBERA.

1 Verberare possunt parentes, domini, & pædagogi per alium: & Religiosum incorregibilem Prælatus, etiam per laicum.

2 Prælatus potest etiam Sacerdotem verberare, & forte etiam præceptor, ut si sit talia, licubi cōsuetudo: & vir uxorem gravi de causa.

3 Episcopo non licet manibus suis verberare.

VESTIS, vide *sacra*.

1 Veste Religiosa maris aut feminae uti secularē ludi causa, non est mortale.

2 Vti veste alterius sexus ob vanitatem.

nitatem, veniale est: ob iustam vero causam licitum: quamquã August. 2. *soliloq.* dubitat an vnquam liceat viro vti veste fœminea.

VICARIUS, vide *Confessor.*

1 Vicarius Episcopi non potest esse laicus, nec clericus coniugatus, oportet verò habere Ordines minores.

2 Vicarius generalis dicitur Ordinarius, potestque dare dimissionarias, & potestatem absoluedi à reseruatis.

3 Vicarius Episcopi eo mortuo cessat (nisi à Capitulo confirmetur) gesta tamen per eum ante mortis notitiam, valent.

4 Vicarius electus à collegio, perseverat mortuo Prælato.

5 Excommunicato aliquo, cessat officium eius Vicarij, secundum quod dicitur, nisi habeat auctoritatē à Iure, ut Vicarius Abbatis, vel Prioris.

VOT. IRRIT DISP. ET COM. 565
pœnæ peccati, si illud facere con-
tingat. *Lop. c. 44. Tolet. li. 4. c. 18. Hē-*
riq. libr. 7. c. 30. Arag. 2. 2. q. 8. art. 1.
Bart. Medin. in sum. c. 13. nu. 6. Potest
& in castitatis voto Episcopus, si
sit periculum incontinentiæ, &
Papa non possit facile adiri. *Silu.*
Dispensa. §. 15. Henriq. sup. Lop. c. 49.
Valem. to. 3. dis. 6. q. 6. p. 7. Nauar. cap.
12. nu. 76. Arag. sup. art. 12. potest &
in voto castitatis ad tempus, vel
conjugalis. *Palud. d. 38. art. 4. conc.*
6. Eumus Dispensa. n. 18. Tab. eod. n. 11.
Arag. votum. 4. nu. 9. Potest & dispē-
sare cum vouente arctiorem Re-
ligionem, vt laxiorem ingredia-
tur. *Silu. votum. 4. §. 3. Arag. 2. 2. q.*
88. art. 12. Bap. Corrad. q. 312. non
enim est id dispēzare in Religio-
ne absolute: imò, secundū Panor.
& alios potest in voto Ierosoly-
mitano facto causa deuotionis,
& nō subsidij. *de Graf. lib. 2. c. 30.*

656 VOT. IRRIT. DISP. ET COM.
nu. 30. *Fum. dispensa. nu. 16. Berar. li.*
1. tit. 8. q. 70. Vinal. p. 3. c. 14. q. 73.
Vide glos. c. Ex multa, de voto. Potest &
in voto non nubendi, & non pe-
tendi debitum.

12 Archiepiscopū non posse dis-
pensare in votis subditorū suffra-
ganeis, Quidam aiunt alij negāt.

13 Papam posse in solēni voto
castitatis, quidam negant, alij me-
lius concedunt. *Rosel. votum. 5. §. 1.*
Navar. c. 12. n. 75. Valent. tom. 3. disp.
6. q. 6. p. 7.

24 Quod vouisti Deo, alicui te
daturum, si non huic promisisti,
potest commutari.

15 Qui vouit non petere dispen-
sationem voti, potest petere, si ti-
met alioqui periculum peccandi.

16 Qui potest vota commutare,
potest etiā cū sunt iurata: potest
& iuramenta quæ non sunt in fa-
uorē tertij, quale est si quis dicat,

Voueo

Voueo Deo me tibi tale quid claturū itaq; id nō poterit cōmutare.

17 Id in quod est votum cōmutatum, tāquam votum obseruandum est.

18 Cum Religioso, qui vouit trāsire ad arctiorem Religionem, potest superior dispensare vt maneat: non enim est votum simpliciter Religionis.

19 Qui potest ex priuilegio dispensare, potest & cōmutare. *Silu. Votum. 4. §. 5. Vinc. p. 3. c. 14. num 4. Ser. lib 7. q. 4. ar. 1. non contra.*

20 Dispensatio in voto aperte sine causa, non valet. *et auct. voti dispensa. Rojel. votum. 5. §. 3. Tolet. lib. 4. c. 18. in dubio vero, excusat dispensatio Prælati.*

21 Qui potest dispensare, tutius facit in leue aliquid cōmutando.

22 Per Bullas & priuilegia possunt cōmutari vota, etiam post

illa facta, etsi quidam id negant.

23 Prælati videns, & cum possit facile contradicere, non contradicens, hoc ipso videtur dispensare.

24 Si Papa votum sibi reservatum in aliquid commutavit, potest id ab Episcopo ex causa in aliud commutari: non enim id est Papæ reservatum, etsi quidam aliter sentiunt. *Silu. votum. 4. §. 7. Arag. q. 88. ar. 12 Vinal. p. 3. c. 14. n. 77.*

V S V C A P I O, vide *Prescriptio*.

V S V S F R U C T V S, *V S V S.*

1 **V** Sufructuarius potest vendere solum quantum opus est ad soluendam vecturam rei longè distans necessaria: quidam tamen dicunt posse vendere arbores cæduas, fructiferas verò nec incidere posse.

2 Tenetur reddere æstimatione
re-

rerum usu cōsumptibilem, vt pecuniae, vini, &c. factam tempore quo ei traditae sunt (quae verò usu minuuntur, vt vestes, eorum reddendū, quod supererit: post usum fructum) & pro pecoribus mortuis alia substituere, si legatus est usufructus gregis, vel armenti: secus si animalium: itemq; pro vitibus & arboribus mortuis alias substituere: fortis autem potest consumere: & si substituta pereāt, non tenetur pro illis dare alia. Potest & consumere fructus usu nō cōsumptibilem, vel eorū pretia.

3 Non tenetur ad expensas magnas pro rerum conseruatione, vel defensione, sed potest repetere à proprietario. Quidā tamen aiunt, si sit legatus usufructus omnium bonorum, teneri ad expensas etiam magnas pro reficienda re.

4 Tenetur soluere rei tributum,

& usufructu : is enim intelligitur
 deducto are alieno : si tamen ille
 esset usufructuarius nō omnium
 bonorum, sed rei certæ, non tene-
 ritur de ea dare ad soluēda debita.

6 Vxor relictā usufructuaria om-
 nium bonorum, vel domina &
 gubernatrix, habebit solū alimē-
 ta : at mortuis filiis hæredibus,
 habebit plenum vsumfructum,
 imō & proprietatem, secundum
 quosdam.

7 Fructus maturi tempore mor-
 tis usufructuarij, ad proprietariū
 pertineht.

8 Vsumfructus omnium bonorū
 non intelligitur in legitima filio-
 rum testatoris.

9 Vsumfructus transit cum ingre-
 diēte Religionem, dum viuit, si
 Monasterium potest habere pro-
 prium in communi.

10 Vsumfructus relictus ciuitati,
 vel

vel vniuersitati, cessat post centum annos.

11 Si vsufructuarius amittat ciuitatem, succedit ei pater, filius, & hæres, dum ille viuit.

12 Perit vsufructus per nō vsuū decem annorum inter præsentes, & viginti inter absentes.

13 Legato tibi vsufructu vsq; ad alicuius pubertatem, si antè moriatur, habebis vsque ad illam ætatem: si verò vsq; dū nubat, & moriatur, habebis dum viues: tādū enim poterat non nubere.

14 Legata tibi re stabili, habebit tecum in ea vsufructū vsufructuarius omnium bonorū: vel tu solus, secundū quosdam.

15 Fœmina intra annum nubēs, non ideò amittit vsufructum relictum à marito, vel proprietatem, nisi ille id expresserit.

16 Concessa tibi re aliqua ad vi-

ram, intelligitur tibi concessus
 vfusfructus, potesque alteri tra-
 dere ius illud dum viuus.

17 Vsum solum habens agri, po-
 test fructus edere cū familia, sed
 non vendere aut locare: secus si
 habeat vsumfructum.

18 Vsuarius tenetur ad expen-
 sas: quod si proprietarius partici-
 pet rei commodo, ipse solus te-
 netur.

V S V R A, vide *Contrahus, De-
 bitum, Dos, Indeus.*

1 V Surarij bona esse tacite hy-
 pothecata pro vfuris, quidā
 aiunt, sed melius alij negant.

2 Aiunt quidam, donationem
 vfurarij, qui non est soluendo, nō
 valere, nec dotem ab eo datam:
 quod ego non dixerim, saltem in
 dote: certē vfuræ dominium, etiā
 secundum istos, in vfurariū transf-
 fertur, cur ergo non valet dona-
 tio

tio, nedum dos. Vide Thom. opus. 73.
c. 19. vbi ait, pro equo accepto
per vsuram, sufficere pretium
stituere.

3 Lucrum ex officio per vsuram
acquisito, non est restituendum,
nec res empta ex pecunia vsu-
raria.

4 Non est vsura pecuniam loca-
re: aut vendere.

5 Non est illicitum petere ad vsu-
ram ab eo quem scis non aliter da-
turum: quod si petis sine neces-
sitate aut utilitate, non est mortale,

6 Plus tenetur vsurarius de re-
bus non in specie debitis, filiis &
uxori quam creditori.

7 Vsurario manifesto, id est, qui
nulla potest tergiversatione cela-
ri, nullum administrandum Sacra-
mentum ante satisfactionem, vel
saltem cautionem sufficientem:
secus si non est manifestus, & non

potest restituere. Est autem infamis lure vsurarius manifestus.

8 Qui fecit contractum vsurariū bonæ fide, credens iustum, potest tantum lucri retinere, quantum acquisiuit alioqui per contractū licitum.

9 Contractus qui dicitur vulgò, *Godere à godere*, scilicet cū alter domum dat habitandam, alter pecuniā vtendā, est vsurarius, nisi aliqua circumstantia honestetur, vt lucri cessantis, &c.

10 Centesima vsura dicitur, cū datur vnum pro centum singulis mensibus.

11 Qui bona fide accepit tanquam donatum, vbi comperit esse pro mutuo datum, tenetur restituere quantum factus est locupletior, nisi præscripsisset.

12 Notarius faciens instrumentum vsurarij manifesti contra
for-

formam Cap. Quamquam, de usur.
libr. 6. non tenetur restituere, quia
ipso iure est nullum. Nec indu-
cens fœnerarium ad fœnerandum,
tenetur restituere, secundum quos-
dam: alter enim volens usuram
dedit.

13 Metus executor usurarij non
tenetur restituere: secus est de
principali agente: hic enim cau-
sam dat: excusatur tamen & is ig-
norantia, vel si nihil retineat, se-
cundum quosdam.

14 Hæredes usurarij tenentur so-
lum pro rata restituere, scilicet
qui est ex dimidio hæres, di-
midium debiti: qui ex tertio ter-
tiam partem, etiam si alij non re-
stituunt.

15 Domini temporales possunt
ob bonum publicum cogere sol-
ui promissas usuras.

16 De usura inter seculares po-
test

test cognoscere etiam Iudex secularis, siue de Iure, siue de facto queratur.

17 Qui iurauit nō reperere vsuras, poterit Ecclesiæ denuntiare, & ipsa cogere restitui: quōd si iurauit non denuntiare, non tenet iuramentum, secūdum quosdam, quia illicitum.

VVLNERARE.

1 VVlnerare non licet parentibus, nec dominis.

XENODOCHIVM, seu
HOSPITALE.

HOSPITALE Si-
ne Episcopi autoritate constructum, est locus profanus: nec gaudet immunitate, nisi superueniat Episcopi autoritas: in dubio autem credendum autoritate Episcopi fundatum.

2 Hospitali, cum instituitur, debet dos assignari, ut Ecclesiæ: & cum læditur, restituitur in integrum, sicut Ecclesia.

3 Potest in eo poni Rector sine Episcopi autoritate, nisi habeat curam animarum: seruanda tamen consuetudo.

4 Hospitalis, etiam sine autoritate Episcopi facti, cura ad Episcopum pertinet: est enim pater pauperum: non tamen tenetur ad procuracionem Episcopi visitantis.

5 Hospitalis administrator non tenetur rationem reddere Ordinario, si id expressè est cautum in eius institutione, *Ex Cong. Conc.*

6 Hospitali relicta, etiam immobilia, alienantur sine solennitate.

7 Hospitali habenti curam, vel annexo Ecclesiæ curatæ, potest præfici Religiosus.

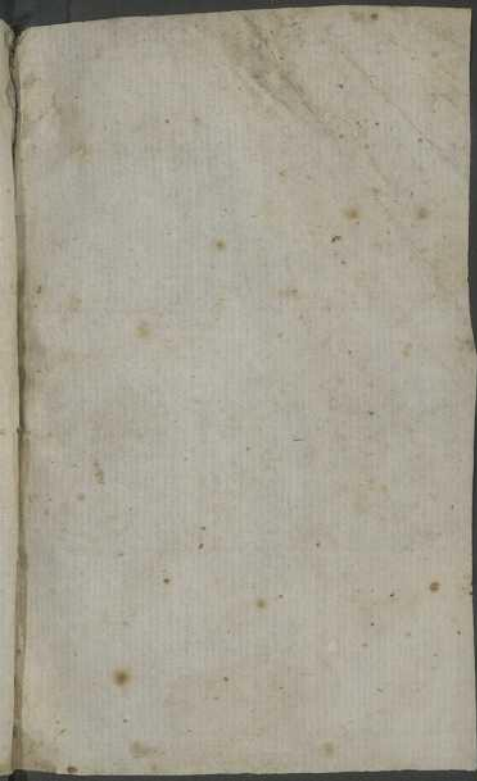
~~Handwritten text, possibly a title or header, crossed out with a thick line.~~

Handwritten text, possibly a date or reference number.

Handwritten text, possibly a signature or a list of items.

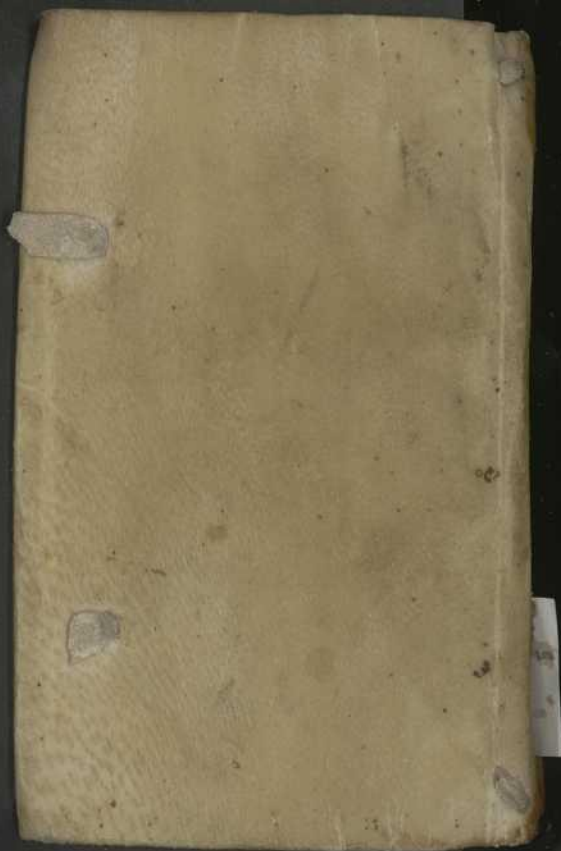

25
420

5.580